

**Z. Gloger Wolomin International
and Regional Cooperation University**

International Multidisciplinary Conference

**SCIENCE AND TECHNOLOGY OF THE PRESENT
TIME: PRIORITY DEVELOPMENT DIRECTIONS
OF UKRAINE AND POLAND**

19–20 October

Volume 1

**Wolomin,
Republic of Poland
2018**

International Multidisciplinary Conference «Science and Technology of the Present Time: Priority Development Directions of Ukraine and Poland» Wolomin, Republic of Poland, 19–20 October 2018. Volume 1. Wolomin: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. 184 pages.

Chief editor – prof. nadzw. dr Janusz Kowalski

Each author is responsible for content and formation of his/her materials.
The reference is mandatory in case of republishing or citation.

CONTENTS

PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY

Формування інклюзивної готовності майбутнього вчителя початкової школи Акімова О. М.	8
Явище неповної сім'ї: причини та тенденції розвитку Бондаренко Н. О.	11
Моделювання виховної системи школи Гагарін М. І.	14
Cognitive activity in teaching and its role in personal development Gritchenko T. Ya.	17
Music teacher's professional self-education and self-development: issues, theories and practices Dubrovina I. V., Nesteruk L. O.	20
Характеристика суб'єкта професійної діяльності Капінус О. С.	23
Чинники соціальної адаптації студентів з психічними розладами в процесі групової взаємодії Колодич О. Б., Кравчук В. М.	26
Дослідження В. Масальським проблеми усунення помилок у мовленні учнів Кушнірова Л. В.	29
Методологія викладання лекційних занять у вищій медичній школі з точки зору нейролінгвістичного програмування Марункевич Я. Ю.	31
Аспекти педагогічного менеджменту: формування оптимально-ефективного освітнього середовища ВНЗ Несторук Н. А., Васюченко П. В.	34
Teaching english as a second language with the help of media literacy – one of the most important tasks of high technical schools Sakhnevych I. A.	37
Духовний розвиток молодших школярів засобами музичного мистецтва: навальність і реалії втілення Стефіна Н. В.	40
Педагогічне формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами українського народного музичного мистецтва Томашівська М. М.	42

Компоненти професійного розвитку майбутнього вчителя трудового навчання та технологій Цісарук І. В.	45

PUBLIC ADMINISTRATION

Вплив держави на профілактичну діяльність як засіб збереження здоров'я населення України Васюк Н. О., Осик С. В.	48

Особливості управління туристською сферою в Україні Любчук О. К., Ярченко Ю. В.	51

MEDICAL SCIENCES

Mineral Density of Bone Tissue Evaluation among the Patients with Systemic Lupus Erythematosus with the Help of Ultrasound Densitometry Abrahamovych U., Tsyhanyk L., Romaniuk O., Synenkyi O.	54

Analysis of changes of antioxidant-prooxidant system with lecithin-calcium complex of young patients with multiple cavities Volkova O. S., Riabokon Ye. N., Guryeva A. Yu., Guryeva T. Ye.	58

Синдром удлинённого интервала QT у детей (клиническое наблюдение) Гончарь М. А., Галдина И. М., Старик Д. С.	60

Влияние мази тиотриазолина с наночастицами серебра на состояние окислительно-антиоксидантного гомеостаза при термических и ультрафиолет-индуцированных повреждениях в эксперименте Звягинцева Т. В., Гринь И. В., Миронченко С. И.	63

The application of a second-generation cephalosporin for preoperative stage laparoscopic cholecystectomies Lantuhova N. D., Varanova N. V., Dolzhenko M. A.	67

Екологічна безпечність нових біоцидних препаратів Мартиросян І. А., Пахолюк О. В.	69

Визначення ефективної дози (ЕД ₅₀) густого екстракту квасолі як перспективного засобу для лікування цукрового діабету Рибак В. А., Деркач Н. В.	72

Impact of antihypertensive therapy on quality of life in high cardiovascular risk patients with comorbital pathology Shkapo V. L., Nessen A. O., Starchenko T. G., Zlatkina V. V.	75

NATURAL SCIENCES

- Фітотрони як прискорювачі селекційного процесу
і агроекологічна модель адаптивного рослинництва
Дубовий В. І...... 79
- Probiotics and prebiotics for animals: modern view of the problem
Morozenko D. V., Glibova K. V., Geyderikh O. G., Shapovalova O. V...... 82

ENGINEERING SCIENCES

- Залежність точності виміру глибини залягання плужної підошви
від висоти встановлення ультразвукового
датчика-перетворювача над поверхнею ґрунту
Антипчук Б. О. 86
- Роль людського фактору у забезпеченні кібербезпеки об'єктів
критичної інфраструктури
Гончар С. Ф...... 89
- Спосіб відслідковування та візуалізації динаміки
поширення інформаційних повідомлень за даними мережі Інтернет
Завада А. А., Павленко М. М., Наумчак О. М. 91
- Influence of carbonates on the formation of the deposited weld metal
during welding using flux-cored wire
Kakhovskyi M. Yu., Ievdokymenko A. S. 95
- Регульовальні характеристики
тиристорного компенсатора реактивної потужності
Ковальова Ю. В...... 98
- Метод прогнозованого оптимального
за витратою палива управління системами із запізненням
Кургузов Я. О...... 101
- Technology and equipment for surface hardening
of teeth with a scanning plasma ARC
Nechaev V. P., Ryazantsev A. A. 103
- Особливості використання концепції єдиного інформаційного простору
для потреб сервісних ергатичних систем на морському транспорті
Петров І. М., Рудніченко М. Д...... 106
- Розроблення технології кефіру із грушею та корицею
Сливка Н. Б., Михайлицька О. Р., Гачак Ю. Р. 109
- Дослідження процесу іммобілізації ферменту
на поверхню хімічно модифікованих стекл
Толстоусова О. В., Скородумова О. Б...... 113

Деформація магнітного поля зубцево-пазовою межею середовищ з різною магнітною проникністю Циганкова Г. А., Гузенко С. В.	117

Automated diagnostics system trolleybus traction electric motors Shavkun V. M., Skurikhin V. I.	120

SOCIAL SCIENCES

Соціально-економічний потенціал Черкаського регіону та його використання в 1940–1950-х рр. Гордуновський О. М.	124

Особливості розвитку селянських промислів у селах Донбасу в роки нової економічної політики (1921–1922 рр.) Тарасенко Л. Б.	127

LEGAL SCIENCES

Актуальні питання щодо використання електронних доказів у судовій практиці Вернидубов І. В., Белікова С. О.	131

Зміни юридичної науки в умовах інтеграції до європейського співтовариства Гуменюк Т.І.	134

До питання про ціннісний вимір права Задорожня О. В., Соколенко О. О.	139

Зарубіжний досвід регламентації кримінальної відповідальності за неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей Летучий М. О.	142

Сущность правовой деятельности Палий О. Н.	145

Місце врегулювання спору за участю судді в системі альтернативних судочинства способів вирішення цивільно-правових спорів Прущак В. Є.	148

Конституційний контроль та його роль в процесі функціонування державної влади в Україні Чижов Д. А.	151

SOCIAL COMMUNICATIONS

- Українсько-польські взаємини на різних етапах історії:
історико-краєзнавчий огляд газетних публікацій Тернопільщини
Пелешок О. О...... 154

PHILOLOGICAL SCIENCES

- Гендерна чутливість китайської мови
Білянiна В. І. 157
- Діалектні тексти як джерело студіювання
українських східностепових говірок
Дворянкiн В. О. 160
- Терміносистема українського синтаксису у вишiвській лiнгводидактицi
Иваницька Н. Л., Круш Т. А. 164
- The colorative «white» in Italian
Lozenko V. V...... 167
- Об актуальности исследования категорий художественного времени
и художественного пространства в первых циклах Н. В. Гоголя
Павельева А. К. 169
- Методика дистанційного навчання латинської мови
для студентів-юристів
Ситько О. М...... 172

CULTUROLOGY

- «Театр» блазнів як феномен європейської культури:
соціокомунікативний аспект
Прокопович Л. В. 176
- Український музично-драматичний театр і польський театр
в контексті простору діалогу культур
Ян І. М...... 179

PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY

ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Акімова О. М.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки, психології та менеджменту
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
м. Харків, Україна*

У зв'язку з потребою практичної реалізації Концепції розвитку інклюзивної освіти в Україні актуалізувалася проблема підготовки кваліфікованих учителів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі початкової школи.

На сучасному етапі професійної підготовки вчителя початкової школи різні аспекти висвітлено в наукових дослідженнях О. Бабакіної, С. Беляєва, С. Єрмакової А. Крамаренко, Н. Павленко, О. Пометун, Ф. Халілової, Л. Хомич, О. Чепки та інших, зокрема виховний аспект проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи актуалізована в дослідженнях Г. Пономарьової, Л. Орел.

Окремі педагогічні аспекти проблеми інклюзії висвітлено в працях українських науковців М. Васильєвої, О. Ільїної, А. Колупаєвої, О. Мартинової, С. Миронової, О. Мовчан, Т. Самсонової, Н. Софій, О. Столяренко, П. Таланчука, Є. Тарасенко, Н. Шаповала, А. Шевцова та ін., соціальні, психологічні, педагогічні та юридичні аспекти проблеми інклюзії – у працях зарубіжних дослідників Ф. Амстронга, Б. Барбера, М. Девіса, Дж. Беллоу, Н. Борисова, К. Дженкса, Х. Кербо, С. Корлетта, М. Крозьє, К. Тейлора, А. Ходкінсона.

Галузевий стандарт визначає завдання професійної діяльності вчителя початкової школи як: навчання, розвиток та виховання молодших школярів. З огляду на це, професійну компетентність учителя початкової школи конкретизовано як здатність до педагогічної діяльності, організації навчально-виховного процесу у початковій школі на рівні сучасних вимог; здатність результативно діяти, ефективно розв'язувати стандартні та проблемні професійні задачі, що виникають у процесі навчання, виховання й розвитку учнів початкової школи.

Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи передбачає формування загальних компетентностей: загальнонавчальної, інформаційно-аналітичної, дослідницько-праксеологічної, комунікативної, громадянської, етичної, соціокультурної, компетентності міжособистісної взаємодії, адапти-

вної, рефлексивної, здоров'язбережувальної компетентностей та інформаційно-комунікаційної компетентностей.

Розширення освітнього простору початкової школи та включення інклюзивного компоненту обумовило необхідність формування інклюзивної готовності майбутнього вчителя початкової школи, як провідника змін початкової освіти та інклюзивної політики у ході впровадження Концепції «Нової української школи» в державі.

В Україні приділяється значена увага проблемам втілення засад інклюзивної освіти в життя. Так науковці А. Колупаєва, В. Синьов, В. Боднар, К. Островська, О. Рассказова та інші висвітлюють в своїх працях загальні тенденції розвитку інклюзивної освіти; шляхи реформування загальноосвітньої школи в інклюзивну розглядали вчені С. Єфімова, Ю. Найда; прийоми роботи вчителів в інклюзивному класі висвітлювали О. Таранченко Е. Данілавічюте; теоретичні засади педагогічної деонтології М. Васильєва та інші. Проте аналіз праць засвідчив недостатню вивченість проблеми в аспекті підготовки вчителів початкової школи до втілення засад інклюзивної освіти та до створення інклюзивного освітнього простору [1].

Поняття «інклюзія» освіти – це політика та процес, який дає змогу всім дітям брати участь у всіх державних програмах, тому особливим аспектом виступає проблема підготовки до здійснення професійної діяльності на засадах інклюзивної освіти не лише під час підготовки соціальних педагогів та психологів, а і вчителів початкової школи, які є невід'ємною ланкою системи освіти України [4].

Необхідно зосередити уваги, що реформування освіти на всіх ланках обумовило розширення функцій вчителя початкової школи. Інклюзивний компонент, який раніше не було включено до галузевого стандарту має реалізовуватись відповідно до сучасних змін у законодавству держави.

На нашу думку, інклюзивна готовність та усвідомлення інклюзивної толерантності майбутнього вчителя початкової школи є важливою та невід'ємною складовою професійно-педагогічної підготовки до створення інклюзивного освітнього простору початкової школи; вона є інтегрованою, динамічною та специфічною компетентністю і містить в собі сформованість знань та умінь інклюзивного характеру, які забезпечують: вмотивованість та готовність до організації інклюзивного освітнього простору; інклюзивне мислення; усвідомлення ролі інклюзивної освіти; прагнення до саморефлексії.

Взаємопов'язана система соціального та освітнього середовища в рамках реалізації завдань інклюзивного освітнього простору в Україні обумовлює визначення їх ролі для початкової школи, а саме: забезпечує формування толерантного відношення до відмінностей між учнями; виступає умовою успішної соціалізації школярів у сферах діяльності, спілкування, формування свідомості; сприяє формуванню навиків навчальної діяльності на гуманістичних засадах; розвиває інтелектуальну сферу учнів; будує освітній процес на «сильних» якостях учня на основі індивідуального підходу та диференціації на-

вчання; забезпечує розвиток творчого потенціалу всіх учнів незалежно від рівня розумового, психологічного розвитку, стану здоров'я; виступає стратегією використання освітніх та соціальних ресурсів на основі співробітництва школи, сім'ї та громадськості у ході освітнього інклюзивного процесу початкової школи.

Взаємозв'язок соціального та освітнього середовища обумовлює формування інклюзивної готовності майбутнього вчителя, яке розуміємо як формування спеціальних знань, умінь та компетенцій для реалізації професійних функцій в інклюзивному освітньому просторі.

Таким чином, реалізація професійних функцій в інклюзивному освітньому просторі початкової школи передбачає формування компетенцій: предметної, соціальної, психологічної, комунікативної, оберігаючої, інформативної.

Інклюзивна готовність майбутнього вчителя передбачає наявність достатньої кількості знань, сформованості умінь та навиків організації взаємодії всіх учасників освітнього процесу згідно прийнятих норм та стандартів, вимог до здійснення професійних функцій в освітньому просторі початкової школи.

Визначимо основні принципи педагогічної деонтології як компоненту інклюзивної готовності майбутнього вчителя початкової школи: гуманне ставлення до учнів; піклування про стан здоров'я школярів; незалежне оцінювання результатів навчальної діяльності; демократичний стиль спілкування; реалізації виховного принципу поваги до особистості учня з розумною вимогливістю до нього; педагогічний оптимізм, усвідомлення інклюзивної толерантності [1].

Отже, формування інклюзивної готовності майбутнього вчителя початкової школи на основні принципів педагогічної деонтології передбачає виконання вчителем ролей наставника, фасилітатора, консультанта, менеджера, обумовлює необхідність академічної свободи, володіння навичками випереджувального проектного менеджменту (планування й організації інклюзивного навчання, розроблення навчально-методичного забезпечення, використання різних видів оцінювання), передбачає навички самостійно й творчо здобувати інформацію, організовувати дитино-центрований процес; закладаючи надійне підґрунтя для навчання впродовж життя.

Для реалізації вище зазначених завдань та формування інклюзивної готовності у майбутніх учителів початкової школи розроблено курс «Основи інклюзивної освіти в початковій школі». Мета курсу – засвоєння студентами теоретико-методологічних, нормативно-правових та організаційних засад інклюзивної освіти початкової школи.

За наслідками вивчення дисципліни студенти повинні вміти: використовувати ефективні педагогічні стратегії взаємодії з різнопрофільними фахівцями й батьками учнів з особливими потребами; налагоджувати педагогічне співробітництво з батьками школярів, котрі потребують інклюзивного навчання; визначати зміст та основні функції професійної діяльності вчителя в інклюзивному освітньому середовищі початкової школи; запобігати уперере-

дженому ставленню однолітків і педагогів школи до дітей з особливими потребами; створювати морально-психологічний комфорт в класі на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії, гуманності, співробітництва.

Отже, складна система підготовки майбутніх учителів повинна стати визначальним кроком формуванні інклюзивної готовності майбутнього вчителя початкової школи, підтверджуючи вислів: «Якщо професія стає способом життя, то ремесло перетворюється на мистецтво».

Література:

1. Акімова О. М. Основні аспекти інклюзивної освіти у підготовці майбутніх учителів початкової школи. Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. пр. – Запоріжжя, 2015. – Вип. 40 (93). – С. 37–43.
2. Васильєва М.П. Теорія педагогічної деонтології. Х.: Нове слово, 2003. – 216 с.
3. Колупаєва А.А. Основи інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник. – К: А.С. К., 2012. – 308 с.
4. Інклюзивна освіта в контексті реалій сьогодення Алла Колупаєва URL: <http://slovyanochka.at.ua> (дата звернення 15.10.2018).

ЯВИЩЕ НЕПОВНОЇ СІМ'Ї: ПРИЧИНИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Бондаренко Н. О.

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри політології, соціології та соціальної роботи

Міжрегіональна Академія управління персоналом

м. Київ, Україна

У сучасних умовах питання метаморфози сім'ї набуває особливої актуальності, оскільки стає гострою соціальною проблемою, що має глобальні масштаби у зв'язку із наслідками депопуляції та занепаду інституту сім'ї. Проблема створення сім'ї та народження дітей є актуальною і особливо загостреною в період соціально-економічної кризи. Ця проблема ускладнюється ще й тим, що сучасна сім'я переживає глибоку духовну кризу, яка виявляється у перерозподілі сімейних ролей, зміні установок на сім'ю, трансформації цінностей.

Так, непідготовленість до шлюбу, що призводить до його розірвання після перших років спільного життя, постає як одна з основних наукових проблем соціально-педагогічного характеру. Про що свідчать дослідження Ю. Вишневського, Е. Гиlikової, І. Дементьєвої, Н. Зоркової, В. Лісовського, Є. Павлової, А. Плотнікова та ін. [2]. Більш широко висвітлюють проблеми непов-

них сімей російські вчені, серед яких слід назвати М. Тольца, О. Антонову, Є. Андрееву, білоруські вчені Л. Тихонова та О. Філіпова.

Проте, питання взаємозв'язку функціонування та розвитку сім'ї з рівнем культурного розвитку суспільства з наукової точки зору залишається недостатньо дослідженим і тому потребує поглиблення.

Виходячи з вище сказаного, метою дослідження є з'ясувати взаємозалежність рівня розвитку сім'ї з рівнем культурного розвитку суспільства.

Сім'я як соціальний феномен пройшла складний шлях історичного розвитку, основними етапами якого, на думку американського соціолога Дж. Голдторпа, слід вважати такі:

1-й етап – сім'я у дохристиянському суспільстві (з домінацією парної сім'ї, пізніх шлюбів, великою кількістю самотніх людей);

2-й етап – сім'я в християнському суспільстві (з великим впливом церкви на сімейне життя і шлюб, заборонаю шлюбів між кровними родичами, з добровільним вступом до шлюбу, практичною неможливістю розлучень, заборонаю абортів тощо);

3-й етап – сім'я в індустріальному суспільстві (з початком промислової революції наприкінці XVIII ст. відбувається перша революція в сімейному житті: зниження віку вступу до шлюбу, збільшення народжуваності, значне поширення жіночої праці, дозвіл розлучень за судовим рішенням і т. ін.).

Останній сучасний етап, що триває і в наш час, приніс у розвиток сім'ї радикальні зміни, які отримали серед науковців визначення революційних. Соціологи, характеризуючи сучасний етап розвитку сім'ї, називають його черговою (другою) революцією в сімейному житті, яка не тільки внесла радикальні зміни у сімейні стосунки, місце та роль сім'ї у суспільстві, але й, на думку частини вчених, фактично поставила під сумнів саме існування сім'ї [6].

Крім того, видозмінилася змістова інтерпретація таких базових понять, як «сім'я», «діти», «любов», «друзі», «свобода», «справедливість», «праця», «достаток», «життєвий успіх». Перші з них – «сім'я», «діти», «любов» – практично остаточно витіснені із свідомості, на зміну їм прийшли ринкові цінності – гроші, кар'єра. У зв'язку з цим, орієнтація людей більшою мірою спрямована не на створення сім'ї, формування гармонійних взаємин між подружжям і народження дітей, а на побудову кар'єри, заробіток коштів для щасливого існування і здійснення життєвого успіху в соціумі. При цьому це криза не лише одного інституту сім'ї, а глобальна криза усього суспільства [1].

Як показують наукові дослідження, сучасна трансформація розуміння сутності таких понять як «родина», «сім'я» демонструє зниження функціональності та морально-етичних цінностей, які першочергово були закладені у тлумачення вище зазначеної термінології. Це є причиною зростання числа неповних сімей та збільшення кількості позашлюбних дітей.

За даними статистичної служби Європейського Союзу, третина дітей у державах ЄС народжена поза шлюбом. Як зазначає І. Прибиткова, провідний

спеціаліст Інституту соціології, це свідчить про кризу сім'ї, як суспільного інституту.

Також викликає тривогу відносно велика кількість неповних сімей – 21% загальної кількості сімей з дітьми. Без батька таких родин налічується 94,2%, що на 0,3% більше, ніж у минулому році, без матері – 4,4%. В Україні зростає кількість незареєстрованих шлюбів та позашлюбних дітей. Оскільки інститут сім'ї є осередком культури та запоруки виховання поколінь, доцільно дослідити кількість народжених дітей жінками у шлюбі та поза шлюбом [8].

Науковці у галузі психології, зокрема В. Пронько, вважають, що збільшення числа позашлюбних дітей є наслідком занепаду сімейних цінностей. Вчений зауважує, що дитина, народжена у повній сім'ї, розвивається гармонійніше, незважаючи на будь-які проблеми. Водночас виховання у неповній сім'ї не проходить безслідно для психіки дитини (згідно зі статистикою, великий відсоток підлітків-злочинців – це вихідці саме із неповних сімей) [3].

При цьому перед соціальною практикою і теорією висувуються нові завдання. Як зауважив Т. Гурко, сучасне суспільство – це суспільство споживання, в якому роботодавці не зацікавлені у працівниках з сімейними обов'язками, а ринок послуг потребує збільшення числа домогосподарств-споживачів, а не сімей [5]. Крім того, останнім часом поширення набули цінності індивідуалізму, гедонізму, споживацтва, серед яких «шлюб на все життя», народження дітей не займають вже значущого місця. Для певної частини, принаймні, міського населення професійна й особистісна самореалізація стають важливішими, ніж сім'я [3]. У сучасній молоді домінують установки на особистий успіх, орієнтація на досягнення, які в більшій мірі вичерпуються прагненням до індивідуального матеріального благополуччя.

Як показує практика, за останні десятиліття ціннісні орієнтири молоді змінюються кардинальним чином. А. Антонов, В. Борисов, В. Медков, Н. Марковська та інші автори розглядають ці зміни як вираз глобальної кризи сімейного способу життя, занепаду сім'ї як соціального інституту, відображення ціннісної кризи в суспільстві в цілому [4, 7].

Дослідження, проведені українськими соціологами, демографами, психологами дозволяють оцінити сучасний стан функціонування сім'ї як критичний. Потребує суттєвого обговорення у розвитку соціального інституту сім'ї такий вагомий чинник, як рівень релігійності населення, адже церква в наш час справді користується довірою населення, принаймні порівняно з державними інститутами, а також пропагує створення сім'ї.

Отже, в ході дослідження з'ясовано вплив зазначених обставин на сучасну сім'ю, на визначення тенденцій її подальшого розвитку, а саме: збільшення кількості розлучень (абсолютне і відносне); збільшення кількості неповних сімей і дітей, народжених поза шлюбом; зменшення середньої тривалості шлюбу; відкладення часу вступу до шлюбу; проживання подружніх пар без оформлення шлюбу; зменшення розмірів сім'ї і народжуваності дітей з пода-

льшим старінням населення та навіть його депопуляцією; збільшення кількості самотніх людей, які не одружуються тощо

Функціонування та розвиток сім'ї безпосередньо залежать від суспільних відносин в цілому, і в першу чергу від рівня культурного розвитку суспільства. Відповідно, чим вищий культурний розвиток суспільства, тим вища культура пересічної сім'ї.

Література:

1. Антонов А.И. Микросоциология семьи [Текст]: учебник. Моск. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова. 2-е изд. Москва: ИНФРА-М, 2005. 368 с. ISBN 5-16-002250-3.
2. Волков А.Г. Семья – объект демографии. М.: Мысль, 1986. 271 с.
3. Гольцова Н.В. Педагогическая социология: учебное пособие для вузов. М.: Академический Проект, 2006. 224 с.
4. Докторович М. Неповна сім'я. Особливості роботи соціального педагога / Марина Докторович. К.: Шкільний світ, 2010. 126 с.
5. Максимович О., Постовий В. Особливості виховання дітей із розлучених сімей: навчально-методичний посібник. К.: ДЦССМ, 2004. 140 с.
6. Лакуста Т. Причини появи неповних сімей у сучасному суспільстві // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія «Педагогіка, соціальна робота», вип. 22. Ужгород: 20011. С. 88-90.
7. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків: Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.
8. Склад населення України за шлюбним станом: за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року. К.: Держкомстат України, 2003. 216 с.

МОДЕЛЮВАННЯ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ ШКОЛИ

Гагарін М. І.

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини

м. Умань, Черкаська область, Україна

Згідно концепції Нової української школи, діяльність закладів загальної середньої освіти має вибудовуватись на засадах особистісно орієнтованої моделі освіти [4].

В сучасному розумінні поняття «освіта», «освітній процес» включають навчання, виховання і розвиток, відповідно, в дослідженнях та нормативних

документах використовуються терміни «освітня система» та «виховна система» [1; 4; 7].

Актуальною нині є думка основоположника загальної теорії систем (General System Theory) Людвіга фон Берталанфі «Системи всюди і існує глибинна спільність їх поведінки... в останні десятиліття «система» стала ключовим поняттям в науковому дослідженні» [5, с. 134]. Науковець визначав систему як сукупність взаємодіючих елементів, що знаходяться у певних відносинах один з одним та середовищем [5].

Поняття «система» (від дав.-гр. σύνστημα – «сполучення», «ціле», «з'єднання») визначається як множина взаємопов'язаних елементів, що взаємодіє з середовищем, як єдине ціле і відокремлена від нього.

Наукові засади становлення та розвитку виховних систем висвітлено в працях І. Єрмакова, В. Кабуша, Л. Новікової, Г. Сороки, Є. Степанова та ін.

В дослідженнях В. Созонова розроблено гуманістичну модель виховної системи школи на основі базових потреб особистості. На наш погляд, ефективність потенціалу виховної системи, де найвищою цінністю виховної діяльності є дитина, не викликає сумнівів.

Виховну систему школи ми визначаємо як комплекс взаємопов'язаних та взаємозумовлених основних компонентів (виховна мета, цілі, завдання, суб'єкти, діяльність і спілкування, взаємини, взаємодія, життєвий простір), яка становить цілісну соціально-педагогічну структуру і забезпечує у процесі свого функціонування та розвитку становлення, реалізацію і самореалізацію особистості, її життєздійснення у фізичній, психічній, соціальній і духовній сферах.

Проблематика моделювання освітніх систем знайшла відображення у працях М. Дацкевича (M. Daszkiewicz), О. Коберника, І. Єрмакова, В. Созонова, В. Штофа та ін.

Моделювання, як універсальний спосіб пізнання світу, використовувалось вченими на всіх етапах розвитку людського суспільства, скажімо вже в стародавній Греції було створено геометричну модель Сонячної системи.

Наукове моделювання (англ. *scientific modelling*) – тлумачать як метод дослідження явищ і процесів, що ґрунтується на заміні конкретного об'єкта досліджень (оригіналу) іншим, подібним до нього (моделлю).

Поширеним у філософській та педагогічній літературі є визначення поняття «модель» як уявно представленої або матеріально реалізованої системи, що відображає та відтворює об'єкт (явище) таким чином, що її вивчення дає повну інформацію про даний об'єкт. Виховна система в узагальненому розумінні може розглядатись як теоретична модель виховної системи, тобто належить до концептуальних (ідеальних) систем; водночас, виховна система, що створена та функціонує в конкретному закладі загальної середньої освіти з визначеним складом педагогів, учнів, всіх її учасників є реальною, відповідно – має соціальний характер та спільні ознаки з іншими соціальними системами:

- цілеспрямованість;
- цілісність;

- структурність;
- динамізм;
- взаємодія з середовищем та із системами нижчого і вищого порядку (освоєння суб'єктами системи соціального, предметного і природного середовища, що забезпечує ефективний виховний вплив на особистість).

Водночас, якщо кожна особистість неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями, відповідно й виховні системи, створені суб'єктами освітньої діяльності, характеризуються своєрідністю та специфікою, вирізняються єдністю загального і особливого, одиничного – чимось особливим, притаманним окремій школі (умови, традиції, рівень вихованості учнів, склад педагогічного колективу, середовище та ін.); тому вони (системи) не можуть бути ідентичними навіть у двох сусідніх школах; компоненти виховної системи різноманітні за характером і змістом, структура виховної системи має відображати у повному об'ємі всі сфери її функціонування, орієнтуватись на конкретні умови, інтереси і потреби вихованців. Моделювання, як метод дослідницької та управлінської діяльності, передбачає сукупність пізнавально-аналітичних та конструктивних дій, дозволяє адекватно і цілісно відтворити в модельних уявленнях сутність, найважливіші якості, компоненти системи; одержати інформацію про її минуле, справжнє, майбутнє, можливості, умови побудови, функціонування і розвиток.

На думку О. Коберника, пізнавально-аналітичний етап моделювання передбачає визначення мети та завдань виховання, проведення психолого-педагогічного діагностування вихованості та розвитку учнів, прогнозування результатів виховної діяльності, обґрунтування педагогічних умов, за яких найбільш ефективно відбувається розвиток вихованців.

Конструктивний етап включає в себе основні напрями, види і форми життєдіяльності, засоби профілактичної та корекційної виховної роботи, методи і прийоми педагогічної взаємодії [3].

Варто зазначити, що створення моделі виховної системи школи не може вступати як самоціль: педагогічний колектив має визначити, *що* вони збираються створювати і *як* це зробити; але найважливішим є запитання *заради чого, для досягнення яких цілей* створюється виховна система.

Стаття не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. До перспективних напрямів досліджень даної проблематики належить, зокрема, вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду, сучасних теоретико-методологічних підходів до моделювання освітньої системи школи.

Література:

1. Єрмаков І. Г. Виховання життєтворчості: моделі виховних систем. Харків, 2006. 224 с.
2. Кабуш В. Т. Гуманистическая воспитательная система: теория и практика. Минск, 2001. 332 с.

3. Коберник О. М. Теоретико-методичні засади моделювання виховної системи школи. Педагогічний альманах. 2015. Вип. 25. С. 16–23.
4. Нова українська школа. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 16.10.2018).
5. Bertalanffy L. von. An Outline of the General System Theory. *British Journal for the Philosophy of Science*. 1950. Vol. 1. № 2. P. 134–165.
6. Daszkiewicz M., S. Wrona Kształcenie ustawiczne – szansa czy konieczność (implikacje marketingowe dla uczelni ekonomicznych). *Marketing i Rynek*. 2014. № 8. S. 223–228. DOI: 10.18276/pzfm.2015.41/1-21.
7. Organizacja system edukacji w Polsce 2009/2010. Komisja Europejska: Eurybase, 2010. 340 s. (Polskie prawo).

COGNITIVE ACTIVITY IN TEACHING AND ITS ROLE IN PERSONAL DEVELOPMENT

Gritchenko T. Ya.

PhD in Pedagogy,

*Associate professor of Professional Methods
and Innovative Technologies in Primary School Chair
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
Uman, Cherkasy region, Ukraine*

Active innovative processes in the socio-economic and political spheres of society have put the education system in the process of revising traditional approaches to pupils' education and upbringing. The National Doctrine of the Development of Ukrainian Education [3] determines «the continuity of education throughout a person's life» as one of the most important tasks. It is considered not only as a means of the state for the material production development, but also as an opportunity for the individual to freely choose their own development, life-affairs, and self-affirmation. In this regard, every person entering into life, first of all, must be taught to study, and have an interest in learning. However, it is difficult to develop a steady need to study continuously in an adult person deliberately without forming the basis of this need during school years, in particular, to form pupils' interest in the learning process, in ways for information seeking, learning, processing and application already in primary school.

The problem of forming the individual's cognitive activity, by virtue of its practical significance, attracted a considerable attention at all times. This issue was studied by such well-known educators as J. Comenius, J. Lock, I. Pestalozzi, K. Ushynsky; modern scholars D. Bogoyavlensky, V. Davydov, K. Yelnitsky, P. Kapterov, A. Markov, G. Murtazin, I. Kharlamov, T. Shamova, G. Shchukina, I. Yakymanska and others.

The problem of activating the junior schoolchildren's cognitive activity is indicated in the works of M. Bantova, N. Bibik, L. Zankova, N. Menchynska, A. Okhrymenko, A. Pyshkalo and others.

From the standpoint of pedagogy, activity refers to the human's most important boundary, his ability to change the surrounding reality in accordance with his own needs, views, and goals. As a feature of human personality, activity is manifested in energetic, intensive activity, in work, in study, in social life, in various forms of creativity, in sports, in games, etc. [2].

In connection with this, cognitive activity should be understood as pupils' desire and inner readiness to stressful mental and practical activity in the process of mastering knowledge and skills, and manifestation of independent and creative approach to the educational and practical problems solution.

From the psychological and pedagogical point of view teaching is a process of the surrounding world cognition. Sources of knowledge at school are: material presentation by a teacher; performing various practical assignments and conducting observations; independent work with educational literature, participation in social activities, etc.

World's cognition is based on the disclosure of the causal relationships that exist in it and the relationships between objects and phenomena. It involves the analysis of these phenomena, their synthesis and generalization, and also requires the diversion from concrete objects of reality, that is, their abstraction.

Thus, cognitive activity in learning leads to the formation of concepts, rules, laws, conclusions and generalizations in children's minds. They reflect all their knowledge of the world around them depending on their intellectual capabilities and individual characteristics.

In the general didactic plan, the assimilation process consists of:

- perception (direct and indirect);
- understanding (awareness, comprehension);
- memorization (primary reflection, current memorization, exercises for revising the material);
- generalization, systematization (generalization of individual, thematic and interdisciplinary phenomena) [1].

Each of these components expresses the essence of different aspects of pupils' cognitive activity. The need for pupils' comprehension and solid assimilation of material creates the need for the school to create the conditions for their active acquaintance with the studied subjects and phenomena. According to I. Kharlamov, «... the pupil understands and remembers the fact that one way or another passes through his active cognitive activity, to which he made mental efforts, for which he spent nervous-psychic energy» [4].

If in the process of learning a certain link falls, then the learning process is unproductive. It means that active cognition is nothing more than a reinforced, energetic, active, initiative knowledge. And manifestation of initiatives in cognition is possible with the schoolchildren's involvement in search, productive activities. En-

hanced cognitive activity can go through the acceleration of cognition, but at the same time it is important that it goes in the direction of in-depth search, improving the cognition quality.

Contemporary conceptions of education and upbringing promote a manocentric or personally oriented approach, the essence of which is the proclamation of human self-worth, and education is understood as the process of «cultivating» man. At the heart of such an interpretation of the current pedagogical processes are two fundamental principles – natural correspondence and cultural conformity. This means that society requires from the school a training of a free, independent, conscious and responsible personality, who is able to anticipate obstacles, overcome them, and also possesses self-improvement skills. In this sense, the formula for such work looks like this: knowledge + desire + action, which adds human activity the ability of self-action, comprehensive self-expression.

In such conditions, the problem of cognitive activity development not only has not lost its relevance, but, on the contrary, has acquired even greater acuity and significance.

References:

1. Бондар В. І. Дидактика. Київ: Либідь, 2005. 264 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
3. Національна доктрина розвитку освіти України URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.
4. Харламов И. Ф. Активизация учения школьников. Минск: Нар. асвета, 1985. 213 с.

MUSIC TEACHER'S PROFESSIONAL SELF-EDUCATION AND SELF-DEVELOPMENT: ISSUES, THEORIES AND PRACTICES

Dubrovina I. V.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department
of Pedagogical Creativity Department of Pedagogical Creation
of the National Academy of Sciences of Ukraine M. P. Drahomanov*

Nesteruk L. O.

*Master of Educational Program «Advice»
on the Specialty 073 «Management» Department
of Pedagogical Creation of the National Academy
of Sciences of Ukraine M. P. Drahomanov
Kyiv, Ukraine*

The national doctrine of the development of the Ukrainian educational system points out the need to focus state policy on creating conditions for the self-development of each pedagogical worker. Self-development of personality is now the leading goal of the methodological work system in educational institutions. Theoretical analysis of scientific literature shows that the category of «self-development» is one of the key concepts of the modern intellectual process in pedagogy, as it examines the professional self-development of a teacher. Pedagogical concepts define the self-development of individual as an integral component of the educational process. Considering the sufficient substantiation of all approaches to defining the concept of «self-development», we understand this phenomenon as a process of gradual free movement of man to an ideal-image based on various factors. By studying professional self-development as a basic component of the professional competence of a music teacher, we define this concept as a continuous, purposeful process of personal and professional growth, aimed at raising the level of our own professional competence by improving professionally relevant qualities, skills and abilities and implementing creative abilities in accordance with social requirements in order to achieve significant results in pedagogical work.

The essential components that reflect the specifics of its implementation are: self-knowledge as a process of understanding their own features and qualities, the characteristics of cognitive processes; self-determination as a focus on defining their abilities, capabilities, systems of values, intentions and ambitions; self-organization as a purposeful regulation of educational and practical actions (self-examination, self-control, self-regulation, self-evaluation); self-education as a conscious activity of a person, aimed at changing their qualities in accordance with social values and orientations; self-actualization as a desire for constant identification and development of personal potential capabilities and their

implementation; self-improvement as a process of raising the level of your own professional competence.

The process of forming the professional self-development is implemented through the process of self-improvement of professional knowledge, the development of artistic skills and abilities, the improvement of pedagogical skills, as well as the implementation of personal capabilities and professional creative potential. Taking into consideration methodological approaches to the professional training of music teachers provided an opportunity to reach a fundamentally new level of comprehension of many pedagogical problems related to the organization of educational process, to methodologically construct and significantly adjust the teacher's position regarding pedagogical activity, to determine the strategic directions of their own professional self-development.

In the context of the reorientation the national education to the European standards of education, the urgency in raising the level of professional teachers' training, in particular, the arts specialities that serve as bearers of the students' spiritual national culture, is growing. This is due to the fact that the content of arts subjects in school is implemented through the teacher's personality, his continuous artistic and pedagogical improvement. Modern art experts in education must constantly work and improve their self-education and self-development. After all, they should be those experts who are characterized by an innovative style of thinking, the ability to flexibly respond to changes in educational policy, the presence of a steady need for professional self-development, aspirations for creative discovery. As we can see, professional teachers with a high level of artistic competence are needed in today's school, which according to M. Moroz's definition implies a deep understanding and free mastery of knowledge and skills in various art forms, as well as creative solution of specific educational tasks in the process of their own pedagogical activity aimed at achieving high-quality results in students' education, upbringing and development [1]. In relation to this, there is a need to consider the specific, distinctive features of the professional training of arts teachers, which are aimed at intensifying the processes of professional development and self-development in accordance with modern educational paradigms.

According to the scientists, the main methodological principles of arts education are theoretical and methodological principles of effective professional training of music teachers (integrity, cultural correspondence, aesthetic orientation, individualization, reflexivity); conceptual foundations of personality development theories; as well as the position of modern methodological approaches (I. Bech, S. Goncharenko, I. Zyazyun, V. Kremen, N. Nichkalo, G. Tarasenko, etc.).

The system of postgraduate education deals with professional improvement through the orientation towards the development of the individual, which, at the same time, supports individual characteristics and ensures the formation of those who learn, the ability to live in society, the ability to effectively co-operate with the environment and appropriate professional abilities; cultivating of another person's value in the personality [1]. The modern school requires competent, highly

educated teachers, with the proper level of professional training. The professional competence of arts teachers is organically associated with creativity in pedagogical activity through «the educational needs of the individual and the process of their professional development» [1]. Artistic education, as a synthesis of intelligence and feelings, must be an integral part of aesthetic development of personality, along with the formation of human creativity.

Modern scholars single out, for the most part, the creative component of self-education and self-development, according to which, educators are constantly moving in their development and self-education throughout their lives [1]. The creative component reflects the practical willingness of music teachers for professional self-development, which is a form of theoretical knowledge functioning, and creativity in artistic and pedagogical activity becomes the basis of certain types of its self-actualization [2]. So, the leading system is the system of practical skills, among which the most important are: *self-educating abilities* that provide the opportunity to work with different sources of information, to study advanced pedagogical experience; *self-cognitive abilities*, that are based on the awareness of a system of ways and means of self-knowledge of their own «I»; *self-creating abilities*, which allow to develop professionally significant features, qualities, skills; *self-actualizing abilities*, that implement their own life strategy and carrying out creative pedagogical search; *self-organizing*, that define goals and create favorable conditions for self-activity on the basis of self-control, self-examination and self-assessment of own results of professional self-development.

According to contemporary researchers (T. Stretyevich, V. Frytsyuk, etc.), along with the formation of appropriate motives, knowledge, skills and abilities for the teachers in the pursuit of professional self-development, its creative character becomes of special significance. First of all, scientists emphasize pedagogical creativity, which manifests itself in the ability of the teacher to generate unusual ideas, quickly solve problem situations and make non-standard decisions [1]. The signs of the teachers' creativity in our view are the ability to create a new one; an unconventional approach to the organization of the educational process; ability to creatively solve any professional problems; ability to develop creativity of students in the process of studying arts subjects. The willingness of music teachers to do a certain activity is possible in the conditions of obtaining knowledge about the specifics of artistic activity, especially the teaching of artistic subjects, the principles of artistic education of students in schools, etc.

Among the purely professional skills necessary for the implementation of self-education and professional development of music teachers, we distinguish:

- *gnostic skills* of cognitive and analytical character, that provide the teacher's ability to self-improvement and professional growth;
- *projective skills* that allow you to create an object as a certain integrity of imagination and to predict professional activity;
- *constructive skills*, which include the ability to create a real model of planned teaching activities;

– *organizational skills* that determine the ability to implement a plan of action;
– *reflexive skills* that contain actions aimed at self-examination and self-assessment of the results of professional pedagogical activities [2].

The creative criterion determines the teacher's practical willingness for professional self-development, the level of his and creativity in the artistic and pedagogical activity. In our opinion, creativity is an important professional quality of music teachers that reflects a high level of professional qualifications, self-development and self-improvement of the teacher's personality. Such definition as «creativity» (from the Latin *creatio* – creation) is defined as creative innovative activity, indicating the individual's creative abilities, the ability to generate unusual ideas, deviate from traditional patterns of thinking, and quickly solve problem situations [2]. The creative properties of teachers are manifested in the ability to create a new, non-standard solution to pedagogical tasks, improvisation, impromptu.

Therefore, the problems and prospects of professional self-education and self-development of music teacher are related to the quality of mastering of the system of general pedagogical and artistic knowledge that are essential for effective pedagogical process and professional self-development, characterizes the level of intellectual development of the teacher as an important factor in the success of professional activity.

References:

1. Beh I. D. Personality-oriented approach: theoretical and technological principles. 2 books Kn. 1. Kyiv: Lybid, 2003. 280 p.
2. Martynenko SM, Diagnosis of Personality-Professional Growth of Primary School Teacher: Theoretical Foundations and Technologies. Scientific Notes of the VSPU named after M. Kotsyubinsky. Series: Pedagogy and Psychology: Sb. sciences Avto-Vinnytsia: LLC «Planer» Ltd, 2011. Ex. 34. P. 377–382.

ХАРАКТЕРИСТИКА СУБ'ЄКТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Капінус О. С.

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри морально-психологічного забезпечення діяльності військ

Національна академія сухопутних військ

імені гетьмана Петра Сагайдачного

м. Львів, Україна

Одним із домінуючих в сучасному науковому дискурсі поглядів на суб'єкт професійної діяльності є визначення пріоритетності формування суб'єктності як якості, що виникає і розвивається протягом життя. Серед яко-

стей, рівень сформованості яких є визначальним для формування суб'єктності, є активність, цілісність, інтегративність, креативність, рефлексивність, свобода вибору, автономність і незалежність, самодетермінація, здатність до самоорганізації, ставлення до себе та інших як до суб'єктів.

Аналіз існуючих поглядів на характеристики суб'єкта дозволяє констатувати наявність низки відмінних позицій у їх оцінці. Так, В. А. Петровський наскрізною характеристикою суб'єктності індивіда визначає його активність, яка забезпечує розширене відтворення його життєвих стратегій. Автор описує чотири атрибути суб'єкта:

- 1) суб'єкт є цілеспрямований індивід;
- 2) суб'єкт є рефлектуючий індивід, володар образу себе;
- 3) суб'єкт є вільний і відповідальний індивід;
- 4) суб'єкт є істота, що розвивається [5].

В якості основних характеристик суб'єкта В. В. Знаков виділяє внутрішню свободу, «сформованість здатності усвідомлювати здійснювані ним вчинки як вільні моральні діяння, за які він несе відповідальність», прийняття рішень про способи взаємодії з іншими людьми, виходячи їх свідомих моральних переконань [2].

Відмінним є погляд З.І. Рябікіної, яка підкреслює, що на різних етапах життєвого циклу, в різні вікові періоди, в різних психологічних станах, залежно від суспільних умов і історичних періодів міра суб'єктності розрізняється [6].

Розглядаючи суб'єктність як сутнісну характеристику людини, що задає якісний рівень буття, як здатність оцінювати свої можливості і співвідносити їх з об'єктивними вимогами, К. О. Абульханова-Славська вказує на прояви суб'єктності індивіда в активній адаптації до середовища і самого себе, у зміні навколишньої дійсності і себе у ставленні до неї і пов'язує її з успішністю у відповідних сферах активності [1].

Аналіз понять «суб'єкт» та «суб'єктність» дозволяє дійти висновку про відсутність однастайності в розумінні цих понять та їх значенні для сучасної педагогічної науки.

Зокрема, Д.О. Леонтьєв вважає, що суб'єкт немає субстанціональної природи, а є функціональним утворенням. На думку науковця, коректне використання поняття «суб'єкт» обов'язково передбачає граматичний додаток «суб'єкт чого», тому що він визначає позицію людини у певному відношенні, в якому обов'язково присутній об'єкт.

Людина в якості суб'єкта виступає не інакше як будучи включеною в конкретну діяльність і в різних видах діяльності будуть розкриватися різні сторони і властивості людини як суб'єкта. Функціональний термін «суб'єкт» цим відрізняється від таких термінів, як «індивід», «особистість», «індивідуальність», і не може мислитися інакше як суб'єкт діяльності чи іншого активного ставлення.

Автор вказує, що вже на рівні конкретних психологічних досліджень чітко виступає розбіжність особистості і суб'єкта діяльності. Зокрема, він виділяє три групи феноменів, в яких ця розбіжність проявляється найбільш чітко:

1. Вивчення діяльності соціальних груп і розроблене у зв'язку з цим уявлення про «сукупний» суб'єкт спільної групової діяльності.

2. Феномени дисонансу між ефектом особистісного впливу та ефектом діяльності, спрямованої на іншого.

3. Уявлення про внутрішню роботу, спрямованої на себе активності як перетворенні психологічного світу людини. Особистість в ній виступає одночасно і як суб'єкт, і як об'єкт діяльності, перебудовуючи саму себе, проте саме в цьому розщепленому відношенні феномен суб'єктності проявляється найбільш випукло [3].

Д. О. Леонтьєв суттєвим визначає не стільки проблему суб'єкта, скільки проблему суб'єктності «як мінливої в часі актуальної міри активного впливу на зовнішні і внутрішні процеси» [3, с. 147].

Як вказує О. К. Осницкий, «специфічність саморозвитку, самоорганізації суб'єкта в тому і полягає, що в процесі... розвитку людини активність, що виникає у відповідь на дії навколишнього середовища, змінюється власною активністю з пошуку того, що являє сенс для її життєдіяльності: з чим слід вступати у взаємодію і що слід перетворити у власних інтересах» [4, с. 10].

Узагальнення напрацювань науковців дозволяє дійти висновку, що суб'єктність як властивість суб'єкта має прояв у самодетермінації, самопізнанні, саморозвитку, є результатом розвитку особистості, результатом її активної взаємодії з життям, культурою, іншими людьми та самим собою, передбачає усвідомлення світу, своєї ролі та місця в різноманітних аспектах існування та власних життєвих концепціях, ціннісних протиставленнях та обмеженнях, самовизначаючись у свідомому бутті.

Література:

1. Абульханова-Славская К. А. О субъекте психической деятельности / К. А. Абульханова-Славская. М.: Наука, 1973. 287 с.
2. Знаков В. В. Психология субъекта как методология понимания человеческого бытия / В. В. Знаков // Психологический журнал. 2003. Т. 24. № 2. С. 95–105.
3. Леонтьев Д. А. Что дает психологии понятие субъекта: субъектность как измерение личности / Д. А. Леонтьев // Эпистемология и философия науки. 2010. XXV. № 3. С. 136–153.
4. Осницкий А. К. Проблемы исследования субъектной активности / А. К. Осницкий // Вопросы психологии. 1996. №1. С. 5–19.
5. Петровский В. А. Логика «Я»: персонологическая перспектива / В. А. Петровский. М.: Издательство САМГУ, 2009. 303 с.
6. Рябкина З. И. Личность как субъект формирования бытийных пространств / З. И. Рябкина // Субъект, личность и психология человеческого бытия / Под ред. В. В. Знакова, З. И. Рябкиной. М., Изд-во «Институт психологии РАН», 2005. С. 45–58.

ЧИННИКИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ З ПСИХІЧНИМИ РОЗЛАДАМИ В ПРОЦЕСІ ГРУПОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Колодич О. Б.

*кандидат психологічних наук, доцент
ПЗВО «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Кравчук В. М.

*студентка магістратури
ПЗВО «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Актуальність соціальної адаптації студентів з психічними розладами обумовлена посиленням уваги науковців до якості життя різних верств українського суспільства. Проблеми соціального несприйняття таких осіб в соціумі як чинники зниження якості їхнього суспільного життя та подальшої дезадаптації, актуалізує питання розвитку соціальної підтримки молоді з психічними розладами та сприяє вивченню соціальної адаптації за допомогою групової взаємодії. Проблема соціалізації студентів з психічними розладами вимагає подальшого наукового пошуку у галузі практичної психології та психології соціальної роботи. Тому, питання допомоги молоді з психічними розладами є основним у процесі підтримки та посилення її ресурсів для інтеграції в суспільство.

Проблемами соціальної адаптації студентів з психічними розладами в умовах вищого закладу освіти в процесі групової взаємодії займалися такі вчені як О. Карагодіна, Н. Марута. Особливості процесу групової взаємодії, як джерела підтримки та адаптації, розкривається переважно в працях зарубіжних вчених: П. Анце, Ф. Рірман, Дж. Уілсон, К. Хамфріс, а також у дослідженнях вітчизняних науковців, зокрема Г. Бевз та Г. Пілягіна, Б. Лазоренко [1; 2; 3; 5].

Важливими у процесі дослідження соціальної адаптації студентів з психічними розладами є питання визначення понять «психічне здоров'я» і «психічні розлади». Питання норми і патології психічного здоров'я є загальною проблемою багатьох галузей науки – медичною, психологічною, соціальною, яка привертає увагу вчених різних країн. Недостатня дослідженість принципів організації психіки і самої її сутності обумовлюють різноманіття теоретичних і методологічних підходів до їх визначення. К.Роджерс запропонував термін «повноцінно функціонуюча особистість» для позначення психічно здорових людей, котрі використовують свої здібності, реалізують свій потенціал і спрямовані на повне пізнання себе і сфери своїх переживань [2, с. 133]. Український психолог М. Корольчук визначає психічне здоров'я як стан психічної сфери, основу якого становить загальний душевний комфорт, що за-

безпечує адекватну психоемоційну і поведінкову реакцію, на думку автора, особистість спроможна протидіяти тиску негативних чинників лише за умов психологічної підтримки [3, с. 11-13].

Отже, в сучасній психологічній науці немає єдиного визначення поняття психічного здоров'я, виникає певна суперечливість у факторах, ознаках, структурних компонентах.

Методологічні підходи до вивчення психологічних особливостей соціальної адаптації студентів з психічними розладами ґрунтується на розуміння соціальної підтримки як комплексного індивідуально-психологічного феномену групової взаємодії, що містить елементи когнітивних уявлень, оцінок про себе та оточуючих, про стандарти групи, що демонструються через поведінку, виконання соціальних ролей, самоідентифікацію, комунікацію. Принцип соціальної адаптації студентів з психічними розладами в процесі групової взаємодії пов'язаний із задоволенням базових психологічних потреб і спрямований на психофізіологічне збереження функціональної спроможності. Процес групової взаємодії студентів є засобом формування та реалізації соціальної підтримки її учасників, яка є необхідною умовою позитивної психологічної діяльності студентів з психічними розладами та її психологічного благополуччя. За твердженням Г. Андрієвої, форма дій індивіда, котрий входить до різних соціальних груп, з учасниками яких його об'єднують певні цілі, інтереси, діяльність, є точкою перетину різних групових впливів, що є важливим для розуміння соціальних взаємин у групі [1, с. 138, 140].

Таким чином, дослідження ґрунтується на елементах групової взаємодії студентів та визнається як процес обміну соціальною підтримкою між учасниками групи, які мають схожий досвід, соціальний статус, вікові та гендерні особливості і саме тому можуть легко співпереживати та співчувати один одному. Процес соціальної адаптації студентів з психічними розладами розуміється як спосіб надання психологічних, матеріальних та інших ресурсів особам, які потребують цього для подолання кризових ситуацій. Процес групової взаємодії в вищих освітніх закладах надає практичну або емоційну допомогу, дає відчуття соціальної захищеності, формує міжособистісні зв'язки, поліпшує навички соціальної адаптації студентів з психічними розладами для подолання складних життєвих ситуацій, зменшує стресові впливи, сприяючи покращенню психічного здоров'я. Вивчення психологічних аспектів та соціальної адаптації студентів з психічними розладами у процесі групової взаємодії у вищих освітніх закладах здійснювалося через оцінювання учасниками експериментальних груп властивостей поведінки особистості з психічними розладами в студентській групі, де усі елементи і суб'єкти закономірно пов'язані, надаючи певного напрямку розвитку та забезпечуючи повноцінну суспільну діяльність, надаючи вагомого значення комунікації та ставленню один до одного учасників групи, які взаємодіють.

Згідно розробленої моделі соціальної адаптації студентів з психічними розладами у процесі групової взаємодії, як багаторівневого конструкту, є до-

цільним розглядати її психологічний зміст у контексті окремих трьох категорій: структура студентської групи, функції соціальної адаптації та оцінка її рівня, в яких знайшли своє відображення відповідно група студентів, котрі надають підтримку, конкретні види соціальної адаптації та оцінка ресурсів і видів адаптації студентами з психічними розладами. Для вивчення кожної категорії були використані різні методики дослідження. Вивчення ресурсів студентської групи дозволяє дослідити структурний аспект соціальної адаптації: її наявність, структуру групової взаємодії, кількість учасників, термін її існування, частоту соціальних контактів студентів з психічними розладами, і взаємозв'язок соціальних відносин студентів з психічними розладами із соціальною адаптацією. Щодо вимірювання рівня соціальної адаптації студентів з психічними розладами доцільно враховувати наступні науково-практичні підходи: підхід взаємодії Х. Бернарда [5], афективний підхід Т. Антонуччі [4], теорія обміну Дж. Маккаллістер і Л. Фішер [6], підхід, що враховує роль взаємин [7]. Ці підходи дають можливість визначити ступінь соціальної адаптації студентів з психічними розладами у процесі групової взаємодії та соціально-психологічного обміну. Ефективним інструментом для вивчення структури групової взаємодії та соціальної підтримки студентів з психічними розладами може стати застосування афективного підходу Т. Антонуччі, який пропонує розрізняти у дослідженнях фактично отриману соціальну підтримку і суб'єктивну оцінку соціальної підтримки членами експериментальної групи [4]. Для вивчення структурного аспекту соціальної адаптації студентів з психічними розладами була розроблена та використана анкета «Індикатор рівня соціальної адаптації». З метою дослідження функціонального аспекту соціальної адаптації студентів з психічними розладами було розроблено та застосовано анкету «Шкала показників групової взаємодії». Вивчення оціночного аспекту соціальної адаптації студентів з психічними розладами складається з двох критеріїв (реальної і відображеної соціальної адаптації) здійснювалось за допомогою анкети «Участь у груповій діяльності». Перераховані критерії соціальної адаптації студентів з психічними розладами визначали в контексті організаційно різних умов функціонування студентської групи в вищих освітніх закладах. Вивчення функціонального та структурного критеріїв соціальної адаптації студентів з психічними розладами передбачало розкриття та деталізацію особливостей надання та отримання соціальної підтримки в контексті психологічного супроводу, який включає сім компонентів: емоційна підтримка, статусна підтримка, товариська підтримка, відчуття соціальної активності, турбота про інших, підтримка близької людини, самоефективність. Ці сім компонентів теоретично обґрунтовані як необхідний мінімум для реалізації базових потреб, позитивної психологічної взаємодії та соціальної адаптації студентів з психічними розладами.

Таким чином, емпіричне дослідження безпосередньо спрямоване на виявлення психологічних особливостей соціальної адаптації студентів з психіч-

ними розладами у процесі групової взаємодії, що відбувалося на основі якісних та кількісних методів дослідження.

Література:

1. Андреева Г.М. Социальная психология. Москва, 2000. 384 с.
2. Гуманістична психологія: антологія: навч.посіб. для студ.вищ.навч. закладів: у 3-х т. / упоряд. й наук.ред. Р.Трач, Г.Балл. Київ: «Пульсари», 2001. Т. 1. 252 с.
3. Корольчук М.С. Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я: навчальний посібник / за ред. М.С. Корольчука. Київ: «ІНКОС», 2002. 272 с.
4. Antonucci T.C. Social support and reciprocity: A cross-ethnic and cross-national perspective. *Journal of Social & Personal Relationships*. 1991. Vol. 7. P. 519-530. – Режим доступу: http://www.psychologicalscience.org/pdf/14_4Brown.cfm.
5. Bernard H.R., Killworth P.D., Sailer L. Informant accuracy in social network data. An Experimental Attempt to Predict Actual Communication from Recall Data. *Social Science Research*. 1982. Vol. 11. № 1. P. 30-66. DOI: 10.1016/0049-089X(82)90006-0.
6. McCallister J., Fischer C. A procedure for surveying personal networks. *Sociological Methods and Research*. 1978. Vol. 7. № 2. P. 131-148. DOI: 10.1177/004912417800700202.
7. Sarason B.R., Sarason I.G., Pierce G.R. Social support: An interactional view. – New York: J. Wiley & Sons, 1990. P. 97-128. ISBN 0471606243, 9780471606246.

ДОСЛІДЖЕННЯ В. МАСАЛЬСЬКИМ ПРОБЛЕМИ УСУНЕННЯ ПОМИЛОК У МОВЛЕННІ УЧНІВ

Кушнірова Л. В.

викладач кафедри педагогіки

Сумський державний педагогічний університет

імені А. С. Макаренка

м. Суми, Україна

На сучасному етапі розвитку мовної освіти важливо враховувати компетентнісний підхід до навчання мови, за якого забезпечується результат навчання, а не нарощування обсягу змісту, відбувається розвиток здібностей і вмінь учнів [2]. Витоки цього актуального підходу можна простежити в працях ряду науковців, зокрема відомого українського вченого, доктора педагогічних наук, професора В. Масальського [3, с. 89]. Видатний український лін-

гводидакт О. Біляєв відмічав значний внесок В. Масальського в розвиток методики навчання рідної мови [1]. Доробок В. Масальського недостатньо вичений і продовжує цікавити фахівців.

Мета даної доповіді – розглянути дослідження В. Масальським проблеми усунення помилок у мовленні учнів.

Дане питання вчений висвітлює в низці праць, надає свої рекомендації, аналізує досвід вітчизняних педагогів середини двадцятого століття.

Науковець називає кращих, ініціативних учителів, методистів, які творчо працювали над попередженням і виправленням помилок: О. Г. Сухенко (Дрогобицький інститут підвищення кваліфікації вчителів), викладачі Київської середньої школи № 87 (зав. навчальною частиною Л. Т. Чайка), О. С. Скоморовська (Макіївська середня школа), Г. К. Боголіб (Дніпродзержинська середня школа № 3), В. М. Певньова (Бориспільська середня школа, Київської області), Г. П. Гараджа (Зотурівська середня школа, Волинської області) та інші.

Учений схвалює те, що під час аналізу творчих праць учнів обов'язково звертається увага на ідею, відповідність матеріалу темі, на якість і повноту викладу, на рівень виявлених у роботі знань, на план викладу, його композиційні особливості, на стилістичну вправність чи стилістичні огріхи у творі (граматика, лексика, стилістична правильність і виправданість певної редакції), на орфографічну й пунктуаційну грамотність. Після перевірки викладачем творчих робіт у процесі їх аналізу в класі читається краща з них як зразок.

На погляд науковця, «важливо знайомити дітей не з однією якоюсь доброю, відмінною роботою, а з двома – трьома, хоч би вибірково, щоб виховувати в учнів уміння бачити в кращій роботі тільки один з можливих варіантів вдалого вирішення завдання». Це сприяє формуванню в учнів навичок порівняльної оцінки позитивних якостей змісту роботи та її мовного стилю, навичок творчого підходу до розв'язання поставленого перед ними нового завдання [4, с. 78-79].

Одним з найважливіших тогочасних завдань учителі вважали піднесення орфографічної та пунктуаційної грамотності учнів. Як свідчила практика, застосовувалися різноманітні способи перевірки знань і навичок учнів з правопису.

Науковець констатує, що для виявлення орієнтації учнів у накресленнях, орфограмах, що вимагають знань з фонетики, вчителі практикували як одну з форм контролю опитування (наприклад, О.С. Скоморовська).

Спостереження показали, що засвоєння учнями складних правил часто перевірялося безпосередньо після їх вивчення невеликим диктантом на 20-30 слів. Така форма праці сприяла й закріпленню орфографічних навичок учнів.

Заслуговує на увагу те, що вчителі намагалися встановити, який вид письмових робіт або, точніше, яка їх система краще виявляє грамотність учнів. Використовувалися з цією метою диктанти з окремих речень та з суцільних текстів, зокрема – творчі – на матеріалі окремих слів, правопис яких треба було засвоїти учням, переклади з однієї мови на іншу, перекази і твори на задану тему.

За спостереженням учительки Макіївської середньої школи О. С. Скоморовської, диктант як спеціальна вправа фіксує увагу учнів на правописі, а тому дає трохи менше помилок, ніж самостійний твір.

На думку В. Масальського, характерним у вирішенні питання про способи виправлення помилок у письмових роботах учнів було намагання кращих учителів, по-перше, систематично перевіряти класні й домашні роботи школярів, по-друге, пов'язувати різні форми виправлення помилок з активізацією боротьби самих учнів за піднесення своєї правописної грамотності на вищий рівень.

Думки і спостереження вченого не втрачають цінності.

Література:

1. Біляєв О.М. Лінгводидактика рідної мови: Навчально-методичний посібник. Київ: Генеза, 2005. 180 с.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392). URL: <http://www.mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards/>.
3. Кушнірова Л.В. Компетентнісний підхід до шкільного мовного курсу. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал. Суми, 2012. № 7 (25). С. 82–90.
4. Масальський В.І. Вивчення російської та української мов у середніх школах УРСР і завдання методики мови. Київ: Вид-во Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка, 1955. 129 с.

МЕТОДОЛОГІЯ ВИКЛАДАННЯ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ У ВИЩІЙ МЕДИЧНІЙ ШКОЛІ З ТОЧКИ ЗОРУ НЕЙРОЛІНГВІСТИЧНОГО ПРОГРАМУВАННЯ

Марункевич Я. Ю.

кандидат медичних наук,

доцент кафедри психіатрії, наркології та психотерапії з курсом ПО

Вінницький національний медичний університет

імені М. І. Пирогова

м. Вінниця, Україна

Перед сучасним лектором вищої медичної школи стоїть чимало викликів. По-перше, лекція, як основне джерело отримання знань, втратила свою актуальність в умовах доступності будь-якої інформації в підручниках та інтернеті в повному обсязі, чого, безумовно, не можливо досягнути під час лекції. По-друге, вже після перших 5 хвилин слухання будь-якого виступу здатність концентруватися та засвоювати інформацію швидко падає, а через 15-20 хвилин стає критично низькою. По-третє, можливість отримання найактуальні-

шої інформації виключно під час лекційного заняття також піддається сумнівам в умовах наявності результатів найновіших наукових досліджень на теренах інтернет-ресурсів.

«Читання лекцій – це такий чарівний процес, шляхом якого контент зошити професора за допомогою ручки переноситься в зошит студента, не проходячи крізь мозок обох» [1, с. 23]. Ця провокативна риторика належить Гаррі Ллойдю Міллеру, автору праці «Напрямок підготовки: Навчання для майстерності через творче мислення».

Парадоксальний висновок щодо засвоєння більших обсягів при зменшенні часу лекційного навчання зробили голландські вчені Н. Schmidt та інші (2010) [2, с. 14].

Таким чином, головною метою лектора постає лише зацікавити та мотивувати студента до подальшого вивчення дисципліни, а також роз'яснити складні наукові концепції.

Для того, щоб лекція витримувала конкуренцію з сучасними інформаційними технологіями та була справжнім мистецтвом та перфоменсом, слід використовувати інноваційні методологічні підходи. Перш за все, потрібно зазначити основні помилки, які допускають лектори у вищій медичній школі: 1. Відсутність потужних зацікавлюючих прийомів в перших п'ять хвилин лекційного заняття. 2. Надзвичайно об'ємний контент лекції. 3. Велика кількість слайдів, рядків у слайді, мілкий шрифт. 4. Недостатня кількість візуалізаційного, нетекстового матеріалу. 5. Викладання матеріалу шляхом зачитування тексту з чисельних слайдів. 6. Відсутність систематичного застосування засобів підтримки уваги. 7. Відсутність переходів до різних форм активності під час лекційного заняття. 8. Недотримання регламенту. 9. Відсутність потужного фіналу лекції.

Для ліквідації таких помилок та для підвищення «коефіцієнту корисної дії» лекційного заняття слід звернутися до прийомів нейролінгвістичного програмування.

Методологія лекційного заняття може бути розділена на дві основні частини: зміст матеріалу та спосіб його подачі, тобто нейролінгвістична взаємодія між лектором та аудиторією.

Перш за все, потрібно зацікавити слухачів та встановити з ними контакт. З метою зацікавлення можна задати провокаційне інтерактивне запитання чи проілюструвати цікавий клінічний випадок. Для встановлення контакту з аудиторією варто попросити підняти руку тих, кому вже щось відомо з даної теми. Коли лектор просить студентів підняти руку, йому необхідно повторити цей жест, в такий спосіб можна приєднати аудиторію.

Важливо дотримуватись основних правил підготовки мультимедійної презентації: невелика кількість слайдів та тексту, крупний шрифт, багато яскравого ілюстраційного матеріалу.

Упорядкувати матеріал слід за допомогою простої трьохкомпонентної схеми: 1. Озвучення плану лекції. 2. Викладення самої інформації. 3. Коротке резюме.

Необхідно використовувати різні способи подачі матеріалу, рівень уваги буде вище, і засвоєння краще, коли інформація подається з усіма трьома основними модальностями сприйняття – візуальної, аудіальної і кінестетичної.

Зазвичай, краще запам'ятовується інформація, яка надається спочатку і наприкінці доповіді. Тому найважливіші аспекти необхідно висвітлювати саме в ці періоди.

Дуже важливо застосовувати гумор для встановлення кращого контакту з аудиторією.

Для того, щоб донести до слухача важливий момент, корисно використовувати метафору. Секрет гарної метафори в тім, щоб робити її короткою; використовувати інший контекст; починати її без вступу, і переконатися в тім, що її тема відповідає змістові і послідовності презентації. Метафори діють на несвідомому рівні, викликаючи образи в свідомості і формуючи сильні асоціації з матеріалом.

Дуже важливу роль відіграє фізіологія. Фізіологія впливає на стан лектора, тому важливо зберігати позу, що виражає впевненість у собі. Для більшості людей найкраще пряма, розслаблена поза, голова злегка піднята догори, встановлений візуальний контакт з окремими людьми.

Важливим є систематичне застосування засобів підтримки уваги шляхом активізації аудиторії не рідше, ніж кожні 15 хв., за допомогою інтерактиву – відкритих запитань або завдань з вибору одного з поданих варіантів відповідей.

Обов'язковою умовою успішного лекційного заняття є зміна форм активностей (інтерактивні запитання, викладання матеріалу, перерва, демонстрація тематичних хворих, зачитування клінічних випадків, гумор), а також дотримання регламенту та потужний, заздалегідь запланований фінал.

Таким чином, незважаючи на розвиток сучасних інноваційних технологій, лекційні заняття залишаються надзвичайно важливим методологічним інструментом навчання у вищій медичній школі, при умові грамотного підходу та дотримання прийомів нейролінгвістичного програмування.

Література:

1. Miller Harry Lloyd. *Directing Study: Educating for Mastery Through Creative Thinking* / Harry Lloyd, Miller. New York: Scribners. 2007. 373 с.
2. Schmidt H. G., Cohen-Schotanus, J., van der Molen, H. T., et al. (2010). Learning more by being taught less. *Higher Education*. (Vol. 60(3)). (p. 287–300).

АСПЕКТИ ПЕДАГОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ: ФОРМУВАННЯ ОПТИМАЛЬНО-ЕФЕКТИВНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА ВНЗ

Несторук Н. А.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
м. Бахмут, Донецька область, Україна*

Васюченко П. В.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри фізики, електротехніки та електроенергетики
Українська інженерно-педагогічна академія
м. Харків, Україна*

Сучасне суспільство пред'являє постійно зростаючі вимоги до підготовки педагогічних кадрів, основним критерієм при цьому виступає рівень компетентності фахівця і якість його підготовки до професійної діяльності. Функцію задовольняти різноманітні запити споживачів освітніх послуг перебирає на себе педагогічний менеджмент.

У світлі нових дефініцій педагогічний менеджмент – це комплекс принципів, методів, організаційних форм і технологічних прийомів управління освітнім процесом, спрямований на підвищення його ефективності.

Функціональну систему педагогічного менеджменту в управлінні сучасним навчально-виховним закладом складають три головні групи функцій: за цілями управління (орієнтовні), за змістом діяльності закладу (змістовні) і за процесом управління ним (операційно-технологічні).

Цільові функції педагогічного менеджменту сучасного навчально-виховного закладу повинні бути сконцентровані на забезпеченні гнучкості навчально-виховного процесу у відповідності до зміни соціального замовлення до якостей особистості кожного з його суб'єктів, зумовлених її статусом...

Група змістових функцій педагогічного менеджменту закладу освіти повинна бути спрямованою на досягнення: високої економічної та соціальної ефективності підготовки підростаючого покоління; технологічної адекватності навчання рівневі розвитку сучасного виробництва, науки й культури; високого рівня організації навчально-виховного процесу, що відповідає нормативам державного і міжнародного стандартів освіти.

Група функцій педагогічного менеджменту навчально-виховного закладу щодо процесу його організації передбачає: створення на контрактній чи договірній основі постійних або тимчасових колективів; здійснення економічної діяльності для придбання матеріальних засобів, необхідних для реалізації освітніх програм, тощо.

Ця група функцій педагогічного менеджменту повинна забезпечувати цілісність управлінського циклу діяльності керівних та педагогічних кадрів закладу освіти [1, с. 205].

Педагогічний структурант, на якому базується професійна компетентність викладача відіграє роль об'єктивного фундаменту, на якому формуються суб'єктивні якості (у тому числі й компетентнісні) фахівця та досвід його педагогічної діяльності. Серед найбільш значущих компетентностей такого плану, що необхідно сформувати за допомогою управлінського впливу, слід відзначити наступні.

Психолого-комунікативна компетентність – характеризує здатність фахівця стимулювати пізнавальні інтереси студентів на заняттях; здійснювати мотивацію кожного навчального заняття; формувати позитивне ставлення студентів до навчання; актуалізувати знання і життєвий досвід студентів; адекватно сприймати та розуміти студентів; створювати позитивний психологічний клімат на занятті.

Управлінська компетентність фахівця являє собою здатність «планувати, організовувати й контролювати навчально-виховний процес та власну професійну діяльність для досягнення прогнозованого результату» і передбачає наявність уміння конкретизувати предметні, розвивальні і виховні цілі навчання; діагностувати й «оцінювати рівень навчальних досягнень учнів; використовувати різні види і методи контролю; керувати роботою студентів на заняттях; організовувати самостійну роботу студентів; визначати педагогічні задачі відповідно до предмету» [2, с. 7], розробляти програми індивідуального розвитку студентів (слухачів).

Проективна компетентність фахівця може витлумачуватися як спроможність передбачати наслідки фахової діяльності, результати навчально-виховної діяльності; здатність «розробляти навчальні плани і програми з дисципліни; ... плани занять; проектувати навчальний процес та діяльність студентів на занятті; проектувати і прогнозувати власну педагогічну діяльність відповідно до предмету» [2, с. 8].

Рефлексивна компетентність фахівця зазвичай мислиться як здатність фахівця аналізувати результати власної діяльності та спрямовувати власні знання на її удосконалення тощо.

Керованість системою підготовки майбутніх педагогів забезпечується завдяки управлінському впливу педагогічним менеджером на наступні компоненти: цілепокладання діяльності, когнітивні метафори моделі [3] навчально-професійної діяльності; систему підготовки майбутніх фахівців як джерело результату, і педагогічні умови – як зовнішні чинники, що регулюють перебіг процесу. В загальному вигляді професійна підготовка майбутніх педагогів має такий вид (рис. 1):

Рис. 1. Реалізація цілепокладання в підготовці майбутніх педагогів

Отже, на процес підготовки майбутніх педагогів може здійснюватися управлінський вплив через зміну педагогічних умов, або ж корегування характеристик і параметрів навчально-професійної діяльності, що супроводжує опанування майбутніми фахівцями змістом професійно-орієнтованих дисциплін.

Зазначене вище дає підстави говорити про те, що залучення студентів педагогічних спеціальностей до професійної діяльності має відбуватися на ґрунті низки педагогічних умов, серед яких ми першочерговими вважаємо належне матеріально-технічне та методичне забезпечення; поетапність у плануванні освітньої діяльності; створення єдиного навчально-методичного середовища; наявність комплексу відповідних навчальних дисциплін; забезпечення сприятливого мотиваційного супроводження, що має на меті перетворення зовнішніх стимулів у внутрішні, використання фасилітації, яка передбачає не просто допомогу студенту досягти його цілей, а й створення необхідного емоційного фону діяльності. Але основною педагогічною умовою, яка забезпечує реалізацію компетентісно-орієнтованої технології навчання, є застосування таких дидактичних принципів, як: детермінованість, систематичність, диференційованість, варіативність, інтегративність та інтерактивність навчання [4, с. 136].

За даних умов досягається оптимально-ефективне освітнє середовище сучасних навчальних закладів, а звідси – підвищується рівень професійної компетентності педагогічних фахівців і якість їх підготовки до професійної діяльності, що дає змогу випускникам ВНЗ бути затребуваними на сучасному ринку праці, задовольняючи різноманітні запити споживачів освітніх послуг.

Література:

1. Курлянд З. Н., Хмелюк Р. І., Яцій О. М. Педагогіка: навч. посібник. Харків, 2008. 352 с. URL: http://studopedia.su/16_192501_rozdil-.html. (дата звернення 22.09.2018).

2. Ходарченко О. Г. Зміст професійної компетентності викладача ВНЗ I-II рівнів акредитації, сутність та механізм її моніторингу. Студентський

альманах. 2012. № 1. 11 с. URL: <http://mp2.uomo.edu.ua/wp-content/uploads/Ходарченко.pdf>. (дата звернення 21.09.2018).

3. Лодатко Є. О. Кластеризація соціокультурного простору і когнітивні метафори в педагогічному моделюванні. Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. 2013. № 6. С. 53–58.

4. Несторук Н. А., Чикунів П. О. Optimization of the Technology of Mastering Competence Complex For Professional Activity of Electromechanical Engineers. Наука і освіта. Педагогічні та психологічні науки. 2017. № 10. С. 133-138.

TEACHING ENGLISH AS A SECOND LANGUAGE WITH THE HELP OF MEDIA LITERACY – ONE OF THE MOST IMPORTANT TASKS OF HIGH TECHNICAL SCHOOLS

Sakhnevych I. A.

Doctor of Philosophy,

Associate Professor of English

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

Ivano-Frankivsk, Ukraine

In any high school no matter what specialization it provides the most important task of the educational process is to teach highly qualified specialists who are ready to compete in the native and international markets and respond to the needs of the modern information society which considers personal harmony, high levels of culture and education the most important priorities. Economical development in the XXI century means, first of all, high standards of people's qualification, their general and professional educational levels. In this way it allows people all over the world to adapt dynamically to the new conditions of life, production and services. Such high levels cannot do without modern higher professional education. So, the teaching and learning processes at high schools suppose the readiness of the future specialists to self-education in the professional sphere, their various well-developed skills including communicative ones in the professionally oriented international foreign language – English. Critical thinking skills are also very important not only when dealing with professional tasks but also when looking for the needed information in various media means. To sum it up, future engineers need to develop professionally oriented English as well as media literacy skills.

Successful formation, development and usage of modern information technologies in all spheres of our life including the educational field are sure to lead to modernized standards of the professional education. They allow raising the quality of the national system of education and its social-economical role for the society at the same time promoting to the integration of the higher national education into the European scientific and educational systems.

Media education (and its levels: primary – media literacy, secondary – media competence) and media culture (we consider it to be the highest level of media education) help students adapt in the modern world of information better and faster, learn about the language of media means (including those of the professionally oriented character) and analyze various media texts in all possible forms (for example, printed, electronic, video etc.) developing critical thinking skills [2].

Sometimes it seems to be impossible to integrate media education into the process of education in high technical schools but our experience and practice show that it can be possible. One way to do it is to follow the example of the University of Pennsylvania which created a distance course of «English in Media Literacy» funded by the U.S. Department of State Bureau of Educational and Cultural Affairs, Office of English Language Programs [1]. This can be a successful example of how to integrate Media Literacy and English as a second language into the professional education of the future engineers. There are several reasons for this. Firstly, the course is designed for non-native English speakers who are interested in learning more about U. S. media literacy. Technical direction of the professional education can change the sphere of media literacy say, from American to Ukrainian or combine both of them. Besides, Ukrainian students are also non-native speakers. Secondly, in this course the students are able to explore various types of mass media, such as newspapers, magazines, television and social media. If we try to improve the professional level of engineers we can offer the students to explore different types of professionally oriented, educational media paying special attention to the popular scientific Internet media means. This will also give the future specialists an opportunity to develop a broader understanding of the role media play not only in our life but in the education too. Media used in learning the English language will assist in building a professionally oriented vocabulary and training the language skills needed to analyze the media means they listen, read or watch according to such characteristics as, for example, how to identify facts versus opinions in the media; how to focus on the differences between social and traditional media; how gender and identity are covered in different media even in professionally oriented ones etc. A well-structured course of Media Literacy (built in accordance with psychological, pedagogical, linguistic demands of the educational process in Ukrainian high schools) will give the students an opportunity to evaluate their own media literacy level, demonstrate their increased media literacy (in some cases, its highest level - their media culture) and professionally oriented English skills through a culminating final project on the media.

This final project on the media can be combined with some tasks connected with learning English as a professionally oriented second language. Our practical experience in teaching ESL in high Ukrainian schools shows that to be a success in mastering any foreign language future engineers must cope with all linguistic problems including grammar (for instance, forming the degrees of comparison of adjectives and adverbs; dealing with various complexes: infinitival, gerundial, participial; forming passive and active forms of the verbs etc.), lexicology (having a good

command in professionally oriented vocabulary), translation (providing adequate translation of specialized vocabulary and terms according to the standards of the professionally oriented Ukrainian language), writing (having good skills in writing different business letters, instructions, CVs, annotations, references, plans etc.).

To motivate students to combine learning English with media literacy can be easy if they use different media means, say, audio (for instance, Skype to improve their listening skills), video (documentaries, feature films to watch specifics of the company's operations and at the same time improve their listening and communicative skills not only in English but in their native language too), social media means (for example, e-mail - to improve their writing skills, Facebook - to improve reading, writing and even listening skills).

No matter what way the teacher chooses to implement English for Media Literacy in any high school, he must remember that the power mass media have got today is doubtless. Modern society cannot do without media. The more so, to ignore their huge impact and penetration into all spheres of our life and the process of the development of our society is just impossible. And not only high schools but secondary and even kindergartens should pay special attention to the media education of the small children, pupils and students too. If all the educational establishments of all the levels stop ignoring the problem of widely spread mass media and assist in supporting the development of critical thinking skills, we'll be able to start talking about high level of media literacy and, finally, media culture of the people in our country [3, pg. 307]. In combination with learning a professionally oriented English future engineers in high schools should be ready to perform a set of professional functions and possess personal qualities of good specialists who are able to focus on work in a market economy and are adequate to reality [4].

References:

1. Official website Coursera. URL: <https://www.coursera.org/learn/media> (Last accessed: 10.10.2018).
2. Official website Media Literacy Week. URL: <https://www.medialiteracyweek.ca/about/what-is-media-education> (Last accessed: 14.10.2018).
3. Мельник О. А., Сахневич І. А. Формування медіаграмотності та іншомовної компетенції студентів за допомогою застосування фахових медіаосвітніх засобів на заняттях іноземної мови у ВТНЗ (на прикладі Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу): Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г.Сковороди». Київ, 2015. С. 306-313.
4. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. Затверджені стандарти вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzheni-standarti-vishoyi-osviti> (Дата звернення: 11.10.2018).

ДУХОВНИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА: НАВАЛЬНІСТЬ І РЕАЛІЇ ВТІЛЕННЯ

Стефіна Н. В.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри хорового диригування,
вокалу та методики музичного навчання
Навчально-наукового інституту культури і мистецтв
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка
м. Суми, Україна*

Суспільство сьогодні переживає втрату ціннісних орієнтирів, зниження рівня культури, соціальну апатію. Тому надзвичайно гостро стоїть в Україні проблема розвитку етичної і духовної культури підростаючого покоління і у зв'язку з цим абсолютно очевидна необхідність звернення школи до мистецтва, музичного зокрема, як до одного із найважливіших засобів розкриття морального і духовного потенціалу особистості, стимулювання її духовно-естетичного розвитку [4].

Поняття «духовність» широко використовується як представниками різних галузей знань, так і в повсякденному житті. Але залежно від сфери застосування це поняття має різне змістовне навантаження. Так М. Бердяєв вважає, що «духовність» – це ідеал, до якого прагнула й прагне людина у її власному розвитку, орієнтація на вищі, абсолютні цінності [1].

На думку Л. Виготського, «духовність» є умовою руху до вершинної психології, яка визначає не глибини, а вершини особистості. Він трактує «духовність» як психічну функцію [2].

Психолог Ж. Юзвак, досліджуючи психологічний аспект духовності, розглядає «духовність» як психологічну якість людини, яка характеризується досить складним поєднанням інтелектуальної, вольової та чуттєво – емоційної сфери людської психіки» [6, с. 5-7].

С. Гончаренко тлумачить «духовність» як основний чинник формування системи цінностей особистості [3, с. 47].

На наш погляд, «духовність» – це багатовимірна система у структурі свідомості особистості, у якій віддзеркалюються її найбільш актуальні морально значимі потреби, інтереси, погляди, відношення до оточуючого світу, до інших людей, до самої себе [5].

Ми живемо в період кризи у сучасному суспільстві, коли розмивання норм моралі ускладнює шляхи особистісного самовизначення дитини. Але в сьогоденні молодші школярі, на жаль, замість слухання класичної чи народної музики віддають перевагу комп'ютерним іграм і різним розвагам, які звісно, приносять більше шкоди, ніж користі. Цим самим вони обмежують себе у розвитку як розумовому, так і духовному, адже як нам відомо, саме музика вчить людину від-

чувати і бачити красу у всьому. Вчені, педагоги-музиканти довели, що під час слухання музики, у дітей прискорюється серцеве скорочення, відбувається зміна тону м'язів, зниження тиску, крім того, під впливом музики значно покращується активність мозкових клітин і це, в свою чергу, призводить до поліпшення пам'яті, підвищується здатність до навчання.

Треба зазначити, що серед предметів естетичного циклу, саме музика найбільше стимулює молодшого школяра до творчої діяльності, сприяє формуванню емоційно-мотиваційних та пізнавальних функцій, розвитку творчого мислення, а також позитивних якостей характеру: систематичності, працьовитості, наполегливості у досягнення мети, відповідальності.

О. Апраксина, О. Гумінська, Е. Печерська, Г. Падалка, О. Ростовський, В. Сухомлинський наголошують, що музика допомагає розвинути духовні якості дитини, а саме творчу уяву і фантазію, музика дарує творчі крила, породжує бажання творити.

У науково-методичній літературі постійно підкреслюється, що найбільшим завданням педагога-музиканта є залучення учнів до слухання музики, її глибокого сприйняття. При цьому необхідно привчати молодших школярів не тільки емоційно, а й свідомо її сприймати. Знайомство з музичними творами різних епох, жанрів і стилів на уроках музичного мистецтва дозволяє виявляти як характерні особливості старовинної і класичної музики, так складні й прості ритми сучасної. Передумовою реалізації усвідомленого сприймання молодшими школярами музичних творів є реалістичний добір вчителем музичного мистецтва музичного матеріалу, засвоєння якого дозволяє цікаво, захоплююче організовувати всі види музичної діяльності учнів на уроці.

Заглиблене вивчення музичних творів дає змогу молодшим школярам відчувати всю красу емоцій, почуттів. Під впливом красивої, чутливої, доброї музики у дітей з'являються позитивний настрій, хороші емоції, які потім поступово перетворюються на доброту і красу почуттів і вчинків людини.

Отже в сьогоденні, коли завданням суспільства є духовне відродження, музичне мистецтво вирішує завдання гуманізації освіти школярів. Тому в сучасній школі духовно-моральне виховання засобами музичного мистецтва повинно стати пріоритетним напрямком становлення особистості.

Література:

1. Бердяев Н. А. Философия свободного духа. Москва, 1994. 480 с.
2. Выготский Л. С. Психология развития ребенка. Москва, 2003. 512 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. С. 47.
4. Закон України «Про Освіту» від 7 грудня 2017 року № 2233-VII про освіту. Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/T172145.html].
5. Стефіна Н. В. Педагогічна скринька майбутнього вчителя: Навчальний посібник для студентів, аспірантів, викладачів, методистів, керівників прак-

тики середніх та вищих педагогічних навчальних закладів, вчителів шкіл різного типу. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2006. 328 с.

6. Юзвак Ж. М. Духовність: погляд психолога // Початкова школа. 2000. № 3. С. 5-7.

ПЕДАГОГІЧНЕ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Томашівська М. М

аспірант

*Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
імені Тараса Шевченка*

м. Кременець, Тернопільська область, Україна

Сьогодні освітній процес у навчальних закладах мистецького профілю визначає домінантне значення народного мистецтва як основи етнічної культури в інтелектуальному і морально-духовному становленні молоді. Це означає, озброєння майбутнього учителя науковими знаннями, методологією та новітніми технологіями навчання, спрямування його професійного розвитку на формування необхідних компетентностей, що характеризуватимуть його як грамотного дослідника народного мистецтва і активного пропагандиста народної музичної творчості.

В сучасних умовах модернізації вищої музичної педагогічної освіти переосмислюється концептуальна база фахової підготовки педагога-музиканта. Функціонуючий в сучасній освіті компетентнісний підхід діє на всіх напрямках цього процесу – загальнокультурному, музикознавчому, методико-практичному, виконавському.

Метою даного дослідження є охарактеризувати проблему формування професійної компетентності майбутнього учителя музики засобами українського народного музичного мистецтва.

Сьогодні проблема формування професійної компетентності майбутнього учителя музики розглядається в контексті:

- вивчення інтересів, художніх нахилів, освітніх потреб;
- формування його і розвитку його професійних якостей, вмінь і здібностей;
- впливів соціального середовища на розвиток творчої особистості майбутнього педагога;
- формування здатності педагогічно управляти творчою діяльністю учнів;
- виховання високо інтелектуальної, професійно компетентної особистості в процесі її художньо-естетичної діяльності.

3. Курлянд поняття «ідеал виховання вчителя» визначає так: «гармонійно розвинена, високоосвічена, соціально активна й національно свідома людина, наділена глибокою громадською відповідальністю, здоровими інтелектуально-творчими, фізичними і духовними якостями, родинними і патріотичними почуттями, працьовитістю, господарською кмітливістю, підприємливістю й ініціативою» [5, с. 390].

У підготовці майбутнього учителя Л. Ортинський виділяє такі основні завдання: формування знань про світову культуру, мистецтво; розвиток естетичних потреб і почуттів; оволодіння основами народного мистецтва, усної народної творчості, музики, побуту тощо; готовність будувати власне життя за законами краси [4, с. 472].

Успішне вирішення завдань формування професійної компетентності майбутнього учителя музики засобами українського народного мистецтва вимагає створення певних педагогічних умов. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови термін «умова» визначається як:

- 1) необхідна обставина, від якої залежить здійснення чого-небудь;
- 2) особливості реальної діяльності, за яких відбувається чи здійснюється що-небудь [2, с. 1728]. За Великим енциклопедичним словником термін «умови» трактується як «необхідна обставина, передумова, яка робить можливим здійснення чого-небудь; умови – це правила, вимоги, використання яких забезпечує що-небудь» [1, с. 495].

У роботі з формування професійних компетенцій майбутніх учителів музики важливо використовувати можливості факультативних курсів з вивчення історії українського народного мистецтва, сучасної народної музики, підготовки індивідуальних завдань для студентів із збору та дослідження місцевого пісенного фольклору тощо.

У формування позитивної мотивації студентів до вивчення народного музичного мистецтва важливо враховувати зовнішні і внутрішні мотиви їх ставлення до навчальної діяльності.

До зовнішніх мотивів, як правило, відносять: педагогічно доцільну організацію освітнього процесу в навчальному закладі; творчу співпрацю викладача і студентів; належне керівництво навчальним процесом; позитивний мікроклімат в освітньому середовищі. До внутрішніх мотивів належать: пізнавальні інтереси студентів, потреби у набутті нових знань, необхідність особистісного самоствердження і самовдосконалення, прагнення до уникнення невдач, особистого успіху, мотиви професійного становлення.

У формуванні професійної компетентності майбутніх учителів головним завданням є розвиток їх внутрішніх мотивів, який відбувається на основі зовнішніх мотивів шляхом формування пізнавальних інтересів та художніх студентів, професійної спрямованості навчання.

Аналіз численних педагогічних досліджень доводить, що використання у професійній підготовці майбутніх учителів музики українського народного мистецтва, народних звичаїв, обрядів збагачує їх інтелект, виховує естетичну

культуру, прищеплює їм повагу і любов до рідного краю, свого народу, його культури, формує художні і духовні цінності. І не дивно. Адже фольклорна традиція є генетичною спадщиною українського етносу.

Виховання майбутнього компетентного фахівця потребує цілеспрямованих зусиль всього педагогічного колективу навчального закладу, орієнтованих на створення інтелектуально-емоційної і духовно-моральної атмосфери, коли кожен студент відчуває поважне ставлення до себе, педагогічну підтримку, емоційний захист.

Використання українського народного музичного мистецтва у професійній підготовці майбутніх учителів музики полягає в тому, щоб у процесі сприймання, інтерпретації творів народного мистецтва і практичної художньо-творчої діяльності студентів формувати у них національну свідомість, особистісно-ціннісне ставлення до народного мистецтва, розвивати естетичну культуру, загальнокультурну і художню компетентність, здатність до самореалізації, потребу у духовному самовдосконаленні.

Сьогодні важливо підготувати учителя компетентного, спроможного швидко адаптуватися до нововведень, застосовувати в практичній діяльності нові педагогічні техніки і технології.

Під педагогічною технікою розуміється сукупність навичок та вмій, прийомів і засобів, за допомогою яких викладач домагається чіткої організації навчання і виховання і досягає максимальної ефективності застосовуваних методів.

На думку С. Бондар, технологія – «це інтегративна модель навчально-виховного процесу з чітко визначеними цілями і діагностикою поточних і кінцевих результатів, розподілом навчально-виховного процесу на окремі компоненти. Технологія навчання передбачає чітке і неухильне виконання певних навчальних дій в умовах оперативного зворотного зв'язку» [3, с. 906].

Л. Хомич виокремлює в структурі педагогічної технології концептуальну основу, змістовну частину навчання, яка включає мету навчання, загальну і конкретну, та зміст навчального матеріалу, процесуальну частину (технологічний процес), що складається з організації навчального процесу, методів і форм навчальної діяльності учнів, методів і форм роботи вчителя, діяльності вчителя з управління процесом засвоєння матеріалу й діагностики навчального процесу [6, с. 49].

Отже використовуючи українське народне мистецтво як важливий засіб формування професійної компетентності майбутніх учителів музики, слід враховувати, що ця діяльність – багатовекторна і повинна здійснюватися послідовно як за міжпредметними зв'язками, так і за вертикаллю – від курсу до курсу, поступово розширюючись і поглиблюючись.

Література:

1. Великий енциклопедичний словник / за ред. О. Прохорова. Київ, 1991. 495 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Енциклопедія освіти / АПН України / головний ред. В.Г. Кремень: Юрінком Інтер, 2008. 907 с.
4. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
5. Педагогіка вищої школи / за ред. З.Н. Курлянд. Київ, 2005. 399 с.
6. Хомич Л.О. Роль мистецтва у професійно-педагогічній підготовці вчителя: Мистецтво і освіта, 1998. 51 с.

КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

Цісарук І. В.

*асистент кафедри теорії і методики трудового навчання та технологій
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
імені Тараса Шевченка
м. Кременець, Тернопільська область, Україна*

Сучасні вимоги до професійних якостей майбутніх учителів трудового навчання та технологій передбачають запровадження такої освітньої моделі їхньої підготовки, яка б забезпечувала їх становлення як конкурентоспроможних фахівців із високим рівнем творчого потенціалу, суб'єктів саморозвитку і професійного самовдосконалення, здатних діяти, відповідально вирішувати освітні завдання у безперервно змінних умовах педагогічної реальності.

Професійний розвиток майбутнього вчителя трудового навчання та технологій полягає у формуванні ставлення студента до вибору майбутньої професії і власної майбутньої педагогічної діяльності. У системі вищої освіти професійний розвиток розглядають як набуття особистістю нових компетенцій, які вона буде застосовувати у професійній діяльності; як цілеспрямований та систематичний вплив на неї в процесі професійного навчання з метою підготовки її до виконання нових, більш складних завдань у майбутній діяльності на основі вдосконалення здібностей та потенційних можливостей. Професійний розвиток педагога охоплює формування, вдосконалення, інтеграцію й реалізацію у навчальному процесі, а потім під час педагогічної праці, його знань, умінь, здібностей, професійних й особистісних рис, але головно-активне якісне перетворення й збагачення свого внутрішнього світу [1, с. 5]. Проаналізувавши наукові роботи дослідників можна зробити висновок, що

професійний розвиток майбутнього вчителя в системі вищої освіти не може бути відокремлений від його особистісного зростання. Організація підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти з метою сприяння їхньому професійному розвитку, на думку науковців, повинна узгоджуватися з їхніми намірами, уявленнями, особистісними рисами, допомагати їм осмислювати й систематизувати, коригувати власний фрагментарний життєвий досвід відповідно до системи педагогічних знань й умінь. Тому викладачі повинні цілеспрямовано регулювати процес професійного розвитку майбутніх учителів, спрямовувати їх на оволодіння педагогічною професією, формувати у них професійно значущих особистісних рис. Отже, професійне становлення майбутнього фахівця базується на досягнутому рівні розвитку особистості та подальшому формуванні його особистісних рис, інтенсивність чого безпосередньо пов'язана із продуктивністю освітнього процесу у вищій школі.

Поняття «професійний розвиток майбутнього вчителя» можна ототожнити із поняттям «готовність до професійної діяльності» та розглядати як цілісне утворення, інтегративну властивість, що охоплює у взаємозв'язку, єдності та взаємодії систему компонентів: мотиваційного, когнітивно-діяльнісного, регулятивно-поведінкового, що визначають особистісну професійну позицію та мотивацію майбутньої педагогічної діяльності, сукупність компетенцій, осмислене й ціннісне ставлення майбутніх учителів до процесу власного професійного розвитку.

Мотиваційний компонент охоплює педагогічну спрямованість, що визначає поведінку, ставлення до майбутньої професії (інтерес до педагогічної діяльності, здатність займатися нею та емоційне ставлення). На етапі професійного становлення майбутнього вчителя трудового навчання та технологій важливу роль відіграють зовнішня та внутрішня мотивації. При зовнішній мотивації у студентів виявляється споживацьке ставлення до учіння, навчальний матеріал засвоюється для близької цілі (відповісти на семінарі, скласти залік) і після відтворення швидко забувається. При внутрішній мотивації у студента на першому місці – професійні та пізнавальні інтереси. Розвиток внутрішньої мотивації навчально-пізнавальної діяльності у взаємозв'язку з формуванням професійної компетентності майбутнього вчителя забезпечує його професійний розвиток [3, с. 6-7].

Наступним, у структурі готовності до професійної діяльності, що визначається у дослідженні як результат професійного розвитку майбутнього вчителя трудового навчання та технологій, виокремлюємо когнітивно-діяльнісний компонент, який, відповідно до кваліфікації зазначеного фахівця, визначає головні складові його професійної компетентності. В умовах модернізації освітньої системи саме категорія компетентності в контексті підготовки майбутнього фахівця дає змогу виокремити й окреслити його спроможність виконувати свій професійний обов'язок на продуктивному, творчому рівні, що визначає зміст і процес його професійного розвитку у вищій школі.

На думку О. Дубасенюк, теоретична підготовка передуює практичній і передбачає набуття суб'єктивно значущих знань, що допоможуть педагогові створити не лише образ результату навчально-виховного процесу, а й систему засобів або технологій досягнення поставленої мети [2, с. 95-96]. Тому до когнітивно-діяльнісного компоненту відносять систему знань, умінь, навичок та здібностей, що слугують засадами професійних компетенцій майбутніх учителів і сприяють розвитку здатності вирішувати проблеми, пов'язані з професійною діяльністю. Спеціальні знання, вміння, навички та здібності, які майбутній фахівець набуває в процесі свого професійного розвитку, являються основою для формування особистісних рис.

У професійному розвитку майбутнього вчителя виділяють ще регулятивно-поведінковий компонент, який зумовлений необхідністю формування та розвитку у майбутніх фахівців педагогічних і професійно значущих особистісних рис, особистісного ставлення до них і процесу їхнього набуття. Під рисами традиційно розуміють індивідуальні звичні форми поведінки, через які аналізуємо ставлення індивіда до дійсності [4, с. 157]. У процесі професійного розвитку майбутнього вчителя трудового навчання та технологій формуються професійно важливі особистісні риси, що визначаються специфікою діяльності; ділові риси; головні фахові риси й уміння, що забезпечують високу стабільну ефективність і результативність професійної діяльності.

Отже, професійний розвиток обов'язково має особистісну спрямованість. Це безпосередньо стосується майбутнього вчителя трудового навчання та технологій, оскільки для нього важливо не тільки ґрунтовно знати свій предмет і володіти методикою його викладання, але й бути творчою особистістю, яка постійно самовдосконалюється та самореалізовується.

Література:

1. Васильков В. М. Психологічні принципи розвитку особистості вчителя у контексті проблеми сучасних парадигм освіти. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nsod/2008_1/Vasilkov.pdf (дата звернення: 18.09.2018).
2. Дубасенюк О. А. Концептуальні положення теорії професійної виховної діяльності педагога. Педагогіка і психологія. 1994. № 4. С. 90–97.
3. Карпова Л. Г. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи: автореф. дис.... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти»; Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2004. 20 с.
4. Психологічний словник-довідник / Ю. О. Приходько, В. І. Юрченко. К.: Каравела, 2012. 328 с.

PUBLIC ADMINISTRATION

ВПЛИВ ДЕРЖАВИ НА ПРОФІЛАКТИЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Васюк Н. О.

*кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри соціальної і гуманітарної політики
Національна академія державного управління
при Президентіві України*

Осик С. В.

*аспірант кафедри соціальної і гуманітарної політики
Національна академія державного управління
при Президентіві України
м. Київ, Україна*

У 2000 році ВООЗ проголосила глобальну стратегію «Здоров'я для всіх» яка містила 10 положень, 6 принципів, 38 завдань спрямованих на попередження загрози здоров'ю. Здоров'я людини визначається комплексом біологічних (спадкових і набутих) і соціальних факторів. Останні мають настільки важливе значення в підтримці стану здоров'я або в появі і розвитку хвороби, що у преамбулі статуту ВООЗ записано: «Здоров'я – це стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад». Таке визначення поняття «здоров'я» є найбільш чітким, зрозумілим, повним і вмщує, насамперед, біологічні, соціальні та психологічні аспекти даної проблеми [1].

27 червня 2014 року головами держав або урядів Європейського Союзу та Президентом України Петром Порошенком у Брюсселі була підписана Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (Угода про асоціацію). 16 вересня 2014 року Угода про асоціацію була одночасно ратифікована Верховною Радою та Європейським парламентом [2].

Угода про асоціацію передбачає посилення співпраці у сфері охорони здоров'я з метою підвищення рівня його безпеки та захисту здоров'я людини як передумови сталого розвитку та економічного зростання (глава 22 «Громадське здоров'я»). Таке співробітництво, зокрема, має охоплювати зміцнення системи охорони здоров'я України та її потенціалу, зокрема шляхом впровадження інновацій та здійснення реформ. Сторони розвиватимуть співробітництво в галузі охорони здоров'я, щоб підвищити рівень здоров'я та захисту здоров'я громадян в якості передумови для сталого розвитку та економічного

зростання. Також Україна повинна поступово імплементувати в своє законодавство норми і практики ЄС (зазначені в Додатку XL Угоди про асоціацію), зокрема щодо інфекційних хвороб, крові, тканин і клітин, а також тютюну. Окрім інших напрямів, співпраця охоплює:

1. Зміцнення системи охорони здоров'я та її потенціалу в Україні, зокрема шляхом здійснення реформ, подальшого розвитку первинної ланки охорони здоров'я та навчання персоналу.

2. Профілактика та боротьба з інфекційними захворюваннями, такими як ВІЛ/СНІД і туберкульоз, підвищення готовності до появи високопатогенних захворювань та епідемій, а також впровадження Міжнародних медико-санітарних правил.

3. Профілактика та боротьба з неінфекційними захворюваннями, шляхом обміну інформацією і кращими практиками, пропаганда здорового способу життя, вирішення основних детермінантів здоров'я і супутніх проблем, таких як охорона здоров'я матері і дитини, психічного здоров'я, залежність від алкоголю, наркотиків та тютюну, у тому числі імплементация Рамкової конвенції з боротьби проти тютюну від 2003 року.

Б. Волос підкреслює, що в умовах формування політики охорони здоров'я її стрижнем має стати первинна профілактика хронічних неінфекційних захворювань – боротьба з факторами ризику та активні заходи із забезпечення здорового вибору людини. При цьому під факторами ризику він розуміє несприятливі матеріально-побутові та виробничі умови, безробіття, низький освітній та культурний рівень, надмірну урбанізацію, стреси, нераціональне харчування, зловживання алкоголем, низьку фізичну активність (гіподинамію), паління тощо [3, с. 6].

Для нашого дослідження доцільно з'ясувати співвідношення категорій «профілактика хвороб» та «профілактика у сфері охорони здоров'я». Це передусім обумовлюється тим, що відносини у сфері охорони здоров'я настільки багатогранні й різноманітні, що вони стосуються не тільки безпосередньо діагностики, лікування і профілактики хвороб. У цій сфері виникають також організаційні відносини, відносини щодо вироблення й реалізації лікарських засобів та засобів медичного призначення, відносини щодо забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя продукції, умов життя людини тощо. З урахуванням цього і профілактика у сфері охорони здоров'я може стосуватися як попередження відхилень стосовно здоров'я людини, так і стосовно інших об'єктів і явищ у сфері охорони здоров'я. У зв'язку з цим можна погодитися з О. Лавриненком, що необхідно розглядати профілактику у сфері охорони здоров'я у двох аспектах [4]:

– у вузькому – як профілактику хвороб заходами медичного характеру (вакцинація, обов'язкові медичні огляди тощо);

– у широкому – як профілактику хвороб медичними засобами, а також оздоровлення населення засобами фізичної культури, здорового харчування, протидії шкідливим звичкам, покращення стану довкілля тощо.

Аналіз закордонного досвіду в цій сфері слід пов'язувати з відповідними напрямами профілактичної діяльності. Звернувшись до офіційного веб-сайту

ВООЗ, зокрема до розділу «Профілактика хвороб», можна побачити, що на сьогодні в розвинених країнах є пріоритетними такі напрями профілактики: вакцинація та фізична активність стійкість до протимікробних препаратів, питання здорового харчування й безпеки харчових продуктів, протидія вживанню алкоголю, наркотичних засобів, палінню [5]. Окрім цього, стан навколишнього середовища, безумовно, є одним із визначальних факторів стану здоров'я людини, а тому вказаний напрям також слід брати до уваги.

ВООЗ, дослідивши системи охорони здоров'я 191 країни світу, дійшла висновку, що така система в США заслуговує першого місця в рейтингу найбільш стабільних систем, здатних до швидкого реагування за змінних умов [6]. З огляду на такі результати досвід цієї країни заслуговує на увагу.

У Швейцарії діє Закон «Про профілактику та укріплення здоров'я» від 30 вересня 2009 року, який спрямований на поліпшення заходів з управління профілактикою, зміцнення здоров'я та раннього виявлення хвороб. Вказаний закон регулює такі важливі аспекти профілактики хвороб: інструменти контролю й координації, як на національному рівні, так і на рівні кантонів; розподіл повноважень між конфедерацією та кантонами: заходи щодо забезпечення якості й ефективною профілактики, зміцнення здоров'я та раннього виявлення хвороб; фінансова допомога, що виділяється неурядовим організаціям; заохочення досліджень освітніх програм у цій сфері; моніторинг стану охорони здоров'я [7]. Цікаво, що вказаним законом було запроваджено Швейцарський інститут щодо попередження хвороб та зміцнення здоров'я, який розглядається як центральний орган із розробки та впровадження державної політики у сфері профілактики хвороб.

Аналіз закордонного досвіду переконливо свідчить про те, що в розвинених країнах світу пріоритетними є питання зміцнення здоров'я населення та профілактика хвороб. Отже, функціональне призначення профілактики у сфері охорони здоров'я полягає у забезпеченні недопущення виникнення хвороб, відверненні ризиків для здоров'я окремих громадян та населення в цілому, а як результат – у посиленні економічного потенціалу держави, її подальшому розвитку та покращенні демографічної ситуації.

Вважаємо, що в Україні необхідно розробити та прийняти низку нормативно-правових актів з питань профілактики у сфері охорони здоров'я.

Література:

1. Медико-біологічні, валеологічні та соціальні аспекти здоров'я. URL: http://www.franko.lviv.ua/faculty/bzhd/OMZ/Lekcia_1_ND.pdf (дата звернення: 9.10.2018).
2. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: закон України від 16 верес. 2014 р. № 1678-VII [URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1678-18>].
3. Волос Б.О. Організація здорового способу життя. Методичні рекомендації. Харків, 2005. 36 с.

4. Лавриненко О. До питання про адміністративно-правове регулювання профілактичної діяльності у сфері охорони здоров'я в Україні. Юридичний вісник. 2014. № 5. С. 216-221.

5. Disease prevention URL: <http://www.euro.who.int/en/health-topics/disease-prevention> (дата звернення: 9.10.2018).

6. Татаренко О. Система охорони здоров'я в Сполучених Штатах Америки: страхування нації. URL: http://healthy-society.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=73:2011-05-27-08-06-56&catid=36:2011-04-19-08-30-45&Itemid=58 (дата звернення: 9.10.2018).

7. Loi fédérale sur la prévention et la promotion de la santé. URL: <https://www.admin.ch/ch/f/gg/pc/documents/1638/Vorlage2.pdf> (дата звернення: 9.10.2018).

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ТУРИСТСЬКОЮ СФЕРОЮ В УКРАЇНІ

Любчук О. К.

*доктор з державного управління, професор,
завідувач кафедри туризму*

ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

Ярченко Ю. В.

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри туризму*

ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

м. Маріуполь, Донецька область, Україна

На початку ХХІ століття туризм перетворився на великий міжгалузевий комплекс, розвиток якого суттєво впливає на економічний прогрес суспільства в цілому: індустрія туризму становить вже 11% глобального загальносвітового валового внутрішнього продукту – 3 трлн 575 млрд \$ США і забезпечує 200 млн робочих місць, тобто 8% від всіх існуючих [3]. Розвиток туризму в Україні істотно впливає на такі сектори економіки, як транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання, і є одним з найбільш перспективних напрямків структурної перебудови економіки.

Стратегічною метою розвитку туристичної індустрії в Україні можна визначити створення конкурентоспроможного на світовому ринку туристичного продукту, здатного максимально задовольнити туристичні потреби населення країни, забезпечити на цій основі комплексний розвиток територій та їх соці-

ально-економічних інтересів при збереженні екологічної рівноваги та історико-культурного докiлля.

Система управління туризмом в Україні включає державні громадські організації; громадські організації. Державна влада поділяється на законодавчу владу; виконавчу владу; судову владу. Отже, державна політика в галузі туризму визначається через гілки законодавчої влади та виконавчої [1].

Державні організації в системі управління туризмом в Україні представлені органами законодавчої і виконавчої влади. До повноважень Верховної Ради в галузі туризму належать (відповідно до Закону України «Про туризм»): визначення основних напрямів державної політики в галузі туризму; правових основ регулювання відносин у галузі туризму; обсягу фінансового забезпечення туристичної галузі в законі про Державний бюджет України.

Управління туризмом в системі виконавчої влади здійснюється Міністерством культури і туризму, Міністерством освіти і науки, Міністерством у справах сім'ї, молоді та спорту. Одним з центральних органів державної виконавчої влади в сфері туризму є Міністерство культури і туризму України. Воно в установленому порядку вносить пропозиції щодо формування державної політики в туристичній та курортній галузях, забезпечує її реалізацію, здійснює управління в цих областях, а також міжгалузеву координацію.

Основними завданнями міністерства є участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики в туристичній та курортній галузях; розробка і реалізація загальнодержавних програм розвитку курортів та туристично-рекреаційної сфери, ринку туристичних послуг, забезпечення захисту і безпеки туристів; визначення перспектив і напрямків розвитку внутрішнього, міжнародного та іноземного туризму, розвитку матеріально-технічної бази туризму; міжгалузєва координація та функціональне регулювання з питань туризму; організація та розвиток системи наукового, інформаційно-рекламного забезпечення туристично-рекреаційної та курортної сфери.

Центральним органом державної виконавчої влади в компетенції якого також питання галузі туризму є Міністерство освіти і науки. У його складі функціонує департамент розвитку дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти, який розробляє і реалізує освітні та оздоровчі програми. Безпосередньо реалізація державної політики в галузі освіти засобами туризму, краєзнавства здійснюється Українським державним центром туризму і краєзнавства учнівської молоді Міністерства освіти і науки України. Центр здійснює такі види робіт, як інструктивно-методичну, організаційно-масову, навчально-виховну, краєзнавчу та екскурсійну діяльність, спрямовану на подальший розвиток туристично-краєзнавчої та оздоровчої роботи з учнівською молоддю України.

Громадські організації в управлінні туризмом представлені спортивними федераціями (національної та обласними) і туристичними клубами [1]. В управлінні туризмом беруть участь також громадські організації. Громадяни України, іноземці, особи без громадянства з метою реалізації та захисту

прав і законних інтересів можуть об'єднуватися в громадській організації туристичної спрямованості (ст. 28 Закону України «Про туризм»).

Однією з провідних є Федерація спортивного туризму України, яка своєю метою ставить сприяння створенню головних принципів національної моделі спортивного туризму як масового самодіяльного спорту та спорту вищих досягнень. З 2002 року рішенням колегії Держкомспорту Федерації присвоєно статус національної спортивної федерації. Основними напрямками діяльності Федерації є розвиток пішохідного, гірського, велосипедного, водного, лижного, вітрильного, спелеологічного, автомобільного, мотоциклетного видів спортивного туризму.

З метою сприяння розвитку спортивного туризму в відповідних адміністративно-територіальних одиницях, регіонах України створюються територіальні спортивні туристські клуби, які є добровільними громадськими об'єднаннями, що створюються на основі єдності інтересів громадян – прихильників спортивного туризму. Клуб є юридичною особою і діє на підставі власного статуту, він є неприбутковою організацією. Клуб може на добровільних засадах входити до складу інших громадських організацій, бути членом відповідної федерації, брати участь в створенні союзів.

Стратегічною метою розвитку туристичної індустрії України є вихід на світовий рівень туристичних послуг. Для досягнення поставленої мети туристська галузь України потребує великій кількості висококваліфікованих фахівців в області створення і надання туристичних послуг [2, с. 9].

Основними передумовами для цього виступають: географічне положення, наявність природного, історико-археологічного туристського потенціалу, конкурентоспроможність туристських послуг. В Україні на сьогоднішній день вже відбулося усвідомлення важливості розвитку туризму як одного з ефективних засобів лікування національної економіки завдяки здатності цього сектора забезпечувати значні валютні надходження, створювати значну кількість нових робочих місць і іншим перевагам.

Література:

1. Мацкевич Н. М., Ковальчук Н. М., Овчаренко Т. Г. Структура управління в галузі туризму. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2009. № 9. С. 92-94.
2. Організація туризму: підручник / І. М. Писаревський, С. О. Погасій, М. М. Покоłodна та ін.; за ред. І. М. Писаревського. Харків: ХНАМГ, 2008. 541 с.
3. Сокол Т. Г. Основи туристичної діяльності: підручник / Т. Г. Сокол; ред. В. Ф. Орлова. Київ: Грамота, 2006. 264 с.

MEDICAL SCIENCES

MINERAL DENSITY OF BONE TISSUE EVALUATION AMONG THE PATIENTS WITH SYSTEMIC LUPUS ERYTHEMATOUS WITH THE HELP OF ULTRASOUND DENSITOMETRY

Abrahamovych U.

PhD, Associate Professor

Danylo Halytskyi Lviv National Medical University

Tsyhanyk L.

Assistant Professor

Danylo Halytskyi Lviv National Medical University

Romaniuk O.

Assistant Professor

Danylo Halytskyi Lviv National Medical University

Sylenkyi O.

PhD Assistant Professor

Danylo Halytskyi Lviv National Medical University

Lviv, Ukraine

Introduction. Systemic Lupus Erythematosus (SLE) – is a chronic autoimmune condition which rises as the result of immune regulation mechanisms violation. The condition is characterized by multi systemic disorders including the violation of bone and joint systems [1-3]. Nowadays, one of the most prominent screening methods of the diagnosis of osteoporosis, applied in Ukraine, is non-invasive method, called an ultrasound densitometry.

The Purpose of the Research. To evaluate a mineral density of bone tissue of the patients with systemic lupus erythematosus condition with the help of ultrasound densitometry.

The Methods and Data of Research. The research under consideration has been fulfilled on the basis of rheumatic department of KZ LOR of «Lviv Regional Hospital». Having received a written permit for the research conduction according to the principles of Helsinki Human Rights Declaration and the Convention of European Council on the matter of human rights and biomedicine and the laws of Ukraine, we have examined 123 patients with the condition of SLE according to the criteria of American Rheumatology Collegium (1997) considering the previous stratification of the thesis and the pre-menopause status. The research was conducted with the application of randomized way of examination. The patients have had

all their organs and systems tested systemically and with the application of instruments according to the order of the Ministry of Health Protection of Ukraine № 676 since 12.10.2006 and «The Declaration of Minutes of First Aid on the specialist «Rheumatology», European League against Rheumatism (2010) and American Rheumatologists Collegium (2010, 2012). 123 women from 21 to 51 were involved into the research (the average age at the very moment of research was – $40,37 \pm 0,95$). The average lasting period of the condition was – $7,35 \pm 0,27$. 100,0% of patients took methylprednisolone in dosage (being transferred into prednisolone) from 5,0 до 30,0 mg a day (average dose – $11,04 \pm 0,46$ mg a day, the general average dose was $31,40 \pm 1,92$ gr) and the medicines of calcium as a day dose of 1000,0 mg in the combination with vitamin D 400,0 MO as a day and night. An average lasting period of treatment by GK and combined medicines of calcium coincided with the average lasting period of condition.

The control group of patients under research consisted of 25 mostly healthy women of pre-menopause status of the certain age.

To evaluate a structural and functional state of bone tissue the patients have had their MDBT tested with the help of ultrasound bone densitometry of a heel bone by the device SONOST – 2000 (OsteoSys Co., Ltd, Seoul, Korea).

To evaluate MDBT considering all the three variants of densitometry we have applied T-criterion which is counted automatically and is equal to the number of standard deviations (SD) accounting the difference between the average index of the area under research for the patients from 20 to 45 and the result received after the patient examination.

According to T-criterion we differentiate four categories of bone tissue state (VOOS,1994):

1. Normal: T-index $\geq -1,0$ SD;
2. Lowered bone mass (osteopenia, pre-clinic osteoporosis): T-index $< -1,0$ SD, but $> -2,5$ SD.
 - 1.1. I degree – $< -1,0$ SD, but $> -1,5$ SD.
 - 1.2. II degree – $< -1,5$ SD, but $> -2,0$ SD.
 - 1.3. III degree – $< -2,0$ SD, but $> -2,5$ SD.
2. Osteoporosis: T-index $\leq -2,5$ SD if there are no bone fractures.
3. Hard form of osteoporosis: T-index $\geq -2,5$ SD in case of one or more fractures [3].

The significance of T-index has been considered only as the result of each applied method of densitometry on a separate area under research, but not as a clinic diagnosis of osteoporosis.

Statistic data has been processed with the help of the software MS Excel and E Views. To analyze quantity indices we have counted average significance, standard deviations and also applied a percentile analysis to evaluate the distribution of the result significance of instrumental methods of research in control group and the one under research. In addition to this, we have also conducted T-test to define an exact difference between average significance counted for both groups. During the

T-test and comparison for both collections, we consider right the connection, influence or the difference according to $p < 0,05$.

The Results of Research and its Discussion.

The reduction of MDBT according to the results of ultrasound densitometry was discovered among 93,5% of patients. This result greatly prevailed over the percent of people in a control group, which made 68,0% ($p < 0,001$) (tab. 1).

Among 123 patients with SLE we have discovered the following: 30 (24,4%) women suffered from osteoporosis (average significance of T-criterion – $-2,9 \pm 0,26$); 29 (23,6%) women suffered from osteopenia of the degree with an average significance of T-criterion – $-2,20 \pm 0,16$); 33 (26,8%) women suffered from osteopenia of II degree with an average significance of T-criterion – $-1,66 \pm 0,19$; 23 (15,5%) women suffered from osteopenia of I degree with an average significance of T-criterion of $-1,16 \pm 1,10$, y 8 (6,5%) and – normal MDBT was discovered with an average T-criterion of $-0,86 \pm 0,10$.

Table 1

The frequency of osteoporosis and osteopenia according to the results of ultrasound densitometry in a control group and the group under research

MDBT	patients		Percent of patients		T-criterion	
	Group under research	Control group	Group under research	Control group I	Group under research Дослідна	Control group
Normal	8	8	6,5	32,0	$0,86 \pm 0,10$	$0,09 \pm 1,71$
Osteopenia of I degree	23	14	15,5	56,0	$-1,16 \pm 1,10$	$-1,1 \pm 0,09$
Osteopenia of II degree	33	3	26,8	12,0	$-1,66 \pm 0,19$	-1,5
Osteopenia of III degree	29	0	23,6	0	$-2,20 \pm 0,16$	0
Osteopenia	85	0	69,1	68,0	$-1,71 \pm 0,44$	$-1,1 \pm 0,09$
Osteoporosis	30	0	24,4	0	$-2,9 \pm 0,26$	0

To define the range of significance distribution of T-criterion we have conducted percentile analysis. The results proved that there are divergent features between both groups (tab. 2).

Table 2

Percentile analysis of the indices of mineral density of bone tissue according to the results of ultrasound densitometry, X-ray-osteo-densitometry, two-level energy X-ray absorbtionometry

Number	Ultrasound densitometry	
	Group under research	Control group
Groups		
Median	-1,90	-0,77
P ₅	-3,20	-1,50
P ₁₀	-2,90	-1,42
P ₂₅	-2,40	-1,20
P ₇₅	-1,40	-0,90
P ₉₀	-1,10	-0,16
P ₉₅	-0,90	0,44

We have found out that among the women from the group under research, T-criterion according to the results of ultrasound densitometry, was in the range of (-3,2) – (-0,9), when the results of control one was – (-1,5) – 0,9 (P₅– P₉₅); medium – (-1,9) and (-0,77).

With the help of percentile analysis we have also defined conditional segments which allow evaluation of the indices under research as very low (< P₅), low (P₅ – P₂₅), medium (P₅₀ – P₇₅), high (P₇₅ – P₉₅) and very high (> P₉₅).

It has been discovered that the significance of T-criterion according to the results of ultrasound densitometry which are equal to certain percentiles for the women from the group under research and a control one are largely different. That is, for instance, among the control group, we consider the significance which has not prevailed (-1,50) (< P₅) a very low one; among the group under research those indices coincided with average quantities (-2,4 – (-1,4). The indices considered as low, for instance from 1,50 to -1,20 (P₅ – P₂₅) were included into the range of medium (P₅₀ – P₇₅) and high (P₇₅ – P₉₅) significance of the group under research. Medium significance from (-1,20) to –(-0,90) among healthy women we consider as high in the group of patients suffering from systemic lupus erythematosus.

Conclusions: Having evaluated a mineral density of a bone tissue of the patients with the condition of systemic lupus erythematosus according to the results of ultrasound densitometry we have discovered the lowering of MDBT up in 93,5%, which largely prevailed over the percentage of people in a control group, which made 68,0%; according to the results of percent analysis the T-index was in the range of (-3,2) – (-0,9), (-1,5) – 0,9 (P₅– P₉₅); was the result of a control group; (-1,9) and (-0,77) were medium; the indices of T-criterion were lower in their segments (very low, low, medium) when compared with a control group result.

References:

1. Gracanin A. G., Marković I., Loncarević J. Bone mineral density in patients with systemic lupus erythematosus – our results. *Reumatizam*, 2015, 16 p.

2. Bultink I. E., Lems W. F. Lupus and fractures. *Curr. Opin. Rheumatol*, 2016. 430 p. – Doi: 10.1097/BOR.0000000000000290.

3. Edens C. Systemic lupus erythematosus, bone health, and osteoporosis. *Curr. Opin. Endo crinol. Diabetes Obes.*, 2015. 428 p. – Doi: 10.1097/MED.0000000000000197.

ANALYSIS OF CHANGES OF ANTIOXIDANT-PROOXIDANT SYSTEM WITH LECITHIN-CALCIUM COMPLEX OF YOUNG PATIENTS WITH MULTIPLE CAVITIES

Volkova O. S.

*Doctor of Medical Sciences, Full Professor,
Head of the Department of Department of Therapeutic Dentistry
Kharkiv National Medical University*

Riabokon Ye. N.

*Candidate of Medical Sciences,
Associate Professor at the Department of Department of Therapeutic Dentistry
Kharkiv National Medical University*

Guryeva A. Yu.

*Assistant of Department of Therapeutic Dentistry
Kharkiv National Medical University*

Guryeva T. Ye.

*Assistant of Department of therapeutic dentistry
Kharkiv National Medical University
Kharkiv, Ukraine*

The purpose of the study was to study the effect of complex drug «Lecithin-2», which contains calcium citrate and lecithin as a source of phosphorus, the level of antioxidant-prooxidant index of oral fluid of people with multiple caries.

Materials and methods. With troops surveyed had allocated two groups: primary – 52 patients diagnosed with multiple cavities, which is set on the basis of clinical examination; Control – 12 healthy patients without severe dental and ob-schesomatycheskoyi pathology. Control group received only the basic therapy, which included routine dental health. Patients of the main group in addition to basic therapy from day survey received the drug «Lecithin-2» production NPA «Biotechnology Odessa» for 30 days, 3 times a day for half an hour before meals 1 tablet to complete dispersal in the mouth. Patients in the first test, and then a month later collected unstimulated oral liquid [1, p. 4]. In the supernatant measured

concentrations of malondialdehyde (MDA) [3, p. 5], the total proteolytic activity (OPA) were determined by Kunitz, modified Levitsky A. P. [3; 4, p. 34], catalase activity [3; 5]. The ratio of catalase activity and MDA concentration was calculated antioxidant-prooxidant index (API) [3, p. 12; 6].

Research of results. As shown by studies of two inflammatory markers (MDA and OPA) OPA significantly increased only in patients with caries and also reliably returns to normal after treatment «Lecithin-2». Patients caries more than 2-fold reduced activity of one of the antioxidant enzymes catalase, and after taking the course «Lecithin-2», the figure is almost back to normal. API index decreased in patients 2 times, and after treatment returned to normal. Since this index reflects the state of one of the protective systems of the body, it follows, lecithin, calcium complex as drug «Lecithin-2» provides recovery protection systems.

Conclusions. As a result of our studies found that patients with multiple caries observed for signs of inflammation, reduction of antioxidant defense system. Receiving a month lecithin, calcium complex «Lecithin-2» increased to normal levels of antioxidant-prooxidant system.

References:

1. Левицкий А.П., Деньга О.В., Макаренко О.А. и др. Биохимические маркеры воспаления тканей ротовой полости: метод. рекомендации. Одесса: Ин-т стомат. АМН Украины, 2010. 16 с.
2. Терешина Т.П., Косенко К.М., Левицкий А.П. та ін. Експериментальне вивчення токсичної дії та специфічної ефективності засобів для догляду за порожниною рота: метод. рекомендації. Київ: Фарм. центр МОЗ України, 2003. 42 с.
3. Левицкий А.П., О.В. Деньга, О.А. Макаренко и др. Биохимические маркеры воспаления тканей ротовой полости: метод. рекомендации. Одесса: Ин-т стомат. АМН Украины, 2010. 16 с.
4. Левицкий А.П., Макаренко О.А., Деньга О.В. и др. Экспериментальные методы исследования стимуляторов остеогенеза: метод. рекомендации Киев: ГФЦ МЗ Украины «Авиценна», 2005. 50 с.
5. Гирин С.В. Модификация метода определения активности каталазы в биологических субстратах. Лабораторная диагностика. 1999. № 4. С. 45–46.
6. Левицкий А.П. Антиоксидантно-прооксидантний індекс сироватки крові щурів з експериментальним стоматитом і його корекція зубними еліксирами. Одеський медичний журнал. 2006. № 6. С. 22–25.

СИНДРОМ УДЛИНЕННОГО ИНТЕРВАЛА QT У ДЕТЕЙ (КЛИНИЧЕСКОЕ НАБЛЮДЕНИЕ)

Гончарь М. А.

*доктор медицинских наук, профессор,
заведующий кафедрой педиатрии № 1 и неонатологии
Харьковский национальный медицинский университет*

Галдина И. М.

*кандидат медицинских наук,
ассистент кафедры педиатрии № 1 и неонатологии
Харьковский национальный медицинский университет*

Старик Д. С.

*врач-интерн
Областная детская клиническая больница
г. Харьков, Украина*

Одной из частых причин развития тяжелых желудочковых нарушений ритма является синдром удлиненного интервала QT (СУИ QT) – генетически гетерогенное наследственное состояние, характеризующееся нарушением структуры и функции некоторых ионных каналов кардиомиоцитов [1].

Хотя впервые синдром удлиненного интервала QT был описан норвежскими врачами А. Jervell и F. Ladge-Nielsen в 1957 г., до настоящего времени осведомленность и настороженность практических врачей относительно связи данной каналопатии с врожденными дефектами слуха, синкопальными состояниями и даже синдромом внезапной сердечной смерти у детей является недостаточной [2].

В настоящее время различают семейные варианты синдрома удлиненного интервала QT, к которым относится синдром Романо-Уорда (аутосомно-доминантный тип наследования) и синдром Джервелла-Ланге-Нильсена (аутосомно-рецессивный тип наследования), а также спорадические случаи. Синдром Романо-Уорда у детей в европейской и американской популяциях встречается с частотой 1:5000-1:7000. Синдром Джервелла-Ланге-Нильсена является редкой патологией и составляет менее 1% от всех диагностированных случаев наследственного синдрома удлиненного интервала QT [3].

Важно, что выраженность проявлений патологии колеблется в очень широких пределах – от практически бессимптомного течения (выявляются только электрокардиографические признаки) до тяжелой глухоты, обмороков и аритмий [1].

Чаще в клинической картине заболевания доминируют приступы потери сознания (синкопе), связь которых с эмоциональным (гнев, страх, резкие звуковые раздражители) и физическим стрессом (физическая нагрузка, плавание,

бег) подчеркивает важную роль симпатической нервной системы в патогенезе СУИ QT [1; 2]. Диагностика синдрома удлиненного интервала QT производится на основании электрокардиографических данных и молекулярно-генетических исследований [1].

Синкопальные состояния при СУИ QT, как правило, возникают на высоте психоэмоциональной или физической нагрузки с типичными предвестниками (внезапная общая слабость, потемнение в глазах, сердцебиение, тяжесть за грудиной) и быстрым, без амнезии и сонливости, восстановлением сознания и отсутствием изменений личности, характерных для больных эпилепсией [2; 3].

Установлено, что синкопальные состояния при СУИ QT обусловлены развитием полиморфной желудочковой тахикардии типа «пируэт» («torsades de pointes»). К другим электрофизиологическим механизмам внезапной кардиогенной смерти пациентов с СУИ QT относят электромеханическую диссоциацию и асистолию [1; 3].

С целью совершенствования диагностики СУИ QT у детей приводим собственное клиническое наблюдение пациента с синдромом удлиненного интервала QT.

Ребенок Д., 13 лет, поступил в клинику переводом из городской детской больницы, куда был доставлен 06.09.17 г. из школы после приступа потери сознания, сопровождающегося цианозом кожных покровов, непроизвольным мочеиспусканием. При поступлении в стационар: ЧД = 18 в мин., ЧСС = 86 в мин., АД = 60/20 мм рт.ст. Состояние тяжелое, уровень сознания – оглушение. Зрачки D=S, фотореакции вялые. Дыхание спонтанное, эффективное. Аускультативно дыхание в легких жесткое с обеих сторон, хрипов нет. Тоны сердца аритмичные, приглушены. Живот мягкий, безболезненный. Проведено МРТ головного мозга; консультирована детским нейрохирургом; заключение: патологии не выявлено.

После стабилизации состояния с учетом выявленных нарушений со стороны сердечно-сосудистой системы (многофокусная желудочковая тахикардия), для дальнейшего обследования ребенок переведен в Областную детскую клиническую больницу, куда поступил в отделение анестезиологии и интенсивной терапии 07.09.2017 г.

При поступлении девочка в сознании, адекватная, вялая, эмоционально лабильна. Температура тела = 36,6°C, ЧД = 18 в мин., Ps = 134 в мин., АД = 90/56 мм.рт.ст., SpO₂ = 99% при дыхании атмосферным воздухом. Ребенку проведен контроль ЭКГ; заключение: на фоне единичных синусовых сокращений регистрируется пароксизмальная желудочковая тахикардия типа «пируэт» с частотой 200 ударов в минуту.

Попытка купирования желудочковой тахикардии с использованием лидокаина (суммарно до 3 мг/кг) без эффекта. Согласно приказу МОЗ Украины № 362 от 19.07.2005 г. [4] для купирования желудочковой тахикардии при отсутствии эффекта от лидокаина назначен кордарон в дозе 5 мг/кг, что составило 300 мг внутривенно струйно. Получен положительный эффект, по дан-

ным ЭКГ зарегистрированы эпизоды синусового ритма. В течение суток ребенку введено внутривенно капельно кордарона до 15 мг/кг, однако при контроле ЭКГ выявлено нарастание удлинения интервала QT до 0,60 секунд (норма QT до 0,34 секунд); QT скорректированный = 0,69 секунд. Согласно вышеуказанному приказу МОЗ Украины по диагностике и лечению нарушений сердечного ритма у детей удлинение интервала QT до 0,48 секунд является фактором риска развития внезапной сердечной смерти [4].

Из предоставленной родителями истории развития ребенка стало известно, что по данным ЭКГ в младших классах регистрировались признаки удлинения интервала QT, но рекомендации врачей о необходимости дообследования родителями не выполнялись.

После отмены кордарона девочке назначен анаприлин в дозе 40 мг в сутки внутрь. Была рекомендована консультация кардиохирурга для решения вопроса о дальнейшей тактике ведения пациента, необходимости имплантации кардиовертера-дефибрилятора. Ребенок был переведен в кардиохирургическую клинику.

Таким образом, тщательный сбор анамнеза и ЭКГ-исследование позволили определить наличие у ребенка синдром удлиненного интервала QT, назначить лечение с последующей консультацией кардиохирурга и генетика для определения тактики ведения ребенка, последующей индивидуальной реабилитации, диспансерного наблюдения.

Литература:

1. Официальный сайт Starship Child Health. URL: <https://www.starship.org.nz/for-health-professionals/starship-clinical-guidelines/1/long-qt-syndrome/>.
2. Long QT Syndrome. Clinical Guideline. Jon Skinner. 10 August 2018.
3. Официальный сайт U.S. National Library of Medicine. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5099327/>.
4. Management of Patients with Long QT Syndrome. Korean Circ J. 2016 Nov; 46 (6): 747–752. Published online 2016 Oct 20.
5. Официальный сайт medscape. URL: <https://emedicine.medscape.com/article/891571-treatment>.
6. Pediatric Long QT Syndrome Treatment & Management. Sreekanth S.Raghavan, MBBS, FACC. Jun 26, 2014.
7. Офіційний сайт МОЗ України. URL: <https://www.moz.gov.ua/nakazi-moz>
Протокол діагностики та лікування інших уточнених порушень провідності. Синдром подовженого інтервалу QT. Протокол діагностики та лікування шлуночкової тахікардії. Додатки до наказу МОЗ України № 362 від 19.07.2005 р. «Про затвердження Протоколів діагностики та лікування кардіоревматологічних хвороб у дітей».

**ВЛИЯНИЕ МАЗИ ТИОТРИАЗОЛИНА
С НАНОЧАСТИЦАМИ СЕРЕБРА НА СОСТОЯНИЕ
ОКИСЛИТЕЛЬНО-АНТИОКСИДАНТНОГО ГОМЕОСТАЗА
ПРИ ТЕРМИЧЕСКИХ И УЛЬТРАФИОЛЕТ-ИНДУЦИРОВАННЫХ
ПОВРЕЖДЕНИЯХ В ЭКСПЕРИМЕНТЕ**

Звягинцева Т. В.

*доктор медицинских наук, профессор
Национальный фармацевтический университет*

Гринь И. В.

*кандидат медицинских наук
Национальный фармацевтический университет*

Миронченко С. И.

*кандидат медицинских наук, доцент,
доцент кафедры патологической физиологии
Национальный фармацевтический университет
г. Харьков, Украина*

Анализ механизмов развития ожогов (термических, химических, солнечных и др.) включает рассмотрение свободнорадикальных нарушений как одного из первостепенных факторов патогенеза [1; 2]. Избыток свободных радикалов может превысить антиоксидантную способность организма, что приводит к развитию оксидантно-антиоксидантного дисбаланса [2; 3]. Гипотеза исследования состоит в том, что препараты с выраженной или потенциальной антиоксидантной активностью можно рассматривать как препараты, которые способны снижать окислительный стресс за счет поддержания антиоксидантной системы. Одним из таких препаратов является «Мазь тиотриазолина 2%», которая обладает антиоксидантным, мембраностабилизирующим, противовоспалительным, стимулирующим регенерацию клеток действием [4]. Повышение фармакологической активности лекарственных средств может быть достигнуто путем введения в состав существующего средства активного действующего вещества – наночастиц серебра (НЧС), обладающих противовоспалительным, иммуномодулирующим действием [5].

Цель исследования – на моделях ультрафиолетовой (УФ) эритемы и ожоговой раны изучить влияние мази тиотриазолина, содержащей наночастицы серебра (НЧС), на состояние окислительно-антиоксидантного гомеостаза.

Материал и методы. Эксперименты проведены на 72 белых крысах, у которых вызывали термический ожог кожи [6] и 54 морских свинках-альбиносах, которые подвергались локальному УФ облучению [7]. Предметом фармакологического исследования были «Мазь тиотриазолина 2% (ВАТ Хімфармзавод «Червона зірка», Украина) и опытный образец мази тиот-

риазолина с включением НЧС (МТ с НЧС) (ВАТ Хімфармзавод «Червона зірка», Україна) [8]. Субстанцию тиотриазолина с НЧС получали в Международном центре электронно-лучевых технологий Института электросварки им. Е. О. Патона [9]. Мази наносили в лечебном режиме (ежедневно в течение 4 недель) при воздействии термического фактора и в лечебно-профилактическом режиме (за час до, через 2 часа после облучения и ежедневно в течение 3-х суток) при воздействии УФ. Животных выводили из эксперимента в соответствии с правилами биоэтики. Определяли первичные продукты перекисного окисления липидов – диеновые конъюгаты (ДК) и вторичные – тиобарбитуровой кислоты активные продукты (ТБК/АП), а также активность супероксиддисмутазы (СОД) и каталазы (Кат) на 7, 14, 21, 28 сутки эксперимента при термическом ожоге (в очаге) и через 4 часа и на 3 сутки при УФ эритеме (в крови) [10-13]. Результаты исследований обрабатывали стандартными методами вариационной статистики [14].

Результаты исследования и их обсуждение. Установлено, что развитие ожоговой раны характеризуется нарастанием в очаге ДК и ТБК-АП и снижением СОД и Кат на протяжении всего времени эксперимента (28-и суток). Мазь тиотриазолина проявила эффективность в сдерживании активности процессов ПОЛ, нормализуя содержание ДК в коже крыс к 28-м суткам, а ТБК-АП – к 21-м суткам. По сравнению с контролем, мазь тиотриазолина повышала активность Кат в коже на 21-е и 28-е сутки на 16% и 24% соответственно, активность СОД – на 7-е и достигала нормы на 14-е сутки. Мазь тиотриазолина, содержащая НЧС, проявила наибольший эффект. В очаге термического повреждения мазь тиотриазолина с НЧС ограничивает нарастание процессов ПОЛ (снижение содержания ДК и ТБК/АП до нормы на 14-е сутки) и усиливает антиоксидантный потенциал (активность СОД увеличивается до нормы на 7-е, а активность Кат – на 14-е сутки).

Исследование содержания первичных и вторичных продуктов ПОЛ в крови морских свинок показало, что однократное УФО кожи морских свинок приводило к увеличению концентрации лишь ДК в 1,7 раза через 4 часа после облучения. На 3-и сутки после облучения отмечалось повышение уровня ДК и ТБК-АП в 1,4 и 1,6 раза соответственно по сравнению с интактными животными. Параллельно активации ПОЛ на 3-и сутки после облучения наблюдалось уменьшение АО-резервов крови: активности КАТ в 1,6 раза и СОД в 1,2 раза в сравнении с интактными животными. Под влиянием мази тиотриазолина только на 3-и сутки после облучения отмечалось снижение концентрации ТБК-АП и повышение активности СОД в 1,3 раза по сравнению с контролем. Мазь тиотриазолина с НЧС на 3-и сутки значительно снижала процессы ПОЛ (уменьшение уровней ДК в 1,2 раза и ТБК-АП в 1,6 раза) и повышала активность ферментного звена АО системы (КАТ в 1,5 раза и СОД в 1,3 раза) в сравнении с контролем.

Таким образом, развитие ожоговой раны и ультрафиолетовой эритемы приводит к оксидантно-антиоксидантному дисбалансу в очаге и крови, про-

являющемуся активацией ПОЛ и уменьшением активности антиоксидантных ферментов. Одним из механизмов стабилизации нарастания каскадной реакции ПОЛ при ожогах является наращивание антиоксидантных ресурсов, что может быть достигнуто использованием антиоксидантов. Включение НЧС в субстанцию тиотриазолина усиливает антиоксидантную активность и уменьшает процессы перекисного окисления липидов при УФ-индуцированных повреждениях кожи и термических ожогах.

Выводы.

1. Мазь тиотриазолина с наночастицами серебра при термическом ожоге у крыс активно восстанавливает баланс «перекисное окисление липидов – антиоксидантная система», что подтверждается нормализацией содержания ДК, ТБК-АП и Кат на 14-е сутки эксперимента, активности СОД – уже на 7-е сутки.

2. Мазь тиотриазолина с наночастицами серебра при локальном ультрафиолетовом облучении кожи морских свинок уменьшает концентрацию всех продуктов ПОЛ и повышает активность АО-ферментов в крови на 3-и сутки после облучения.

3. По способности восстановления окислительно-антиоксидантного гомеостаза мазь тиотриазолина с НЧС превосходит препарат сравнения мазь тиотриазолина при УФ-индуцированных повреждениях кожи и термических ожогах.

Литература:

1. Jeschke, M.G., Kamolz, L.-P., Sjöberg, F., Wolf, S.E. Handbook of Burns. Volume 1: Acute Burn Care. Springer Science & Business Media, 2012. 493 p.

2. Janovska J., Voicehovska J., Kasparane L. Sun induced skin damage and immunosuppression. Romania journal of clinical and experimental dermatology. 2015. May. P. 84–90.

3. Коррекция метаболической гипоксии у больных с тяжелой термической травмой в стадии ожоговой септикотоксемии / Г.П. Козинец, О.И. Осадчая, В.П. Цыганков [и др.]. Клінічна хірургія. 2012. № 12. С. 38–42.

4. Мытник З.Н., Колесник Ю.М. Тиотриазолин – гордость отечественной медицины и фармации. Запорожский медицинский журнал. 2010. Т. 12, № 5. С. 7–9.

5. Nanodiamonds protect skin from ultraviolet B-induced damage in mice / Meng-Si Wu, Der-Shan Sun, Yu-Chung Lin [et al.]. Journal of Nanobiotechnology. 2015. № 13. P. 35.

6. Кривошапка А.В. Роль провоспалительных цитокинов в механизмах хронизации ожоговой раны: дис.... канд. мед. наук: 14.03.04. Харьков, 2012. 150 с.

7. Стефанов А.В. Биоскрининг. Лекарственные средства. Киев: Авиценна, 1998. 189 с.

8. Фармацевтичний засіб з протизапальною активністю, виконаний у м'якій лікарській формі: пат. 77770 Україна: МПК А61К 9/06 (2006.01) А61К

33/38 (2006.01) А61Р 29/00. № u201210131; заявл. 23.08.2012; опубл. 25.02.2013; бюл. № 4/2013. 6 с.

9. Мовчан Б. А. Электронно-лучевая гибридная нанотехнология осаждения неорганических материалов в вакууме. Актуальные проблемы современного материаловедения. 2008. Т. 1. С. 227–247.

10. Скорняков В. И., Кожемякин Л. А., Смирнов В. В. Продукты перекисного окисления липидов в спинномозговой жидкости у больных с черепно-мозговой травмой Лабораторное дело. 1988. № 8. С. 14–16.

11. Карпищенко А. И. Медицинская лабораторная диагностика (программы и алгоритмы). Спектрофотометрическое определение продуктов перекисного окисления липидов. Санкт-Петербург: «Интермедика». 1997. С. 48–52.

12. Костюк В. А., Потапович А. И., Ковалева Ж. В. Простой и чувствительный метод определения активности супероксиддисмутазы, основанный на реакции окисления кверцетина. Вопр. мед. химии. 1990. № 2. С. 88–91.

13. Барабой В. А., Орел В. Э., Карнаух И. М. Методические особенности исследования перекисного окисления и радиация. Киев: «Наукова думка». 1991. С. 52-75.

14. Гланц С. Медико-биологическая статистика. М.: Практика, 1998. 459 с.

THE APPLICATION OF A SECOND-GENERATION CEPHALOSPORIN FOR PREOPERATIVE STAGE LAPAROSCOPIC CHOLECYSTECTOMIES

Lantuhova N. D.

*Candidate of Medical Sciences,
Assistant of the Department of Emergency Medicine,
Anesthesiology and Intensive Care
Kharkiv National Medical University*

Baranova N. V.

*Candidate of Medical Sciences,
Assistant of the Department of Emergency Medicine,
Anesthesiology and Intensive Care
Kharkiv National Medical University*

Dolzhenko M. A.

*Candidate of Medical Sciences,
Assistant of the Department of Emergency Medicine,
Anesthesiology and Intensive Care
Kharkiv National Medical University
Kharkiv, Ukraine*

Surgical antimicrobial prophylaxis has become an accepted part of surgical practice to prevent infections at the surgical site and optimise postoperative recovery, 10-70% of nosocomial infections are preventable [3].

Among the currently known specific methods of prevention, antibiotic prophylaxis is rightfully the first place. IV bolus – should be timed ≤ 60 minutes before skin incision (optimal 15-30 minutes). Administration after skin incision or > 60 minutes before incision reduces effectiveness [1; 2].

The purpose of the investigation is to study the effectiveness of the using of Cefuroxime in the perioperative prevention of infectious complications during laparoscopic cholecystectomy.

Materials and methods – The study included 72 patients who were on inpatient treatment in the surgical department took part. All patients were informed of the purpose, objectives and nature of the planned studies. The criteria for excluding patients from the study: patients with hypersensitivity to this drug, refusal to participate in this study. According the random selection, the patients were divided into 2 groups: the first group consisted of 35 patients who received Cefuroxime 1.5 g 30 minutes prior to surgery, at 8 and 16 hours intravenous at 0.75 g after surgery (main group). The second group (comparisons) consisted of 37 patients who underwent antibacterial therapy in the postoperative period using the traditional scheme using Cephalosporins of the first generation.

Results – Analysis of objective survey data showed that there were no significant differences in the characteristics of the overall health status. Laparoscopic cholecystectomy was performed under multicomponent intravenous anesthesia with artificial ventilation of the lungs through the endotracheal tube. The duration of surgical intervention was 49.3 ± 9.1 min. The intraoperative complications in the study groups are not fixed. In the postoperative period, subfebrile condition was noted in 34 (97.1%) patients of the first group and 35 (94.5%) patients of the second group ($p > 0.05$), febrility in the first 5 days after the operation was only in 3 (8.1%) patients of the second group, in patients of the first group the temperature was above 37.3°C did not rise.

On average, the normalization of body temperature in the 1st group occurred 3.1 ± 0.2 days, in the second group – at 4.05 ± 0.3 days ($p < 0.05$). So, the normalization of body temperature in 1 (34.2%) patients on the second day, 12 (34.2%) on the third day, 6 (17.1%) on the fourth day, 3 (8.6%) patients normalized to the 5-th day, in 1 (2.8%) patients only by the 7-th day, in 1 (2.8%) patients the temperature remained normal throughout the postoperative period. The mean postoperative bed-day was 6.07 ± 0.3 days in the first group, and 6.8 ± 1.4 days in the comparison group ($p > 0.05$). Comparative analysis did not reveal any differences in clinical and laboratory indicators. The duration of antibiotic prescribing in the second group was statistically significantly higher than in the 1st group, and was 2.8 ± 0.6 days compared to 1.13 ± 0.1 days, $p < 0.05$.

Conclusion. The Method of the administration of Cefuroxime is recommended for perioperative antibiotic prophylaxis when performing laparoscopic cholecystectomy. according to the scheme of 1.5 g intravenously 30 minutes prior to surgery with an additional injection of 0.75 g intramuscularly at 8 and 16 hours after the first injection.

References:

1. Bratzler D, et al. (2013). «Рекомендации по клинической практике для профилактики противомикробных препаратов в хирургии». Am J Health Syst Pharm 70 (3): 195-283.
2. Berrios-Torres S., et al. (2017). «Центры по контролю и профилактике заболеваний. Руководство по профилактике хирургической инфекции сайта» JAMA Surgery 3 мая. Doi: 10.1001 / jamasurg.2017.0904. [Epub перед печатью].
3. Harbarth S, Sax H, Gastmeier P. The preventable proportion of nosocomial infections: an overview of published reports. J Hosp Infect. 2003 Aug; 54(4):258-66; quiz 321.

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕЧНІСТЬ НОВИХ БІОЦИДНИХ ПРЕПАРАТІВ**Мартирисян І. А.**

*старший викладач кафедри товарознавства та митної справи
Одеська національна академія харчових технологій
м. Одеса, Україна*

Пахолюк О. В.

*кандидат технічних наук,
доцент кафедри товарознавства та експертизи в митній справі
Луцький національний технічний університет
м. Луцьк, Україна*

На сьогодні розробка заходів профілактики і лікування шкірних, інфекційних та алергічних захворювань є одним з пріоритетних напрямків науки і технологій. Одним із способів вирішення цієї проблеми є надання текстильним матеріалам і виробам із них антимікробних та лікувальних властивостей. Найбільше це стосується текстильних матеріалів білизняного асортименту, чи спеціального призначення, або тих, які безпосередньо контактують зі шкірою людини і повинні бути безпечними для здоров'я людини чи навколишнього середовища. Вироби з таких матеріалів можуть використовуватись як в побуті, на промислових підприємствах, так і в медичних закладах тощо.

Проте, текстильні матеріали і сировина можуть бути джерелом негативної дії комплексу хімічних речовин під час виробництва. Наприклад, для оздоблення та надання текстильним матеріалам особливих властивостей застосовують барвники, сполуки та обробні препарати, які містять важкі метали. Їх застосування не тільки знижує рівень екологічності виробу, але й негативно впливає на навколишнє середовище. Ці речовини можуть бути складними багатокомпонентними системами, які не завжди повністю вилучаються з виробів і матеріалів на різних етапах технологічного процесу. Під час експлуатації одягу при дії різноманітних факторів у підодяговий простір також можуть виділятися продукти деструкції, що в свою чергу негативно впливає на організм людини, викликаючи різні біологічні ефекти [1-3].

В Україні, на жаль, екологічна безпека текстильних виробів визначається тільки в рамках проекту Постанови КМУ «Про затвердження Технічного регламенту щодо екологічних критеріїв для еко-маркування текстильних виробів». Враховуючи ці факти, текстильна продукція потребує підвищеної уваги до якості та безпеки. Виходячи з цього, в даній роботі ставиться мета визначення рівня екологічної безпечності тканин, що імпортуються в Україну для виробництва спецодягу та біоцидних препаратів, призначених для їх оброблення.

Необхідність постановки і вирішення цього питання зумовлено низькою причин, а саме:

– відсутністю необхідних вітчизняних стандартів, які б регламентували вимоги до екологічної безпечності товарів легкої промисловості, зокрема до текстилю;

– розширенням можливостей вітчизняної легкої промисловості експортувати власну продукцію на міжнародний ринок, де основним з критеріїв конкурентоспроможності є безпечність;

– зростанням долі імпорту товарів, включаючи і одяг, які надходять на ринок України після вступу країни до СОТ та інші.

Необхідність розроблення нових біоцидних матеріалів з атнимікробними властивостями викликана мінливою загальнобіологічною резистентністю людського організму. Дослідження показують, що з'являються нові види мікроорганізмів, стійкі до більшості антимікробних засобів, змінюються шляхи, способи передачі і тривалість їх життєдіяльності.

Плісняві гриби, дріжджі і бактерії живуть і розвиваються кругом, де є для них відповідні умови – волога, поживне середовище, необхідна температура. Тому спецодяг моряків та докерів є живильним ґрунтом для розвитку більшості мікроорганізмів. Їх надмірний ріст і розвиток різноманітний та небажаний, тому що з появою неприємного запаху, пліснявих плям, чи зміни забарвлення, вони можуть призвести до зниження гігієнічних та механічних властивостей текстильних матеріалів. Сучасні біоцидні речовини хоча й пригнічують життєдіяльність більшості мікроорганізмів, але недостатньо ефективні, а деякі з них токсичні та небезпечні для людини і навколишнього середовища. На світовому ринку до теперішнього часу переважають традиційні біоцидні препарати: хлорактивні, ЧАС, а також сполуки, які містять токсичні з'єднання міді, кадмію, олова, свинцю, хлору, миш'яку [4].

З метою встановлення рівня екологічності текстильних матеріалів, оброблених біоцидними препаратами, нами були проведені випробування в лабораторії хіміко-аналітичних досліджень Українського наукового центру екології (м. Одеса) при Міністерстві екології і природних ресурсів України. Об'єктами для дослідження були обрані 4 зразки текстильних матеріалів, призначених для виготовлення спецодягу бавовняного та бавовняно-поліефірного волокнистого складу. Для обробки текстильних матеріалів були застосовані протигрибкові біоцидні препарати з багатовекторними фармакодинамічними проявами для захисту промислових товарів і лікування дерматомікозів, зокрема синтетичні аналоги природних фітонцидів, синтезовані на кафедрі технології біологічно активних сполук, фармації та біотехнології Національного університету «Львівська політехніка», а саме: алілтіосульфанілат (АТС), метилтіосульфанілат (МТС) та етилтіосульфанілат (ЕТС).

При проведенні хімічних досліджень був врахований той факт, що основними забруднювачами вважається вісмут, кадмій, кобальт, марганець, мідь, цинк, нікель, олово, ртуть, свинець, сурма, хром, із переліку яких свинець, ртуть і кадмій віднесені до глобальних забруднювачів навколишнього середовища першого класу небезпечності, які можуть залишатися на поверхні чи в

структурі текстильного матеріалу, що також негативно впливає на організм людини, викликаючи різні біологічні ефекти (алергені, шкірно-подразнюючі) з різною тривалістю дії та часом виявлення.

Аналіз за гігієнічними показниками проводили методами газорідинної хроматографії та хромато-мас-спектроскопії. За результатами досліджень було встановлено, що вміст тяжких металів (кобальт, хром, мідь, нікель, свинець, кадмій, миш'як, ртуть знаходиться в межах допустимих гігієнічних вимог [5]. Результати одорометричних випробувань показали, що запах водних витяжок текстильних матеріалів, що досліджувались, не перевищував 2 балів при нормі 2 бали. За результатами перевірки наявності токсичних речовин у зразках текстильних матеріалів вміст формальдегіду виявився значно нижчим за нормативні показники. Інші шкідливі та токсичні речовини, зокрема гексаметилендіамін, капролактан, пропиловий, ізопропиловий, бутиловий спирти, бензол, толуол, ксилол та ацетон не були виявлені в процесі дослідження.

Значну увагу при оцінці безпечності приділяють виявленню пестицидів в текстильних матеріалах, оскільки ці сполуки займають одне з перших місць в пріоритетності забруднення екосистеми. Вони стійкі і довгий час зберігаються не тільки в ґрунті, а й в природній сировині, тобто в натуральних волокнах – бавовна, льон, вовна. Крім того, досить часто текстильні матеріали та вироби натурального походження обробляють фунгіцидами та інсектицидами для їх захисту від руйнуючої дії мікроорганізмів, молі, гризунів під час зберігання на складах, тим самим збільшують їх екологічну небезпеку. В результаті хімічних досліджень встановили, що у складі текстильних матеріалів, оброблених біоцидними речовинами, хлорорганічні пестициди не були виявлені.

На основі проведених нами досліджень, можна зробити висновок, що текстильні матеріали, оброблені біоцидними препаратами ЕТС, АТС, МТС є екологічно безпечними, оскільки в їх складі відсутні речовини, що можуть негативно впливати на організм людини і навколишнє середовище.

Узагальнюючи результати досліджень та вище зазначене, можна також стверджувати, що екологічна безпека текстильних виробів має принципово важливе значення у формуванні вітчизняного ринку еко-текстилю і подальші наукові дослідження у даному напрямі повинні стосуватися розроблення чітких критеріїв гігієнічних вимог і нормативної документації, яка регламентувала б показники екологічної оцінки якості та способів захисту тканин від негативного впливу природних і виробничих факторів.

Література:

1. Галик І.С., Семак Б.Д. Вплив технологій текстильного виробництва на екологічну безпечність текстилю, людини і довкілля. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2013. № 1 (57). С. 16-19.
2. Пахолук О.В., Лубенець В.І., Мартиросян І.А. Дослідження ефективності біоцидних речовин для оброблення одягових текстильних матеріалів спеціального призначення. Товарознавчий вісник ЛНТУ. 2018р. № 11. С. 100-109.

3. Галик І.С., Семак Б.Д. Захист текстилю від патогенних мікроорганізмів. Вісник КНУТД. 2014р. № 6. С. 143-148.

4. Пахолюк О.В., Мартиросян І.А. Сучасні біоцидні речовини для оброблення текстильних матеріалів: їхній склад та властивості: матеріали V міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Актуальні проблеми теорії і практики експертизи товарів». (Полтава, 20-22 березня 2018 р.). Полтава, 2018. С. 290-294.

5. Матеріали та вироби текстильні і шкіряні побутового призначення. Основні гігієнічні вимоги: ДСТУ 4239:2003. Київ.: Держстандарт України. 2004 р. С. 3-20.

ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДОЗИ (ЕД₅₀) ГУСТОГО ЕКСТРАКТУ КВАСОЛІ ЯК ПЕРСПЕКТИВНОГО ЗАСОБУ ДЛЯ ЛІКУВАННЯ ЦУКРОВОГО ДІАБЕТУ

Рибак В. А.

*доктор біологічних наук,
доцент кафедри патологічної фізіології
Національний фармацевтичний університет*

Деркач Н. В.

*кандидат біологічних наук,
доцент кафедри патологічної фізіології
Національний фармацевтичний університет
м. Харків, Україна*

Проведені фармакологічні дослідження встановили наявність вираженої гіпоглікемічної та антиоксидантної активностей у густого екстракту квасолі та дали підґрунтя для подальшого фармакологічного вивчення.

Ефективну дозу (ЕД₅₀) густого екстракту квасолі [1; 2] визначали графічним способом за методом Я. І. Хаджая, що заснований на лінійній залежності ефекту від досліджуваних доз [3].

Експериментальні дослідження були проведені на 25 нормоглікемічних кролях масою 2,8-3,2 кг. Всі тварини були розподілені на 5 груп (по 5 в кожній) і отримували густий екстракт квасолі у дозах: 20 мг/кг, 30 мг/кг, 40 мг/кг, 50 мг/кг і 60 мг/кг (табл. 1).

У кролів всіх груп визначали вихідний рівень глюкози в крові та через 2, 4, 6, 8 і 10 годин після одноразового введення густого екстракту квасолі у досліджуваних дозах. Вміст глюкози у крові визначали глюкозооксидазним методом [4] за допомогою наборів реактивів фірми «Філісіт-Діагностика» із використанням фотометру фотоелектричного КФК-3, або ферментативного аналізатору «Ексан-Г» (Литва).

Таблиця 1

Залежність гіпоглікемічного ефекту густого екстракту квасолі від досліджуваних доз на нормоглікемічних кролях, n=5, ($\bar{x} \pm S_{\bar{x}}$)

Групи тварин	Густий екстракт квасолі (мг/кг)	Динаміка рівня глюкози у крові (С, ммоль/л)					
		Вихідні дані	Через 2 год	Через 4 год	Через 6 год	Через 8 год	Через 10 год
1.	20	5,32±0,16	5,00±0,15	4,47±0,14*	3,78±0,15*	4,42±0,14*	5,05±0,10
2.	30	5,57±0,13	5,07±0,11*	4,40±0,17*	3,56±0,12*	4,40±0,15*	5,12±0,11*
3.	40	5,45±0,14	4,63±0,13*	4,54±0,11*	3,00±0,15*	3,82±0,17*	4,63±0,12*
4.	50	5,29±0,16	4,39±0,10*	3,49±0,13*	2,80±0,11*	3,86±0,12*	4,55±0,10*
5.	60	5,18±0,12	4,40±0,14*	3,16±0,15*	2,80±0,10*	3,73±0,11*	4,51±0,15*

Примітка. * – p<0,05 – по відношенню до вихідних даних.

Попереднє введення тваринам густого екстракту квасолі в дозах 20 мг/кг, 30 мг/кг, 40 мг/кг, 50 мг/кг і 60 мг/кг викликало достовірне зниження рівня глюкози в крові кролів через 2, 4, 6, 8 і 10 годин в усіх групах (табл. 1).

Найбільш виражена гіпоглікемічна активність за всіма часовими точками дослідження спостерігалася в групі тварин, що отримувала густий екстракт квасолі у дозі 40 мг/кг, що відповідала 15%, 35%, 45%, 30% і 15%, а найменш виражена – у дозі 20 мг/кг, що відповідала 6%, 16%, 29%, 17% і 5% у порівнянні з вихідними даними (табл. 2).

Таблиця 2

Гіпоглікемічна активність густого екстракту квасолі від досліджуваних доз, n=5, ($\bar{x} \pm S_{\bar{x}}$)

Групи інтактних тварин	Густий екстракт квасолі (мг/кг)	Зниження рівня глюкози у крові (%)				
		Через 2 год	Через 4 год	Через 6 год	Через 8 год	Через 10 год
1.	20	6	16	29	17	5
2.	30	9	21	36	21	8
3.	40	15	35	45	30	15
4.	50	17	34	47	27	14
5.	60	15	39	46	28	13
Сума Σy_i		73	95	140	139	141
Середнє y_i		14,6	19,0	28,0	27,8	28,2
Стандартна помилка середньої $S y_i$		4,35	5,08	4,75	5,96	6,46
Розмах R_i		24	28	30	33	33

У групі тварин, що отримувала густий екстракт квасолі у дозі 30 мг/кг відбувалося повільне зниження рівня глюкози протягом дослідження на 9%, 21%, 36%, 21% і 8% у порівнянні з вихідними даними.

Гіпоглікемічна активність густого екстракту квасолі в дозах 50 мг/кг і 60 мг/кг проявилася на рівні з гіпоглікемічною активністю густого екстракту квасолі в дозі 40 мг/кг.

$$S_1^2 = (5-1) \cdot 5 \cdot \frac{(4,35^2 + 5,08^2 + 4,75^2 + 5,96^2 + 6,46^2)}{25-5} = \frac{2890,8}{20} = 144,54;$$

$$S_2^2 = \frac{1 \cdot 5}{5-2} \cdot (1^2 + 2^2 + 3^2 + 2^2 + 1^2) = 31,7;$$

$$S^2 = \frac{5 \cdot (5-1) \cdot 144,5 + (5-2) \cdot 31,7}{25-2} = 128,9;$$

$$S = 11,4; C = 2,1 \cdot 11,4 \cdot \sqrt{\frac{5+1}{25}} = 11,7\%;$$

$$K = 25 - 2 = 23; P = 0,05; t_{23} = 2,1.$$

На рис. 1 довірча межа відповідає: $35,5 \pm 44,5$.

Середні доз відкладали на графіку (рис. 1) та знаходили ED_{50} .

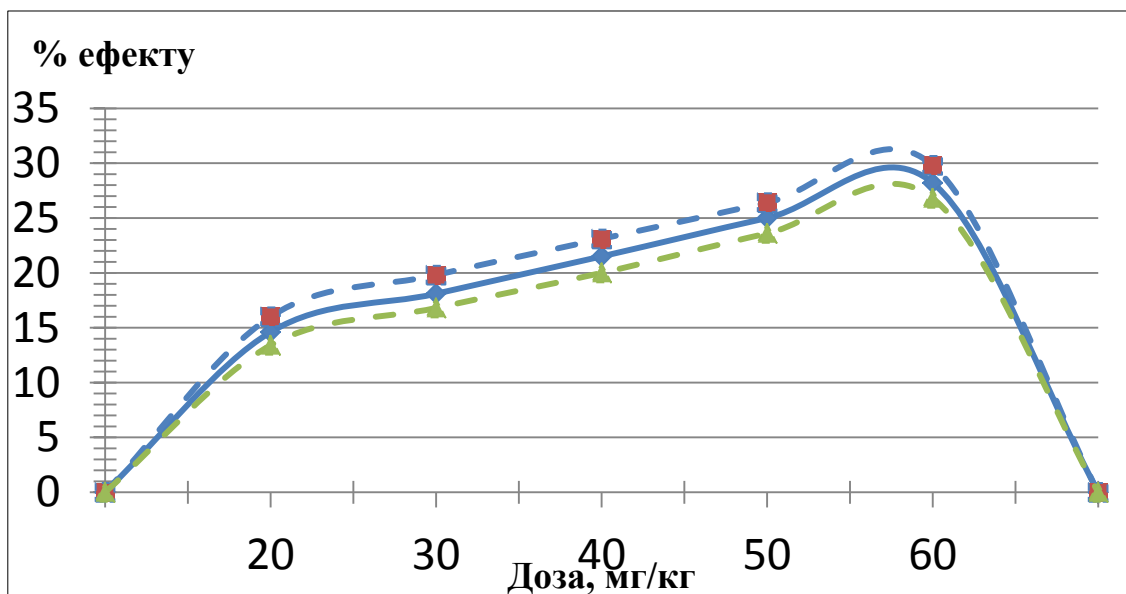

Рис. 1. Визначення ефективної доз (ED_{50}) густого екстракту квасолі та її довірчих меж

Таким чином, для густого екстракту квасолі ефективна доза (ED_{50}) склала 40 мг/кг.

Література:

1. Рибак В. А., Малоштан Л. М. Експериментальне дослідження гіпоглікемічної активності рослинних екстрактів. Український біофармацевтичний журнал. 2013. № 6 (29). С. 42–45.
2. Рибак В. А. Дослідження гіпоглікемічної дії густого екстракту квасолі у інтактних тварин. Теоретичні та практичні аспекти дослідження лікарських рослин: матеріали I міжнар. наук.-практ. інтернет конф. м. Харків, 20–21 берез. 2014. Харків: НФаУ, 2014. С. 146–147.
3. Хаджай Я. И. О графическом способе определения эффективной дозы и ее доверительных границ при учете реакций в градуированной форме. Фармакология и токсикология. 1965. Т. 28, № 1. С. 118–122.
4. Колб В. Г., Камышников В. С. Клиническая биохимия. – Минск: Беларусь, 1982. 432 с.

**IMPACT OF ANTIHYPERTENSIVE THERAPY ON QUALITY
OF LIFE IN HIGH CARDIOVASCULAR RISK PATIENTS
WITH COMORBIDAL PATHOLOGY**

Shkapo V. L.

Research Officer

SU «L. T. Malaya National Institute of Therapy NAMS of Ukraine»

Nessen A. O.

Doctor of Medical Sciences

SU «L. T. Malaya National Institute of Therapy NAMS of Ukraine»

Starchenko T. G.

Candidate of Medical Sciences

SU «L. T. Malaya National Institute of Therapy NAMS of Ukraine»

Zlatkina V. V.

Doctor of Medical Sciences

Kharkiv National Medical University

Kharkiv, Ukraine

At present, the concept of «quality of life» (QL) is the subject of scientific research and has become more precise – «health related quality of life» (HRQL). The QL, as defined by the World Health Organization (WHO), is a characteristic of physical, psychological, emotional and social functioning, based on its subjective perception [4]. This means not only the absence of a disease, but also the ability of a person to perform a social role at work, in a family and in society. QL is an integral assessment by the individual of his position in the life of society. The assessment of treatment effectiveness should reflect not only biological indicators, but also take into account the human life diversity [3; 5]. Data about QL, along with the traditional conclusion of the doctor, allow us to make a more complete picture of the disease and its prognosis [1; 2].

The aim of the study. Evaluate the quality of life in high cardiovascular risk patients with comorbid pathology and to determine the impact of antihypertensive therapy on the quality of life.

Materials and methods. 284 patients with hypertension (AH) and secondary arterial hypertension (SAH) with a comorbid pathology (coronary artery disease (CAD), myocardial infarction (MI), heart failure (HF), diabetes mellitus (DM), predominantly 2 type, chronic kidney disease (CKD)) were surveyed. According to gender differences, the patients were divided into 109 (38.4%) men and 175 (61.6%) women, the average age was – (58.5 ± 0.3) years.

QL was established using the special questionnaire SF-36. It contained 36 items grouped in eight scales: Physical Functioning (PF) reflects the degree to which the physical state restricts exercise, role-playing (RP) – the effect of the physical state for

daily routine activities (work, daily tasks), body pain (BP) – the effect of pain on everyday activities, including the ability to do homework, general health (GH) – a patient's assessment of his health status at the present day and in the perspective of treatment, vitality (VT) – reflects the feeling of full strength and energy, or, on the contrary, impotent, Social Functioning (SF) – determines to what extent the physical or emotional state restricts social activity (communication), role-based functioning, caused by the Role-Emotional state – RE – allows you to assess the extent to which the emotional state interferes with the performance of work or other daily activities (including high costs of time, reduction of work, reduction its qualities) and Mental Health (MH) – characterizes the mood, the presence of depression, anxiety. This indicator is a general indicator of positive emotions. The patient chose the answer to the suggested question. Each answer was evaluated in points. When forming one or another scale, these scores were made and mathematically processed according to standard formulas. Indicators for each scale accept values from 0 to 100, where 100 means total health. All scales form two general indicators: mental and physical well-being. The Physical Health Component (PHC) covers the scale of the PF, RP, BP, and GH. Psychological Health Component (MHC) – Software Scales, RE, SF, VT, MH. At the moment, standards of health indicators have been developed. Yes, the total score should be over 50.

LQ indicators were investigated after 12 months of treatment. The following groups of drugs were used in the treatment of AH: beta-blockers, diuretics, calcium antagonists, angiotensin-converting enzyme (ACE) inhibitors or angiotensin II receptor blockers (ARBs).

Statistical processing of the results was performed using «SPSS 19 for Windows'» software package. To compare dependent observations – observations before and after treatment, the Wilcoxon criterion was used. The level of statistical significance in the study was assumed to be 0.05.

Results. The examined patients had a significant decrease in scores on all scales, compared with a healthy population. Particularly low were indicators on the scale, which characterized the role of functioning. So in patients with AH II stage they were – 25,00 [0,00; 75,00] (RP) and 33,30 [0,00; 100,00] (RE). This indicates that these patients experienced significant limitations in their daily activities, both physical and mental. The general parameters of PCS and MCS in this group of patients were significantly lower than the normal for the population value – 43,35 [37,55; 49,30] ($p < 0,05$) and 40,60 [33,90; 49,80] ($p < 0,05$) respectively. In patients with AH III stage, the general indicators were even lower and amounted to 36,50 [32,00; 45,00] (PCS) and 37,30 [29,45; 43,10] (MCS) ($p < 0,05$).

In comparison in patients with AH with cardiovascular risk, patients with a very high risk group significantly worse RF, RP, VT, MH, and PCS were found than in the high-risk group.

For a more detailed analysis of the QL of the examined patients, we analyzed the effect of type 2 DM, CKD on the QL in patients with AH. In patients with AH III st. and type 2 DM, almost all of the QL indicators were statistically significantly lower than the corresponding indices in patients with AH II st. and type 2 DM.

Also, when comparing the QL in patients with AH in combination with CKD, patients with AH III st. were significantly worse than in patients with AH II st. So the general parameters of PCS and MCS in the group of patients with AH III. and CKD were – 34,15 [30,45; 38.83] and 34.60 [29.30; 43,33] respectively. In patients with AH II st. and CKD these rates were 40.70 [34.80; 49.05] (PCS) ($p < 0.05$) and 43.400 [36.050; 50.900] (MCS) ($p < 0.05$).

A study was made of QL in combination of such comorbid states as AH and type 2 DM, depending on the presence of CAD. Patients with AH and type 2 DM who were also diagnosed with CAD had statistically worse RF, RP, BP, GH, PCS indices than patients without CAD. The overall figures were 38.20 [32.95; 44.25] (PCS) and 40.30 [32.05; 49.00] (MCS).

During the analysis of QL in the examined patients in the dynamics of treatment in 1 year. On the background of treatment, the QL has improved significantly. Patients with AH II st. significantly increased such indicators as RP, BP, VT, SF. Also, the overall figures have increased significantly – PCS from 45.60 [41.70; 55.00] to 50.30 [47.90; 51.00], MCS with 39.30 [33.40; 43.50] to 43.20 [39.90; 45.80] ($p < 0.05$). However, at the same time, in a year, the quality of life indicators did not reach the level of a healthy population.

In patients with AH and CAD, we also traced the dynamics of QL indicators against the background of antihypertensive therapy for 1 year. In the group of patients with stage II AH and CAD, the indicators of physical functioning, general health, mental health, which increased by 30.8%, 10.0%, and 7.1%, respectively, improved. The most positive changes occurred with the indicators of PB, VT, SF and RE, which increased by 33.3%, 22.2%, 20.0% and 100%, respectively. Generally speaking, PCS and MCS improved overall, indicating a significant effect of antihypertensive therapy on the physical and psychological state of patients.

In the group of patients with AH III st. and CAD, where from the very beginning included patients with cardiovascular complications (MI, stroke, multi-infarction brain disease, heart rhythm disturbance), we found significantly lower QL. So the overall figures were: 34.95 [30.90; 38.88] – PCS and 36.45 [29.43; 44.15] – MCS. In the dynamics of treatment in 1 year, all the studied parameters were significantly increased ($p < 0.05$). Significantly improved indicators such as: RF, GH, VT, SF, RE, software. Also, the indicators were significantly increased: MCS – 38.40 [35.90; 45.35] and PCS-38.90 [34.75; 47.08].

Conclusions.

1. In the surveyed patients with high cardiovascular risk with comorbid pathology, a significant decrease was recorded for all indicators of QL, and in particular, significant limitations in the performance of daily activities due to both physical and mental condition (role-playing), compared with healthy populations. The deterioration of QL in the examined patients with AH with comorbid pathology significantly depends on the presence of cardiovascular complications.

2. Therapy of AH and comorbid conditions contributed to the improvement of the QL – all the indicators studied were significantly increased. Patients' adaptation in society improved, their physical and psychological state improved under the influence of treatment.

References:

1. Кривенко В.І., Качан І.С. Якість життя хворих на гіпертонічну хворобу: гендерний аспект. Український терапевтичний журнал. 2012. № 2. С. 61–66.
2. Мамонова С.Б., Сергеева Ю.Ю., Сабурцев С.А. Оценка качества жизни у больных с гипертонической болезнью. Исследования в области естественных наук. 2014. № 12. URL: <http://science.snauka.ru/2014/12/8727> (дата обращения: 29.04.2017).
3. Марцovenko І.М., Радченко Г.Д., Сіренко Ю.М., Марцovenko В.І. Покращення якості життя як вторинна точка оцінки ефективності антигіпертензивної терапії. Артеріальна гіпертензія. 2013. № 2 (28). С. 43-46.
4. World Health Organization. Preventing chronic diseases: a vital investment: WHO global report. WHO. Geneva. 2007. Режим доступу: <http://who.int/chp/chronicdiseasesreport/contents/foreword.pdf>.
5. Ucan O., Owayolu N. Relationship between diabetes mellitus, hypertension and obesity, and health-related quality of life in Gaziantep, a central south-eastern city in Turkey. J. Clin. Nurs. 2010. Vol. 19 (1718). P. 2511-2519.

NATURAL SCIENCES

ФІТОТРОНИ ЯК ПРИСКОРЮВАЧІ СЕЛЕКЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ І АГРОЕКОЛОГІЧНА МОДЕЛЬ АДАПТИВНОГО РОСЛИННИЦТВА

Дубовий В. І.

*доктор сільсько-господарських наук, професор,
завідувач кафедри загальної екології*

*Житомирський національний агроекологічний університет
м. Житомир, Україна*

Успішний розвиток агропромислового комплексу країни залежить від стабілізації виробництва зерна і іншої рослинницької продукції. Найбільш екологічно безпечними і економічно вигідними шляхами вирішення цієї проблеми є створення сортів, стійких до стресових умов вирощування, шкідників, хвороб і з добрими хлібопекарними якостями, а також енергозберігаючих технологій їх вирощування з метою одержання високо-якісної продукції [5, с. 27].

Надійну матеріальну базу для проведення відповідних досліджень забезпечують регульовані агроекосистеми (РАЕС). Можливість цілорічного культивування рослин вже сама по собі служить важливою передумовою для прискорення селекційного процесу.

Багато селекційних центрів колишнього Радянського Союзу, з метою скорочення часу на створення сортів різних сільськогосподарських культур, забезпечені дорогими фітотронно-тепличними комплексами. Всього за 1975–1985 роки в 53 селекційних центрах по рослинництву освоєно більше 282 млн. крб. (в цінах 1990 р.) капітальних вкладань. Миронівський фітотронно-тепличний комплекс (ФТК) – одна із самих великих і дорогих споруд подібного типу в світі [1, с. 15].

Подальше використання ФТК в селекційних програмах в період економічної кризи за їх паспортними даними, стає не під силу практично всім селекційним центрам.

З метою цілорічної експлуатації об'єктів штучного клімату необхідні глибокі теоретичні і експериментальні розробки, які дозволяли б значно знизити затрати енергії і ресурсів при вирощуванні рослин в єдиному зв'язку з польовими умовами.

В більшості селекційних центрів РАЕС з природнім освітленням (теплиці, оранжереї) в осінньо – зимовий період тривалий час не використовуються із-за необхідності великих енергозатрат на обігріві, освітленні, і, в той же час надлишок тепла через тепличний ефект у весняно-літній період, примушує роботи з рослинами переносити в поле. Саме тому необхідно знайти енергозберігаючі шляхи ліквідації сезонності використання таких дорогих об'єктів в се-

лекційному процесі зернових колосових культур і для вирощування овочевих і тропічних лікарських культур.

При тривалому використанні субстратів, як відмічає Є. І. Єрмаков, в них нагромаджується значна кількість кореневих залишків, шкідливих речовин і фітопатогенів, що сприяє зниженню продуктивності рослин. Для усунення цього небажаного явища потребується розробка екологічно чистих прийомів відновлення рівня їх родючості [3, с. 33].

Відомо, що природні екосистеми функціонують як замкнуті цикли на основі саморегуляції, тому весь річний цикл зв'язування енергії, як відмічає О. Г. Тараріко, складається із багатьох мікро циклів [8, с. 10] які обумовлені різноманітністю рослинних ланок з різними періодами вегетації В США, як відмічає академік В. Ф. Сайко, ефективніше використана агрокліматична доцільність [6, с. 138].

Таким чином, біокліматичному потенціалу місцевості відповідає еволюційно створена адаптивна система рослинництва, ступінь використання якої залежить від ґрунтової родючості, рівня агротехнологій, спеціалізації і структури сівозміни [6, с. 139].

Слід особливо підкреслити, що такий принцип агрокліматичної доцільності ми спробували використати при визначенні набору культур, які вирощуються в умовах ФТК [2, с. 17].

Агроекологія, як відмічає О. О. Созінов, – це нова наука, серед багатьох завдань, які вирішуються, в ряд пріоритетних відносить пошук шляхів раціонального використання енергії сонця для одержання необхідної людству продукції і збереження навколишнього середовища [7, с. 61]. Тому актуальність такого напряму досліджень, стосовно РАЕС, не викликає сумніву.

Відомо, що адаптивність – це здатність сорту давати стабільні врожаї в різні за кліматичними умовами роки. Отже, адаптивне рослинництво, стосовно РАЕС (ґрунтові теплиці і оранжереї) ми розглядаємо як здатність певних культур (зернові, овочеві, лікарські тропічні) давати максимально можливі врожаї, в залежності від природних погодних умов, що складаються. В таких об'єктах підтримання світло температурних параметрів середовища здійснюється в основному без затрат електроенергії [2, с. 18].

О. Г. Тараріко відмічає, що чим швидше втрачаються органічні речовини ґрунту, тим більший ризик втрати системою рівноваги і зрушення її еволюції в сторону деградації. Багатоваріантний пошук шляхів створення оптимальної структури сільськогосподарських ландшафтів, а отже постійних агроекосистем, неможливий без розробки спеціальних моделей для конкретних умов. В зв'язку з цим РАЕС ми розглядаємо і як науковий полігон для розробки певних моделей агроекологічних адаптивних рослинницьких систем. Тому в даний час одним з головних завдань наукових установ рослинницького профілю, є розробка регіональних моделей агроекологічних систем і ресурсозберігаючих технологій, які забезпечують високу економічну ефективність агропромислових комплексів і в той же час обумовлюють відновлення і оптиміза-

цію структури рослинних ланок, збереження і підвищення родючості ґрунтів [8, с. 10].

Стосовно РАЕС теоретичне обґрунтування і практичне рішення таких моделей є однією з найактуальніших завдань сучасної фітотронії. Останнім часом, як відмічають Є. І. Єрмаков та інші, зростає зацікавленість в світі до багатоцільових досліджень екосистем в контрольованих і регульованих умовах дорогих біотехнічних комплексів [3, с. 34].

Враховуючи те, що біологічні особливості багатьох тропічних лікарських рослин за їх вимогами до світлотемпературних умов близькі до овочевих культур (помідор, огірок і ін.), цілком реальним, в зв'язку з конкретними порами року, є вирощування їх в ФТК України без затрат електроенергії. При цьому будуть вирішені не тільки завдання отримання особливо цінної лікарської сировини, але і покращення родючості ґрунтів, продовжуючи період їх використання і підвищуючи рентабельність використання таких комплексів.

Активна громадська діяльність людини, на думку В. І. Вернадський, багаторазово прискорює еволюційні процеси на планеті. В штучному кліматі його діяльність набуває революційних процесів. На відмінну від польових умов, де вивчення зв'язків в системі ґрунт-рослина-погода дає відповідь на питання про розробку моделі родючості і використання сільськогосподарських угідь із складної структури ґрунтового покриву, що в кінцевому результаті визначає тенденції ґрунтового родючості, в РАЕС пізнання і керування механізмів родючості ґрунту багато в чому визначить успіх селекційної практики і значно підвищить рентабельність його використання.

Література:

1. Дубовий В.І. Енергетична оцінка вирощування пшениці в умовах фітотронно-тепличного комплексу. Вісник аграрної науки. 2012. № 2. С. 15-18.
2. Дубовий В.І. Продовження періоду використання ґрунту в теплицях і оранжереях Вісник аграрної науки. 2012. № 2. С. 17-19.
3. Ермаков Е.И., Желтов Ю.И. Вегетационная установка для изучения корневых систем растений // Доклады ВАСХНИЛ. 1988. № 8. С. 33-35.
4. Степаненко А.Я. Плодородие почвы и урожай сельскохозяйственных культур при бессменном их возделывании и в севообороте Бюл. Мироновского НИИССП. 1973. Вып. 4. С. 61-68.
5. Сайко В.Ф. Перспектива виробництва зерна в Україні. Вісник аграрної науки. 1997. №9. С. 27-32.
6. Сайко В.Ф., Грицай А.Д. Эффективность интенсивной технологии возделывания озимой пшеницы в Полесье и Лесостепи УССР: Сб. науч. тр. МНИИССП. Мироновка. 1988. С. 138-149.
7. Созінов О.О. Агроєкологія – філософія сільського господарства XXI століття Вісник аграрної науки. 1997. № 9. С. 61-67.
- 8 Тараріко О.Г. Теоретичні і практичні основи сталого розвитку агроєкологічних систем Вісник аграрної науки. 1997. № 9. С. 10-15.

**PROBIOTICS AND PREBIOTICS FOR ANIMALS:
MODERN VIEW OF THE PROBLEM**

Morozenko D. V.

*Doctor of Veterinary Sciences
Department of Microbiology, Virology and Immunology
National University of Pharmacy*

Gliebova K. V.

*Candidate of Veterinary Sciences, Senior Researcher
Department of Microbiology, Virology and Immunology
National University of Pharmacy*

Geyderikh O. G.

*Candidate of Medical Sciences, Associate Professor
Department of Microbiology, Virology and Immunology
National University of Pharmacy*

Shapovalova O. V.

*Candidate of Biology Sciences, Senior Researcher
Department of Microbiology, Virology and Immunology
National University of Pharmacy
Kharkiv, Ukraine*

Most practitioners of veterinary medicine, accepting a patient with gastrointestinal upset and diarrhea and prescribing a treatment, come across the following questions. What do the terms «probiotics» and «prebiotics» mean? What kind of probiotic and prebiotic preparations exist? What are the indications and contraindications in application of these preparations? Can prebiotics for people be applied for dogs and cats and what is their clinical efficiency? Clear and professional responses should be given to these questions. In fact the use of probiotics in veterinary and medical practice has a lot of contradictions. Some aspects of probiotic application should be considered in terms of modern scientific and practical approach.

Probiotics – nonpathogenic for people and animals bacteria or other microorganisms. They have antagonistic activity in relation to pathogenic or relatively pathogenic microorganisms: Lactobacillus, Bifidobacterium, Enterococcus, Propionibacterium and Saccharomyces. Probiotics can have influence on recovery of normal microflora and can fulfill other important functions. Probiotics are microorganisms which can be added to different food supplements and medications [1]. There are also prebiotics – substances that neither digest nor assimilate in the upper parts of GI tract. These substances are fermented by microflora of large intestine, stimulating its growth and vital functions [2]. The necessity to the wide use of probiotics as means of prophylaxis and treatment of GI diseases of animals is deter-

mined by the time and global problems of humanity. Nowadays one of the problems of humane and veterinary medicine is antibiotic resistance – resistance of infectious agents to the action of one or several antibacterial preparations, decline of sensitivity (unfavorableness) of culture of microorganisms to the action of antibacterial substances. The main reason of antibiotic resistance is uncontrolled application of antibiotics in medicine, veterinary medicine, agrarian and industrial production. It leads to the appearance of new strains of bacteria that are resistant to antibacterial preparations. According to the latest recommendations of World Health Organization, the application of antibiotics must be conducted only in cases of real necessity. Therefore, if the use of antibiotics can be avoided, they should not be prescribed for treatment of diseases [3]. Scientists till present day study the problems of probiotic influence on the organism of a person and an animal. It is known that probiotics are able potentially: to increase the efficiency of the immune system, secreting antibodies to some viruses; to prevent attaching pathogenic for an organism bacteria to the intestinal wall and to slow down their growth; to stimulate the mucous barrier of intestine against infections; to slow down secretion and destructions of toxins, which are exuded by pathogenic for an animal organism bacteria; to produce vitamins of B-group that are necessary for metabolic responses, for prevention of anemia, caused by lack of vitamins and also to maintain the good state of skin and nervous system [4].

In veterinary medicine the use of probiotics (*Lactobacillus* and *Enterococcus*) for treatment of cats and dogs in some GI diseases is more expedient than the use of antibiotics. At first probiotic preparations had a limited number of microorganisms. These bacteria could not penetrate through sour barrier of stomach. But modern preparations are undoubtedly more effective, as they can be exuded from faeces. They usually do not provide permanent colonization of intestines. Nevertheless they can be exuded from faeces for several days when the per oral administration has been finished [5]. The preparations of probiotics that are used for people cannot be prescribed for dogs and cats as it decreases their efficiency. Probiotics and prebiotics are able to regulate immune responses of mucous membrane. They might have a positive effect in a complex way for enteropathy treatment with identified dysfunction of immune system, for instance, nonspecific inflammatory disease of intestines or food hypersensitivity. It was also proved that probiotics reduce penetration of intestines in newborn baby animals with virus gastroenteritis [6]. Nowadays the research is conducted to define clinical effectiveness of *Enterococcus faecium* in intestinal diseases of animals. Its positive influence on digestive processes is proved in most cases [7; 8]. The value of prebiotics mannan- and fructooligosaccharides is also actively studied. They have influence on the number of intestinal microflora and are able to improve digestion in animals [9, 10]. For instance, it was ascertained that in per oral administration of *mannan oligosaccharides* for animals the recovery gets faster and diarrhea of dogs which were experimentally infected with *Escherichia coli* is reduced [11]. An effective immunomodulator of the new generation is *beta-1,3/1,6-glucan* – polysaccharide, isolated from a cell wall of

Saccharomyces cerevisiae. This polysaccharide getting into gastrointestinal tract penetrates to mucous membrane of intestines into stomach lining. It activates macrophages, and due to them – lymphocytes which are responsible for epithelium protection of mucous membrane of intestines [12; 13]. Therefore, with the help of *beta-1,3/1,6-glucan* occurs realization of protective function of mucous intestines barrier against infectious agents – pathogen bacteria and viruses [14]. In clinical practice, Dolvit Probiotic obtained a good reputation. It includes three necessary components which are able to function effectively – probiotic *Enterococcus faecium*, prebiotics mannanoligosaccharides and an effective immunomodulator beta-1,3/1,6-glucan. The use of this complex food supplement for animals is prescribed in the following cases: in chronic nonspecific inflammatory bowel diseases; before and after antibiotic therapy; to improve the functions of intestines in diarrhea of different pathology; during the change of diet and stress in dogs and cats; after infectious diseases of intestines (after recovery), and also in young animals (puppies and kittens) for digestion and growth of an organism. In our opinion, food supplement should not be used in specific infectious diseases of intestines (parvovirus and coronavirus enteritis of dogs, panleukopenia of cats in acute period of disease; gastrointestinal bleeding and/or ulcerous process in GI tract; gastritis). The dose makes up 1-2 pills per day. In case of two pills, it is better to prescribe one pill twice a day. The course of supplement taking should be not less than 14 days. In chronic conditions – up to 30 days, 30-40 minutes before feeding. The pills smell like brewer's yeast that is why animals eat them easily. They can be also divided to be used for puppies and kittens. Based on practical experience, the use of supplement for puppies and kittens with digestive disorders led to fast finishing of diarrhea. The quality of faeces and general state of animals also got better. It allows to recommend this preparation for preventive care and complex therapy of dogs and cats in gastrointestinal diseases.

References:

1. Wynn S.G. Probiotics in veterinary practice. J. Am. Vet. Med. Assoc. № 234(5), 2009. P. 606–613. DOI: 10.2460/javma.234.5.606.
2. Grześkowiak L., Endo A., Beasley S., Salminen S. Microbiota and probiotics in canine and feline welfare. Anaerobe, 2015. № 34. P. 14–23. DOI: 10.1016/j.anaerobe.2015.04.002.
3. The fight against antibiotic resistance from a food safety positions in Europe. European Office of the World Health Organization. Copenhagen, 2011. 106 p.
4. Probiotics and prebiotics: a practical guide to the world gastroenterological organization, 2008. 17 p.
5. Garcia-Mazcorro J.F., Lanerie D.J., Dowd S.E., Paddock C.G., Grützner N., Steiner J.M., Ivanek R., Suchodolski J.S. Effect of a multi-species symbiotic formulation on fecal bacterial microbiota of healthy cats and dogs as evaluated by pyrosequencing. FEMS Microbiol Ecol, 2011. № 78(3). P. 542–554. DOI: 10.1111/j.1574-6941.2011.01185.x.

6. Hall E., Simpson J., Williams D. *Gastroenterology of dogs and cats*. Moscow, Aquarium, 2010. – 408 p.
7. Bybee S.N., Scorza A.V., Lappin M.R. Effect of the probiotic *Enterococcus faecium* SF68 on presence of diarrhea in cats and dogs housed in an animal shelter. *J Vet Intern Med*, 2011. № 25(4). P. 856–860. DOI: 10.1111/j.1939-1676.2011.0738.x.
8. Benyacoub J., Czarnecki-Maulden G.L., Cavadini C., Sauthier T., Anderson R.E., Schiffrin E.J., von der Weid T. Supplementation of food with *Enterococcus faecium* (SF68) stimulates immune functions in young dogs. *J. Nutr*, 2003. 133(4). P. 1158–1162.
9. Biagi G., Cipollini I., Bonaldo A., Grandi M., Pompei A., Stefanelli C., Zaghini G. Effect of feeding a selected combination of galactooligosaccharides and a strain of *Bifidobacterium pseudocatenulatum* on the intestinal microbiota of cats. *Am J Vet Res*, 2013. № 74(1). P. 90–95.
10. Kanakupt K., Vester Boler B.M., Dunsford B.R., Fahey G.C. Jr. Effects of short-chain fructooligosaccharides and galactooligosaccharides, individually and in combination, on nutrient digestibility, fecal fermentative metabolite concentrations, and large bowel microbial ecology of healthy adult cats. *J. Anim. Sci.*, 2011. № 89(5). P. 1376–1384. DOI: 10.2527/jas.2010-3201.
11. Gouveia E.M., Silva I.S., Nakazato G., Onselem V.J., Corrêa R.A., Araujo F.R., Chang M.R. Action of phosphorylated mannanoligosaccharides on immune and hematological responses and fecal consistency of dogs experimentally infected with enteropathogenic *Escherichia coli* strains. *Braz. J. Microbiol.*, 2013. № 44(2). P. 499–504.
12. Young S.H., Ye J., Frazer D.G., Shi X., Castranova V. Molecular mechanism of tumor necrosis factor- α production in 1 \rightarrow 3-beta-glucan (zymosan)-activated macrophages. *J. Biol. Chem.*, 2001. № 276(23). P. 781–787.
13. Besednova N.N., Ivanushko L.A., Zvyagintseva TN. Immunotropic properties of 1,3/1,6- β -D-glucans. *Antibiotics and chemotherapy*. 2000. № 2. P. 37–44.
14. Lukyanchuk E.M., Mishchenko E.M., Babenko M.N. Beta-glucans as the basis for the creation of immunomodulatory agents. *Ukrainian Medical Chasopis*, 2011. № 5 (85). P. 92–93.

ENGINEERING SCIENCES

ЗАЛЕЖНІСТЬ ТОЧНОСТІ ВИМІРУ ГЛИБИНИ ЗАЛЯГАННЯ ПЛУЖНОЇ ПІДОШВИ ВІД ВИСОТИ ВСТАНОВЛЕННЯ УЛЬТРАЗВУКОВОГО ДАТЧИКА-ПЕРЕТВОРЮВАЧА НАД ПОВЕРХНЕЮ ҐРУНТУ

Антипчук Б. О.

аспірант

Національний науковий центр

«Інститут механізації та електрифікації сільського господарства»

НААН України

м. Глеваха, Київська область, Україна

Найбільш оптимальним на даний час для вирішення проблеми ефективного розушільнення ґрунту є застосування пристроїв, які базуються на взаємодії ультразвукових коливань з ґрунтом, тому що затухання звукових хвиль у воді, осадових гірських породах та ґрунтах мізерне в порівнянні з електромагнітними хвилями [3].

Ґрунт – середовище з неоднорідною поверхнею: рослинний покрив, нерівності, також присутність повітряних ям. Звичайно, застосування ультразвуку для дослідження ґрунтів, особливо в природному середовищі, а не в лабораторних умовах, процес непростий. Адже, як відомо із законів акустики, для того, щоб звукова хвиля проходила, потрібно пружне середовище, в якому б відбувались деформаційні процеси. Проте, що стосується виявлення глибини залягання ущільненого шару ґрунту (плужної підшви), то саме непроходження ультразвуку крізь збитий, без повітряних фаз та рідини пласт ґрунту і береться за основу в такому дослідженні, тобто не розсіювання і затухання звукової хвилі, як, наприклад, в піщаних ґрунтах та глині, а швидке відбиття хвилі, тобто враховується проміжок часу від моменту посилення та прийняття датчиком відбитого звукового імпульсу, звичайно ж, з урахуванням енергетичних втрат при проходженні крізь верхні шари ґрунту, так як плужна підшва залягає на глибині 25-50 см.

Але на затухання звукової хвилі до того моменту, коли вона наражається на ущільнений шар ґрунту і миттєво відбивається, впливають не лише механічні та фізичні властивості верхніх його пластів. В природному середовищі є багато інших факторів, які провокують затухання та розходження звуку в різні боки, тобто створюють ефект дифракції – розсіювання звукових пучків при віддаленні від випромінювача та спотворення сигналу.

Так, наприклад, на проходження ультразвукових хвиль сильно впливає нерівність ґрунтового покриття, провокуючи ухилення звукової хвилі в бік.

Наприклад, над зораною землею звук може знизитись на 6-10 дБ. Якщо ж ґрунт має густий рослинний покрив, то рівень розповсюдження звуку може додатково зменшитись на 5-6 дБ. Виграш або втрати до 5 дБ стосовно затухання та розсіювання звукової хвилі додає температура ґрунту та повітря.

Та найбільший вплив на проходження звукової хвилі має повітря та вітер: швидкість звуку складається зі швидкістю вітру [3]. Вітер може збільшувати або зменшувати затухання звуку на трасі проходження в ґрунт. Взагалі повітряні маси можуть як збільшити рівень звуку на 5 дБ, так і привести до додаткового затухання в 20 дБ.

Якщо звукова хвиля рухається за напрямком вітру, то її швидкість збільшується (відбувається концентрація звукової енергії), а якщо проти – то зменшується, тобто спостерігається у цьому випадку явище «звукової тіні». Якщо звукова хвиля розповсюджується в напрямку, перпендикулярному відносно вітру, то він у цьому випадку практично не впливає на затухання. Проте є один важливий момент в цій ситуації, який сприяє застосуванню ультразвуку для виявлення ущільнених ділянок поля: швидкість вітру поблизу ґрунту завжди значно менша ніж в атмосфері, тому що вітер гальмується тертям, отже, чим нижче над поверхнею ґрунту встановиться датчик, тим меншою буде похибка виміру.

Проте з урахуванням всіх цих негативно впливаючих на проходження в ґрунт звукової хвилі факторів, саме застосування ультразвукових частот дає можливість створювати звукові пучки, які під впливом всіх вище перерахованих явищ, слабо розходяться, значно послаблюючи затухання та розсіювання звукової хвилі, тому ультразвук є своєрідною фізичною основою отримання інформації для різних вимірювань.

Отже, величина затухання залежить як від стану поверхні ґрунту, його фізичних властивостей, температури повітря та ґрунтових мас, так і від висоти розміщення датчика над поверхнею землі, тому для уникнення спотворення прийнятого сигналу слід забезпечити безповітряний контакт датчика з ґрунтом, тобто максимально скоротити відстань від датчика до ґрунту.

Лабораторні дослідження стосовно впливу висоти розміщення ультразвукового датчика-перетворювача на точність вимірів були проведені на фізичній моделі ґрунту з ущільненими його прошарками на різній глибині.

За мету ставилося: вивчення впливу глибини залягання в ґрунті ущільненої поверхні на покази експериментального ультразвукового пристрою; вивчення впливу вологості ґрунту (вологість визначали за допомогою вологоміра МГ – 44) на проходження ультразвуку; оцінка впливу висоти установки датчика над поверхнею ґрунту на його покази; оцінка впливу швидкості проходження машинно-тракторного агрегата із встановленою автоматизованою системою виявлення глибини залягання плужної підшви над заданою полозою поверхні ґрунту на покази ультразвукового пристрою даної системи; перевірка технічної можливості і ефективності використання даної системи в технологічному процесі розущільнення ґрунту.

Об'єктами досліджень були спеціально створені фізичні моделі ґрунту з різними рівнями залягання ущільненого матеріалу (дерево, ґрунт) в лабораторних і польових умовах.

Встановлюючи датчик на висоті (0,4 м; 0,3 м; 0,2 м) над спеціальною пересувною платформою, в якій на глибині 0,05 м; 0,25 м; 0,5 м були закладені однакові дошки, що засипані однорідним ґрунтом. Переміщуючи платформу таким чином, щоб під датчиком знаходилася дошка на відповідній глибині, фіксувались показники пристрою.

Аналіз одержаних результатів досліджень показує, що із збільшенням глибини залягання ущільненого шару ґрунту збільшується похибка вимірювання (для глибини 0,25 м – від 4 до 14%, для глибини 0,5 м – від 6 до 16%). Той факт, що із збільшенням глибини залягання плужної підшви збільшувалась похибка виміру, свідчить про те, що через акустичний опір верхніх пластів ґрунту знижувався коефіцієнт пропускання звукової енергії із одного шару в інший, при чому потрібно також брати до уваги енергетичні втрати звукової хвилі і на зворотньому шляху після її відбиття завдяки тому ж таки акустичному опорюванню верхніх пластів ґрунту.

Проведені лабораторні, а особливо польові дослідження показали, що чим вище над поверхнею ґрунту розміщено ультразвуковий датчик, тим гірший сигнал, що реєструється (рис. 1), тобто збільшується похибка вимірювання. Найбільш точні вимірювання були досягнуті при установці датчика на висоті 20 см (похибка становила 4-6%), а із збільшенням висоти установки датчика похибка збільшувалась.

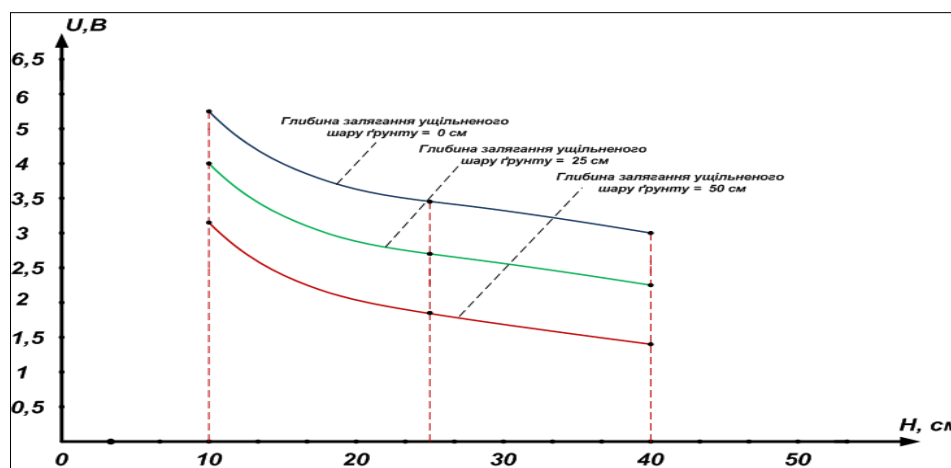

Рис. 1. Залежність сигналу датчика (U) від висоти встановлення над поверхнею ґрунту

В результаті лабораторних та польових досліджень було встановлено, що при робочій швидкості машинно-тракторного агрегата в межах 8...12 км/год системної зміни значень визначених глибин залягання ущільненого прошарку ґрунту ультразвуковим пристроєм не встановлено. Тобто при максимальній

швидкості руху тактора 12 км/год, з висотою встановлення датчика максимум 20 см на поверхню ґрунту (сухий ґрунт) похибка становитиме 4-8%.

Отже, застосування ультразвукового методу для виявлення плужної підшви є цілком можливим, про що свідчать проведені лабораторні та польові дослідження. Це забезпечить ефективне визначення глибини залягання ущільненого прошарку ґрунту в сучасних технологіях рослинництва.

Література:

1. Воробьев Е. А. Теория ультразвуковых колебаний как основа построения и применения технических средств получения информации. Санкт-Петербург, 2012. 59 с.
2. Антипчук Б. О. Ультразвуковой экспериментальный пристрій – основной элемент автоматизованої системи керування положенням ґрунторозпушувача. Конструювання, виробництво та експлуатація сільськогосподарських машин. Кропивницький, 2017. Вип. 47. Ч. 1. С. 47-51: іл.
3. Исакович М. А. Общая акустика. Москва, 1973. С. 386-392.
4. Мироненко В. Г., Антипчук Б. О. Пристрій оперативного визначення глибини залягання плужної підшви в процесі її розущільнення. Механізація та електрифікація сільського господарства. Глеваха, 2017. Вип. 5 (104). С. 28-34.
5. Мироненко В. Г. Науково-технічні основи розробки засобів механізації з керованою якістю виконання технологічних процесів у рослинництві: дисерт. докт. техн. наук. Київ, 2006. 398 с.

РОЛЬ ЛЮДСЬКОГО ФАКТОРУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КІБЕРБЕЗПЕКИ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Гончар С. Ф.

кандидат технічних наук,

в.о. керівника науково-навчального центру кіберфізичних систем

Інституту проблем моделювання в енергетиці

імені Г. Є. Пухова НАН України

м. Київ, Україна

Забезпечення кібербезпеки, яка включає в себе в якості основних складових духовно-світоглядну, архетипічну, соціально-моральну, психічну, інтелектуальну і психофізіологічну безпеку, являє собою актуальну військово-політичну, наукову і соціально-економічну проблему [1]. На думку деяких фахівців [2; 3], наукове вирішення даної проблеми повинно базуватися на дослідженні відповідних інформаційних відносин активних компонентів вказаних систем, якими є обслуговуючий персонал, з відповідними активними компонентами конфронтуючих систем і між собою. Інформаційні відносини

активних об'єктів в різних інформаційних середовищах (природних, штучних, гібридних) повинні включати відносини інформаційного відокремлення (ізоляції та захисту) і взаємодії (суперництво та співробітництво).

Крім того, деякі автори [4] висловлюють думку, що на даний час все більше зростає роль людського фактору на кібербезпеку об'єктів критичної інфраструктури при недостатній кількості методів і засобів його оцінки та захисту. Засоби і методи, які наразі розробляються (наприклад, метод інженерної психології) дають змогу зменшити рівень помилкової інформації, але не досліджують проблему у цілому, в тому числі не проводять оцінку і захист, як від випадкових, так і від умисних деструктивних дій обслуговуючого персоналу.

При цьому, людський фактор являється одночасно і необхідним елементом людино-машинних систем управління і джерелом загроз кібербезпеці таких систем.

Таким чином, основними об'єктами інформаційно-психологічного впливу на об'єктах критичної інфраструктури являється обслуговуючий персонал і особа, яка приймає рішення щодо управління процесами в тій чи іншій предметній області [4].

В складних людино-машинних системах управління персоналу доводиться приймати ті чи інші рішення. При цьому, на адекватність прийнятих рішень персоналом в таких системах можуть впливати такі фактори [3]: зовнішні та внутрішні дестабілізуючі впливи, нестійкість рішення при великій кількості альтернатив, тривалість часового інтервалу для прийняття рішення.

Враховуючи викладене, можна зазначити, що важливою задачею являється прийняття адекватних рішень обслуговуючим персоналом в різних інформаційних середовищах і відносинах. Для цього актуальним є отримання моделі імовірних деструктивних дій персоналу об'єктів критичної інфраструктури в умовах наявності дестабілізуючих впливів в аспекті кібербезпеки.

Література:

1. Лефевр В.А. Алгебра совести. Москва, 2003. 426 с.
2. Ловцов Д.А., Сергеев Н.А. Управление безопасностью эргасистем / под ред. Д.А. Ловцова. Москва: РАУ-Университет, 2001. 224 с.
3. Силов В.Б. Принятие стратегических решений в нечеткой обстановке. Москва, 1995. 228с.
4. Емелин В.И. Методы и модели оценки и обеспечения информационной безопасности автоматизированных систем управления критическими системами: дис. ... доктора техн. наук: 05.13.19. СПб., 2012. 238 с.

СПОСІБ ВІДСЛІДКУВАННЯ ТА ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ДИНАМІКИ ПОШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОВІДОМЛЕНЬ ЗА ДАНИМИ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Завада А. А.

*кандидат технічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
науково-дослідного відділу наукового центру
Житомирський військовий інститут
імені С. П. Корольова*

Павленко М. М.

*науковий співробітник науково-дослідного відділу наукового центру
Житомирський військовий інститут
імені С. П. Корольова*

Наумчак О. М.

*молодший науковий співробітник
науково-дослідного відділу наукового центру
Житомирський військовий інститут
імені С. П. Корольова
м. Житомир, Україна*

Інформаційний фон, що утворюється у суспільстві під час бойових дій чи воєнного конфлікту, позначається на ставленні населення до політики свого уряду, довіри до органів управління та до дій силовиків, до комплектування армії, функціонування воєнної економіки та інших сфер, що впливають на хід війни. Виявлення та оцінювання рівня загроз (РЗ) інформаційній безпеці держави у воєнній сфері від деструктивних психологічних впливів, що здійснюються противником з використанням можливостей мережі Інтернет, залишається надзвичайно актуальним завданням. Однією зі складових цього завдання є аналіз поширення інформаційних повідомлень (контенту), що містять деструктивний вплив за даними мережі Інтернет для оцінювання створюваного ними РЗ (ефективності з точки зору противника). Крім того, виникає й інше актуальне завдання щодо супроводження контенту, який створюється та розповсюджується в мережі Інтернет у рамках організації інформаційної протидії.

Одним з проявів реакції цільової аудиторії на контент є його поширення та такі варіанти реагування, як «лайки», «дізлайки», «репости», «перегляди», «коментарі» та ін., які можна віднести до первинних показників динаміки поширення інформаційних повідомлень. Отже, процес прийняття об'єктом впливу (користувачем соціальних інтернет-сервісів (СІС) нововведення, що є необхідною умовою для зміни поведінки даного об'єкту, може характеризуватись такими показниками як: кількість «лайків» (L), «дізлайків» (D), «репостів» (R), «переглядів» (V) та «коментарів» (C). Обчислення цих показників здійснюється за допомогою функціоналу відповідних СІС, і вони є первинними для проведення подальшого аналізу. Одним із завдань розроблюва-

ного способу є автоматизація процесу зчитування зазначених показників за відповідними URL-посиланнями на контент.

У результаті аналізу публікацій, що стосуються вибору та аналізу показників динаміки поширення інформаційних повідомлень в мережі Інтернет, зокрема [1; 2], зроблено висновок про доцільність використання у розроблюваному способі додаткового показника, а саме – кількості «втягнень» (In), під яким розуміється кількість користувачів, що здійснили будь-яку дію з публікацією (зробили «лайк» або «дизлайк», прокоментували чи зробили «репост»). Таким чином, кількість «втягнень» обчислюється як

$$In = L + D + R + C$$

Усі визначені вище показники змінюються з часом. Враховуючи те, що вивчення динаміки показників, які змінюються в часі, є одним з головних завдань математичної статистики, а також те, що дане завдання вирішується за допомогою аналізу рядів динаміки (часових рядів) [3], у даній роботі проведено аналіз основних показників рядів динаміки з метою визначення серед них доцільних при аналізі динаміки поширення інформаційних повідомлень за даними мережі Інтернет.

За результатами проведеного аналізу зроблено висновок про доцільність використання таких показників як: абсолютний приріст Δu , темп росту Tr та темп приросту Tpr [3]. Дані показники розраховуються для кожного із наведених вище первинних показників (L , D , R , V , C), а також для показника кількості «втягнень» (In). На рис. 1 зображено розроблену структурно-логічну схему розрахунку показників динаміки поширення інформаційних повідомлень за даними мережі Інтернет, що покладена в основу запропонованого способу.

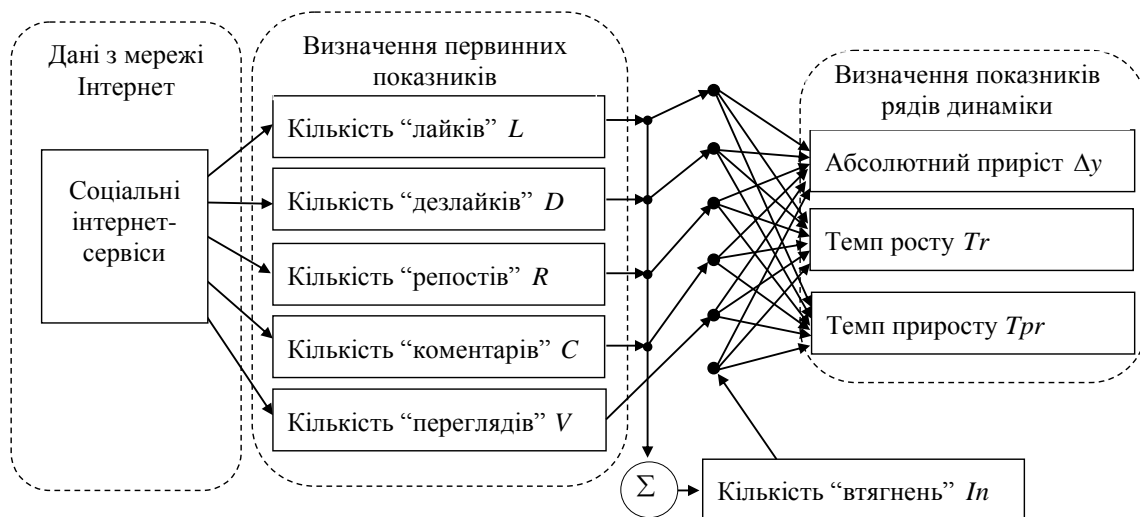

Рис 1. Структурно-логічна схема розрахунку показників динаміки поширення інформаційних повідомлень за даними мережі Інтернет

Розроблений спосіб відслідковування та візуалізації динаміки поширення інформаційних повідомлень за даними мережі Інтернет складається з чотирьох

часткових алгоритмів: взяття інформаційного повідомлення на супроводження, оновлення первинних показників динаміки поширення повідомлення, визначення показників рядів динаміки та візуалізації отриманих результатів. Запропоновані підходи лягли в основу розробленого спеціалізованого програмного забезпечення (СПЗ), функціональну схему якого зображено на рис. 2.

Розроблене СПЗ дозволяє автоматизувати процес відслідковування та візуалізації динаміки поширення інформаційних повідомлень за даними мережі Інтернет. Його основними завданнями є: забезпечення взяття на супроводження інформаційних повідомлень (контенту) з відкритих груп СМ «ВКонтакте», «Facebook», «Twitter», порталу відеохостінгу «YouTube» та інших відкритих інтернет-ресурсів; створення та редагування рубрикаторів інформаційних повідомлень, за якими оператор визначає напрями реалізації інформаційних загроз визначеним об'єктам через відкриті джерела інформації мережі Інтернет, або напрями реалізації протидії цим загрозам; автоматизація процесу оновлення та обчислення показників динаміки поширення інформаційних повідомлень відповідно до наведеної системи (див. рис. 1); візуалізація отриманих результатів; автоматизоване формування звітнього документу.

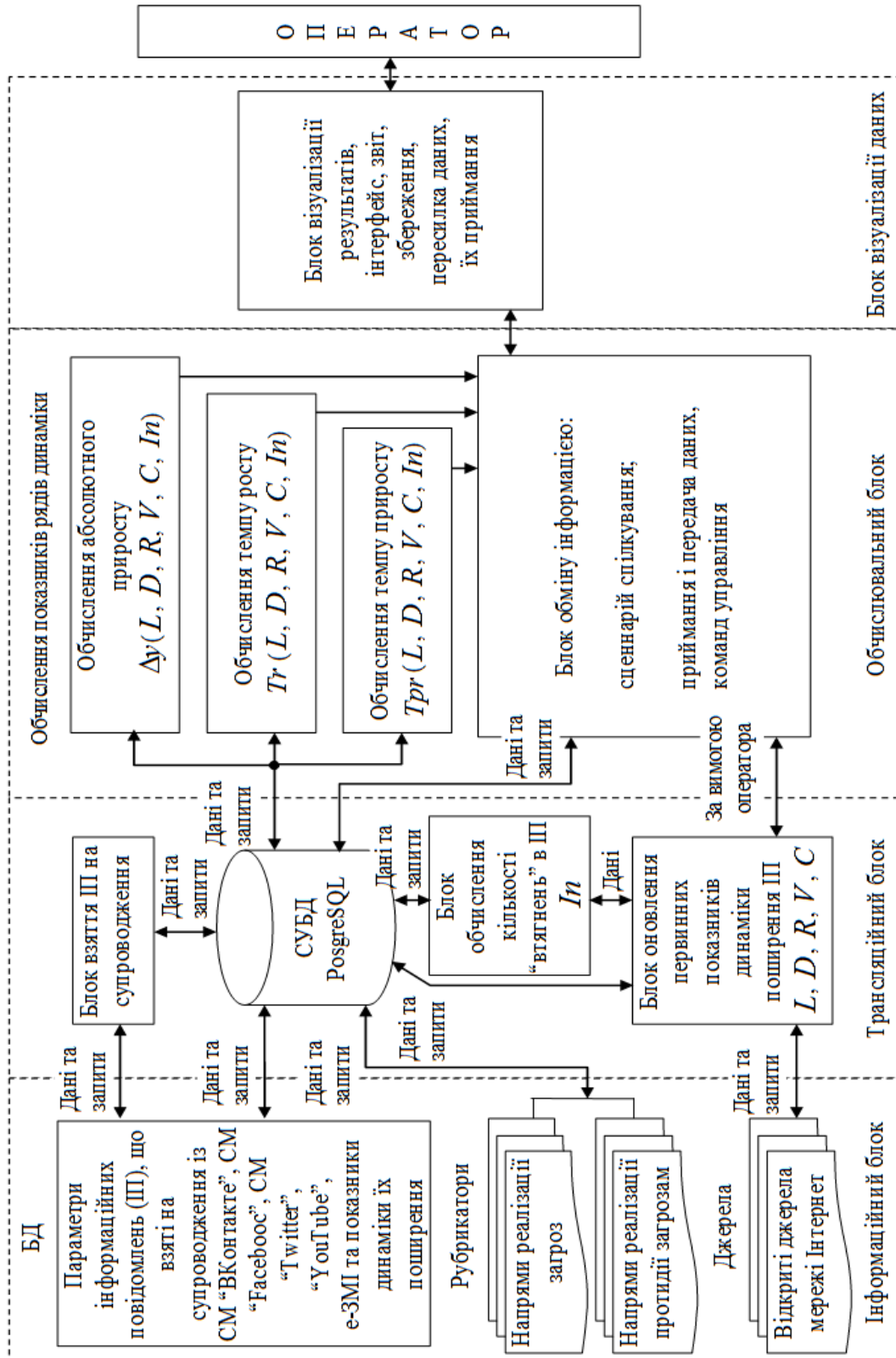

Рис 2. Функціональна схема СПЗ

Перспективним напрямом подальших досліджень є: підвищення рівня автоматизації аналізу контенту, зокрема, текстової інформації шляхом розроблення й впровадження в роботу СПЗ методів автоматичного семантичного аналізу текстів та визначення їх змісту; розроблення та впровадження надій-

них методів і алгоритмів автоматичного реферування текстових документів; використання автоматичного перекладу з іноземної мови для моніторингу іншомовних ресурсів у мережі Інтернет.

Література:

1. Губанов Д. А. Социальные сети: модели информационного влияния, управления и противоборства // Д. А. Губанов, Д. А. Новиков, А. Г. Чхартишвили М.: Изд-во физико-математической литературы, 2010. 228 с.
2. 5 метрик Facebook, которые действительно полезны URL: <http://www.cossa.ru/155/36815>.
3. Афанасьев В. Н. Анализ временных рядов и прогнозирование: учебник / В. Н. Афанасьев, М. М. Юзбашев М.: Финансы и статистика, 2001. 228 с.

INFLUENCE OF CARBONATES ON THE FORMATION OF THE DEPOSITED WELD METAL DURING WELDING USING FLUX-CORED WIRE

Kakhovskiy M. Yu.

Researcher

Paton Electric Welding Institute

National Academy of Sciences of Ukraine

Ievdokymenko A. S.

leading engineer

Paton Electric Welding Institute

National Academy of Sciences of Ukraine

Kyiv, Ukraine

Self-shielding flux-cored wires are one of the universal filler materials for mechanized and automated welding and surfacing.

To provide gas protection of deposited metal, into the composition of slag system the carbonates of alkali-earth and alkaline metals, for example, calcium carbonate CaCO_3 are added. After decomposition, the main oxide of this carbonate takes part in the formation of a slag according to the formula:

In the works [1-3], it was shown that improvement of protective properties of carbonates can occur due to the use of a complex composition of carbonates, which decompose by stages. In addition, the use of a complex of carbonates allows changing the kinetics of running the process of gas formation and providing a uniform and complete decomposition of carbonates in the extended temperature range [4-5]. When choosing a composition of carbonates of flux-cored wire, the important indi-

cators are the volume of gas being evolved and the temperature of dissociation (decomposition) of carbonates.

One of the main tasks in developing self-shielding flux-cored wires and optimizing their welding and technological characteristics is providing a satisfactory weld formation. In order to improve the quality of the deposited metal formation, the investigations were carried out to determine the type of components of a gas slag forming system, as well as their influence on the weld metal.

For investigations, the experimental flux-cored wires of 1.6 mm diameter with a basic slag system (oxide-fluoride type) and a variable carbonate component were manufactured. The surfacing on the steel 12Kh18N10T of 12 mm thickness was carried out in air and under water at a depth of 300 mm. The power source is: the rectifier VDU 601: rigid characteristics, the control is $U = 28.0$ V. The wire feed rate is 175 m/h. The appearance of deposits during wet underwater welding and during air welding is shown in Figure 1, and the composition of experimental wires is in Table 1

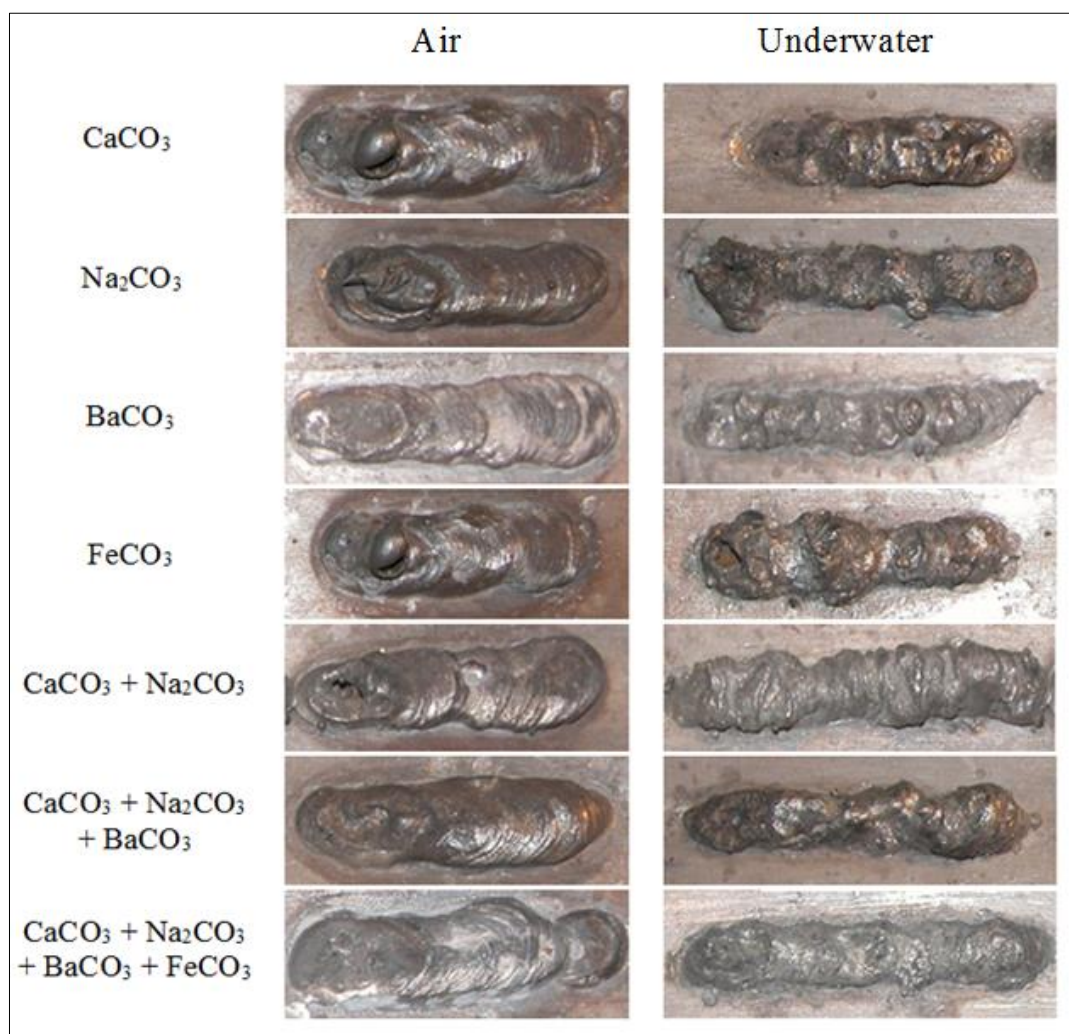

Fig. 1. Appearance of deposits during welding using experimental wire with a different composition of carbonates in air (a) and during wet underwater welding (b)

Table 1

Composition of experimental flux-cored wires

№	Description of components	Composition of charge in gas-slag-forming system, wt %						
1.	Basic slag system (oxides + fluorides)	11.67	11.67	11.67	11.67	11.67	11.67	11.67
2.	Calcium carbonate CaCO_3	2.33	-	-	-	1.165	0.777	0.5825
3.	Sodium carbonate Na_2CO_3	-	2.33	-	-	1.165	0.776	0.5825
4.	Barium carbonate BaCO_3	-	-	2.33	-	-	0.776	0.5825
5.	Iron carbonate FeCO_3	-	-	-	2.33	-	-	0.5825
	In total	14.0	14.0	14.0	14.0	14.0	14.0	14.0

Analysis of the obtained data shows that due to the use of a complex composition of carbonates as a gas-forming component of the experimental flux-cored wires, a noticeable improvement in the deposited metal formation occurs both during welding in air as well as during underwater welding.

The composition of carbonates $\text{CaCO}_3 + \text{Na}_2\text{CO}_3 + \text{BaCO}_3 + \text{FeCO}_3$ in a ratio 1: 1: 1: 1 also provided an increase in the volume of carbon dioxide, evolved during welding and expanded the range of temperatures of dissociation of carbonates to the limits of 490...1450°C.

Therefore, for experimental wires, as a carbonate composition, the following four-component system was selected: calcium carbonate CaCO_3 , sodium carbonate Na_2CO_3 , barium carbonate BaCO_3 and iron carbonate FeCO_3 .

References:

1. Zharikov S. V., Grin A. G. Investigation of slag in surfacing with exothermic flux-cored wires. *Welding International*. 2015. Vol. 29. № 5. P. 386-389.
2. Zharikov S. V., Grin A. G., Bogutsky A. A. Optimization of the composition of carbonates of cored wire core for surfacing. *Scientific Herald of the Donbass State Engineering Academy*. 2015. № 3. P. 97-102.
3. Zharikov S. V., Grin A. G., Bogutsky A. A., Nedoda R. S. Determination of gas evolution from metal carbonates during melting of self-shielded flux-cored wires. *Scientific Herald of the Donbass State Machine-Building Academy*. 2014. № 3. P. 22-26.
4. Kakhovskyi Y., Kakhovskyi M. Development of welding consumables for wet underwater welding of high-alloy corrosion-resistant steel. *Ukrainian journal of mechanical engineering and materials science*. 2015. Vol. 1. № 1. P. 83-89.
5. Kakhovskyi M. Yu. Influence of aqueous media on the gas saturation of weld metal in the course of underwater welding of 12KH18N10T steel. *Materials Science*. 2016. Vol. 51. № 6. P. 843-846.

РЕГУЛЮВАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТИРИСТОРНОГО КОМПЕНСАТОРА РЕАКТИВНОЇ ПОТУЖНОСТІ

Ковальова Ю. В.

*кандидат технічних наук,
старший викладач кафедри систем електропостачання
та електроспоживання міст*

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова
м. Харків, Україна*

Актуальність теми. На теперішній час тиристорні компенсатори реактивної потужності (ТКРП) знаходять широке застосування в розподільчих мережах промислових підприємств. Тому задача визначення регулювальних характеристик ТКРП є актуальною.

Аналіз публікацій. В існуючій літературі [1-2] наведені силові схеми ТКРП, схеми керування, але не наведені регулювальні характеристики ТКРП, тому виникає задача їх визначення.

Постановка завдання. Провести експериментальні дослідження ТКРП з метою визначення регулювальних характеристик.

Результати досліджень. Для визначення регулювальних характеристик ТКРП використана лабораторна установка, силова схема якої представлена на рис. 1. Схема містить батарею конденсаторів, яка є джерелом реактивної потужності ТКРП. Для регулювання реактивної потужності ТКРП служать послідовно з'єднані реактор і тиристорний регулятор. Шляхом зміни кута керування тиристорного регулятора можна регулювати значення реактивної потужності реактора, а отже і реактивну потужність ТКРП, що генерується в мережу або споживається з мережі.

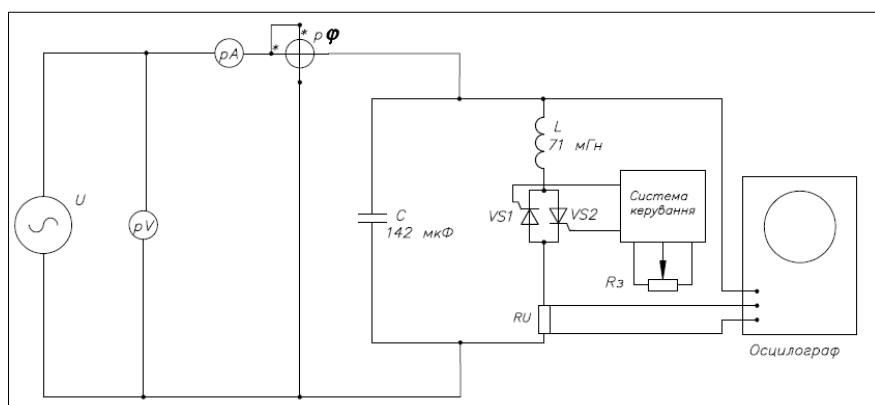

Рис. 1. Схема лабораторної установки для визначення регулювальних характеристик

До складу лабораторної установки для визначення регулювальних характеристик ТКРП входять: вольтметр електродинамічної системи типу АСТВ з класом точності 0,5; амперметр електромагнітної системи типу Э538 з класом точності 0,5; ватметр електродинамічної системи типу Д539 з класом точності 0,5; фазометр електродинамічної системи типу ЭЛФМ1 з класом точності 0,5; шунт 75 мВ на 20 А; двопробеневий осцилограф типу С1-77. Експериментальні дослідження полягають у зміні кута відкриття тиристорів і у фіксації діючого значення напруги живлячої електромережі; діючого значення струму ТКРП; кута зсуву фаз між напругою мережі і струмом з визначенням індуктивного або ємнісного характеру струму; осцилограм струму реактора і напруги мережі. Результати вимірювань наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Результати вимірювань

Кут керування, град.	Діючий струм, А	Кут зсуву струму, град.	Характер струму
180	10,25	88,5	ємнісний
148	9,25	88	ємнісний
132	8	86,5	ємнісний
130	6,25	84	ємнісний
124	5,13	80	ємнісний
117	3,75	69,5	ємнісний
111	3,13	38	активний
104	3,5	56,5	індуктивний
101	5	69	індуктивний
92	7,75	75	індуктивний

Для кожного кута керування фотографувалась осцилограма струму реактора ТКРП та напруги мережі. Осцилограма напруги і струму реактора для досліді з кутом керування 124 градуси наведена на рис. 2.

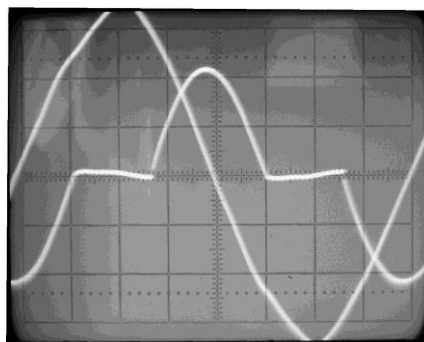

Рис. 2. Експериментальні осцилограми напруги і струму реактора

Для кожного дослідження з осцилограми визначався кут відкривання тиристорів і миттєві значення струму реактора в 10 точках через рівномірні проміжки часу. Отримані значення струму були використані для визначення вмісту гармонік у струмі реактора шляхом здійснення операції дискретного перетворення Фур'є. Визначення миттєвих значень струму саме в 10 точках дозволяє оцінити амплітуди гармонік від першої до восьмої включно.

Діючі значення гармонік струму реактора ТКРП були використані для побудови графіків, а значення першої гармоніки, крім того, для визначення реактивної потужності ТКРП. Реактивна потужність ТКРП визначалась за формулою $Q = Q_1 - Q_c$, де Q_c – реактивна потужність батареї конденсаторів; Q_1 – реактивна потужність першої гармоніки струму реактора, $Q_1 = U \cdot I_1 \cdot \sin \varphi_1$, де U – напруга мережі; I_1 – діюче значення першої гармоніки струму реактора; φ_1 – кут зсуву фаз між напругою і першою гармонікою струму реактора.

При розрахунках враховується лише перша гармоніка струму реактора, виходячи з того, що третя та кратні їй гармоніки не мають фазового зсуву, не протікають в трифазному колі, 5-та гармоніка струму має зворотню послідовність. Останні не створюють реактивної потужності, необхідної для компенсації реактивної потужності навантаження. Обробка експериментальних даних проводилась в програмному середовищі Matlab. За результатами математичної обробки експериментальних досліджень побудовані графіки регульовальних характеристик ТКРП, які представлені на рисунках 3, 4.

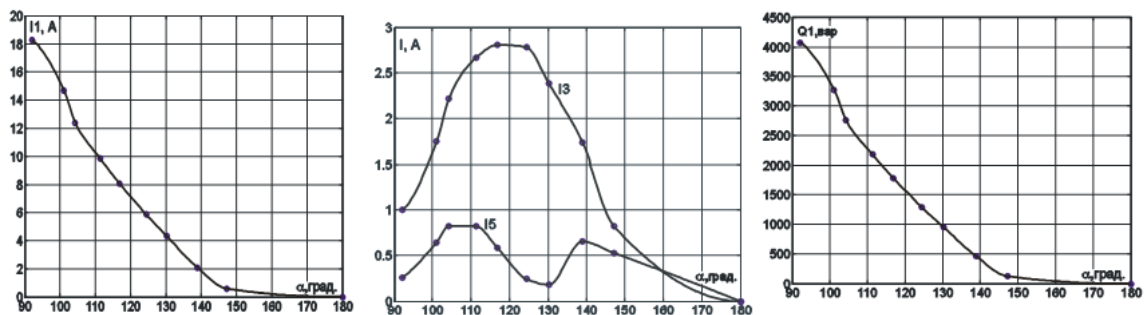

Рис. 3. Залежності 1-ї, 3-ї та 5-ї гармонік струму реактора та 1-ї гармоніки реактивної потужності реактора від кута керування тиристорами

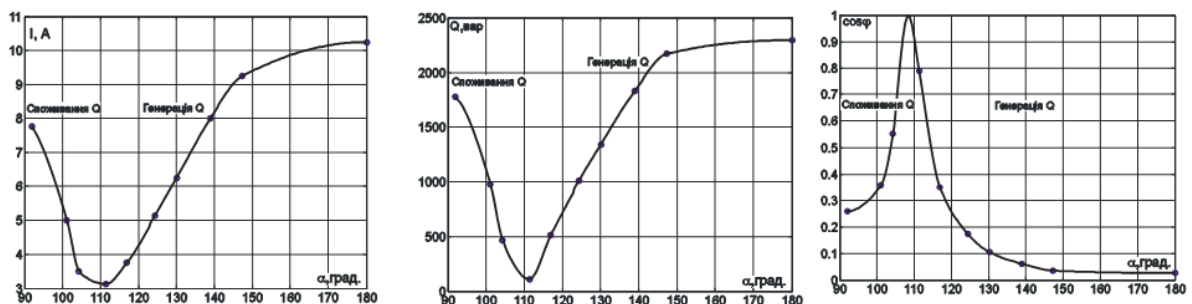

Рис. 4. Залежності струму, реактивної потужності і коефіцієнта потужності ТКРП від кута відкривання тиристорів

Таким чином, проведені експериментальні дослідження з наступною їх математичною обробкою дозволили отримати загальний вигляд регулювальних характеристик тиристорного компенсатора реактивної потужності. Отримані результати в подальшому можуть бути апроксимовані аналітичними виразами для побудови систем автоматичної стабілізації коефіцієнта потужності.

Література:

1. Статические компенсаторы для регулирования реактивной мощности. Под ред. Р.М. Матура. Перевод с английского В.И. Филатова под ред. И.В. Белоусова М.: Энергоатомиздат, 1987.
2. Красник В.В. Автоматические устройства по компенсации реактивной мощности в электросетях предприятий. М.: Энергоатомиздат, 1983.

МЕТОД ПРОГНОЗОВАНОГО ОПТИМАЛЬНОГО ЗА ВИТРАТОЮ ПАЛИВА УПРАВЛІННЯ СИСТЕМАМИ ІЗ ЗАПІЗНЕННЯМ

Кургузов Я. О.

*студент VI курсу кафедри технічної кібернетики
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна*

На сьогоднішній день, конфлікт, який склався на сході України, дав поштовх до стрімкого розвитку бойової безпілотної авіації, зокрема до вирішення проблеми у створенні необхідних для застосування безпілотної літальної апаратури алгоритмів, інформаційних датчиків, апаратури управління, зв'язку і т. п.

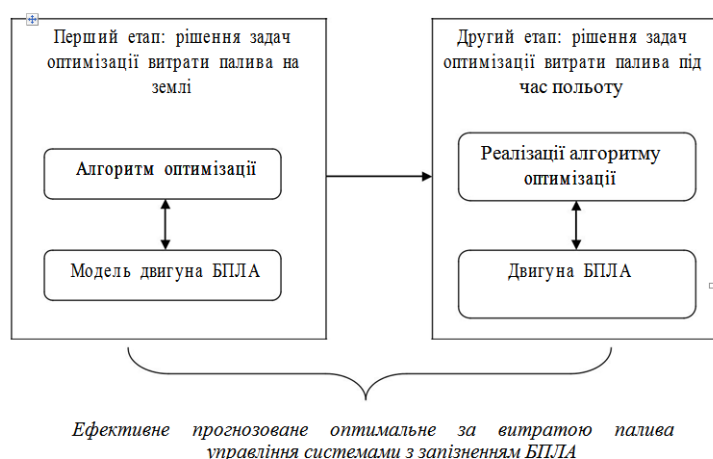
- умовах сучасної економічної ситуації створення безпілотників є фінансово складним питанням, в силу високої вартості. Основні проблеми при створенні бойової безпілотної авіації лежать в площині створення безпілотної літака як літальної апаратури, який буде управлятися віддалено. Очевидно, що ефективність автономного БЛА буде визначатися;

- значній мірі ефективністю алгоритмів автоматичного керування їм, і тим більше, чим вище буде ступінь автономності БЛА, тим ефективніше буде результат роботи об'єкта. У той же час, оптимальні алгоритми управління можна синтезувати, спираючись тільки на характеристики об'єкта управління. Тому формування образу (зовнішнє проектування) БЛА і синтез алгоритмів керування їм повинні відбуватися паралельно і взаємопов'язано [1].

1. польоті, під дією різних збурень, співвідношення компонентів палива двигуна може змінюватися у великому діапазоні. Це може привести до перед-

часного витрачання одного з компонентів палива до моменту виключення двигуна. Так як двигун не може працювати на одному компоненті (відбувається несанкціонована зупинка або вибух двигуна), то необхідно резервувати гарантійні запаси палива. Для зменшення гарантійного запасу палива доцільно застосування систем управління співвідношенням компонентів палива. Ці системи ґрунтуються на вимірюванні рівнів компонентів в баках або на вимірах секундних витрат палива через двигун.

Структурна схема реалізації методу прогнозованого оптимального за витратою палива управління системами із запізненням наведена на мал. 1.

Мал. 1. Структурна схема реалізації методу прогнозованого оптимального за витратою палива управління системами з запізненням

Наведений метод передбачає реалізацію прогнозованого оптимального за витратою палива управління системами з запізненням, який є ефективним рішенням алгоритму оптимізації БПЛА за витратою палива.

Література:

1. Николаев Е. В. Технологические объекты второго порядка с запаздыванием. Молодой ученый. 2017. № 23. С. 149-152.

TECHNOLOGY AND EQUIPMENT FOR SURFACE HARDENING OF TEETH WITH A SCANNING PLASMA ARC

Nechaev V. P.

*PhD, Docent of Department of Machine Building Technology
Kryvyi Rih National University*

Ryazantsev A. A.

*PhD, Docent of Department of Machine Building Technology
Kryvyi Rih National University
Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region, Ukraine*

The problem of extending the operational life of the components is very relevant in the economic, environmental and resource-saving aspects, since their primary production and utilization are accompanied by consumption of raw materials and energy resources, as well as industrial pollution of the environment. In modern mining and concentrating production, redroot mills are widely used for grinding mountain mass. The large gear gears are one of the most loaded and responsible elements of the mill, which determines the reliability and durability of the equipment as a whole. Repair and replacement of such gear gears of mining machines requires the decommissioning of the main production equipment and the stop of the technological line leading to significant losses. The analysis of damaged gears shows that their premature failure is due mainly to the destruction processes in the surface layers of the teeth.

A promising direction of solution of this problem is hardening thermal treatment of loaded surfaces of parts with a concentrated energy flow. Generated by high-speed heating and cooling of the quench-type structure, they have high hardness, wear resistance, and fracture resistance.

The effect of plasma hardening is determined by an increase in the operational properties of the part due to a change in the physical and mechanical characteristics of the surface layer, due to the formation of a specific structure and phase composition of the metal, as well as the production of compressive residual stresses on the surface. In the transition zone, the heterogeneity of the structure increases in the following sequence: martensite-troostite, martensite and troostite grid, and transition to the ferrite grid at the boundary with the initial one.

Structural transformations as a whole correspond to those occurring in bulk hardening, however, high rates of heating and cooling cause a change in the relationships between structural components, a change in their morphology due to increased defectiveness of the crystal structure [1; 2].

The formation of stresses when cooling a surface subjected to plasma quenching can be represented as follows. After the termination of the action of the plasma arc, the inner layer of metal located near the unheated source layer closes most rapidly, and the surface layer last. In the process of compression upon cooling, it acts

on the inner layer, forming compressive stresses in it, while stretching is formed on the surface.

At the same time, in the surface layer of steels, the martensitic transformation occurs in the last place. Since martensite has a larger volume, in the near-surface layer, at this time, expansion takes place due to phase stresses and compressive stresses arise. The nature and extent of these phenomena depends on the thermo-physical properties of the material being processed, the speed of relative movement of the workpiece and the heating source, and the thermal power of the plasma arc. By changing these parameters, it is possible to achieve an increase in the degree of manifestation of that side of the plasma effect on the workpiece material, the dominance of which is considered appropriate for this case.

The structure of the reinforced layer, characterized by high hardness and high dispersion, has a determining effect on the change in the performance characteristics of hardened materials – wear resistance, mechanical properties (strength, ductility, crack resistance, endurance), heat and corrosion resistance.

In the beginning, it is necessary to formulate requirements, or criteria, which the source of heating must meet under the conditions of this processing method, namely hardening of coarse-grained gears [3]: 1 – the possibility of adjusting the heating width; 2 – no reflow of the surface layer; 3 – ensuring a uniform depth of structural transformations; 4 – achievement of the necessary microstructure of the strengthened layer.

Plasma torches for plasma hardening should satisfy both the general requirements inherent in all plasmatrons (high power, stability of plasma flow parameters, significant energy efficiency, long duration of continuous operation, design reliability, ease of operation) and possess a number of specific properties: the protection of live parts and the ability adjustment of the plasma torch position. In addition, to ensure the effective heating of materials with different thermal characteristics in the design of the plasma torch, it is necessary to vary the heating parameters within fairly wide limits.

When choosing plasma generators, preference should be given to plasmatrons of direct action. This is due to the fact that the operation of the plasmatron of indirect action is accompanied by the release of noise with a high overall level, which sharply worsens the sanitary and hygienic conditions of the operation of the thermist. The disadvantage of direct-acting plasmatrons is the high localization of heating by them of the surface of the workpiece.

To create an external magnetic field, a serially produced direct-acting plasmatron is supplied with a special magnetic system.

The idea of scanning a plasma arc over the surface of a product, the use of which reduces the specific heating power by an order of magnitude, increases the depth of hardening, reduces the probability of reflow and, ultimately, makes it possible to direct a high electric arc power to increase the productivity of the hardening process, was realized in a technological complex of equipment for the study of this process [4].

The method is implemented in this way (Fig. 1). The toothed wheel or gear shaft is mounted on a machine, the plasma generator is a single-arc plasma torque converter. To create an external magnetic field and thereby reduce the location of heating, the plasma torch of direct action 1 equipped with a special magnetic system. The plasma torch generates an electric arc that burns between the cathode 3 and the lateral surface of the tooth of the wheel 5 and in the point of contact of the arc with the surface heats it. In addition, in the gap between the ends of the magnetic cores 4 the arc is influenced by the magnetic field, and since the electric arc is a conductor with current, then in the magnetic field on it acts Lorentz force, which deflects the arc in a plane parallel to the ends of the magnetic conductors 4 and perpendicular to the longitudinal line teeth. The alternating voltage on the coil 6 of the magnetic system provides fluctuations of the electric arc across the longitudinal line of teeth. As a result, when scanning the plasma arc with the frequency of the current in the network, the stain of the stain should be drawn along the working surface of the tooth 5.

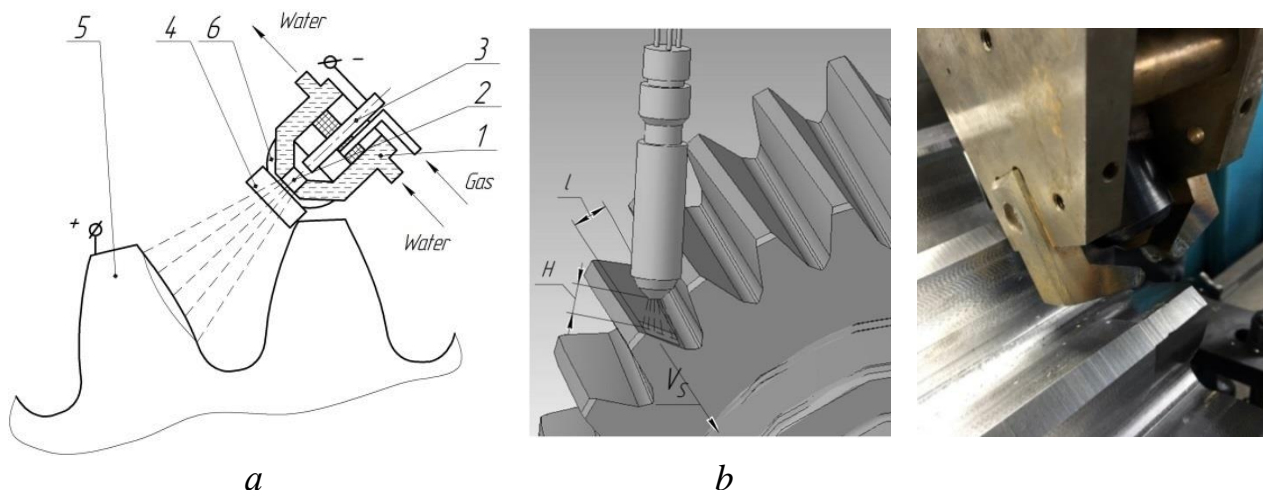

Fig. 1. The scheme of the device:

- a* – the view in the processing plane (1 – plasmatron, 2 – nozzle, 3 – cathode, 4 – magnet, 5 – gear tooth; 6 – electromagnetic coil);
- b* – spatial view of the processing process

A choice of rational heating parameters at SPAR is made. The regularity of the formation of a tempered layer at the surface plasma-arched reinforcement of large-modular gear wheels has been experimentally established. It is shown that in the case of high-speed heating without melting by a plasma arc of direct action, which scans in an alternating magnetic field, the cooling rate of the surface layers reaches the rate of quenching, which provides structural transformations in the metal and forms a strengthened surface working layer (the strength of σ_v and HRC hardness increase). This ensures high performance of the surface working layer: wear resistance of gears increases by 2.28 times.

References:

1. Reznikov N.A., Shaterin M.A., Kunin V.S., Reznikov L.A.. Metal processing by plasma cutting. M: Mechanical Engineering, 1986. 232 p.
2. Shaterin M.A., Korotkikh M.T., Nechaev V.P. Plasmatron for plasma-mechanical treatment. «Welding production», 1986, № 8, p. 27, 28.
3. Nechaev V.P., Ryazantsev A.A. Peculiarities of thermal processes in the processing of plasma-cooked blanks. Visnik Krivoriz'kogo natsional'nogo universitetu. Zbirnik naukovikh prats» № 26. Kryvyi Rih, 2010. P. 157-160.
4. Dombrovsky Yu.M. Technological complex for the study of plasma heating // Application of new materials in engineering: Interuniversity. Sat. teach, tr. / DGTU; Rostov-on-Don, 1997. P. 104-107.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ЄДИНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ ПОТРЕБ СЕРВІСНИХ ЕРГАТИЧНИХ СИСТЕМ НА МОРСЬКОМУ ТРАНСПОРТІ

Петров І. М.

*кандидат технічних наук,
професор кафедри морських перевезень
Національний університет «Одеська морська академія»*

Рудніченко М. Д.

*кандидат технічних наук,
доцент кафедри інформаційних технологій
Одеський національний політехнічний університет
м. Одеса, Україна*

Необхідність підвищення рівня безпеки та ефективності транспортного процесу на водних шляхах вимагає постійного розвитку та вдосконалення технічних засобів і систем, зайнятих в даному процесі. Все більше зростає потреба в обміні інформацією між сторонами, пов'язаними з судноплавством, зокрема, обмін інформацією, пов'язаною з безпекою руху, інформацією про вантажо- і пасажиропотоки. Одержувачами такої інформації виступають не тільки органи, що регулюють рух суден і на акваторіях портів, але і безліч комерційних і некомерційних організацій, що займаються агентуванням судів, експедируванням вантажів, обслуговуванням суден та іншими операціями. Актуальною є задача зв'язування структурних елементів транспортного процесу єдиною архітектурою, що забезпечує певну сумісність і ефективну їх взаємодію [1]. В даний час в країнах ЄС реалізується політика створення єдиної мультимодальної мережі, що об'єднує наземні, морські і повітряні транспортні мережі на всій території ЄС, яка отримала назву Trans-European

Transport Networks (TEN-T). В рамках цієї політики запропоновано включити в мережу 319 морських портів, через які проходить 96% усіх вантажів і 93% всіх пасажирів ЄС. З 2001 року в ЄС активно обговорюються правила входу на ринок портових послуг з гарантією вільного доступу, збільшення відкритості. У список портових послуг включаються вантажно-розвантажувальні роботи, буксирні роботи, швартовні операції, консолідація та обробка вантажів, пасажирські операції [2]. Сучасний промисловий Інтернет має великий вплив на світову промисловість, пов'язуючи все більше розумних машин і зайнятих на виробництві людей. Цій проблемі приділяють увагу багато виробників вантажопідйомної техніки. Зокрема, компанія Konecranes застосовує промисловий Інтернет в такій області, як сервіс, з пропозицією послуг віддаленого моніторингу, дистанційної діагностики та обслуговування обладнання по його фактичному технічному стану [3].

Юнкад закликає до централізації систем збору, обробки і передачі інформації, впровадження електронної безпаперової транспортної документації, стеженню за рухом транспортних засобів, контейнерів і вантажів. Це підкреслює необхідність розробки єдиної системи для всіх учасників транспортного логістичного просування товару, починаючи від вантажовідправника і закінчуючи одержувачем. На жаль, ця вимога на даний момент не виконано, це пов'язано з тим, що кожна компанія прагне довести, що використовувана їй інформаційна система є найбільш гнучкою, універсальною і захищеною. Доцільним є розширення функціональних можливостей сучасних систем управління рухом судів шляхом організації процесу передачі інформації від радіолокаційних постів в спеціалізований модуль системи єдиного вікна (СЄВ) для моніторингу даних морськими агентами як ланки сервісної ергатичної системи. У структурованому вигляді інформація може бути представлена у вигляді записів про судна, що цікавлять МА для інформування лінійного лоцмана з метою приведення судна на необхідний рейд. У зв'язку з цим актуальним напрямом у цій галузі також є розвиток інформаційних вимірювальних засобів на суди виходили з обсягів транспортованих товарів, а також індивідуальних підходів до зберігання кожного виду товару, що експортується. Розроблена концептуальна схема пропонованої інформаційної системи СЄВ наведена на рис. 1. Вона може бути використана у якості основи для фізичного проектування глобальної інформаційної системи у подальшому.

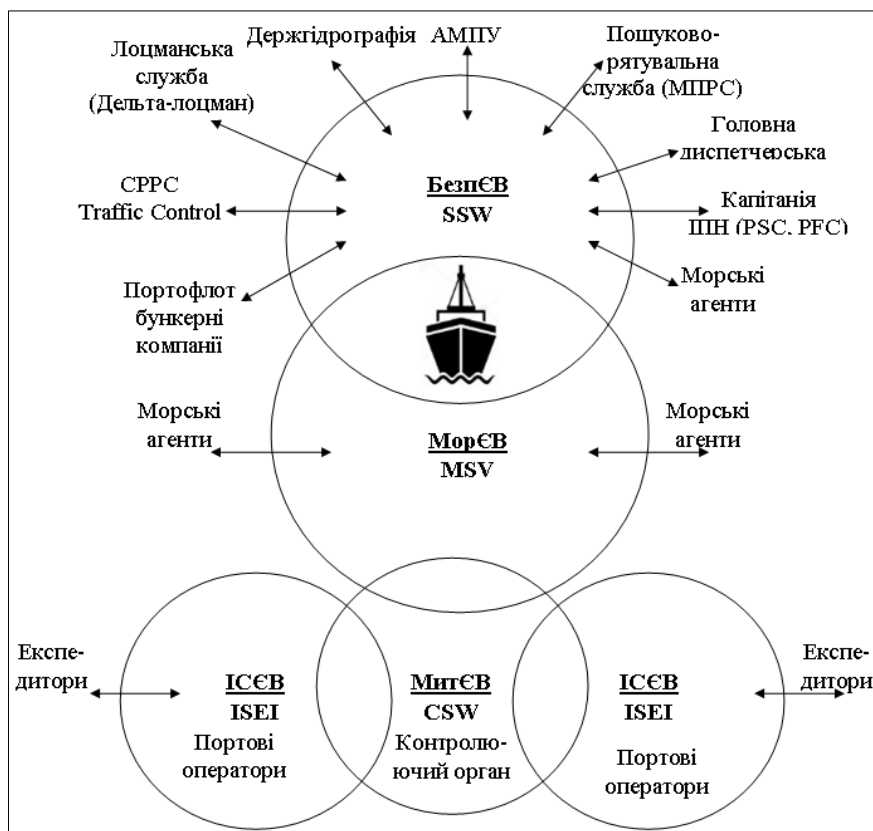

Рис. 1. Концептуальна схема пропонованої інформаційної системи СЄВ

Література:

1. Волков А.Б., Каретніков В.В., Сікарев А.А. Новые инфокоммуникационные системы для внутреннего водного транспорта. Морская биржа. 2009. № 27. С. 35–38.
2. Горб С., Макушев П. Европейское будущее портовых услуг. Порты Украины. 2014. № 126. С. 23-26.
3. Оніщенко С., Леонтіїва А. Модернизация терминалов: зачем это нужно. Порты Украины. 2016. № 153. С. 38-41.

РОЗРОБЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ КЕФІРУ ІЗ ГРУШЕЮ ТА КОРИЦЕЮ**Сливка Н. Б.**

*кандидат технічних наук,
доцент кафедри технології молока і молочних продуктів
Львівський національний університет
ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С. З. Гжицького*

Михайлицька О. Р.

*кандидат технічних наук,
доцент кафедри технології молока і молочних продуктів
Львівський національний університет
ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С. З. Гжицького*

Гачак Ю. Р.

*кандидат біологічних наук,
доцент кафедри технології молока і молочних продуктів
Львівський національний університет
ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С. З. Гжицького
м. Львів, Україна*

Важливим завданням щодо забезпечення населення раціональним харчуванням є розробка технології харчових продуктів із оздоровчими властивостями [1]. Молочні продукти, зокрема кефір, включають до щоденного раціону завдяки невисокій ціні, корисним властивостям та відмінним смаковим якостям. Уміст молочної кислоти у готовому продукті знаходиться на рівні 0,8-1,5%, етанолу – 0,05-2,00%, вуглекислого газу – до 0,2%. Кефір також містить широкий спектр й інших метаболітів кефірної мікрофлори, а саме: органічні кислоти (оцтова, пропіонова і мурашина), специфічні смакоароматичні сполуки, в'язкі екзополімери тощо. Істотний рівень протеолітичної активності лактобацил призводить до накопичення у продукті вільних амінокислот, у тому числі й незамінних, а в результаті життєдіяльності дріжджів кефір збагачується вітамінами В₁, В₂, К, фолієвою кислотою, біотином [2; 3; 4]. Добре відомі функціональні властивості кефіру: антагоністична активність щодо широкого кола грампозитивних і грамнегативних бактерій, сприяння травленню, посилення імунітету. Основні метаболіти дріжджів та молочнокислих бактерій кефірних грибків та заквасок – спирт та молочна кислота поряд зі специфічними антибактеріальними сполуками запобігають розвитку сторонніх мікроорганізмів. Поєднання цих двох та інших продуктів бродіння значно підсилює функціональні властивості кисломолочного напою,

а утворення деякими мікроорганізмами бактеріоцинів та біологічно активних полісахаридів дає змогу віднести кефір до комплексних пробіотиків [5; 6].

Сьогодні дедалі популярнішими серед споживачів кисломолочної продукції стають продукти з різноманітними наповнювачами, про що свідчить інтенсивне розширення їх асортименту [7; 8].

Тому метою роботи було розробити технологію кефіру з наповнювачем із груші та кориці та вивчити показники якості продукту.

Пропонуємо продукт виготовляти термостатним способом. Основною сировиною для виробництва кефіру функціонального призначення є: молоко коров'яче незбиране гатунків екстра та вищий згідно ДСТУ 3662-97; молоко коров'яче знежирене, отримане сепаруванням молока коров'ячого незбираного гатунків екстра та вищий; грушеве пюре; грушеве варення; цукор-пісок; кориця; закваска Kefir12 фірми Chr. Hansen.

Технологічний процес повинен здійснюватися з дотриманням санітарних норм і правил для підприємств молочної промисловості, затверджених в установленому порядку.

Молоко та іншу сировину приймають за кількістю та якістю. Прийняте молоко очищають і охолоджують до температури 4-6 °С. Тимчасове резервування молока має бути нетривалим, не довше 6-8 годин. Нормалізацію молочних сумішей здійснюють за масовою часткою жиру, а також масовою часткою сухих речовин. При необхідності в суміш вносять знежирене молоко згідно продуктового розрахунку.

Підготовлену суміш підігрівають до температури 55 °С і гомогенізують під тиском 15±2,5 МПа. Гомогенізація не тільки забезпечує однорідний склад готового продукту і попереджує відстій жиру, але й позитивно впливає на консистенцію кефіру. Пастеризують суміш для кефіру при температурі 92±2 °С з витриманням від 2 до 8 хв. Високі режими пастеризації молока забезпечують утворення міцного згустку, який добре утримує сироватку. Це пояснюється процесами комплексоутворення між казеїном і денатурованими сироватковими білками. Після пастеризації проводять охолодження молока до температури заквашування 23-25 °С. Охолоджене молоко надходить у ємкості для заквашування.

Як наповнювач обрано грушу сорту Дюшес. Її вносять у вигляді пюре та варення. Груші, що поступають на переробку, піддають сортуванню за якістю, ступенем зрілості, розміром і кольором, миттю та очищенню. У плодів видаляють плодоніжки, чашелистки, насінну камеру і шкірку; їх розрізають на часточки. Очищення від шкірки здійснюють механічним способом.

Для виготовлення пюре грушу подрібнюють на дрібні шматочки. Співвідношення плодів і сиропу повинно бути 2:1. Підготовлене пюре уварюють до вмісту сухих речовин 16%. Потім додають потрібну за рецептурою кількість цукру, масу уварюють до готовності, яку встановлюють за вмістом сухих речовин не нижче 66%.

Грушеве варення – продукт, що складається з цукрового сиропу і нарізаних плодів груші, що зберегли форму при уварюванні. Цукор у рецептурі варення перевищує в 1,2-1,4 рази масу плодів, а вміст сухих речовин становить до 70-77%. Співвідношення плодів і сиропу в ньому повинно бути 1:1; сироп не повинен желюватись, хоча може бути густим та в'язким.

Теплову обробку здійснюють шляхом бланшування парою, гарячою водою або 0,1%-и розчинами лимонної та винної кислот. Тривалість бланшування становить від 5 до 10 хв., температура обробки – від 80 до 100 °С. Для отримання варення плоди варять у міцному цукровому сиропі. Багатократним варінням одержують високоякісне варення, в ньому плоди рівномірно просочуються сиропом, зберігається їх форма, натуральний колір, смак і аромат. Під час варіння за рахунок дифузійного процесу з плодів витягуються розчинні речовини і вода, яка випаровується, а концентрація сухих речовин у цукровому сиропі підвищується. Варення уварюють до вмісту в сиропі 70-72% сухих речовин.

У перемішану та охолоджену суміш перед сквашуванням вносять фруктові компоненти та корицю згідно з рецептурою (кориця – 0,3 кг, грушеве пюре – 20 кг, грушеве варення – 15 кг на 1000 кг). Після додавання фруктових компонентів суміш ретельно перемішують 10-15 хв. і залишають у спокої.

Заквашують суміш у резервуарах для кисломолочних продуктів. Бактеріальну закваску прямого внесення вносять відразу після охолодження молока до температури заквашування.

Склад культур закваски Kefir12: *Lactobacillus acidophilus*, *Lactobacillus rhamnosus*, *Lactococcus lactis* subsp. *lactis* biovar *diacetylactis*, *Leuconostoc mesenteroides*, *Bifidobacterium infantis*, *Bifidobacterium lactis*, *Lactobacillus acidophilus*, *Lactobacillus fermentum*, *Lactobacillus lactis*, *Lactobacillus paracasei*, *Lactococcus lactis* subsp. *cremoris*, *Lactococcus lactis* subsp. *lactis*.

Заквашену суміш подають на розлив у полістиролові стакани і направляють у термостат, де підтримують температуру 27-29 °С, що є сприятливою для розвитку мікрофлори закваски і щогодини визначають титровану кислотність. Сквашують до досягнення кислотності 100 °Т.

Зберігання і транспортування кефіру фруктового повинно проводитися відповідно до вимог держстандарту.

Зразки кефіру за органолептичними та фізико-хімічними показниками відповідають вимогам ДСТУ 4417:2005 «Кефір. Технічні умови».

Для впровадження розробленої технології кефіру функціонального призначення у цехах з виробництва молочних продуктів на підприємствах молокопереробної галузі не потрібно здійснювати модернізацію або реконструкцію виробництва.

Література:

1. Момчева А.М. Молочний ринок України: сучасний стан та перспективи розвитку. Науковий вісник Ужгородського університету. Економіка. 2010. С. 164–168.
2. Асенова Б.К. Показатели качества и идентификация кефира. Международный научно-исследовательский журнал. 2015. № 7. С. 12–17.
3. Фильчакова С.А. Влияние режимов культивирования кефирной закваски на видовой состав микрофлоры. Сборник научных трудов ВНИИМС. 2004. С. 72–75.
4. Гудима В.В., Кігель Н.Ф. Склад мікрофлори кефіру як показник його натуральності. Новітні технології, обладнання, безпека та якість харчових продуктів: сьогодення і перспективи: тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 27-28 вересня 2010 р.). К.: НУХТ, 2010. С. 37.
5. Юкало В. Біологічна цінність ферментованих молочних продуктів. Харчова і переробна промисловість. 2002. № 3. С. 24–25.
6. Боднарчук О.В., Шульга Н.М., Гудима В.В., Кігель Н.Ф. Антагоністична активність заквашувальної мікрофлори кефіру. Науковий вісник ЛНУВМ та БТ ім. С.З. Гжицького. 2010. № 2 (44). Ч. 4. С. 7–11.
7. Nagovska V.O., Nachak Yu.R., Bilyk O.Ya., Gutyj, B.V., Slyvka N.B., Mikhailytska O.R. Influence of thistle grist on organoleptic, physico-chemical and microbiological parameters of kefir. Науковий вісник ЛНУВМБ ім. С.З. Гжицького. Львів, 2018. Т. 20. № 85. С. 166–170.
8. Наговська В.О., Гачак Ю.Р., Михайлицька о.Р., Сливка Н.Б. Застосування пшеничних висівок, як функціонального інгредієнта, в технології кефіру // Науковий вісник ЛНУВМБ ім. С.З. Гжицького. Львів, 2017. Т. 19. № 80. С. 52–56.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ІММОБІЛІЗАЦІЇ ФЕРМЕНТУ НА ПОВЕРХНЮ ХІМІЧНО МОДИФІКОВАНИХ СТЕКОЛ

Толстоусова О. В.

старший викладач кафедри

«Охорона праці та навколишнього середовища»

Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут»

Скородумова О. Б.

доктор технічних наук, старший науковий співробітник,

професор кафедри спеціальної хімії та хімічної технології

Національний університет цивільного захисту України

м. Харків, Україна

В останні роки в світі велика увага приділяється розвитку робіт, присвячених проблемам отримання неорганічних носіїв активних речовин, поверхня яких хімічно модифікована різними сполуками. На сьогодні запропоновано велике різноманіття матеріалів (неорганічного та органічного походження), способів модифікування їхньої поверхні (фізичний та хімічний) та способів іммобілізації на них активних речовин (фізичний та хімічний), але кожний має свої переваги та недоліки. Перспективним, на наш погляд, в біотехнології є отримання нових матеріалів на основі стекел з хімічно модифікованою поверхнею, які застосовуються в якості носіїв активних речовин (ферментів). Однак, існує ще технологічна проблема отримання стабільного іммобілізованого ферменту, який міг би зберігати свою активність тривалий час.

Метою роботи є дослідження процесу одержання іммобілізованого ферменту на хімічно модифікований скляний носій за рахунок ковалентних зв'язків. Для досліджень застосовували стекла промислових складів, (мас.%): SiO_2 – 74,2; Al_2O_3 – 5,4; B_2O_3 – 8,3; Na_2O – 7,9; K_2O – 1; $\text{CaO} + \text{MgO}$ – 3,2 и SiO_2 – 72,7; Al_2O_3 – 1,42, Na_2O – 13,4; CaO – 8,4; MgO – 3,6; Fe_2O_3 – 0,11, SO_3 не > 0,4. В якості модифікатора поверхні стекел застосовували 3,4-амінопропілтриетоксисилан (3,4-АПТЕС), зшиваючого агенту – глутаровий альдегід (пентан-1,5-діаль), в якості ферменту – розчин амілаз.

Для застосування в технологічних процесах носії повинні володіти наступними властивостями: хімічною і термічною стабільністю, механічною міцністю, досить жорстким осмотично стійким каркасом, не піддаватися мікробіологічному впливу, легко регенеруватися і багаторазово використовуватися [1]. З цією метою в якості носіїв можна використовувати скло. Найбільш раціональним є використання стекел промислового виробництва. Процес іммобілізації активних речовин безпосередньо залежить від якості виробленого скла (наявності та кількості дефектів) і якості модифікування поверхні [3; 5; 10]. Також скло повинне мати достатню кількість активних центрів на поверхні [2; 3; 6].

Отже, отримання біологічно активних стекол складається з наступних основних етапів:

- 1) підготовка поверхні натрійкальційсилікатних та алюмоборосилікатних стекол;
- 2) активація поверхні стекол в розплавах солей літію (збільшення активних груп на поверхні скляного носія);
- 3) хімічне модифікування поверхні стекол за допомогою кремнійорганічної речовини;
- 4) іммобілізація ферменту на поверхню модифікованих стекол.

В основі хімічного модифікування неорганічних кремнеземвмісних носіїв за допомогою ковалентних зв'язків є застосування реакційної спроможності силанольних груп ($\equiv\text{Si-OH}$) на їх поверхні. Менш активними вважаються силоксанові групи ($\equiv\text{Si-O-Si}\equiv$) [3; 4; 6].

В даній роботі для отримання хімічно модифікованого скляного носія застосовували метод «іммобілізації», де за рахунок ковалентних зв'язків відбувається міцний зв'язок модифікатора з носієм. Механізм процесу описаний нами в [6].

Підготовка поверхні скла є важливим етапом хімічного модифікування для отримання стекол з заданими властивостями. Вважається, що на 1мм^2 поверхні скла знаходиться 8 гідроксильних груп, однак коли відстань між ними менш 0,3 нм, то виникає водневий зв'язок і OH-групи не будуть вільними [3]. Нами були вивчені режими сушки силікатних стекол фізично сорбованої води з поверхневого шару скляного носія, яка перешкоджає проведенню хімічного модифікування. Контроль маси зразків при нагріванні здійснювали методом вагового аналізу. Встановлено, що фізично зв'язана вода видаляється з поверхні Na-Ca-Si скла при 130°C протягом 60-90 хв, для Al-B-Si скла при 130°C за 90-100 хв.[7]. Визначені технологічні режими хімічного модифікування 3,4 АПТЕС на поверхню скла.

Досліди крайового кута змочування скляних зразків проводили за допомогою метода проектування краплі на екран. Найліпший результат досягається при застосуванні 5%-го розчину 3,4-АПТЕС у воді [8].

Для якісного проведення хімічного модифікування за допомогою 3,4 –АПТЕС необхідна достатня кількість реакційно спроможних груп на поверхні скла. Тому наступним етапом є дослідження процесу активації поверхні стекол за рахунок перетворення $\equiv\text{Si-OH}$ груп в $\equiv\text{Si-O-Li}$ методом іонного обміну в солях літію. Контроль реакційної активності стекол проводили за розрахунком кількості аміногруп щеплених у результаті нанесення 3,4-АПТЕС методом зворотного кислотного-лужного титрування. Встановлено, що активація в солях літію стекол обох складів значно підвищує кількість реакційно спроможних груп в порівнянні з необробленими стеклами: від 2,6 до 6,2 рази на Na-Ca-Si стеклах і до 29,9 рази на Al-B-Si стеклах. Отже, отриманий результат на Al-B-Si стеклах вказує на перспективність застосування цього методу для цілей біотехнології [6].

Імобілізацію ферменту проводили методом ковалентного зв'язування з поверхнею модифікованого скляного носія за схемою:

У даному дослідженні застосовувалася α -амілаза (ізоелектрична точка $pI=5,7$; оптимум активності $pH=4,5-5,4$; оптимальний температурний вплив на субстрат $50-60^{\circ}C$). Активність іммобілізованого ферменту в процесі роботи визначено йодометричним методом. Визначено залежність активності іммобілізованого ферменту від кількості проведених послідовних змін роботи. Встановлено, що при безперервній роботі активність іммобілізованого ферменту зберігається до шостої зміни розчину крохмалю, після чого починає поступово знижуватися. Експериментально доведено, що іммобілізований фермент зберігає свою активність на протязі трьох місяців, на що вказує реакція комплексної сполуки крохмаль-йод з іммобілізованим ферментом (знебарвлення синього кольору розчину) [9].

Таким чином, метод активації поверхні стекел в солях літію дозволяє створити необхідну кількість реакційно спроможних груп. Метод хімічного модифікування поверхні за допомогою 3,4-АПТЕС дозволяє отримати скляний носій з заданими властивостями та вирішити ряд поставлених завдань, таких як: стійкість ферменту до вимивання з матриці скляного носія за рахунок міцних ковалентних зв'язків, що утворилися між ферментом і носієм; тим самим уникнути забруднення біопрепаратів і втрати носієм відповідних властивостей (це особливо важливо при реалізації процесів медичного і харчового призначення, а також для забезпечення стійких, відтворених результатів в аналітичних системах); підвищити міцність, хімічну і біологічну стійкість, а також забезпечити тривалість застосування іммобілізованого ферменту.

Література:

1. Биотехнология: в 8-ми кн. Березин И.В, Клячко Н.Л., Хмельницький Ю.Л. Иммобилизованные ферменты: уч. пособие для вузов / под ред. Н.С. Егорова, В.Д. Самуилова. М.: Высшая школа, 1987. Кн.7. 159 с.
2. Аппен А.А. Химия стекла. Л.: Химия, 1974. 351 с.
3. Сытник Р.Д. Модифицирование поверхности стекла расплавами и растворами. Харьков: Майдан, 1997. 188 с.
4. Модифицированные кремнеземы в сорбции, катализе и хроматографии / под ред. Г.В. Лисичкина. М.: Химия, 1986. 248 с.
5. Сытник Р.Д., Доронина В.А., Толстоусова О.В. Исследование эксплуатационных свойств термически полированного стекла, полученного методом мини-флоат. Вопросы химии и химической технологии. Днепропетровск: УГХТУ. 2002. № 4. С. 52-55.

6. Сытник Р.Д., Толстоусова О.В., Клещев Н.Ф. Исследование возможности активации поверхности силикатных стекол при помощи ионного обмена. Вопросы химии и химической технологии. 2003. № 6. С. 69-72.

7. Толстоусова О.В., Сытник Р.Д. Удаление физически связанной воды с поверхности стекол. Фізико-хімічні проблеми в технології тугоплавких неметалевих і силікатних матеріалів: матеріали Укр. наук.-техн. конф. (Дніпропетровськ, 27-29 вересня 2006 р.). Дніпропетровськ, 2006. С. 81-82.

8. Толстоусова О.В., Ситник Р.Д. Дослідження процесу отримання стекол з хімічно модифікованою поверхнею за допомогою кремнійорганічної сполуки. Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я: матеріали ХХ міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 15-17 травня 2012 р). Харків: НТУ «ХПІ», 2012. Ч. II. С. 270.

9. Толстоусова О.В., Скородумова О.Б. Отримання стекол з хімічно модифікованою поверхнею для іммобілізації ферментів. Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я: матеріали ХХVI міжнар. наук.-практ. конф. MicroCAD-2018. (Харків, 16-18 травня 2018р): у 4 ч. / за ред. проф. Сокола Є.І. Харків: НТУ «ХПІ», 2018. Ч. II. с. 313. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/36119/1/Conference_NTU_KhPI_2018_MicroCAD_Ch_2.pdf.

10. Толстоусова О.В., Сытник Р.Д., Скородумова О.Б. Исследование физико-химических характеристик флоат-стекла для целей биотехнологии. Фізико-хімічні проблеми технології тугоплавких неметалевих та силікатних матеріалів: матеріали міжнар. наук.-техн. Конференції. (м. Дніпро, 10-11 жовтня 2018 р). Дніпро: Середняк Т.К, 2018. С.49-50.

ДЕФОРМАЦІЯ МАГНІТНОГО ПОЛЯ ЗУБЦЕВО-ПАЗОВОЮ МЕЖЕЮ СЕРЕДОВИЩ З РІЗНОЮ МАГНІТНОЮ ПРОНИКНІСТЮ

Циганкова Г. А.

кандидат технічних наук,

доцент кафедри вищої математики

імені В. І. Можара

Національний університет харчових технологій

Гузенко С. В.

асистент кафедри вищої математики

імені В. І. Можара

Національний університет харчових технологій

м. Київ, Україна

В останні роки все більше застосування знаходять різного роду дископодібні електромагнітні пристрої. Характерною особливістю таких пристроїв є наявність нерівномірної межі між магнітопроводом та повітряним середовищем. Ці конструктивні особливості потребують теоретичних та розрахункових досліджень електромагнітних процесів та полів, розробки відповідних математичних моделей. Актуальними є проведення досліджень електромагнітного поля в повітряному проміжку і роторі пристроїв з нерівномірною межею між магнітопроводом та повітряним середовищем, оскільки розподіл магнітного поля у робочому проміжку суттєво впливає на робочі параметри і характеристики. Для знаходження розв'язку рівнянь електромагнітного поля з врахуванням крайових умов у робочому повітряному проміжку складається певний ряд математичних моделей [1-2], одна з яких розглядає область з односторонньою зубцево-пазовою конструкцією.

Знайдено розподіл магнітного поля в області з односторонньою зубчатістю в повітряному середовищі над зубцем і в пазу [3]. Задачу розв'язано в декартовій системі координат та в лінійній постановці. Прийнято, що магнітна проникність матеріалу нескінченна. Знайдено розв'язок – в даній постановці існують лише дві складові напруженості магнітного поля H_x , H_y , – який дозволяє знайти ступінь деформації однорідного магнітного поля при наявності зубцево-пазової конструкції.

Проаналізовано розподіл напруженості магнітного поля з боку повітряного середовища в перетині, який проходить через середину пазу (рис. 1).

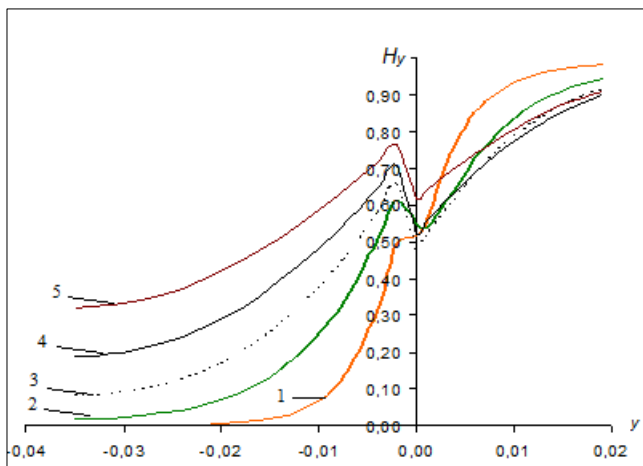

Рис. 1. Розподіл напруженості магнітного поля вздовж пазу в перерізі, який проходить через його середину при різних значеннях ширини пазу

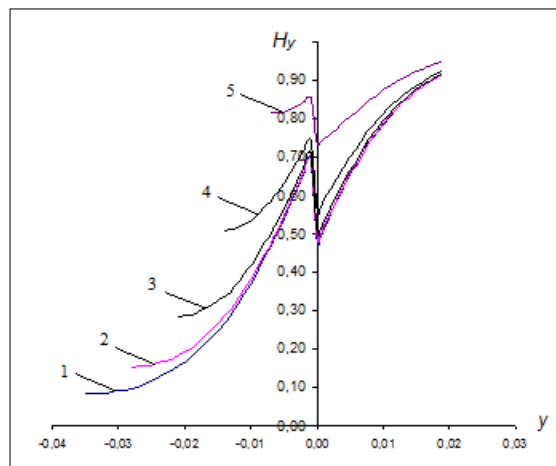

Рис. 2. Розподіл напруженості магнітного поля вздовж пазу в перерізі, який проходить через середину пазу, при різних значеннях його висоти

Дослідження показало, що величина напруженості магнітного поля в повітряному середовищі на початку зменшується з наближенням до межі розподілу, а потім дещо зростає і знову зменшується в пазу. Така нерівномірність спостерігається при різних співвідношеннях h і d , та для різних h . Ця нерівномірність посилюється зі зменшенням d , при збільшенні h . При незначній ширині зубця і при достатньому значенні зубцевого ділення нерівномірність, як і слід очікувати, майже зникає. Затухає H_y в пазу швидше зі зменшенням його ширини. Зі зменшенням глибини пазу y_1 нерівномірність зменшується. Проте максимальні значення H_y при цьому зростають (рис. 2).

У перетині, що проходить поблизу точки розриву магнітної проникності, на межі зубець-паз (рис. 3), величина H_y зростає при наближенні до зубця, в зв'язку з проявом крайового ефекту. При цьому крайовий ефект більше проявляється при збільшенні ширини паза і при $h = const$ незалежно від значень h .

Одночасно зі збільшенням прояву крайового ефекту магнітне поле стає однорідним на більшій відстані від поверхні. Аналогічна особливість розподілу магнітного поля в перетині, який проходить через середину зубця (Рис. 4).

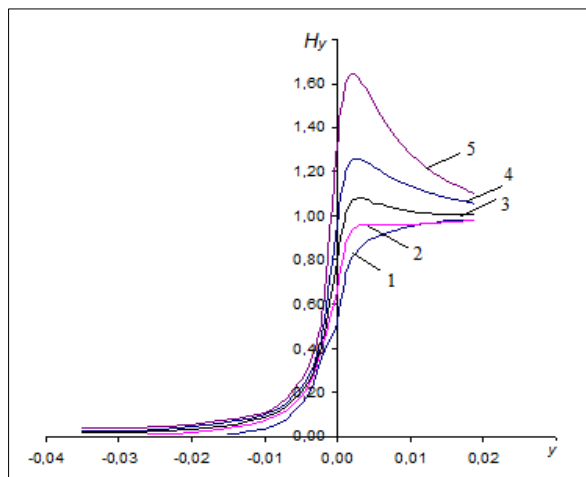

Рис. 3. Розподіл напруженості магнітного поля в зубці межі в перерізі, який проходить поблизу стінки пазу, при різних значеннях його ширини

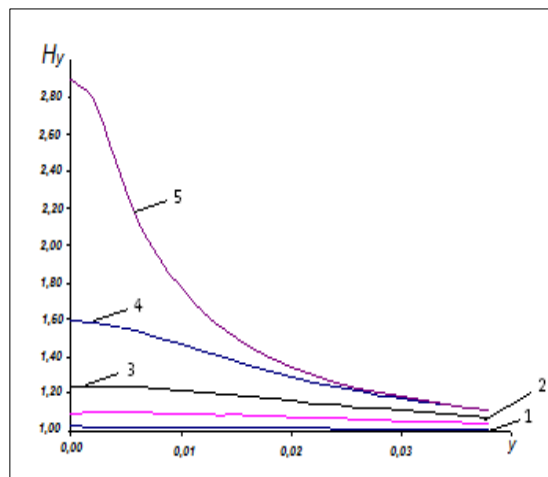

Рис. 4. Розподіл напруженості магнітного поля в повітряному середовищі в напрямку по нормалі до поверхні зубця в перерізі, який проходить через середину зубця, при різних значеннях ширини пазу

Для забезпечення ефективної взаємодії стаціонарного магнітного поля з рухомим електропровідним середовищем необхідно, щоб поле було суттєво неоднорідним. Більшій нерівномірності розподілу магнітного поля можна добитися при зменшенні ширини зубця або зменшенні зубцевого ділення.

Даний аналіз показує на можливість оптимізації зубцево-пазової конструкції в електротехнічних пристроях, в тому числі електродинамічному гальмі, за необхідними критеріями: максимуму чи мінімуму однорідності поля, максимальних значень індукції та ін.

Література:

1. Вольдек А.И. Магнитное поле в зазоре индуктивной машины при односторонней зубчатости / А.И. Вольдек, В. Матин // Изв. АН СССР Сер. Физика, математика. 1973. Т. 22, № 4. С. 379-385.
2. Домбровский В.В. Справочное пособие по расчету электромагнитного поля в электрических машинах. Л.: Энергоатомиздат. 1983. – 256 с.
3. Титко О.І. Магнітне поле в зубцево-пазовій області електричних машин і електротехнічних пристроїв / О.І. Титко, Г.А. Циганкова, А.К. Фіщук // Праці Інституту електродинаміки НАН України. 2007. № 18. С. 80-84.

AUTOMATED DIAGNOSTICS SYSTEM TROLLEYBUS TRACTION ELECTRIC MOTORS

Shavkun V. M.

*PhD, Associate Professor, Department of Electric Transport
O. M. Beketova National University of Urban Economy in Kharkiv*

Skurikhin V. I.

*PhD, Associate Professor, Department of Electric Transport
O. M. Beketova National University of Urban Economy in Kharkiv
Kharkiv, Ukraine*

The problem of technological automation objects with non-stationary dynamic properties is important and relevant, since it concerns all technological processes with the support of normalized conditions by regulating the consumption of components used in their implementation. Significant dynamic errors arising from the management of such objects have a negative impact on technological facility work quality, in connection with this, material and operational costs are unreasonably increased.

The aim of this work is the improvement of the technological object control system, which, due to the introduction of new constructive elements, will take into account the dynamic properties of the changing object and compensate for variable transport lag. This will ensure an acceptable dynamic error of the control system and its stability when the parameters of the object vary widely, and will also contribute to improving the accuracy of the control process [1].

The system provides technological object control with the transport lag time τ by compensating the deviation $\varepsilon(t)$ output coordinates $Y(t)$ from its set value $Y_3(t)$ [2]:

$$\varepsilon(t) = Y(t) - Y_3(t) \quad (1)$$

Since the quantity $Y(t)$ depends on the dynamic properties $Y_1(t)$ and control object lag $Y_2(t)$

$$Y(t) = f[Y_1(t), Y_2(t)], \quad (2)$$

then in the formation of the control variable we will take into account the changes in these factors. Evaluation of variables influence $Y_1(t)$ and $Y_2(t)$ we perform by means of control object periodic testing.

A preliminary check of the technical means used in the diagnostic process can also increase the diagnosis reliability.

The process of diagnosing a technical object must be managed. At the same time, it can be considered as a certain rigid sequence of operations (a rigid program) or as a timely response to a particular result that is obtained when performing one or another operation, a group of operations.

Diagnosis of insulation, which allows to establish the real state of the traction electric motor (TEM), and working to the next control of its state $T_{diagn.i}$ it is

necessary to carry out during all service life. This process, which the block diagram is shown in fig. 1, is repeated until the diagnosis results do not need to carry out activities to resume insulation of the windings. In turn, within the organizational and technical repair support after technological operations for the electrical insulation renewal, diagnostics and prediction of the change insulation of state are necessary in order to assign a new operating time to the next diagnosis.

Based on the research, a generalized structural diagram of the traction electric motors diagnosing process is proposed (fig. 2). It should be noted that the diagram does not specify which of the operations are performed automatically, and which ones are manually performed by the operator. The task of the diagnostic process degree automation is solved, when the system is implemented [1; 2].

The analysis of methods for estimating the parameters of electrical motors indicates the need to search for fundamentally new scientific and technical solutions that differ from those known for simplicity and the possibility of partial or complete automation directly in the electromechanical system.

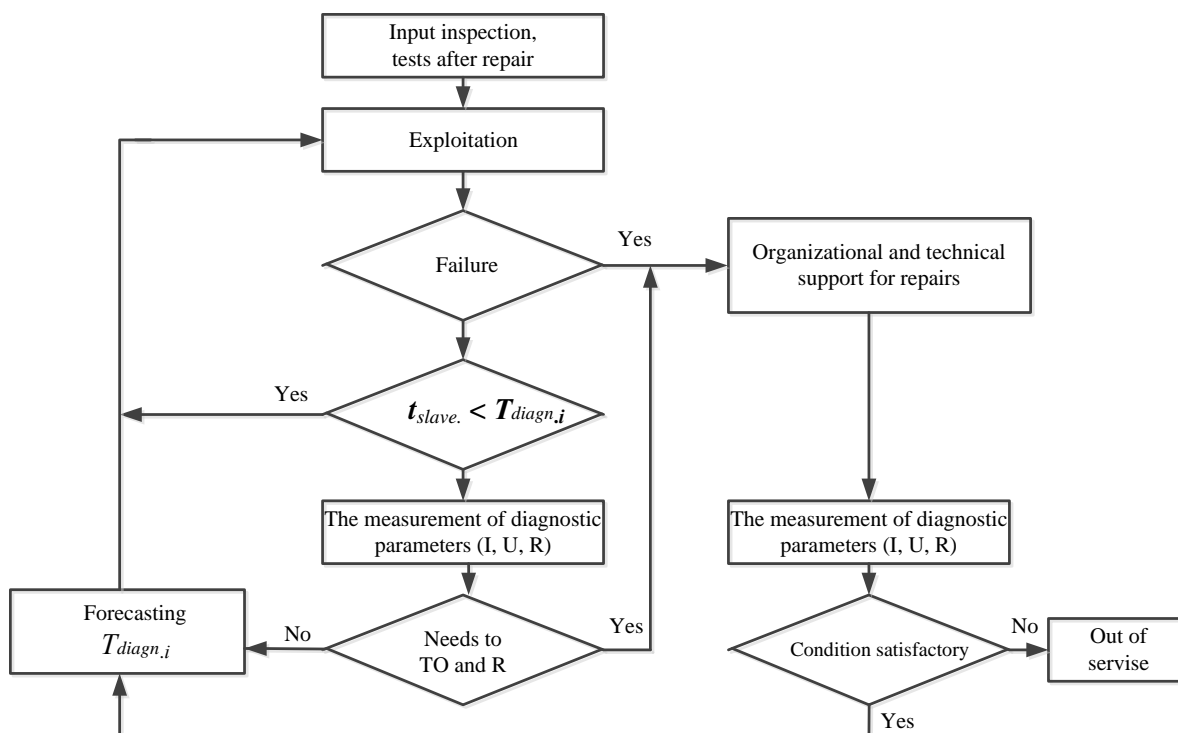

Fig. 1. Flowchart for decision-making process maintenance and repair of TEM Trolleybus

The mentioned problem can be solved provided that the electric drive is equipped with a monitoring diagnostic system for change in characteristics and makes a decision regarding the out of service electric motors when the parameters of the electromechanical system change so intensively that its emergency failure is possible before the planned disconnection period for maintenance.

For solve the problems of calculating structural schemes using a PC, it is most expedient to represent the equations system in matrix form using the theory of graphs. Graph theory is the most appropriate method for solving the problem.

The initial in the algebraic method of investigating the graph is the matrix of order $p \times p$ – matrix of direct paths $A = \|a_{ij}\|$ species [2]:

$$A = \begin{vmatrix} a_{11} & a_{12} & a_{13} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & a_{23} & \dots & a_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ a_{n1} & a_{n2} & a_{n3} & \dots & a_{nn} \end{vmatrix} \quad (3)$$

The matrix of direct paths $\|a_{ij}\|$ should be symmetrical, that is:

$$\forall i, j; a_{i,j} = a_{j,i}. \quad (4)$$

The process of matrix construction $\|a_{ij}\|$ [1]:

- definition matrix ordering (equal to the number of vertices in the original graph);
- the same numbers denote the rows and columns of the matrix;
- element that belongs to i line and j – near the matrix column $\|a_{ij}\|$ will be equal to one (in the general, to some natural number that differs from zero) if from the vertex i to the top j there is an immediate path. Otherwise, it equals zero.

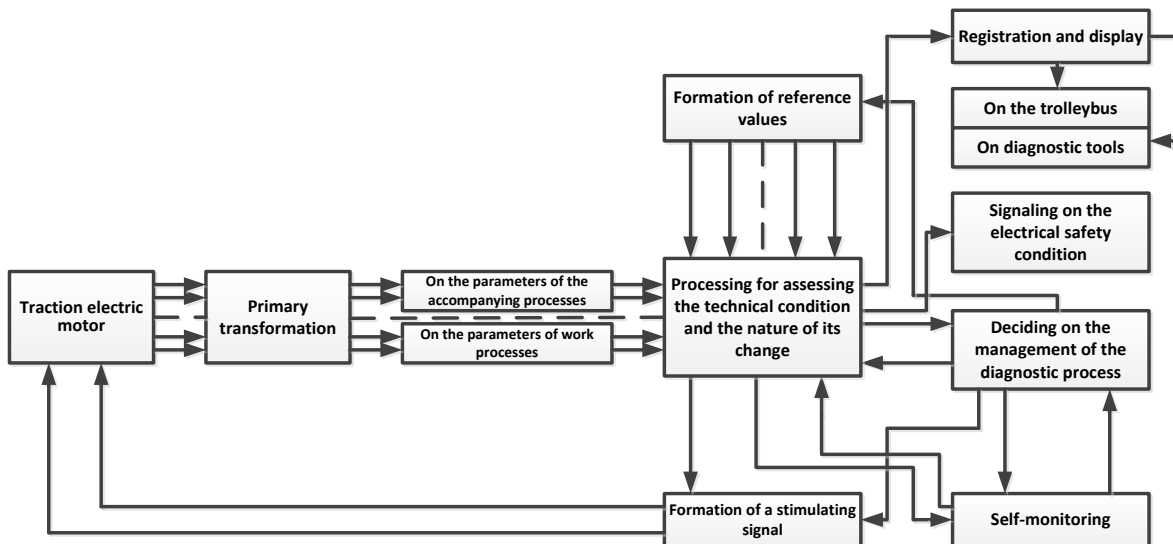

Fig. 2. Structural diagram of TEM trolleybuses diagnosis

Next, the matrix A is squared: A^2 . The rank of the R -element is defined i on constructive relations R_i^k . Rank i – th element is defined as the normed sum of elements i – th time matrix: $R = A + A^2$.

The sum of the matrix A elements in a power line corresponding to the vertex of the graph, or the number of edges incident to a given vertex. In the matrix A^2

each element i and j at $i \neq j$ is equal to the number of simple chains of length 2, the diagonal element (i, i) equals the degree of the vertex i . The sums of the matrix A^2 rows elements are divisioned by the sum of this matrix all elements.

The program of trolley bus traction electric motors calculation on the PC is developed, which allows to considerably reduce the calculation time and to conduct it taking into account all elements of traction electric motors and their structural and functional characteristics [1; 2].

Based on the research results, proposed calculation schemes that allow to evaluate the reliability parameters of any trolleybus of traction electric motors. Reliability analysis showed recommended method gives more adequate estimates. The accuracy of the assessment is 10%. Research results give grounds for recommending in practical calculations in operating conditions a method that takes into account the structural and functional properties of traction electric motors. This makes it possible to increase the accuracy of the estimated parameters of the preventive maintenance (PPR) trolleybuses system. Therefore, to increase the efficiency of the park trolley by reducing the failure in the period between repairs.

An algorithm and a program for calculating the operational reliability of the traction motor elements using a limit criterion are also developed. Solution a limit criterion will allow to obtain adequate estimates of the traction motors elements reliability and their rational distribution, which takes into account the structural and functional parameters of the system.

Література:

1. Есаулов С. М. Проектирование эталонной модели для системы диагностирования оборудования на транспорте / С. М. Есаулов, О. Ф. Бабичева, В. М. Шавкун. Восточно-европейский журнал передовых технологий. 2008. Вып.6/2(36). С. 39-42.

2. Пат. № 41820 U. України МПК G 05 B 13/02. Система керування технологічним об'єктом / В. М. Шавкун, С. М. Єсаулов, О. Ф. Бабичева, С. В. Бабаков, Савостьян О. С. № 11 u2009 00040; заяв. 05.11.2009; опубл. 2009.

SOCIAL SCIENCES

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЧЕРКАСЬКОГО РЕГІОНУ ТА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В 1940–1950-Х РР.

Гордуновський О. М.

доктор історичних наук,

доцент кафедри економічної теорії

Черкаський навчально-науковий інститут

ДВНЗ «Університет банківської справи»

м. Черкаси, Україна

Сільське господарство Черкащини напередодні війни Німеччини з СРСР перетворилось на механізоване й високопродуктивне. Маємо такі узагальнені показники на 1940: господарствами всіх категорій і рівнів було засіяно 1266, 4 тис. га, лише зерна зібрано 12 млн. центнерів. Середня врожайність зернових культур становила: озимої пшениці – 41,1, кукурудзи – 21,5, гречки 11, гороху – 17,4 центнера, а провідної технічної культури – цукрових буряків – 141 центнер з га. На початку 1941 р. поголів'я рогатої худоби досягло 412,4 тис. голів, у т. ч. 187,2 тис. корів [6, с. 65-90, 116, 117].

Показовими стали успіхи передовиків народного господарства, які закликали масово наслідувати їх приклади. Так, ланка М. Демченко виростила по 523,7 центнера буряків з га, а ланка її колеги М. Гнатенко – по 511 центнерів (с. Старосілля Городищенського району, 1935 р.) [2, с. 388]. Слідом за ними на перевершення встановлених норм пішли ланки Є. Катан, М. Гордієнко та В. Мельниченко з Лисянки (зібрали по 270-300 центнерів з га).

В 1940 р. помітно зріс загальний фонд заробітної плати, що дозволило збільшити її середню виплату: в промисловості порівняно з 1937 р. на 60%. У сільському господарстві зростання оплати праці колгоспного трудодня можна бачити на прикладі Шполянського району: в 1940 р. вона становила 3,8 кг зерна, або на 1,5 кг більше, ніж у 1939 р., і на 1 крб. 15 коп. – майже вдвічі більше, порівняно з 1939 р.

Величезної шкоди економічному потенціалу й непоправних людських втрат завдала Велика вітчизняна війна. На Черкащині нацисти встановили режим жорстокого терору. Понад два роки і три місяці, або 834 дні, Черкаси перебували в окупації. Лише по комунальному господарству міста збитки перевищили 80 млн. руб. Загальна ж сума збитків становила 376 млн. 664 тис. руб. [1].

У селах Черкаського району загарбники спалили 2,2 тис. дворів, зруйнували 43 колгоспи, 2 МТС, 2 радгоспи, 35 шкільних приміщень, 3 лікарні, 16 клубів, 19 промислово-кооперативних артілей. Вони забрали в колгоспах і

в їх членів 37 тис. центнерів зерна, 39 тис. голів великої рогатої худоби, 27 тис. свиней і т. ін. [5, с. 110]. На Звенигородщині, за неповними даними було розстріляно або закатовано понад 2 тис. осіб. У Канівському районі страчено близько 500 осіб, у Христинівському – 5,8 тис., Чорнобаївському – 500, Чигиринському – 200. Чимало населених пунктів спалено. Сотні й тисячі молодих людей вивезено на каторжні роботи до Німеччини. Тільки з Іркліївського району таких опинилось у неволі 4482 особи [7, арк. 1].

Відразу по звільненню від німецьких загарбників народне господарство Черкащини потроху почало відновлюватись. У Черкасах однією з перших до ладу стала місцева тютюнова фабрика, яка на кінець 1944 р. для воїнів і трудящих випускала близько 11 тонн махорки за добу замість 5 тонн запланованих. Тоді ж потужно запрацювали в місті машинобудівний завод, електростанція і ще кілька підприємств, на яких самовіддано трудилися близько 2 тис. осіб. Відновили роботу Уманський ремонтний завод, Золотоніський і Черкаський промкомбінати та деякі інші заклади й установи. В 1945 р. загальна кількість робітників і службовців на них досягла 71% від рівня 1940 р. [3, с. 97].

Завдяки самовідданій праці трудящих на кінець 40-х років відбудову промисловості в основному було завершено. 1950 р. ряд профільних галузей своїми показниками вже значно перевершив довоєнний рівень. Наприклад, було видано на-гора 302 тис. тонн вугілля проти 94 тис. тонн у 1940 р. Того ж року вироблено 91,3 млн. штук будівельної цегли, тоді як у 1940 р. всього 57,6 тис. штук. У 1940 р. виробили 1303 тонни тваринного масла, а в 1950 р. – 3054 тонни. Цукру-піску – відповідно 230,8 і 289 тис. тонн. Урожай озимої пшениці досяг 14,9 центнерів, картоплі – 122 центнера з гектара [3, с. 14].

Означені показники, зрозуміло, не могли не вплинути на обсяги державної й кооперативної торгівлі. Якщо в 1940 р. її загальний товарообіг досягав 564 млн. руб., то в 1950 р. перевищив 11180 млн. руб. [4, с. 255].

Як свідчать факти, помітні зрушення сталися і в сільському господарстві, особливо після вересневого (1953) Пленуму ЦК КПРС. Цьому в першу чергу сприяло зміцнення всіх ланок виробництва кваліфікованими кадрами. На 1 липня 1954 р. Черкащина мала близько 2 тис. агрономів з середньою спеціальною та вищою освітою.

Для прикладу візьмемо Черкаський район, у якому після величезної посухи і голоду 1946 р. сільське господарство відбудовувалось порівняно швидшими темпами. Так новими тракторами, ґрунтообробними технічно складними машинами поповнились дві МТС. У 1948 р. колгоспи освоїли всю посівну площу і досягли довоєнного рівня врожайності всіх сільськогосподарських культур. Громадське тваринництво зростало з року в рік. А його відродження почалося майже з нуля – все пожерла війна, відібрали нацисти. Зокрема на початок 1944 р. в усіх колгоспах району налічувалось лише 133 голови великої рогатої худоби, одиниці свиней, повна відсутність овець і домашньої птиці. На кінець же 1948 р. колгоспи вже утримували 9 тис. голів великої рогатої худоби, 5 тис. свиней, близько 4 тис. овець і понад 13 тис. одиниць різної птиці.

У 1953 р. у самих Черкасах машинобудівний завод довів випуск валової продукції до 21 млн. 610 тис. руб., тим самим перевершивши довоєнний показник удвічі. Виробництво продукції на консервному заводі також у два рази перевищило рівень 1940 р. і досягло 40 млн. банок. У три рази проти 1950 р. збільшився випуск трикотажних виробів на трикотажно-рукавичній фабриці. Загалом промисловість міста за 1953 р. виробила продукції на 541 млн. 997 тис. руб. [5, с. 120, 122].

У дні святкування 300-річчя об'єднання України з Росією за указом Президії Верховної Ради СРСР від 7 січня 1954 р. було утворено Черкаську область, до складу якої ввійшло 3 міста обласного підпорядкування (Черкаси, Сміла й Умань) і 30 районів Вінницької, Київської, Кіровоградської та Полтавської областей. Загальна площа області становила 21,1 тис. кв. км., кількість населення 1497 тис. осіб, з них 261 тис. (17,4%) мешкали в містах і 1236 тис. (82,6%) – у сільській місцевості [3, с. 7, 8].

І вже через місяць після створення області – 7 лютого 1954 р. – вийшов перший номер щоденної газети «Черкаська правда», який остаточно підтвердив офіційне функціонування нової великої адміністративно-територіальної одиниці.

Література:

1. Київська правда. 1944. 13 грудня.
2. Нариси історії Київської обласної партійної організації. Київ, 1967. С. 388.
3. Народне господарство Черкаської області. Статистичний збірник. Черкаси, 1957. С. 97.
4. Радянська Україна в цифрах. Статистичний збірник. Київ, 1960. С. 255.
5. Тканко О., Найден С. Черкаси. Короткий нарис. Черкаси, 1958. С. 28.
6. Українська РСР в цифрах в 1961 році. Короткий статистичний довідник. Київ, 1962. С. 44, 54.
7. Черкаський облпартархів. Ф. 622. Оп. 1. Спр. 6. Арк. 1.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СЕЛЯНСЬКИХ ПРОМИСЛІВ У СЕЛАХ ДОНБАСУ В РОКИ НОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ (1921–1922 РР.)

Тарасенко Л. Б.

*кандидат історичних наук, доцент,
професор кафедри теорії та історії держави і права
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса, Україна*

У роки нової економічної політики, яку проводила більшовицька влада в 20-і роки ХХ ст., промисли, кустарництво, відходництво, що були одним із джерел додаткового чи основного доходу селянства, визначали стиль його життя, давали змогу зайняти чимало сільськогосподарських робітників та в цілому сприяли підвищенню селянського добробуту. У Донбасі, який територіально складав Донецьку губернію, розвиток селянських промислів мав певні особливості.

На початку 20-х років ХХ ст. кількість селянських господарств із промислами складала пересічно по Україні 13,1%, а по Донбасу значно більше – 22,5% [1, с. 54]. Проте, в 1922–1923 рр. у загальному підсумку дохідної частини бюджету селянського господарства Донецької губернії на промисли та заробітки припадало лише 4,6%, у той час, коли у Київській губернії – 10,0%, Одеській – 5,1%, Подільській – 6,0%, Полтавській – 4,7%, Харківській – 12,2%, Чернігівській – 13,9% [2, с. 144-145].

Як бачимо, в Донецькій губернії цей показник був найнижчим. Але потрібно звернути увагу на те, що саме тут селяни отримували найвищий заробіток із розрахунку на одну зайняту особу. Особливо це було відчутно в промисловому Гірничому районі (до нього відносилися Артемівська, Луганська та Сталінська округи), де порівняно добре оплачувалося хурманування – гужовий підвіз вугілля та будівельних матеріалів до місцезнаходження шахт та залізниць [1, с. 64].

Промислові заробітки мали певне значення для всіх груп селянських господарств. Оскільки в переважній більшості промисли були додатком до сільського господарства, можна відзначити, що, чим бідніше господарство, тим частіше воно вдавалося до поповнення свого грошового бюджету заробітками від промислів. Саме невелика доходність бідняцьких господарств змушувала селян займатися відхожими промислами та іншими додатковими заробітками, про що неодноразово заявлялося на засіданнях та нарадах окружних партійних організацій губернії [3, арк. 52].

Набагато менше стороннього заробітку в силу більшої заможності потребували представники інших груп селян [4, арк. 22-23]. Наприклад, участь представників вищесередніх і сильних груп у чужому сільському господарстві була мінімальною, дещо більшою була їх участь у ремеслах, праця на фаб-

риках і заводах, але головним їхнім промислом являлося вже згадане вище хурманування. Воно було найпоширенішим заняттям саме заможних сільських господарів Донбасу, оскільки їхні господарства мали достатню для цього кількість робочої худоби [1, с. 68]. Згідно довідки Донвугілля цей заробіток селянства в 1924–1925 рр. склав 680 000 крб. [5, с. 40].

Отже, до сторонніх заробітків вдавалися в різній мірі селяни всіх груп. У більшій – бідніші в силу недостатності засобів до існування, заможніші – головним чином тоді, коли це було їм дуже вигідно.

На відміну від інших губерній, додаткові заробітки селян Донецької губернії характеризувалися місцевим характером. Зростаючі вугільна та металургійна галузі промисловості Донбасу потребували робочих рук, особливо, чоловічих. У травні 1923 р. відмічався значний приплив селянства на рудники. Це були, головним чином, батрацькі елементи села, гнані на відхожі промисли зростаючими куркульськими господарствами [6, арк. 5]. У деяких населених пунктах усе сільське населення працювало на рудниках і заводах [7, арк. 2]. Значне місце при цьому посідали промисли з видобутку вугілля [8, арк. 6].

Відтак, специфічна промислова (гірничодобувна та металургійна) спеціалізація регіону визначала розвиток місцевих промислів поза межами села, що давало можливість забезпечувати зайнятість сільського населення в умовах аграрного перенаселення та певні додаткові заробітки.

Окрім зазначеного, селянство мало заробіток від випадкових робіт на лініях залізниць: за очистку від снігу під час заносів, роботи з виправлення ліній та інші поденні роботи. Так, сільське населення Донецької губернії у 1923–1924 рр. та у 1924–1925 рр. отримало приблизно однакову суму заробітку на залізниці, до речі, найвищу в Україні, – 1 297 000 крб., що склало 20% від загальної суми заробітків селян на всіх українських залізницях [5, с. 40].

Доволі значний дохід селянам давало рибальство. Зокрема, цей заробіток сільськогосподарського населення Донецької губернії склав у 1924–1925 рр. 420 000 крб. з 1 260 000 крб. по Україні, тобто, третю частину [5, с. 32-33].

Таким чином, селянство Донбасу мало також додаткові заробітки від робіт на залізниці та занять рибальством.

За часів непу, коли в окремі роки з різних причин грошові надходження до селянського бюджету різко скорочувалися, і селянин не міг придбати необхідні промислові товари, а з іншого боку промисловість також не завжди забезпечувала селян необхідними товарами, в пригоді селянинові ставали кустарнопромислові заняття: вміння викувати нескладне знаряддя праці, зіткати полотно, видубити шкіру, змайструвати стіл тощо.

Більшовицька влада зі свого боку була зацікавлена в розвитку кустарних промислів, оскільки вони відігравали значну роль не тільки в задоволенні потреб селянського ринку, а й у вирішенні проблеми використання надлишкового сільського населення. Але кустарні промисли були актуальними, головним чином, для сільськогосподарських районів з малорозвиненою фабрично-заводською промисловістю. Для селянства промислових районів Донбасу ку-

старні промисли відігравали незначну роль. Вони не мали масового розповсюдження, були розпорошеними, й заняття ними сільського населення промислового характеру не мало [7, арк. 2]. Для порівняння: якщо в 1924 р. кількість кустарів у Полтавській губернії становила 95 578 чол., у Чернігівській – 79 690 чол., то в Донецькій губернії – 11 582 чол. [9, арк. 33-34]. Отже, кустарні промисли значного розповсюдження серед селянства Донбасу не мали, бо більш вигідними були заробітки в промисловості.

Повернення до вільної торгівлі викликало відродження самостійних селянських промислів – підприємницької діяльності, що полягала у володінні закладами промислового типу зі значним обладнанням, роботі на замовлення з застосуванням найманої робочої сили на основі використання надлишкових засобів виробництва. Ці підприємства, як правило, були закладами з первинної обробки сільськогосподарської продукції (млини, олійниці тощо). Саме куркульські господарства займали чіткий соціальний стан у самостійних промислах, котрий визначався наявністю відповідних засобів виробництва. Сільські олійні заводи, млини мали функціональні ознаки промислових підприємств кустарного типу. Вони були націоналізовані, а тому селяни-власники зверталися до господарських органів з проханням про їх повернення в оренду [10, с. 67]. Про поширення цього виду самостійного підприємництва в Донбасі з 1922 р. свідчать договори, що уклалися на оренду націоналізованих олійниць, скотобоєнь, млинів тощо між приватними особами та державними органами [11, арк. 230; 12, арк. 20-22; 13, арк. 20].

Підводячи підсумок, можемо зазначити, що в Донбасі в роки непу з відродженням господарського життя почали відроджуватися селянські промисли, що характеризувалися їхнім місцевим характером, зайнятістю в них у різній мірі представників усіх селянських прошарків, та за ступінню організації поділялися на несамостійні, індивідуальні кустарні й самостійні.

Місцевий характер промислів визначався наближеністю до сировинної бази, розвитком гірничо-металургійної промисловості.

Для бідноти і деяких середняків, які не могли забезпечити себе з власного сільського господарства і в силу різних обставин не мали змоги поширити своє сільськогосподарське виробництво, вони полягали в найманій праці в господарствах і самостійних промислах заможних селян, відходництві та додаткових заробітках на рудниках і заводах, залізниці, у рибальстві, кустарно-ремісничій діяльності в рамках свого споживчого господарства тощо і слугували джерелом доповнення селянського бюджету.

Заможні селяни брали участь у промислах тоді, коли вони приносили великий заробіток. Частіше за все заможні селяни займалися хурмануванням, а також орендували заклади промислового типу.

Література:

1. Гуревич М.Б. Питання сучасного сільського господарства України. З передмовою М.М. Вольфа. Харків: ЦСУ УСРР, 1927. 182 с.
2. Україна. Статистичний щорічник. 1925 р. Харків, 1925. 515 с.
3. ДАЛО (Держархів Луганської області). Ф. П-34 (Фонд Луганського окружного КП(б) України). Оп. 1. Спр. 145. 65 арк.
4. ДАЛО. Ф. П-34. Оп. 1. Спр. 422. 29 арк.
5. Кривецкий С. Емкость крестьянского рынка Украины в 1924–1925 хозяйственном году. Опыты статистико-экономического исследования. Издательство «Пролетарій», 1925. 65 с.
6. ДАЛО. Ф. П-34. Оп. 1. Спр. 3. 73 арк.
7. ДАЛО. Ф. П-34. Оп. 1. Спр. 125. 74 арк.
8. ДАЛО. Ф. П-34. Оп. 1. Спр. 115. 75 арк.
9. ЦДАВОВУ України (Центральний державний архів вищих органів влади та управління України). Ф. 3040 (Фонд Української економічної наради при Раді Народних Комісарів УРСР). Оп. 1. Спр. 1309. 60 арк.
10. Сушко О.О. Непмани: соціально-історичний тип приватних підприємців в УРСР (1921-1929). Наукове видання. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2003. 94 с.
11. ДАДО (Держархів Донецької області). Ф. 1146 (Фонд Донецького губерньського виконавчого комітету рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів). Оп. 2. Спр. 230. 71 арк.
12. ДАДО. Ф. 221 (Фонд Сталинського окружного земельного отдела окружного исполнительного комитета советов рабочих, крестьянских и красноармейских депутатов). Оп. 1. Спр. 6. 370 арк.
13. ДАЛО. Ф. П-34. Оп. 1. Спр. 20. 179 арк.

LEGAL SCIENCES**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ
ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ****Вернидубов І. В.**

*кандидат юридичних наук, доцент,
старший викладач відділу підготовки прокурорів
з підтримання публічного обвинувачення в суді
Національна академія прокуратури України*

Белікова С. О.

*кандидат юридичних наук,
викладач відділу підготовки прокурорів
з представництва інтересів держави в судах
Національна академія прокуратури України
м. Київ, Україна*

Нещодавнім здобутком електронного судочинства стало застосування у судовому процесі електронних доказів. Електронні докази є новим видом доказів і недостатньо дослідженими у сучасній юридичній науці. Поміж іншим такі докази мають істотні переваги, оскільки можуть зберігатися роками у незмінному вигляді, тоді як паперові втрачають зовнішній вигляд, і відповідно, якісну доказову ознаку.

На сьогодні національна система електронного судочинства включає застосування електронних доказів у кримінальних, цивільних, господарських та адміністративних справах, впровадження яких передбачено Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII. Адаже до цього часу дослідження цифрової інформації (звук- та відеозаписів) відбувалося через призму речових доказів, а електронних документів (електронне листування) – письмових доказів. Законодавчі зміни, що відбулися у процесуальному законодавстві, з одного боку вирішили проблематику даного питання, а з іншого – створили правову колізію внаслідок недостатнього правового регулювання.

Отже, процесуальне законодавство чітко визначило поняття «електронні докази». Так, згідно зі ст. 84 Кримінального процесуального кодексу України, ст. 100 Цивільного процесуального кодексу України, ст. 96 Господарського процесуального кодексу України, ст. 99 Кодексу адміністративного судочинства України електронними доказами є інформація в електронній (цифровій)

формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних й інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет).

Відповідно до процесуального законодавства, електронні докази можуть подаватися до суду у наступних формах: 1) оригіналі; 2) електронній копії, засвідченій електронним цифровим підписом (далі – ЕЦП), прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України «Про електронний цифровий підпис»; 3) паперовій копії, посвідченій у порядку, передбаченому законом.

Використання у практичній діяльності вищенаведених форм подання електронних доказів, спрямовує на виокремленні декількох питань, які на сьогодні є досить актуальними.

По-перше, наявність оригіналу електронного доказу.

При подачі до суду учасником справи електронної копії доказу або паперової, він повинен зазначити (наприклад, у позовній заяві, заяві, клопотанні та інших процесуальних документах) про наявність у нього або іншої особи оригіналу електронного доказу. У такому випадку суд може витребувати у відповідної юридичної або фізичної особи цей доказ для його дослідження під час розгляду справи. Якщо оригінал електронного доказу не буде подано до суду, то такий доказ суд має не прийняти до уваги.

Зокрема, ухвалюючи судові рішення, суд залишив позовну заяву без руху, оскільки позивачем у позові не зазначено, у кого знаходиться оригінал електронного доказу, а лише додано відповідну роздруковку з Інтернет- сайту [1]. Одразу виникає питання, – як відрізнити оригінал електронного доказу від його копії? Законодавець досі не надав чіткої відповіді, що може створити проблему у юридичній практиці.

Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22 травня 2003 року № 851-IV (у статті 7) визначено, що оригіналом електронного документа слід вважати електронний примірник документа з обов'язковими реквізитами, у тому числі з електронним підписом автора або підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до цього Закону. Водночас, ні вказаний Закон, а також ні процесуальне законодавство не встановлює вимогу про порядок подання до суду оригіналу електронного документа з метою визначення його достовірності та допустимості.

Використовуючи електронні докази під час розгляду судових справ важко відрізнити «оригінал електронного доказу» від «оригіналу електронного носія», на підставі якого створено цей електронний доказ.

Наприклад, якщо відеозапис здійснювався на телефон певної марки, у технічній інформації зазначатиметься лише марка телефону. Тобто, якщо цей

файл надіслати чи перемістити на інший телефон аналогічної марки, то встановити, за допомогою якого телефону було здійснено відеозапис, можливо лише за умови залучення експерта. Натомість обґрунтування необхідності застосування такої складної процедури встановлення, що є оригіналом, а що є копією електронного доказу, відсутнє [2].

Вважаємо, що технічно перевірити «оригінальність» електронного доказу судом в ході розгляду справи неможливо, лише тільки шляхом призначення експертизи.

Крім того, деякі копії електронних доказів (фото, відео- та звукозаписи), що ідентичні оригіналу, на наш погляд доцільно прирівняти до оригіналу після засвідчення ЕЦП, та врегулювати це на законодавчому рівні.

По-друге, використання електронної копії, засвідченої електронним цифровим підписом, прирівняним до власноручного підпису.

Засвідчення текстового документа в електронному вигляді електронним цифровим підписом сьогодні вже не викликає проблем. Однак, проблематика полягає у тому, як засвідчити ЕЦП фотографії чи будь-які інші зображення, а також відео- та аудіозаписи. Технічно це зробити учаснику справи, який не є спеціалістом у цій галузі, надто складно і тому вищевказана процесуальна норма залишається бути декларативною.

Огляд судових рішень у Єдиному державному реєстрі судових рішень дає дійти висновку, що у судовій практиці подання учасниками справи електронних доказів у вигляді відео- та аудіозаписів викликає певні труднощі. Наприклад, рішення Путивльського районного суду Сумської області від 20 квітня 2018 року [3].

По-третє, засвідчення електронного доказу у паперовій копії.

Якщо учасником справи подається до суду паперова копія електронного доказу, то немає необхідності її засвідчувати електронним цифровим підписом, а достатньо засвідчити підписом учасника справи.

Відповідно до п. 5.27 Національних стандартів України Державної уніфікованої системи документації, Уніфікованої системи організаційно-розпорядчої документації [4], існують єдині вимоги щодо оформлення документів, а саме, документ повинен мати відмітку про засвідчення копії документа: «Згідно з оригіналом», назву посади, особистого підпису особи, яка засвідчує копію документа, її ініціалів та прізвища, дати засвідчення копії.

Наприклад, суд залишив позовну заяву без руху з причин долучення до неї копій документів, не засвідчених в установленому законом порядку [5].

Проте, наявною проблемою є засвідчення копій певного виду електронних документів, особливо таких, які одержані з Державних реєстрів.

Вирішення даної проблеми може бути шляхом надання нотаріусу права засвідчення електронних документів, отриманих з Державних реєстрів і які для учасника справи мають процесуальний статус електронного доказу. Таке бачення пов'язано з наступним: 1) нотаріус, як уповноважена законом особа, зможе взяти на себе обов'язок стверджувати, що відповідна паперова копія

знята з певного електронного документа; 2) нотаріус має доступ до всіх Державних реєстрів, а також технічну можливість зробити з електронного документа його копію; 3) своїм засвідченням нотаріус несе відповідальність за достовірність цього документа.

Крім того, законодавчо не визначено питання щодо завірення копії електронного документа фізичною особою, яка не має ЕЦП, а також яка не має повноважень завіряти електронний документ у паперовому вигляді.

Таким чином, на сьогодні у судовій практиці виникла низка актуальних питань, урегулювання яких потребує на законодавчому рівні.

Література:

1. Ухвала Олександрійського міськрайонного суду Кіровоградської області від 19 лютого 2018 року, справа № 398/424/18 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/>.

2. Зозуля Н. Оригінали та копії електронних документів: процедура, яку складно реалізувати. URL: <http://ukrainepravo.com/scientific-thought/naukovadumka/oryginaly-ta-kopiyi-elektronnykh-dokumentiv-protsedura-yaku-skladno-realizuvaty/>.

3. Рішення Путивльського районного суду Сумської області від 20 квітня 2018 року, справа № 584/1127/17 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73784071>.

4. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів ДСТУ 4163-2003: Наказ Держспоживстандарту України від 07.04.2003 № 55. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/v0055609-03>.

5. Ухвала господарського суду Миколаївської області від 26 червня 2018 року / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/>.

ЗМІНИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СПІВТОВАРИСТВА

Гуменюк Т.І.

*доктор історичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
ПВНЗ Університету Короля Данила
м. Івано-Франківськ, Україна*

Розвиток сучасної правничої науки та її парадигма безпосередньо обумовлені євроінтеграційним курсом України. Така обумовленість детермінована двома основними факторами:

1) потребою у зміні вектору розвитку самої юридичної науки відповідно до тих засад, на яких базується юридична наука країн ЄС (теоретико-методологічний аспект);

2) потребою знаходити шляхи вирішення тих проблем правового регулювання, які виникають у юридичній практиці (правотворчій, правозастосовній та правоохоронній) у ході євроінтеграційного курсу України (практично-прикладний аспект).

Спочатку розглянемо *перший фактор, пов'язаний зі зміною напрямку розвитку української юридичної науки у контексті євроінтеграції (теоретико-методологічний аспект)*. Тут доцільно виділити два основні елементи:

1) *розширення сфери порівняльно-правових досліджень, які успішно практикуються в європейській правничій науці*. Як зауважує С. С. Лукаш, сучасна юридична наука не в змозі розвиватися без обміну досвідом між різними науковими школами та пошуку можливостей для апробації і впровадження результатів досліджень. Особливої популярності набувають компаративні дослідження, у зв'язку з чим вбачається за доцільне залучення представників наукової еліти зарубіжних країн. Великі сподівання покладаються на оновлення системи законодавства відповідно до європейських стандартів, реформи правоохоронних органів, підвищення загального рівня правової культури, посилення ролі судової влади тощо [1];

2) *удосконалення методології сучасної української правничої науки*. Як зазначив М. С. Кельман, сучасна наука у викладеному підході може розглядатися як така діяльність з виробництва і організації об'єктивного, достовірного, перевіреного, обґрунтованого і т. д. знання, що історично виникає у конкретній соціокультурній ситуації, розробляє власні методи і засоби. У цьому розумінні наукою визнається не усяка раціонально організована пізнавальна діяльність, а тільки та, яка здійснюється за певними правилами, засобами і методами, що дозволяють характеризувати вироблені знання як об'єктивні, достовірні, такі, що підлягають перевірці, обґрунтованою тощо [2, с. 30].

Другим фактором, пов'язаним з потребою реформування сучасної юридичної науки України, є потреба пошуку шляхів удосконалення юридичної практики в умовах євроінтеграції (практично-прикладний аспект), який включає такі елементи:

1) *розробка пропозицій по усуненню проблем уніфікації та адаптації законодавства України до права ЄС*. Зокрема, на думку О. М. Шармар, уніфікація правових норм є найважливішим засобом регулювання інтеграційних відносин. Цей процес пов'язаний із спробами приведення різних правових систем та їх окремих складових зокрема правових норм, до певного спільного знаменника. Державна політика України щодо адаптації законодавства формується як складова правової реформи в Україні та спрямовується на забезпечення обов'язкового врахування вимог законодавства ЄС під час нормопроєктування. До методів регулювання інтеграційних відносин відносять і стандартизацію в правовій сфері, яка полягає в інтернаціоналізації національного

права за допомогою його змін та передбачає приведення норм національного права у відповідність з міжнародними правовими стандартами. Особливу увагу слід акцентувати на такому методі правової інтеграції, як гармонізація, що розглядається як процес приведення у відповідність, побудований на наукових методологічних засадах єдності, завершеності, цілісності, пропорційності, узгодження й досконалості [3].

У контексті досліджуваної проблеми О. С. Проневич також зазначає, що адаптація законодавства є потужним засобом співставлення універсально-цивілізаційного та специфічно-національного розуміння права, досягнення концептуально-нормативної спільності правового регулювання, «перезавантаження» правової системи на європейських ліберальних інституційно-правових засадах і ствердження європейського право розуміння [4, с. 19-20]. Крім того, на переконання О. С. Проневич, перспектива вдосконалення інституційного механізму адаптації законодавства полягає у вжитті таких заходів: підвищенні інституційної спроможності Мін'юсту шляхом повернення йому статусу спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері адаптації законодавства України і делегування широких «євроадаптаційних» повноважень, що об'єктивно зумовлено усвідомленням виняткової важливості адаптації законодавства для реалізації євроінтеграційного курсу Української держави, необхідності системного вирішення завдань у сфері адаптації законодавства та наявності у Мін'юсту потужного інтелектуального ресурсу, відповідної «інституційної пам'яті» та позитивного досвіду реалізації системних заходів у цій сфері [4, с. 32-33].

2) *розробка науково обґрунтованих пропозицій у сфері правотворчої (в т. ч. і законодавчої) діяльності.* Як відзначає І. М. Сопілко, сучасне законодавство багато в чому не відповідає висновкам науки та юридичної техніки. Відомо, що існують правозастосовні акти, які, на жаль, не відповідають уявленням про елементарні правові поняття, що складають фундамент юридичної науки. Таким чином, досить часто переважна частина проблем полягає не в кризі юридичних понять, а у відсутності науковості, в наявності обивательського рівня правотворчої та правозастосовної діяльності. Саме тому, головним внутрішнім викликом юридичної науки в сучасній Україні має стати рішення про юридичні засоби забезпечення науковості правотворчої і правозастосовної діяльності [5, с. 176]. Крім того, як вказує О. І. Миронюк, науково ґрунтовнішим повинен стати вплив правової науки на процес проведення реформ, невідкладними залишаються проблеми становлення із сучасної правової системи України, удосконалення законодавства на принципах демократії, осмислення феномена прецедентного права, оскільки до цього спонукують рішення, прийняті Європейським судом з прав людини. Упорядкування самої правової системи держави спонукує вчених приділяти більше уваги питанням системи й систематизації нормативно-правових актів України, їх співвідношенню, визначенню їх регулятивного потенціалу. Учені можуть і повинні

більш ґрунтовно впливати на розробку концепцій законодавчих актів, науково супроводжувати їхнє прийняття [6, с. 271].

3) *розробка та обґрунтування шляхів удосконалення правозастосовної практики.* Як з цього приводу зазначає О. І. Миронюк, головними напрямками розвитку науки теоретико-правової спрямованості стане вирішення проблем – втілення в правову практику принципу верховенства права, Конституції України та її законів, реалізації конституційних принципів щодо визнання людини вищою соціальною цінністю, народного суверенітету, поділ влади, ідеологічного, економічного й політичного різноманіття, безпосередньої реалізації конституційних норм. З огляду на це, юридична наука колись повинна визначити оптимальні параметри державної влади й місцевого самоврядування в Україні, розробити пропозиції щодо ефективних механізмів взаємодії владних структур [6, с. 270].

4) *пошук шляхів удосконалення моделі українського конституціоналізму на євроінтеграційних засадах.* Тут, на думку Ю. С. Шемшученка, серед найбільш актуальних проблем у сучасній науці конституційного права – питання, пов'язані з публічно-владними інститутами, які функціонують на принципах парламентаризму. Адже парламентаризм як суспільно-політичне явище є одним з найвагоміших демократичних надбань цивілізації, безпосередньо пов'язаним із визнанням та реалізацією принципів народного суверенітету, пріоритету прав і свобод людини, конституюванням інститутів представницької демократії та ідеєю верховенства парламенту серед інших органів державної влади [7, с. 82].

Крім того, як зазначив Ю. С. Шемшученко, одним із важливих завдань сучасного конституційного права є дослідження конституційно-правового статусу громадянського суспільства та його інститутів, конституційно-правового регулювання відносин його становлення та розвитку, вдосконалення моделі його функціонування в Україні. Досвід багатьох країн світу свідчить, що позитивне розв'язання різноманітних складних суспільних проблем пов'язано не лише з розбудовою національної державності, а й зі становленням громадянського суспільства, створенням ефективних механізмів саморегуляції соціальних процесів. Однією з найактуальніших теоретико-прикладних проблем сьогодні є формування й застосування ефективних механізмів соціального взаємозв'язку, підпорядкування держави контролю структурних інститутів громадянського суспільства, конституційно-правове регламентування інформаційних відносин [7, с. 89]. Далі, на думку вченого, огляду на поставлене державою завдання слід створити цілісну систему законодавства, гармонізовану з нормами міжнародного права з питань розвитку інформаційного суспільства, враховуючи перспективи підготовки оновленого тексту Конституції України, актуальності набуває питання про формування вітчизняної конституційної доктрини регламентування інформаційних відносин, вихідні положення якої мають стати предметом конституційно-правових досліджень [7, с. 94].

Таким чином, за результатами нашого дослідження можна зробити висновки:

1) розвиток сучасної української правничої науки обумовлений, з одного боку, потребою у зміні вектору розвитку самої юридичної науки відповідно до тих засад, на яких базується юридична наука країн ЄС (теоретико-методологічний аспект), а з іншого боку – потребою знаходити шляхи вирішення тих проблем правового регулювання, які виникають у юридичній практиці (правотворчій, правозастосовній та правоохоронній) у ході євроінтеграційного курсу України (практично-прикладний аспект);

2) зміна напрямку розвитку української юридичної науки у контексті євроінтеграції (*теоретико-методологічний аспект*) передбачає розширення сфери порівняльно-правових досліджень, які успішно практикуються в європейській правничій науці, а також удосконалення методології сучасної української правничої науки;

3) потреба пошуку шляхів удосконалення юридичної практики в умовах євроінтеграції (*практично-прикладний аспект*) передбачає розробку пропозицій по усуненню проблем уніфікації та адаптації законодавства України до права ЄС, розробку науково обґрунтованих пропозицій у сфері правотворчої (в т. ч. і законодавчої) діяльності, розробку та обґрунтування шляхів удосконалення правозастосовної практики, пошук шляхів удосконалення моделі українського конституціоналізму на євроінтеграційних засадах.

Література:

1. Лукаш С. С. Учасникам XI Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми правової науки і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції» // Актуальні проблеми правової науки і державотворення в Україні в контексті правової інтеграції. Матеріали науково-практичної конференції (м. Суми, 18-19 травня 2018 року). URL: <http://univd.edu.ua/uk/dir/1920>.

2. Кельман М. С. Методологічні проблеми у сучасному правознавстві, перспективи та тенденції розвитку його методології // Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія: Юридична. 2015. Вип. 2. С. 23-32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvlkau_2015_2_4.

4. Шармар О. М. Вплив правової інтеграції на кримінальне право України // Судова апеляція. 2016. № 1. С. 51-59. – URL: <http://www.apcourtkiev.gov.ua>.

5. Проневич О. С. Адаптація вітчизняного законодавства до законодавства Європейського Союзу: доктринально-правовий аспект // Теорія та практика адаптації законодавства України до законодавства ЄС: збірник наукових статей / За наук. ред. Р. С. Мельника. К., 2016. С. 8-22.

6. Сопілко І. М., Череватюк В. Б. Юридична наука і практика: виклики часу // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2015. № 1. С. 175-178.

7. Миронюк О. І. Пріоритетні напрями розвитку правової науки у період її реформування // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2012. Вип. 2(1). С. 268-273.

8. Шемшученко Ю. С. Проблеми розвитку конституційного права України на сучасному етапі: теорія і практика // Правова держава. 2014. Вип. 25. С. 66-97. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PrDe_2014_25_7.

ДО ПИТАННЯ ПРО ЦІННІСНИЙ ВИМІР ПРАВА

Задорожня О. В.

*старший викладач кафедри історії та теорії
національного і міжнародного права
Херсонський державний університет*

Соколенко О. О.

*студентка історико-юридичного факультету
Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна*

Аксіологія як вчення про цінності з'являється у кінці XIX ст., а аксіологічний підхід в теорії права формується в зарубіжних країнах в середині XX ст. Ціннісний зміст деяких питань права досліджувався у працях М. М. Алексєєва, Б. А. Кістяковського, П. М. Рабіновича, Н. Неновські, В. С. Нерсесянца та ін. В. В. Лапаєва відмічає, що «перед вітчизняною теорією права зараз актуально стоїть завдання розробки (з урахуванням світового досвіду і конкретно-історичних особливостей розвитку країни) людиноцентристської концепції праворозуміння і заснованої на ній правової доктрини» [7, с. 8]. Концептуальну основу ціннісного підходу до права розробляє С. С. Алексєєв, який підкреслює наступне: цінність права полягає, по-перше, в його соціально-політичному призначенні; по-друге, в його властивості як високоефективного і доцільного нормативного регулятора суспільних відносин, що забезпечують їх упорядкованість, визначеність, стійкість, динамічність і системність; по-третє, в здатності розвивати демократичні принципи, стверджувати і охороняти права і свободи особистості; по-четверте, в засобі вираження духовних, культурних і моральних цінностей суспільства [2, с. 26]. З точки зору формально-юридичного підходу до розуміння права В. С. Нерсесянц підкреслив, що право – це «форма відносин рівності, свободи і справедливості, яка визначається принципом формальної рівності учасників даної форми відносин», яка являється одночасно і ознакою, і змістом, і цінністю права [10, с. 138]. Серед різноманіття аксіологічних концепцій можна виділити етичну модель права О. І. Цибулевської [11], морально-правову аксіологію І. Д. Мішиної [9].

Постіндустріальні виклики спонукають необхідність розробки нових підходів до дослідження проблем конституційного права України. Складні науково-теоретичні проблеми, пов'язані з практичною реалізацією конституційно-правових цінностей, стають предметом аналізу конституційної аксіології

як нового напрямку розвитку сучасного конституційного права України. Окремі аспекти конституційної аксіології та конституційних цінностей аналізують такі вітчизняні вчені, як Ю. В. Баулін, А. Р. Крусян, Ю. М. Оборотов, П. М. Рабінович, М. В. Савчин та ін.

Зміст поняття «конституційна аксіологія» ряд авторів пов'язує з категоріями і морально-етичного, і правового виду. Так, Н. С. Бондар підкреслює, що конституційна аксіологія – один із нових напрямів дослідження сучасного конституціоналізму, в якому концентрується єдність складних, недостатньо досліджених, науково-теоретичних, концептуальних проблем з питань практичної реалізації конституційно-правових ціннісних величин у сферах законотворчої, правозастосовної та, особливо, судової нормоконтрольної діяльності [3, с. 12]. О. К. Абрамова характеризує конституційну аксіологію як область науково-теоретичного пізнання конституційно-правових цінностей, їх ієрархічних взаємозв'язків, об'єктивації і відображення в конституційних нормах і принципах, пріоритетах конституційно-правової політики [1, с. 24].

Інші автори відзначають, що сьогодні виникла потреба дослідження ціннісних основ і аксіологічних проблем Конституції. Як підкреслює М. П. Малько, конституційну аксіологію як форму безпосереднього відношення до моделі і практики реального конституціоналізму характеризує перш за все статус її джерела – конституції. Конституційна аксіологія визначає такі поняття, як зміст, сутність та тлумачення конституції, таким чином предмет конституційної аксіології можна зіставити з предметом конституційного права [8, с. 35].

В предметну сферу дослідження конституційної аксіології сучасні дослідники додають генетичне походження конституційних цінностей, державу як правову організацію публічної влади вільних громадян.

У сучасній конституційно-правовій літературі можна виділити різні підходи до системи конституційних цінностей, зв'язків між конституційними цінностями. В. В. Кіреєв розглядає регулятивну та правотворчу цінність самої Конституції як Основного Закону, загальні, а також соціально-економічні, політичні цінності суспільства і держави [4].

А. Р. Крусян зазначає, що у системі принципів українського конституціоналізму особливе місце займає верховенство права як політико-правовий ідеал та верховенство прав людини як найвища соціальна цінність [5, с. 33]. Конституційні цінності дослідниця характеризує як «гуманістичні, демократично-правові, універсальні орієнтири, що мають формалізоване відображення в конституції держави, виявляються в конституційно-оціночній, інтерпретаційній і контрольній діяльності органів конституційної юстиції та визначально впливають на конституційне законодавство, конституційну правосвідомість, конституційний правопорядок та публічно-владну практику» [6, с. 4].

Таким чином, можна погодитися із думкою фахівців, що конституційна аксіологія набуває практичного значення – як вчення про конституційні цінності демократичного правового розвитку суспільства і держави, визнання та захисту прав і свобод громадян, рівності і справедливості, їх втілення в життя, зокрема за допомогою конституційно-правових засобів.

Література:

1. Абрамова О. К. Конституционные ценности как особая форма выражения права. Конституционное и муниципальное право. 2013. № 12. С. 24-25.
2. Алексеев С.С. Собрание сочинений: в 10 т. М., 2010. Т. 3. 495 с.
3. Бондарь Н. С. Аксиология судебного конституционализма: конституционные ценности в теории и практике конституционного правосудия. Вып. 2. 2-е изд., доп. Москва: Юрист, 2014. 184 с.
4. Киреев В. В. О проблеме определения ценностных ориентиров конституционно-правовой реформы. Вестник ЧелГУ. 2007. № 9. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-probleme-opredeleniya-tsennostnyh-orientirov-konstitutsionno-pravovoy-reformy> (дата обращения: 14.10.2018).
5. Крусян А. Р. Верховенство права та верховенство прав людини як принципи сучасного українського конституціоналізму. Науковий вісник Чернівецького університету. Правознавство: [зб. наук. праць]. Чернівці: Рута, 2007. Вип. 427. С. 31-36.
6. Крусян А. Р. Політико-правові цінності сучасного українського конституціоналізму (в контексті аксіологічного виміру конституційного права). Актуальні проблеми політики: зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), Л. І. Кормич (заст. голов. ред.), М. А. Польовий (відп. секр.) [та ін.]; НУ «ОЮА», Південноукр. центр гендер. проблем. Одеса: Фенікс, 2012. Вип. 45. С. 3-13.
7. Лапаева В. В. Типы правопонимания: правовая теория и практика: монография. М., 2012. 577 с.
8. Малько М. П. Предмет конституционной аксиологии. Вестник Челябинского государственного университета. Право. 2010. № 19, вып. 24. С. 34-37.
9. Мишина И. Д. Нравственные ценности в праве: автореф. дис. ... канд. юр. наук. Екатеринбург, 1999. 27 с.
10. Проблемы общей теории права и государства: Учебник / Варламова Н. В., Лазарев В. В., Лапаева В. В.; Под общ. ред. Нерсисянца В. С. – 2-е изд., пересмотр. М.: Юр. Норма, ИНФРА-М Издательский Дом, 2016. 816 с.
11. Цыбулевская О. И. Нравственные основания современного российского права / под ред. Н. И. Матузова. Саратов, 2004. 218 с.

**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕГЛАМЕНТАЦІЇ
КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕНАЛЕЖНЕ
ВИКОНАННЯ ОBOB'ЯЗКІВ ЩОДО ОХОРОНИ ЖИТТЯ
ТА ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ**

Летучий М. О.

студент II курсу магістратури

Миколаївський інститут права

Національного університету «Одеська юридична академія»

м. Миколаїв, Україна

Актуальність даного дослідження обумовлена тим, що утворення нормативної бази – доволі тривалий процес. Держава закріплює, змінює, координує або скасовує правові норми, головною ціллю яких є забезпечення належного соціального, економічного, політичного та демократичного розвитку держави та суспільства у цілому. Історично склалося, що право завжди залежало від соціальних, культурних, економічних, а також релігійних умов. А отже і не дивно, що законодавство різних країн має спільні риси. Це пояснюється схожими поглядами законодавців на процес формування правових норм.

Питання щодо регламентації кримінальної відповідальності за неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей за законодавством зарубіжних країн розглядають такі відомі вчені-науковці як: Байлов А. В., Брайловська А. І, Заславська М. Г., Олашин М. М., Шеремета Р. та інші.

У загальнотеоретичній юриспруденції прийнято виділяти основні типи правових систем, які об'єднують у собі сукупність національних правових систем, які мають подібні ознаки та склались на основі подібних спеціальних і загальних правових засобах. Тобто існує певна група країн, які мають однакову систему права, однотипну систематизацію правових норм, аналогічні джерела права та структуру. Наприклад, професор О. Ф. Скакун виділяє такі типи правових систем (правових сімей): романо-германська правова система, до неї прийнято відносити країни континентальної Європи (Італія, Франція, Іспанія, Португалія, Німеччина, Австрія, Швейцарія); англо-американська правова система, до неї відносять такі країни як: Англія, Північна Ірландія, США, Канада, Австрія, Нова Зеландія; змішана правова система, яка виникла на стику двох класичних правових систем – романо-германської та англо-американської; релігійно-традиційна правова система [2, с. 325-327].

Для повного розуміння важливості становлення та існування інституту кримінальної відповідальності за неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей, а також для покращення існуючої правової норми в національному законодавстві необхідно детально дослідити кримінально-правові норми країн романо-германської правової системи, оскільки до такої системи відноситься Україна.

Оскільки наша держава відноситься до східноєвропейської групи романо-германської правової сім'ї, варто проаналізувати законодавство її представників. Для прикладу, доцільно розглянути законодавство Швейцарії. Джерелами кримінального права Швейцарії виступає Конституція Швейцарії, Кримінальний кодекс Швейцарії 1937 р. та кримінальні закони федерації. Кримінальний кодекс Швейцарії складається з чотирьох книг. В четвертому розділі першої книги, який має назву «Неповнолітні», законодавчо закріплені вікові межі дітей, у тому числі, такі категорії як діти, підлітки та молодь. Аналізуючи спеціальні норми кримінально-правового захисту життя та здоров'я дітей, необхідно особливу увагу приділити ст. 219 Кримінального кодексу Швейцарії, а саме: «Порушення обов'язків по піклуванню або вихованню», у якій зазначено наступне: «Хто порушує свої обов'язки по опіці або вихованню щодо неповнолітніх осіб або недбало ставиться до них, і тим самим створює загрозу для їх фізичного або духовного розвитку, карається тюремним ув'язненням. Якщо особа діє з необережності, то замість тюремного ув'язнення може бути призначений штраф» [5]. В цій статті йдеться про виконання обов'язків, що пов'язані з опікою та вихованням, та вказується на загрозу фізичного чи духовного розвитку дитини, яка виникає внаслідок невиконання або неналежного виконання таких обов'язків. Тобто можна простежити певну подібність зі змістом та структурою аналогічної норми у вітчизняному законодавстві.

Розглядаючи законодавство Іспанії, а саме Кримінальний кодекс Іспанії 1995 року, необхідно приділити особливу увагу ст. 232, в якій зазначено наступне: «Той хто, маючи своїм обов'язком виховувати або навчати малолітнього чи недієздатного, віддав його третій особі або в громадську інституцію без дозволу осіб, які мають певні права щодо малолітнього чи недієздатного, на шкоду останнього, карається штрафом в розмірі від шести до дванадцяти місячних зароблених плат. Якщо у зв'язку з передачею малолітнього чи недієздатного наслідком була безпосередня загроза його життю, здоров'ю або сексуальній свободі, винний карається позбавленням волі на строк від шести місяців до двох років» [3]. В даній статті також вказано на наявність обов'язку навчати або виховувати неповнолітнього та про шкоду, але не визначено її характер.

При аналізі законодавства зарубіжних країн та порівнянні з національним законодавством неможливо оминати країни, що входять до складу СНД та їх правові норми відносно захисту життя та здоров'я дітей. Для прикладу розглянемо Кримінальний кодекс Білорусі. В Кримінальному кодексі Республіки Білорусь 1999 року міститься розділ, який закріплює відповідальність за вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи. Розділ 7 Кримінального кодексу Білорусі «Злочини проти людини» містить Главу 19 «Злочини проти життя та здоров'я», передбачає кримінальну відповідальність за неналежне виконання обов'язків щодо забезпечення безпеки життя та здоров'я дітей (ст. 165 Кримінального кодексу Білорусі): «Неналежне виконання обов'язків щодо

забезпечення безпеки життя і здоров'я малолітнього, особою, на яку такі обов'язки покладені по службі, або особою, яка виконує ці обов'язки за спеціальним дорученням або добровільно прийняла на себе такі обов'язки, що призвело до заподіяння малолітній особі з необережності менш тяжкого тілесного ушкодження, за відсутності ознак посадового злочину – карається штрафом, або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років. 2. Те саме діяння, якщо воно спричинило смерть малолітнього або заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, – карається обмеженням волі на строк до чотирьох років або позбавленням волі на той самий строк» [4]. Проаналізувавши наведену вище статтю Кримінального кодексу Білорусі, можемо зазначити, що законодавець використав у назві статті понятійну категорію «діти», а в диспозиції статті чітко зазначено, що потерпілим від цього злочину є малолітня особа. Подібне вбачається і в Кримінальному кодексі України, однак замість поняття «малолітня особа» використовується поняття «неповнолітня особа». Також в диспозиції статті закріплено перелік обов'язків, які покладаються на суб'єкта даного злочину: «обов'язки за спеціальним дорученням», «обов'язки покладені по службі» або «добровільно прийняв на себе такі обов'язки». Аналізуючи положення частини 2 цієї статті, можемо зазначити, що для кваліфікації за ч. 1 ст. 165 Кримінального кодексу Білорусі достатньо заподіяння малолітньому тілесних ушкоджень, окрім тяжких тілесних ушкоджень. Обов'язковою умовою в статті зазначена відсутність ознак службового злочину. Необхідно відмітити принципову схожість даної норми з подібною нормою в Кримінальному кодексі України. Доволі позитивним вбачається роз'яснення моменту виникнення обов'язків та зазначення їх вичерпного переліку в диспозиції статті. Як недолік, варто зазначити віднесення до потерпілого лише малолітньої особи, адже відповідно до міжнародних договорів та Конвенції ООН з прав дитини, понятійна категорія «діти» охоплює усіх осіб, які не досягли повноліття, тобто вісімнадцяти років.

З усього вищезазначеного варто зробити висновок про те, що кримінально-правова охорона життя та здоров'я дітей в структурі кримінального законодавства країн романо-германської правової сім'ї спостерігається лише за умисні суспільно небезпечні діяння, окрім того, не завжди вказується характер та розмір завданої шкоди, тобто злочин сформульований як формальний, на відміну від ст. 137 Кримінального кодексу України. Відносно країн, які входять до складу СНД, варто відмітити певну схожість з законодавством України. Зокрема, вказується характерний обов'язок, вказується час виникнення, характер шкоди тілесних ушкоджень, яких зазнає потерпіла особа. Характерним є те, що кримінальне законодавство України захищає як малолітніх, так і неповнолітніх осіб, на відміну від країн СНД. Однак, це, швидше, пов'язано з термінологічними вадами законодавства, що на нашу думку, слід усунути, в усіх випадках використовуючи термін «діти», що відповідатиме конвенційним нормам.

Отже, норми вітчизняного законодавства, які спрямовані на захист життя та здоров'я неповнолітніх від неналежного виконання обов'язків уповноваженими на це суб'єктами, є більш доцільними та раціонально побудованими з чітко визначеними межами у порівнянні з подібними спеціальними нормами зарубіжних країн. Проте все ще ст. 137 Кримінального кодексу України не має ідеального вигляду та потребує подальших змін. Наприклад, доцільно було б запозичити зі ст. 219 Кримінального кодексу Швейцарії конкретизацію відносно шкоди здоров'ю неповнолітнього, а саме розкрити поняття «істотна шкода здоров'ю потерпілого» у вигляді «шкоді фізичного або духовного розвитку».

Література:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131.
2. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. Київ, 2010. 520 с.
3. Уголовный кодекс Испании 1995 года // Юридическая Россия. URL: <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1247923&subID=100111282,100111286> (дата звернення: 07.03.2007).
4. Уголовный кодекс Республики Беларусь: принят Палатой представителей 2 июня 1999 года № 275-3. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30414984 (дата звернення: 18.07.2017).
5. Уголовный кодекс Швейцарии: принят 21 декабря 1937 года. URL: <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241950&subID=100098712,100098714,100098873,100099125,100099126> (дата звернення: 15.01.2007).

СУЩНОСТЬ ПРАВОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Палий О. Н.

*кандидат юридических наук,
доцент кафедры философии*

*Национальный университет «Одесская юридическая академия»
г. Одесса, Украина*

Важно должным образом отражать в своем мышлении объективную действительность, познавать природу вещей и действовать сообразно этой природе. Только в таком случае любая деятельность будет успешной, т. е. будет воплощена заложенная в ней идея.

В сфере правовой деятельности следует учитывать, что поскольку существует разграничение между сущностью права и тем, как эти объективные положения находят свое воплощение в бытии, необходимо познать не только понятие права (субъективно осознанное содержание), которое уже закреплено в нормах права, но и идею права, так как его сущность полностью не исчер-

пывается содержанием положительного права. Поэтому на стадии правотворчества возникает проблема выбора таких возможностей, которые позволяют воспроизвести в нормах положительного права право естественное. На стадии же правоприменения необходимо распознать, правильно истолковать это объективное содержание (закрепленное в правовых предписаниях) и применять правовые предписания таким образом, чтобы право действовало сообразно своей природе.

Некоторые правоведы отрицают объективную ценность права. Они утверждают, что у каждого человека есть свое собственное представление о праве и о правовых ценностях и что в данном вопросе не может быть объективности. Следовательно, они не ставят перед собой цели познать подлинную сущность права, а ограничиваются субъективным представлением о нем. «Эту объективность предметного содержания применительно к праву можно описать так, что во внешнем отношении человека к человеку есть некая единая и объективная правота, которую можно познать только через внутренний опыт, через подлинное, предметное испытание и раскрытие естественного права» [1, с. 156-157].

Основная задача положительного права состоит в том, чтобы принять в себя содержание естественного права, развернуть его в виде ряда правил внешнего поведения, придать этим правилам смысловую форму и словесное закрепление и проникнуть в сознание и к воле людей в качестве авторитетного связывающего веления [1, с. 201-201].

Говоря о применении норм права, в первую очередь следует отметить, что существуют разные взгляды на само понятие правоприменения. Их различие во многом определяется «системой отсчета» и расстановкой акцентов при исследовании. Объединяет многих авторов признание правоприменения особой формой реализации права и / или особой стадией реализации права. Специфика этой формы / стадии в большинстве случаев связывается с наличием особых уполномоченных органов как субъектов правоприменения, и с наличием специализированных процессуальных правил деятельности этих органов. То есть главное внимание уделяется субъекту, структуре, функциям и организации процессов правоприменения. Другие исследователи акцентируют внимание на специфике результата правоприменения.

Однако при этом мало исследуется вопрос о том, при каких условиях и когда возникает необходимость в подключении особых органов и особых процедур реализации права. Представляется, что такая необходимость возникает при нарушениях правовой коммуникации, связанных либо с нарушением правовых норм, либо с тем, что осуществление правовых возможностей, заложенных в нормах права, затруднено, сталкивается с препятствиями (споры относительно толкования норм, относительно признания и правовой оценки фактов, ситуаций; пробелы в праве; конфликты интересов сторон в процедурах соотнесения норм с фактическими данными, с ситуациями и т. п.).

Недостаточно исследован также вопрос о структуре процесса правоприменения, в частности, вопрос о том, заканчивается ли он в момент принятия решения соответствующим специализированным органом или включает в себя и процедуру осуществления этого решения. Следует принять во внимание, что процесс правоприменения заканчивается тогда, когда восстановлено нарушенное право и / или тогда, когда устранены сбои, затруднения в реализации права его субъектами – физическими и юридическими лицами, то есть когда восстановлена гармония в правоотношениях.

В этом смысле заслуживает внимания точка зрения И. А. Ильина о сущности правоприменения: «...применение правовых норм проходит через три стадии: сначала происходит сравнительный анализ нормы и данного случая, затем решение и, наконец, принудительное поддержание его и осуществление. Важно иметь в виду, что применять правовые нормы может не всякий, но только тот, кто имеет для этого особое полномочие от властвующего союза. Это означает, что соблюдать право и применять право не одно и то же; соблюдать право, значит повиноваться ему, а повиноваться праву обязан всякий гражданин; применять же право, значит работать над тем, чтобы другие его соблюдали и ему повиновались, а для этого необходимо особое (публично-правовое) полномочие» [1, с. 99].

Как видим, И. А. Ильин придерживается такого мнения, что правоприменительная деятельность не заканчивается лишь принятием решения, завершающей стадией данной деятельности является как раз осуществление (превращение в жизнь) принятого решения в конкретных общественных отношениях. Также не маловажно то, что автор подчеркивает, что применять право может лишь субъект, наделенный властными полномочиями.

Следует подчеркнуть, что только после полного восстановления нарушенного права – можно считать норму права примененной, а процесс правоприменения завершённым. То есть не просто применить определенную норму права и тем самым спровоцировать воздействие на общественные отношения, а прежде всего, речь идет о качестве этих изменений.

Таким образом, мы должны рассматривать правоприменение в широком смысле, как единый органичный процесс с момента, когда возникла необходимость применить право и до достижения цели, ради которой этот процесс был начат, то есть не только дать юридическую оценку факту, событию (юридическому делу в целом), а обеспечить властный авторитет принятого решения, в том числе и в виде реального регулирования общественных отношений, восстановлению нарушенного права и т. д.

Лишь в таком случае мы можем говорить о познании сущности права и ее осуществлении.

Литература:

1. Ильин И. А. Собрание сочинений: в 10 т. Сост. и коммент. Ю. Т. Лисицы. М.: Русская книга, 1994. Т. 4. 624 с.

МІСЦЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ В СИСТЕМІ АЛЬТЕРНАТИВНИХ СУДОЧИНСТВУ СПОСОБІВ ВИРІШЕННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ

Прущак В. Є.

*начальник юридичного відділу,
аспірант кафедри цивільного процесу*

*Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Процедура врегулювання спору за участю судді, досить своєрідний правовий інститут, що є однією з найбільш інноваційних змін, запроваджених до процесуального законодавства України в рамках проведення судової реформи, направленої на гуманізацію та демократизацію українського суспільства, на впровадження ідей відновлюваного правосуддя та спрощеного судочинства.

Врегулювання спору за участю судді наразі перебуває на етапі формування та безпосереднього розвитку в практичній площині, залишаючись при цьому найменш вивченим, подекуди неоднозначним та досить суперечливим інститутом в системі альтернативних способів вирішення спорів. Це обумовлює високу актуальність питання місця даного правового інституту в системі альтернативних судочинству способів вирішення цивільно-правових спорів, адже практика застосування різних моделей АВС досить давно успішно й органічно розвивається задля досягнення сторонами конфлікту взаємної згоди шляхом їхнього законодавчого закріплення по всьому світу: Австрії та Великобританії, Німеччині та Норвегії, США та Канаді, Польщі та Франції, Японії та Китаї.

Процедуру врегулювання спору за участю судді слід розуміти як переговорний, структурований та конфіденційний процес, в якому сторони спору намагаються самостійно, на добровільній основі досягти взаємоприйняттого мирного врегулювання спору за підтримки нейтрального неупередженого посередника – судді, що за допомогою власних професійних навичок та знань визначає суть проблеми, допомагає сторонам вступити у прямі перемовини з метою розуміння власних інтересів, оцінки можливого компромісу та винаходження спільного рішення щодо проблеми.

Визначаючи місце врегулювання спору за участю судді в системі альтернативних судочинству способів вирішення спорів слід брати до уваги сутність та правову природу процедури врегулювання спору за участю судді. З огляду на це, існує дві домінуючі концепції стосовно місця даного інституту в системі національного механізму захисту. Прихильники першої концепції кваліфікують даний інститут як своєрідну модель присудової медіації.

Так, не можна оминути увагою точку зору Н. М. Грень, яка у своїх дослідженнях погоджується з думкою Т. А. Цувіною, акцентуючи увагу на тому, що врегулювання спору за участю судді є саме присудовою медіацією, що в

свою чергу є самостійною моделлю медіації, яка інтегрована в судову систему країни. На думку автора, в залежності від ролі судді в процедурі медіації, можна зустріти декілька підходів до розуміння присудової медіації. Відповідно до першого підходу, суддя безпосередньо повинен проводити процедуру посередництва за умов, передбачених національним процесуальним законодавством. А відповідно до другого підходу, до присудової медіації відносять процедури, які проводять відповідно до рекомендацій чи постанов судді після прийняття до свого провадження відповідної справи, а також як обов'язковий досудовий порядок в силу приписів закону [1, с. 85].

В свою чергу, Ківалов С. В. відносить інститут врегулювання спору за участю судді до судової медіації, яку вважає своєрідним «містком» між судовим процесом і приватною медіацією.

Проте, не погоджуючись з думкою першої групи науковців, такі вчені як, наприклад, Романадзе Л. Д., пояснюють співвідношення інституту врегулювання спору за участю судді та медіації наступним чином. Процедура врегулювання спору за участю судді є самостійною процедурою, що не має нічого спільного із класичною фасилітаційною моделлю медіації, що понад 20 років поширюється в Україні, та більш слушним для медіаторів є розгляд інституту врегулювання спору за участю судді просто як нової в українській практиці гібридної примірювальної процедури, що не є медіацією [3].

Не дивлячись на те, що на перший погляд процедура врегулювання спору за участю судді дійсно дуже схожа на процедуру медіації, проте має як схожі риси, так і відмінні. Першим моментом, який дає змогу віднести процедуру врегулювання спору за участю судді до інституту медіації є залучення нейтрального посередника, адже в даному випадку безпосередньо суддя й грає роль посередника-медіатора, допомагаючи сторонам дійти порозуміння. Наступним фактором є конфіденційний характер процедури, адже отримана під час закритих нарад інформація не може бути розголошеною або використаною ані суддею, ані іншою стороною. Та ще однією важливою спільною рисою є безпосередня відповідальність сторін за прийняте рішення.

Проте, законодавець дотримується позиції, що врегулювання спору за участю судді є самостійною процедурою, де посередником виступає суддя-доповідач, який є безпосереднім повноважним представником судової гілки влади. Це і є основна відмінність даної процедури від процедури медіації, де посередник, який не має повноважень органу судової влади, полегшує взаємодію між сторонами з метою створення для сторін умов для розв'язання ними конфлікту [4, с. 33]. Не можна не зупинити також увагу на тому, що, як правило, особі медіатора необхідно пройти певне навчання для отримання відповідних навичок медіатора, натомість для судді-посередника законодавець не зазначає жодних обов'язків стосовно підвищення його професійного рівня задля можливості участі у врегулюванні спору як посередника, що здійснює примирення сторін.

Ще одним моментом, на якому необхідно акцентувати увагу при з'ясуванні питання відмінностей між вищевказаними процедурами є самостійність вільного вибору сторін нейтрального посередника. Так, особливістю медіації є те, що сторони конфлікту самостійно обирають медіатора, який не ухвалює остаточне рішення для сторін, а сприяє вирішенню конфлікту шляхом організації й проведення примирювальних процедур, зокрема переговорів, так, щоб сторони конфлікту самостійно ухвалили спільне рішення зі спірного питання [2, с. 14]. Натомість, під час процедури врегулювання спору за участю судді не передбачено для сторін права вільного вибору кандидатури судді-посередника задля врегулювання суперечностей, адже проведення врегулювання спору за участю судді для досягнення сторонами врегулювання спору спрямовується тим суддею, якого було визначено автоматизованою системою документообігу суду.

Також, частиною 1 статті 201 ЦПК України передбачено, що врегулювання спору за участю судді проводиться за згодою сторін до початку розгляду справи по суті, в той час коли медіація може мати місце на будь-якій стадії судового провадження.

Таким чином, врегулювання спору за участю судді є самостійною формою розв'язання цивільно-правових спорів, якому притаманні як загальні принципи альтернативного вирішення спорів, так і власні.

Слід зосередити увагу на тому, що для вирішення цивільно-правових спорів формат врегулювання спору за участю судді, на нашу думку, є більш перспективним та вдалим, аніж процедура медіації. Правильно обраний медіатор є запорукою вдалого вирішення конфліктної ситуації. Враховуючи те, що цивільно-правові спори є психологічно напруженими, ґрунтуються на відміну від господарських не на фінансових розбіжностях, психологічна складова для таких спорів є вкрай важливою, а залучення нейтральної третьої особи-медіатора може негативним чином вплинути на сутність проведення примирення. А з огляду на те, що при обраній законодавцем моделі примирення, процес координації дій учасників, направлених на подолання суперечностей, координується безпосередньо суддею, він, розуміючи юридичну сторону процесу, аналізуючи передбачувані варіанти закінчення цивільного процесу, може більш точно та аргументовано роз'яснити сторонам перспективи розгляду цивільно-правового спору в рамках цивільного судочинства та їхні наслідки, обґрунтовуючи власну позицію нормами чинного законодавства та встановленою практикою.

Література:

1. Грень Н. М. Реалізація права людини на справедливий суд шляхом процедури присудової медіації: теоретико-правове дослідження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень; Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів, 2016. 250 с.

2. Резнікова В. Медіація (посередництво) як спосіб вирішення господарських спорів. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2012. Вип. 90. С. 10–15.

3. Романадзе Л. Д. Сдерживающие недостатки: какие пробелы в проектах новых ХПК, ГПК и КАС будут мешать примирению сторон судьей или медиатором. URL: http://zib.com.ua/ru/print/128584-kakie_probely_v_proektah_povih_hpk_gpk_i_kas_budut_meshat_pr.html.

4. Ясиновський І. Г. Історичний аспект розвитку інституту медіації та сучасні тенденції його розвитку. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2014. № 10-2. Том 1. С. 31–33. – (Серія: Юриспруденція).

КОНСТИТУЦІЙНИЙ КОНТРОЛЬ ТА ЙОГО РОЛЬ В ПРОЦЕСІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Чижов Д. А.

*кандидат юридичних наук,
асистент кафедри загальноправових дисциплін
Інституту управління і права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
м. Київ, Україна*

Конституційний контроль сприяє забезпеченню верховенства й прямої дії конституції на території держави, захищає основні права й свободи людини та громадянина. В більшості сучасних демократичних країн функціонує інститут конституційного контролю. На сьогоднішній день існують різні моделі конституційного контролю в країні, що пов'язане з особливостями національного права, організацією судової системи, політичними й історичними умовами.

Загальновизнаним є те, що конституції мають вищу юридичну силу щодо інших джерел права, проте це не виключає, на жаль, випадків порушення норм Конституції, у тому числі й з боку вищих органів державної влади. З огляду на це, актуальним є дослідження виникнення, становлення й розвитку інституту конституційного контролю.

Як і будь-який процес, конституційне регулювання політико-правових відносин реалізується через уповноважених конституцією і законом суб'єктів, зокрема органи конституційної юрисдикції.

В Україні запроваджена та функціонує європейська модель конституційного контролю, концепцію якої запропонували австрійські вчені Г. Кельзен і К. Ейзенман у ХХ ст. Науковець зокрема вважав, що гарантія дієвості конституції має ґрунтуватися здебільшого на можливості безперешкодного анулювання актів, які їй суперечать. Таке анулювання неконституційних актів, без-

перечно, мало бути доручено верховному органу, який би відрізнявся від парламенту, був незалежним від нього чи будь-якого іншого органу державної влади [2, с. 58].

Важливу роль у становленні європейської моделі відіграв світовий досвід здійснення конституційного правосуддя, представлений переважно діяльністю судів загальної юрисдикції. Очевидними стали недоліки американської моделі, зокрема такі, як: залежність суду при вирішенні конституційних питань від обставин розглядуваних ним кримінальних і цивільних справ; довготривалість судового провадження; обов'язковий характер прийнятих рішень лише для сторін у конкретній справі; надання можливості оспорювати неконституційність нормативних актів і дій лише приватними особами [3, с. 11-12].

Відсутність впродовж тривалого часу власної державності вплинуло не те, що становлення інституту конституційного контролю в Україні відбувалося в складних історичних умовах. Реальне становлення цього інституту відбулося лише з початком української незалежності [4; 24].

Шлях до запровадження в Україні інституту конституційного контролю відкрила Декларація про державний суверенітет України, в якій проголошено здійснення державної влади за принципом її розподілу на законодавчу, виконавчу і судову [1].

Це диктувало потребу створення нової моделі конституційного контролю. З цією метою Законом про зміни і доповнення Конституції (Основного Закону) Української РСР від 24 жовтня 1990 року замість колишнього Комітету конституційного нагляду (квазісудового органу, який в Україні, попри існування відповідної правової бази, так і не був створений) передбачалось створення Конституційного Суду України. Основний Закон України визначив порядок обрання Конституційного Суду України, його склад, строк повноважень, принципи і правові основи діяльності [3, с. 11-12].

В Україні Конституційний Суд формується за участю усіх гілок влади. Відповідно до ст. 148 Конституції України, а також ст. 5 Закону України «Про Конституційний Суд України» Президент України, Верховна Рада України та з'їзд суддів України призначають по шість суддів Конституційного Суду України.

Становлення конституційного контролю в Україні – результат тривалого історичного розвитку, однак його не можна розглядати відірвано від історії становлення конституційного контролю в зарубіжних країнах, оскільки території українських земель тривалий час перебували під юрисдикцією інших держав, а на вітчизняних науковців справляли вплив правові доктрини, розроблені зарубіжними вченими.

Інститут конституційного контролю на сучасному етапі набуває універсальних характеристик, що пов'язано з використанням на основі однієї моделі конституційного контролю кращих здобутків інших різновидів з урахуванням політичних і правових факторів розвитку держави.

Література:

1. Декларація про державний суверенітет України. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1990. № 31. Ст. 429.
2. Боботов С.В. Конституционная юстиция (сравнительный анализ) / С.В. Боботов. М.: Рос. правовая академия, 1994. С. 58.
3. Цимбалістий Т.О. Конституційна юстиція в Україні: навч. посіб. / Т.О. Цимбалістий. К.: Центр учб. л-ри, 2007. 200 с.
4. Шаповал В. Сутнісні характеристики конституційного контролю. Право України. 2005. № 2, с. 23-25.

SOCIAL COMMUNICATIONS

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВЗАЄМИНИ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ІСТОРІЇ: ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ ОГЛЯД ГАЗЕТНИХ ПУБЛІКАЦІЙ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

Пелешок О. О.

*аспірант кафедри журналістики
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

Дослідженням польської тематики в українських ЗМІ приділяється на сьогоднішній день величезна кількість наукової літератури. Зокрема це стосується публікацій, що мають історико-краєзнавчий характер. Цією проблемою займалися як психологи і соціологи, так і політологи та фахівці в галузі міжнародних відносин. Це зумовлено тим, що Польщу пов'язують з Україною багато факторів, серед яких спільна багатовікова історія, географічна близькість, тісні культурні зв'язки і народна спорідненість населення. Слід також зазначити, що в історичному плані відносини між Україною та Польщею «були дуже непростими, багато в чому суперечливими і навіть трагічними. Тому соціальна пам'ять і в Україні, і, особливо, у Польщі може доволі легко так чи так реагувати на відповідні соціально-психологічні подразники, що з'являються в інформаційному просторі обох держав» [1, с. 54].

Одним із джерел інформації, як відомо, є ЗМІ. Саме вони пропонують найпростіші для більшості способи прийняття інформації та являють собою специфічну групу джерел, які містять чимало фактичного матеріалу [2, с. 36]. Українсько-польські відносини, насамперед історико-політичні, привертають значну увагу преси обох країн. А оскільки уявлення суспільства про проблеми сучасності – і так само про проблеми минулого – формують здебільшого мас-медіа, тому доречною видається обговорення впливу мас-медійного газетного дискурсу на формування історичних уявлень щодо польсько-українських взаємин. З метою виявлення провідних тенденцій функціонування таких тем у ЗМІ ми звернулися до газетної періодики Тернопільщини. Адже, за висловом О. Ярської-Смірної, люди осмислюють свій історичний досвід, відливаючи його у форму наративу [9, с. 60].

У пресі тернопільського регіону простежуються історико-краєзнавчі публікації на тему взаємин України і Польщі, які, з одного боку, поєднують у собі історичну новизну і краєзнавчу аргументованість, а, з другого боку, містять достатньо доступний для загалу стиль викладу матеріалу. В газетних публікаціях останнього періоду домінують теми, пов'язані з пригадуванням трагіч-

них сторінок польсько-українських взаємин (*Матейко Р. Пам'ятаючи минуле, дивимось у майбутнє: [про польську пацифікацію] / Р. Матейко // Вільне життя. – 2004. – 24 січня; Матейко Р. Боротьба Української Галицької Армії проти польської експансії (листопад 1918 – липень 1919 р.): ретросп. погляд на деякі сторінки історії / Р. Матейко // Мандрівець. – 2004. – № 1. – С. 29-33.*). Проте ключовою тематикою преси можна вважати тему «волинської трагедії» (в українській інтерпретації), або ж «волинської різанини» (в польській інтерпретації). Найбільше історико-краєзнавчих публікацій простежується у 2003 році, адже тоді відзначалися 60-ті роковини польсько-українського конфлікту (Дуда А. *Волинська трагедія: «політичні проводи»: Питання українських «етнічних зачисток» на Волині у 1942–1943 роках сьогодні є дуже політизованим і міфологізованим // Rіa plus. – 2003. – 30 квітня; Ліберний О. Сусіднім народам належить жити в мирі: [У Тернополі відбулася наук.-теорет. конф. «Польський терор на Тернопільщині в 1920–1950 рр.»] // Свобода. – 2003. – 7 червня; Петрук Г. Палаюча Волинь: До польсько-українських стосунків 1943 р. // Вільне життя. – 2003. – 22 квітня;). Ця тема також широко артикулювалась і на шпальтах районних газет Тернопілля: *Гергілевич Н. «Принесу вам Україну на своїх руках» // Голос Лановеччини. – 2003. – 26 вересня; Твердушко В. «Золотий» вересень тридцять дев'ятого, фарбований чорним та криваво-червоним кольорами: [Спогади повстанця] // Нова доба. – 2003. – 26 вересня.**

Як видно, у зазначених виданнях, основні тематичні публікації зосереджені на війнах, повстаннях і битвах із «загарбниками», «поневолювачами» та «окупантами». На жаль, зовсім знівельовано тему етнічної свідомості на фоні українсько-польських історичних взаємин. Адже образи народів мають своє коріння у сприйнятті відносин між державами [5, с.285] і зазвичай пов'язуються з суспільними переконаннями щодо рівня життя та культурної близькості [4, с. 224].

Авторами цих публікацій в переважній більшості є журналісти та представники місцевої інтелігенції, серед яких значне місце посідають історики та досвічені публіцисти. Саме їх компетентність у висвітленні українсько-польської історико-краєзнавчої проблематики створює друкованим виданням Тернопільщини репутацію як в межах регіону, так і країни.

Проведений краєзнавчо-історіографічний огляд газетних публікацій Тернопільщини засвідчує достатню кількість в регіональному медіасередовищі узагальнюючих публікацій, які б висвітлювали питання українсько-польських взаємин. Тому можемо говорити, що сучасні дослідження на тему «Україна-Польща» безперечно є актуальними та затребуваними. В свою чергу, проблема цих взаємин, що продукуються сьогодні українськими ЗМІ – досить значуща та багатоаспектна, оскільки становить важливий об'єкт вивчення як переконливий зразок активності міжетнічних культурних контактів.

Література:

1. Кулицький С. Оцінка розвитку українсько-польських економічних відносин у сучасному політичному контексті. Україна: події, факти, коментарі. 2018. № 4. С. 53–59.
2. Левченко Г. Історико-краєзнавчі публікації на шпальтах «Одесского Вестника» (1827–1894): напрями, періодизація, автори. Краєзнавство. 2012. № 2. С. 36–44.
3. Ярская-Смирнова Е. Нарративный анализ в социологии. Социологический журнал. 1997. № 3. С. 38–61.
4. Jasińska-Kania A. Zmiany postaw Polaków wobec różnych narodów i państw. Studia nad postawami wobec innych narodów, ras i grup etnicznych. 1992. Vol. 2. P. 220–232.
5. Richard K. Herrmann. Image Theory and Strategic Interaction in International Relations. Oxford Handbook of Political Psychology. New York, 2003, pp. 285–314.

PHILOLOGICAL SCIENCES**ГЕНДЕРНА ЧУТЛИВІСТЬ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ****Білянiна В. І.**

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри східних мов
навчально-наукового центру мовної підготовки
Національна академія Служби безпеки України
м. Київ, Україна*

Починаючи з дев'яностих років ХХ ст. гендерна лінгвістика набуває своєї актуальності, досліджуючи мовні та поведінкові прояви гендеру, гендерні концепти, а також ступінь андроцентризму різних мов та культур.

В останні роки чимало уваги приділяється дослідженню фемінітивів у різних мовах, а відтак, визначенню гендерно чутливих / нечутливих мов. Як пише Н. М. Ящук у статті «Фемінітиви в українській мові» [4, с. 3], загострення даного питання призвело до того, що англійська мова з флективного типу перейшла до аналітичного, де активно використовують гендерно-нейтральні займенники; німецька мова додала закінчення жіночого роду до професій, що мали лише закінчення чоловічого роду; французька мова вдалась до змішаної стратегії. Для української мови, зазначає Марія Брус у статті «Фемінітиви як відображення історії українського жіноцтва XVI – XVII століть»: «фемінітиви стали виразниками однієї з найбільш важливих особливостей становища жінок в XVI – XVII століттях – рівності їх з чоловіками в усіх сферах суспільного життя» [2, с. 146]. Таким чином бачимо, що поява фемінітивів (або збільшення їх кількості в активному словнику тієї чи іншої країни) є результатом свідомого політичного рішення відповідних держав.

З метою визначення гендерної чутливості китайської мови нами було вирішено дослідити лексичний склад китайської мови на наявність фемінітивів на матеріалі «现代汉俄词典» («Сучасного китайсько-російського словнику») та проаналізувати гендерну складову етимології китайських ієрогліфів.

Починаючи з 20-х років ХІХ ст. Китай проводить політику модернізації та стандартизації мови. 31 жовтня 2000 року на ХVІІІ сесії Постійного комітету Всекитайських зборів народних представників дев'ятого скликання було прийнято «Закон КНР про загальнодержавну мову та писемність», який стандартизує написання, вимову та регламентує перелік загальноновживаних ієрогліфів (додаючи неологізми, запозичення та визначаючи заборонені до використання лексичні одиниці) [7].

Згідно граматичних правил сучасної стандартизованої китайської мови всі словотвірні суфікси іменників на позначення груп людей є гендерно-нейтральні: 员、者、人、家、师、教、生 тощо [3]:

员 (yuán) – чиновник, офіцер, службовець, член комітетів, учасник конференцій.

者 (zhě) – представник певної професії.

人 (rén) – робітники, підлеглий.

家 (jiā) – представник певної професії.

师 (shī) – майстер, спеціаліст, вчитель, керівник.

教 (jiāo) – вчитель.

生 (shēng) – представник певної професії.

Не дивлячись на не характерність поняття роду для китайської мови, дана вказівка може бути здійснена за рахунок додавання ієрогліфів «男 (він) / 女 (вона)» до іменників. Таким чином, можемо вважати, що китайська мова є гендерно нечутливою.

Однак, 2010 року в Інтернет мережі КНР з'явилась стаття «16汉字之错：既不尊重女性，又误导儿童人生观» («16 помилок китайських ієрогліфів: це не лише неповага до жінок, а й формування хибного світосприйняття молодого покоління»), присвячена гендерній нерівності, продемонстрованій етимологією ієрогліфів, які пригнічували права жінок. Автор статті 叶满天 (Є Маньтянь) наводить 16 ієрогліфів, у складі яких присутній ключ «女/ жінка», які несуть негативний зміст, ототожнюючи його з жінкою [10]. В подальшому, ця думка була підтримана іншими авторами, такими як 翁彦明 (Вен Єньмін) (2012), 李海霞 (Лі Хайся) (2013) [6], 黄育阳 (Хуан Юйян) (2016) [5] та дослідниками китайської мови та літератури на платформі «闻加家的博客» (Блог Вен Цзя) [8].

Така цікавість китайських науковців до гендерно визначених лексичних одиниць дає підставу провести дослідження лексичного складу китайської мови на базі словника сучасної китайської мови та визначити лексичні одиниці у складі яких присутній ключ «女 / жінка».

У ході дослідження було опрацьовано 36 399 лексичних одиниць з «现代汉语词典» («Сучасного китайсько-російського словнику») [9]. Було встановлено, що з-поміж вказаної кількості слів ключ «女 / жінка» присутній у 540 лексичних одиницях (1,4%). З них, позитивну або нейтральну конотацію мають 416 слів (1,07%), тоді як 124 лексичні одиниці (0,32%) – негативну. Наприклад:

娼 (chāng) – співачка, публічна жінка, жінка легкої поведінки.

耍 (shuǎ) – знущатись, висміювати когось.

妖 (yāo) – шкідливий, підступний.

嫉 (jí) – заздрити, ненавидіти, ревнувати.

妒 (dù) – заздрощі, ревнощі тощо.

Пояснення такої ситуації вбачаємо у ролі жінки у стародавньому Китаї: «За статусом жінка у китайській сім'ї завжди була підлеглою. Одружена жінка мала у всьому коритися чоловікові, бути особливо чемною з його родича-

ми. Вона не має права одружуватися вдруге, оскільки цілком належить родині чоловіка. У разі смерті дружини чоловік не повинен бути у жалобі до того, поки її не представлять у храмі його предкам відповідно до релігійного церемоніалу. Адже згідно з «Лі цзи» мета шлюбу полягає не у з'єднанні чоловіка і жінки, а в продовженні роду. Лише з народженням сина китайська жінка могла почуватися впевнено», – пише Н. В. Ботвина у навчальному посібнику «Міжнародні культурні традиції: мова та етика ділової комунікації» [1].

Водночас, варто зазначити, що поміж ключів китайських ієрогліфів відсутні такі, що позначають чоловіка, натомість є ключі: «人 (人) / людина», «子 / дитина», «士 / воїн», «父 / батько», «老 (老) / старий», які демонструють еволюцію чоловіка від дитини до старця.

З-поміж лексичних одиниць з ключем «女 / жінка» домінують такі, що виражають різнобічний жіночий характер (з його позитивними та негативними сторонами), тоді як лексичні одиниці з «чоловічими» ключами переважно демонструють чоловічі чесноти. Наприклад: 勇士 (сміливий), 推 (досліджувати) тощо.

Таким чином, робимо висновок, що не дивлячись на те, що китайська мова є гендерно нечутливою, їй притаманні лексичні одиниці зміст та етимологія яких сформувались ще за часів імператорського Китаю, коли місце кожного з членів суспільства було чітко визначене та регламентоване. Відтак, лексичні одиниці з «чоловічими» та «жіночими» ключами експлікують картину світу тогочасних китайців, яка стає все менш явною під впливом сучасного спрощення традиційного ієрогліфічного письма.

Література:

1. Ботвина Н. В. Міжнародні культурні традиції: мова та етика ділової комунікації: навч. посібник. Київ: АртЕк, 2008. 252 с. URL: http://megalib.com.ua/content/8291_Kylytra_mijosobistisnih_stosynkiv_y_davnom_u_Kitai.html (дата звернення 14.10.2018).

2. Брус М.П. Фемінітиви як відображення історії українського жіноцтва XVI – XVII століть. *Українська історична та діалектна лексика*. 2007. Вип. 5. С. 144–155.

3. Словообразующие суффиксы существительных для обозначения групп людей 人, 家, 师, 员, 者, 的, 头, 们, 子, 儿 и другие // WiKiHSK: грамматика китайского языка всех уровней. URL: http://wikihsk.ru/publ/grammatika/hsk_2_ehlementarnaja_grammatika_kitajskogo_jazyka/slovoobrazujushhie_suffiksiy_sushhestvitelnykh_dlja_oboznachenija_grupp_ljudej_ren_jia_shi_yuan_zhe_de_tou_men_zi_er_i_dr/3-1-0-889 (дата звернення 14.10.2018).

4. Ящук Н.М. Фемінітиви в українській мові. *Мовознавство*: матеріали наук.-техн. конф. (Вінниця, 16–17 березня 2017 р.). Вінниця: НТКП ВНТУ, 2017. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2017/paper/view/2164> (дата звернення 14.10.2018).

5. 黄育阳. 唐宋男女词人«女性词»比较研究. *华东交通大学*. 2016. URL: <http://cdmd.cnki.com.cn/Article/CDMD-10404-1016900414.htm> (дата звернення 13.10.2018).
6. 李海霞. 现代汉语常用性别词 «男、女»同义词系列辨析. *学理论*. 广东商学院华商学院. 2011. URL: <https://wenku.baidu.com/view/f91ebb2f4b35eefdc8d333dc.html> (дата звернення 13.10.2018).
7. 李宇明. 中国现代的语言规划—附论汉字的未来. *汉语学习*. 2001. №5. С. 1–6. URL: <http://ybs.blcu.edu.cn/chengguoxiazai/liyuming/lunwen/2014-08-26/e07a8b2df28e87aaa84abb00995a4afa.pdf> (дата звернення 13.10.2018).
8. 宋代女性词人：我以我词写我心. *闻加家的博客*. URL: http://blog.sina.com.cn/s/blog_6c896c700102eglv.html (дата звернення 13.10.2018).
9. 范明贤. 现代汉俄词典. 北京：外语教学与研究出版社，2002. 1104 叶；
10. 叶满天. 16汉字之错：既不尊重女性，又误导儿童人生观. *人民网—强国社区*. 2010. URL: <http://www.people.com.cn/GB/32306/33232/10798208.html> (дата звернення 13.10.2018).

ДІАЛЕКТНІ ТЕКСТИ ЯК ДЖЕРЕЛО СТУДІЮВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ СХІДНОСТЕПОВИХ ГОВІРОК

Дворянкін В. О.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української філології
Маріупольський державний університет
м. Маріуполь, Донецька область, Україна*

Загальновідомо, що діалектні тексти є надійним матеріалом для ґрунтовного опису всіх рівнів говіркової мови. Про важливість вивчення зафіксованих зв'язних текстів неодноразово свідчили наукові праці лінгвістів (див., наприклад: [3; 4]). Вітчизняний говірковий текстотекстфонд необхідно постійно поповнювати. Це стосується як архаїчних, так і новожитних українських діалектних обшпирів. Зокрема, актуальною на сьогодні залишається проблема формування фонотеки й текстотеки мовлення носіїв українських східностепових говірок Донецчини, які належать до новостворених. Зупинимось на деяких особливостях створення мовного кадастру названого говіркового масиву.

На сучасному етапі маємо науково-навчальний посібник «Східностепові українські говірки», у якому вміщено зв'язні тексти, зібрані у 1995–1998 роках у населених пунктах Донеччини та інших регіонах України, подано матеріали до словника, з'ясовано характерні мовні риси досліджуваних говірок, висвітлено історію заселення Донецького краю [10]. Численні записи говірко-

вого мовлення (тексти-нарлативи) спостерігаємо в монографії Л. Д. Фроляк [11], яку можна вважати одним із зачинателів віртуальної фонотеки діалектного матеріалу (представлено записи на компакт-диску). Як свідчать автореферати кандидатських дисертацій В. Ю. Дроботенко [5], Н. Г. Загнітко [6], Н. Б. Клименко [7], М. С. Кушмет [8], Н. П. Сіденко [9], існують низки текстів, які подано в додатках до цих наукових праць.

Зауважимо, що внаслідок воєнних дій на Сході України (2014 – донині) деякі східностепові говірки Донеччини (і Луганщини) «перетворилися на *редуктивний ареал*, який і надалі зазнає трансформації» [2, с. 151]. Отже, своєчасне записування діалектного мовлення (як за різними програмами-питальниками, так і у формі текстів різної тематики) завжди буде важливою умовою для студіювання різних говіркових континуумів і східностепового обширу зокрема.

Нижче коротко розглянемо два автобіографічні тексти, зафіксовані у східностепових говірках Волноваського району Донеччини. Так, цікавими прикладами є тексти-спогади свідків голоду 1946–1947 років. Інформантами є корінні мешканці двох населених пунктів одного району. Згадують вони саме 1947-й – очевидно, найскладніший рік у повоєнний період (на той час чоловік-інформант був семирічною дитиною, жінка-інформант – десятирічною).

У першому тексті-нарлативі для вираження поняття «голод» використано такий лексичний потенціал народної мови: словосполучення *сорок с'омий год* (налаштовує читача на сприйняття відомостей про головну трагедію року – голод); іменник *голодоўка*; емоційно-оцінні демінутиви *по мал'ен'кому коржыку, каласк'і, у торбинку, зерн'атко*; конструкції із семантикою бажання *хл'іба хот'ілос' на'йістис', шоб хот' шо-не'буд' виросо*; конструкції із семантикою заперечення *не ол'ійі / не сала / н'ічого ц'ого не" було, н'іколи йо'го не" найідалис' – хл'іба н'іколи воши'ч'е не" на'йіс'а* (повтор стилістичного (емоційно-експресивного) спрямування) та ін.: *ну за'помн'ілос' м'ен'і сорок с'омий год // ме'н'і було ўже с'ем год / йак у нас голодоўка тут була у сел'і // помн'у те / шо хл'іба хот'ілос' на'йістис' / н'іколи йо'го не" найідалис' ў це ўрем'а // йа буў паца'ном / с'ім'яа ў нас велика була / бат'ко по'г'іб на войн'і // мати ў степу / а ми до'ма / хто чим / тут о'городом зан'імалис' / та'к'ім / шоб хот' шо-не'буд' виросо // помн'у йа / с'ідаем і'істи / картошка була ў нас / це ўже ўсе модно було / не ол'ійі / не сала / н'ічого ц'ого не" було // мат' мо'яа / ну ма'ма / о'то на шест' д'ітей / ко'ждому по та'кому мал'ен'кому коржыку // йа коло з'ерна там / не" з'мел'ано во'но не на йак'ій мел'нице / а руч'н'і та'к'і були / ет'і / жорна чи йак і'их називали то'д'і / ну кам'ен / на кам'ен мо'лол // помн'у / там у нас р'а'дом село / пол'е було пше'ниц'і / по'том ту пше'ниц'у ско'сили / б'ігаў каласк'і р'ват' туд'а і і'істи з'ерна / ц'ілу пше'ниц'у // ма'ма накри'ч'ала на мене / по'лайала / шоб не л'із туд'а / бо случайі були / та'к'і / шо л'уди поўми'рали / понайідалис' пше'ниц'і / понабу'хали у і'их там у к'іш'ках / і л'уди поми'рали / о'на нам не разр'ішала туд'а да'же по'б'ігти // р'а'дом пол'е було*

/ і шоб хо^дит' ту^да / но йак уже йо^го / це пол'е / ўбрали / мо^йа ма^ма хо^дила мо^лотит' цей ето / зерно / сна^пи / у сна^пах во^но бу^ло / там ма^ла^та^йка сто^йала / коло тойі ма^ла^та^йк'і / уруч^ну нак'і^дали / т^рахтар кру^ти^й / мо^лотили та^к'і зерна / і со^лома ви^па^дала там / зерно пр'ам у м'иш^к'і б'ігло / по^том у б'ричку і везли на то^к / а там о^то / де ма^ла^тарка мо^лотила / о^це ўсе // ну ка^пиц'у змо^лот'ат' / а там ас^танец'а / зерна па^ра^с:ипан'і // во^ни пере^йїхали до дру^гойі ко^пни / там назби^рали з:ем^л'о^йу / з ус'ім з йо^го о^так / у тор^бинку / до^дому при^н'іс / п'ішо^у іш'ч'е // про^ми^вайем ото йо^го / зем^л'а ўс'а рас^тала / виби^ла ў р^ешеті чи ў с^иту / ос^талос'а зер^н'атко те / пости^лили йо^го на шо-не^буд' там / на т^р'апку чи во^но висо^ахло // то^д'і зма^лоли / во^но там і кру^па / то спе^ч'ут' / ў суп хот' // йа то^го х^л'їба н'їколи во^пи'ч'е не^н на^йїс'а // (записано 2017 року від Гриценка Василя Валер'яновича, 1940 року народження, освіта – 10 класів, пенсіонера, у с. Валер'янівка Волноваського району Донецької області).

До засобів вербалізації поняття «голод» у другому тексті-нарративі належать такі лексичні ресурси: числівник *сорок сед'мий* (занурює реципієнта у простір подій того часу); іменник *голодоўка*; демінутивні утворення *коло^сочки*, *колос^ки*, *у пучочок* (повтор); стилістично маркований повтор *л'уди ж то голодн'і*; конструкції з прикметником *жи^в'і*; конструкції із семантикою заперечення *без за^жарки*, *без кар^тошки*; конструкція зі значенням бажання *шчоб жи^в'і ос^талис'* та ін.: *було це ж сорок сед'мий / голодоўка / ми хо^дили у степ / йа з^найу / шо ми на те поле хо^дили / там по^верх пше^ниц'і / не йач^мен' / жито / жито ж гу^шче за пше^ниц'у / нам ^нужно бу^ло ус'і т'і коло^сочки з^р'ізат' і у пучочок / у пучочок // і с'уди у кла^доўку ми с^да^вали // по^том л'уди ж то голодн'і / шо ро^бит' / л'уди ж то голодн'і / цей Шило да^ва^у л'уд'ам о^т'і коло^сочки / нар'ад помо^лот'ат' / а по^том же ж пот'рут' і ва^рили л'уд'ам / назива^ус'а кан^д'ор // ну без / йак той ка^зал / без за^жарки / без кар^тошки / ну ос' ў^кинут' о^ц'у кру^пу у в^оду / при^сол'ат' / і ос' це назива^ус'а кан^д'ор // ц'і шо ро^боч'і / да^вали по ополонику / а нам по п'ї^ополоника да^вали / а ўсе од^но да^вали / ми ўже жи^в'і були // і хто-то до^н'іс у Волно^ваху / шо Шило о^це в^аре / корме л'удей кан^д'ором // шо о^ц'і колос^ки / шо ми той йак йо^го / йїх пус^кайут' на с^торону / йо^го визи^вали / чут' не^н поса^дили // да в'ін же йїх се^бе-то не^н заб^ра^у / в'ін же л'удей спа^са^у / л'уди ж н'ісл'а то^го / шчоб жи^в'і ос^талис' / л'уд'ам же ^надо ў степ і ти ра^ботат' // (записано 2011 року від Квидовської Раїси Пилипівни, 1937 року народження, освіта – 7 класів, пенсіонерки, у с. Малинівка Волноваського району Донецької області).*

Отже, розглянуті діалектні тексти-нарративи свідчать про широкий набір лексем-вербалізаторів поняття «голод». Уважаємо за доцільне в подальшому з'ясувати особливості маніфестації згаданого поняття на матеріалі інших текстів цієї тематики. Доречно також провести порівняльний аналіз, урахувавши специфіку автобіографічного дискурсу на базі як сусідніх, так і віддалених говіркових ареалів, зокрема подільського ландшафту [див.: 1].

Перспективним є укладання хрестоматії різнотемних діалектних текстів, зафіксованих в українських новожитних східностепових говірках Південної Донеччини. Безсумнівно, наукова інтерпретація сформованого корпусу говіркових текстів дасть змогу здійснити якісний опис фонетико-граматичних і лексичних особливостей мовного континууму нової формації.

Література:

1. Гороф'янюк І. В. Життєвий шлях подільського селянина в мовному втіленні (на матеріалі автобіографічних текстів). Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичних студій / відп. ред. П. Ю. Гриценко. Київ: КММ, 2015. С. 83–91.
2. Гриценко П. Сторінками цінної монографічної студії (Фроляк Л.Д. Українські східностепові говірки Донеччини: Монографія. – Дрогобич: Посвіт, 2013. – 399 с.). Українська мова. 2015. № 4. С. 150–161.
3. Діалекти в синхронії та діахронії: загальнослов'янський контекст: тези доповідей міжнародної конференції / за ред. П. Ю. Гриценка; Ін-т укр. мови НАН України. Київ: КММ, 2014. 524 с.
4. Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичних студій / відп. ред. П. Ю. Гриценко. Київ: КММ, 2015. 504 с.
5. Дроботенко В. Ю. Лексика сімейних обрядів у говірках Донеччини: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Донецьк, 2001. 23 с.
6. Загнітко Н. Г. Назви їжі, напоїв у східностепових говірках Донеччини: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Донецьк, 2011. 19 с.
7. Клименко Н. Б. Назви одягу в східностепових говірках Донеччини: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Донецьк, 2001. 19 с.
8. Кушмет М. С. Сільськогосподарська лексика українських східностепових говірок: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Донецьк, 2014. 20 с.
9. Сіденко Н. П. Географічна апелятивна лексика східностепових говірок Центральної Донеччини: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Донецьк, 2003. 22 с.
10. Східностепові українські говірки: наук.-навч. посіб. / за заг. ред. д-ра філол. наук проф. Анатолія Загнітка. Донецьк: ДонДУ, 1998. 114 с.
11. Фроляк Л. Д. Українські східностепові говірки Донеччини: монографія. Дрогобич: Посвіт, 2013. 399 с.

ТЕРМІНОСИСТЕМА УКРАЇНСЬКОГО СИНТАКСИСУ У ВИШІВСЬКІЙ ЛІНГВОДИДАКТИЦІ

Іваницька Н. Л.

*доктор філологічних наук,
професор кафедри методики філологічних дисциплін
і стилістики української мови
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

Круш Т. А

*студентка факультету філології й журналістики
імені Михайла Стельмаха
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна*

В українському мовознавстві протягом останніх десятиліть поживався інтерес до терміносистем окремих галузей знань. Але поза межами наукової уваги дослідників залишається українська синтаксична терміносистема, що є важливою частиною лексичного складу літературної мови.

Терміни, виражаючи поняття окремих конкретних галузей науки або техніки, об'єднуються у термінологічні підсистеми з властивими їм закономірностями внутрішньої організації, взаємовідношень між відповідними номінативними одиницями.

На думку вчених, термінології властива універсальна системність, оскільки вона: 1) належить до загальної мовної системи, підпорядковуючись усім її законам (на семантичному, фонетичному, граматичному рівнях); 2) виражає систему понять окремо взятої галузі знання; 3) відбиває й обслуговує окремі ділянки й сторони системного світу [7, с. 19].

Враховуючи думки сучасних дослідників термінів, визначаємо таку робочу дефініцію поняття «терміносистема»: «терміносистема» – це впорядкована сукупність термінів, що набуває ознак системності в результаті поступового розвитку певної науки чи галузі знання та завдяки цілеспрямованій кодифікаційній, нормативній лінгвістичній обробці відповідної термінології, для найчіткішого відтворення її поняттєвої сутності.

Отже, цілісна терміносистема має бути об'єднана поняттєво, лексико-семантично і структурно. Системність синтаксичного терміна реалізується у плані змісту і у плані вираження. У плані змісту відбивається суть поняття, забезпечується його точність, лаконічність, однозначність. У плані вираження системність досягається однотипністю словотворчих моделей [6, с. 93]. Необхідно зауважити, що терміносистема українського синтаксису частково представлена адаптованими назвами, які були запозичені з грецької та латинської

мов, наприклад: *валентність* (лат.), *детермінант* (лат.), *період* (грец.), *модальність* (лат.), *еліптичне* (грец.) речення та ін.

Кожна з таких підсистем загальної терміносистеми українського синтаксису включає в себе базові та периферійні одиниці, які в металінгвістиці представлені однослівними та кількаслівними номінаціями. Базові та периферійні терміни об'єднуються в «синтаксичні гнізда», що також засвідчує терміносистемність синтаксису.

Терміносистему українського синтаксису у вишівській лінгводидактиці можна представити у вигляді таких підсистем: підсистема термінів словосполучення, підсистема термінів простого речення (ускладненого та неускладненого), підсистема термінів складного речення (складносурядного, складнопідрядного та безсполучникового), підсистема термінів складних синтаксичних конструкцій та періоду, підсистема термінів тексту і підсистема термінів пунктуації.

До «найпотужнішого» розгалуженого синтаксичного гнізда вишівського терміну «речення» входять такі неоднослівні номінації: *агентивне речення, багаточленне складне речення, бажальне речення, безособове речення, буттєве (екзистенційне) речення, буттєве номінативне речення, вигукове речення, вказівне номінативне речення, власне-називне речення, вокативне речення, вставлене речення, вставне речення, генітивне речення, головне речення, двоскладне речення, другорядне речення, єднальне складносурядне речення, залежне речення, заперечне речення, з'ясувальне речення, контекстуальне неповне речення, іменне двоскладне речення, іменне односкладне речення, інфінітивне односкладне речення, наказове речення, неозначено-особове речення, непоширене речення, номінативне речення, нерозчленоване складнопідрядне речення, односкладне дієслівне речення, односкладне іменне речення, означальне речення, означено-особові речення, окличне речення, оцінне номінативне речення, питальне речення, підрядне речення, повне речення, поширене речення, просте двоскладне речення, просте непоширене речення, просте односкладне речення, просте ускладнене речення, просте поширене речення, речення-звертання, речення-прикладка, речення-репліка, розповідне речення, розчленоване складнопідрядне речення, самотійне речення, складне речення, складне речення з кількома типами синтаксичного зв'язку, складне сполучникове речення, складнопідрядне речення, складнопідрядне сполучникове речення, складносурядне безсполучникове речення, складносурядне речення, складносурядне речення відкритої структури, складносурядне речення закритої структури, спонукальне речення, структурно неповне речення, сурядне речення, частковозаперечне речення¹.*

¹Номінації виписані з монографії Загнітка А. П., Миронової Г. М. Синтаксис української мови (Загнітко А. П., Миронова Г. М. Синтаксис української мови : Теоретико-прикладний аспект. Брно : видавництво Університету Масарика, 2013. 225 с.).

Терміносистема сучасного українського синтаксису, у переважній більшості, представлена кількаслівними номінаціями. Аналіз чималої кількості неоднослівних синтаксичних термінів вишівської лінгводидактики засвідчує, що на перший план у дихотомії «периферійність / центральність» іменникових словоназв виходить прикметникове слово, яке, розширюючи семантичний обсяг іменникової словоназви, перетворюється в обов'язкову складову неоднослівної номінації [4, с. 36]. Терміносистема сучасного українського синтаксису не може обійтися без деяких словоназв атрибутивних денотатів, які, «подолавши» свою факультативність у формально-синтаксичній структурі речення, перетворилися в найнеобхідніші елементи, здатні розширювати семантичний обсяг предметного денотата чи навіть перетворюватись у спеціальні неоднослівні терміни [3, с. 151-152].

Проаналізований нами емпіричний матеріал засвідчує, що характерною тенденцією терміносистеми українського синтаксису у вишівській лінгводидактиці є також заміна традиційних термінів іншими номінаціями-термінами («односкладні речення» на «однойдерні речення», «безособові» та «неозначено-особові речення» – «відмінювано-дієсловні», «вокативні речення» – «звертальні комуніканти» та ін.).

Зауважимо, що з розвитком синтаксичної теорії відбувається закономірний процес зміни кількісного і якісного складу термінології. Сьогодні великий масив термінів залишається поза словником через відсутність одностайності в підходах до класифікації й опису синтаксичних одиниць, відношень між ними тощо [8, с. 126].

У перспективі дослідження – подальше вивчення особливостей системи сучасної української термінології, специфіки їхньої інтерпретації у словниках, із урахуванням мінімалізації / максималізації параметрів та кореляції сем у неоднослівних номінаціях.

Література:

1. Загнітко А. П., Миронова Г. М. Синтаксис української мови: Теоретико-прикладний аспект. Брно: видавництво Університету Масарика, 2013. 225 с.
2. Іваницька Н. Л. Змістова й формальна складові інтерпретаційного поля термінів у галузевих словниках сучасної української літературної мови. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): зб. наук. праць. Вінниця: ТОВ фірма «Планер». 2016. Вип. 23. С. 20-28.
3. Іваницька Н. Л. Повнозначне слово української мови в сучасних категорійних вимірах: монографія. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2017. 266 с.
4. Іваницька Н. Л. Розширення семантичного обсягу іменникових словоназв предметних денотатів. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство). 2014. Вип. 20. С. 33-40.

5. Книщенко Н. П. Наукова рецепція понять «термінологія» і «термінологічна система» (на матеріалі термінології дорожньо-будівельної галузі). Вісник національного університету «Львівська політехніка»: зб. наук. праць 13 міжн. наук. конференції «Проблеми української термінології Слово Світ 2014». Львів: видавництво Львівської політехніки. 2014. № 791. С. 57-61.

6. Симоненко Л. О. Формування української біологічної термінології. Київ: Наукова думка, 1991. 152 с.

7. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови: монографія. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. 160 с.

8. Чернобров Ю. А. Синтаксичний термін як об'єкт дослідження в українському історичному термінознавстві. Термінологічний вісник. 2013. Вип. 2(1). С. 122-128.

THE COLORATIVE «WHITE» IN ITALIAN

Lozenko V. V.

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor of Latin Language and Medical Terminology Department

Kharkov National meDical University

Kharkiv, Ukraine

One of the most widespread colour names in any language is white. There have been found a lot of colorative set phrases with the component «white» in the linguistic view of the world, in addition in Italian.

Topicality of the research is determined by the focus of linguistics on examining of colour names. Colorative vocabulary has been studied by a large number of scientists, for instance O. Artemova [1], A. Vasylevych [2], N. Kozlova [4], T. Semashko [6], L. Floyd [7].

However colour names function in Italian has not been examined in details. Italian is the language of art and culture, the way of communication in touristic business because the most of residents in Italy don't speak English. They prefer to speak in their mother tongue. Italian is a very expressive language in which one can find a large number of words connected with emotions, psychological «portrait» of a person, emotional state of mind.

Research has shown that there are a lot of set colorative phrases with the lexeme «white» in Italian. Majority of them can be defined as comparative ones: bianco come la camicia \ una candela \ un morto \ la cera \ un fazzoletto \ il latte \ un marmo etc. (white as a sheet \ a candle \ death \ wax \ a handkerchief \ milk \ marble etc.). Such comparative lexemes with the component «white» have negative connotations representing such emotional states of mind as depression, fear, confu-

sion, desperation. There are other set colorative phrases with the lexeme «white» for describing of feelings or emotions: *nicchiare a pan bianco* (to complain without a reason), *vedere (tutto) bianco* (to be an optimist).

It is worth focusing on the lexeme «white» in set colorative phrases connected with vote: *votare bianco* (to vote against); *firmare in bianco* (to put one's signature on a blank voting paper); *lasciare in bianco* (to leave blank space); *cambiale in bianco* (blank paper \ blank cheque).

One can find set colorative phrases with the component «white» in names of Italian dishes: *pasta in bianco* (spaghetti with butter and onion); *pesce in bianco* (boiled fish); *patate \ riso in bianco* (boiled potatoes \ rice); *arte Bianca* (the art of baking).

It is worth outlining the set colorative phrases with the lexeme «white» in nominations denoting comprehension: *conoscere il bianco dal nero \ distinguere il bianco dal nero* (to be able to make difference between black and white, good and bad); *chiamare nero il nero e bianco il bianco* (to call things their names); *non distinguere il nero dal bianco* (not to be able to make difference between black and white, good and bad); *fare del (il) bianco nero \ fare diventare bianco il nero* (to prove that black is white); *pigliare (prendere) (il) bianco per nero \ mostrare (far vedere) il bianco per nero* (to take white for black).

One can find a number of set phrases with the component «white» in nominations of something extraordinary, unusual: *carvo bianco \ mosca bianca* (white crow); phrases describing death: *la morte bianca* (white death, death from gas); *far bianco* (to kill): *omicidio bianco* (death from industrial accident).

Conclusions. The colorative «white» has different particularities which can't be described only as negative or positive ones. Set colorative phrases with the component «white» include a large number of nominations relating to different fields of usage (psychology, cookery, social sphere).

References:

1. Артёмова О. Теория и практика лингвокультурного анализа. Уфа: Рио-БашГУ, 2006. 128 с.
2. Василевич А. Исследование лексики в психолингвистическом эксперименте: на материале цветообозначения в языках разных. Москва: Наука, 1987. 140 с.
3. Итальянско-русский фразеологический словарь \ ред. совет: Я. И. Рецкер (гл.) и др. Москва: Рус. яз., 1982. 1056 с.
4. Козлова Н. Когнитивный механизм метафоризации цвета (на материале фразеологизмов с колоративами *green* \ зелёный): автореф. дис. ...канд. филол. наук: 10.02.19. Иркутск, 2010. 16 с.
5. Ольхова О. Функциональные особенности колоратива «белый» в современной женской прозе. Приволжский научный вестник. 2014. № 9 (37). С. 81–83.

6. Семашко Т. Місце колоративної лексики і фразеології в мовній картині світу. Філологічні науки. 2007. Ч. 1. С. 40–46.

7. Флойд Л. Лінгвоментальна специфіка непрямих назв кольорів (на матеріалі іспанської, англійської, української, російської мов): автореф. дис. ...канд. філол. наук: 10.02.15. Одеса, 2014. 21 с.

ОБ АКТУАЛЬНОСТИ ИССЛЕДОВАНИЯ КАТЕГОРИЙ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ВРЕМЕНИ И ХУДОЖЕСТВЕННОГО ПРОСТРАНСТВА В ПЕРВЫХ ЦИКЛАХ Н. В. ГОГОЛЯ

Павельева А. К.

*кандидат филологических наук,
доцент кафедры иностранной филологии и перевода
Полтавский национальный технический университет
имени Юрия Кондратюка
г. Полтава, Украина*

Художественное время и художественное пространство – важнейшие компоненты структуры художественного мира Н. В. Гоголя. Это значимые категории поэтики и формы существования изображённого писателем мира. Они исследуются уже около полувека, однако до сих пор не изучены в достаточной мере во всём их многообразии. В современном литературоведении время и пространство, способы их реализации рассматриваются как зеркало психологизма, как категории, отражающие мировоззрение, мировосприятие и философию автора. Анализ категорий художественного времени и пространства позволяет понять особенности поэтики писателя, авторского замысла и задач, которые он ставил перед собой, выявить определённые закономерности функционирования его художественного мира.

Начиная с 60–70-х годов XX века, в литературоведении возрастает интерес к категориям художественного времени и художественного пространства. Об этом свидетельствуют работы С. А. Бабушкина, М. М. Бахтина, А. Б. Ботниковой, Н. К. Гея, Д. С. Лихачёва, Ю. М. Лотмана, Н. А. Позняковой, Н. Ф. Ржевской, Н. Г. Сивохиной, З. Я. Тураевой и др. С начала 1980-х годов в научном обиходе активно используется термин «хронотоп». Исследователи ставят перед собой задачу наиболее полно охарактеризовать это художественное явление, его особенности и формы выражения, определить его место в композиции художественного произведения. В конце 70-х годов XX века данная научная тематика частично стала разрабатываться и в гоголеведении (А. Г. Ковальчук [4], Ю. М. Лотман [6], Ю. В. Манн [7]). С начала XXI века только в России было защищено более 50 диссертаций по творчеству Гоголя, в том числе три (Н. С. Болкунова [1], И. Ф. Заманова [2], О. С. Карандашова

[3]) посвящены изучению и осмыслению художественного времени и пространства в произведениях Н. В. Гоголя.

Наиболее активно проблема художественного времени и пространства в творчестве Гоголя разрабатывается на сломе тысячелетий. Начало нового тысячелетия ознаменовано появлением компаративных исследований пространственно-временной картины мира Гоголя и других писателей (В. С. Воронин, С. Г. Григоренко, М. А. Еремин, А. И. Иваницкий, Н. П. Иванова, Е. В. Треногина, С. В. Ушакова и др.), что свидетельствует об актуальности данной проблемы в науке о литературе. В то же время анализ категорий художественного времени и пространства в произведениях Н. В. Гоголя в украинском литературоведении представлен менее фундаментально. В 2011 г. была защищена диссертация В. О. Коркишко [5], основным предметом изучения в которой является хронотоп дороги.

В настоящее время рассматриваемые категории наиболее полно исследованы на материале «Петербургских повестей», «Арабесок», «Мертвых душ» и «Ревизора». Несмотря на то, что многие литературоведы, занимавшиеся поэтикой Гоголя, касались тех или иных аспектов пространственно-временного строения художественного мира писателя, нам не удалось обнаружить комплексного, системного анализа художественного времени и художественного пространства в циклах Н. В. Гоголя «Вечера на хуторе близ Диканьки» и «Миргород». Поэтому, несмотря на наличие тезисов и статей, посвящённых данной теме, следует отметить, что чаще всего время и пространство исследуются на материале «мистических» повестей писателя, а такие произведения, как «Сорочинская ярмарка», «Иван Федорович Шпонька и его тетушка», «Тарас Бульба», «Повесть о том, как поссорился Иван Иванович с Иваном Никифоровичем» недостаточно изучены в данном плане.

Многие исследователи (Н. А. Бондарь, Н. А. Ковалёва, В. Ш. Кривонос, С. В. Невольченко, В. В. Образцова, А. Л. Петрова, Б. А. Успенский, Т. П. Целехович и другие) освещают время или пространство на материале одной повести, выделяя доминирующую, по их мнению, категорию, или рассматривают весь цикл сквозь призму пространственных или временных характеристик. В большинстве имеющихся на сегодняшний день работ анализируется либо время (Е. Е. Дмитриева, А. Б. Есин, А. В. Козлова, В. О. Сидоренко), либо пространство (Ю. В. Ветчинкина, А. Х. Гольденберг, И. А. Есаулов, С. З. Иткулов, Н. И. Ищук-Фадеева, О. С. Карандашова, А. С. Киченко, В. В. Кондратенко, В. Ш. Кривонос, Ю. М. Лотман, Ю. В. Манн, В. В. Маркова, В. В. Мароши, И. П. Мегела, Б. И. Николаев, М. А. Новикова и И. Н. Шама, Г. Н. Поспелов, Ю. Руднев, В. Л. Скуратовский, В. В. Тихонова, В. Н. Топоров, О. В. Федулова, А. Хансен-Лёве, С. О. Шведова, В. Г. Щукин), реже – хронотоп (М. М. Бахтин, В. О. Коркишко, И. И. Меркулова). Однако такой подход не всегда оправдан, потому что в одних повестях Гоголя ведущую роль играет время, в других – пространство, в третьих – сложное переплете-

ние и чередование времени и пространства, в четвёртых – хронотопы и микрохронотопы.

Как правило, при рассмотрении пространственно-временной структуры первых гоголевских циклов, литературоведы чаще всего обращают внимание на оппозиции «своё/чужое» пространство, антитезу «Диканька–Петербург», историческое время в повестях «Ночь перед Рождеством», «Пропавшая грамота», «Страшная месть», «Тарас Бульба»; специфику организации пространства в повести «Вий». Они являются своеобразными «хронотопическими ориентирами», которые упоминаются едва ли не в каждой второй работе. Значительная часть исследований посвящена именно категории пространства, как первостепенной в произведениях Гоголя, а художественное время анализируется вскользь или же как составная часть хронотопа. Требуют дальнейшего изучения вопросы о роли и функциях использованных автором разновидностей времени и пространства, об авторской игре со временем, о взаимосвязи героев и пространства в гоголевских повестях.

В украинском литературоведении интерес к пространственно-временной проблематике в творчестве Н. В. Гоголя активизировался лишь в последнее десятилетие. История хронотопического анализа произведений писателя только начинается, что открывает широкое поле для исследований.

Несмотря на то, что некоторые аспекты художественного пространства и художественного времени частично освещались в диссертациях И. Ф. Замановой, О. С. Карандашовой, В. О. Коркишко, И. И. Меркуловой, а также стали предметом изучения в диссертации А. К. Павельевой [8], многие компоненты пространственно-временной картины мира в ранней прозе Гоголя до сих пор не привлекали внимание исследователей.

Таким образом, проблема изучения художественного времени, художественного пространства, хронотопа и хронотопических мотивов, топосов и локусов в гоголевских циклах «Вечера на хуторе близ Диканьки» и «Миргород» не является научно исчерпанной, требует дальнейшего исследования, а отдельные, связанные с ней положения, нуждаются в пересмотре, дополнениях и уточнениях.

Литература:

1. Болкунова Н. С. Мотивы Дома и Дороги в художественной прозе Н. В. Гоголя: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.01.01. Саратов, 1999. 19 с.
2. Заманова И. Ф. Пространство и время в художественном мире сборника Н. В. Гоголя «Вечера на хуторе близ Диканьки»: дис. ... канд. филол. наук: 10.01.01. Орёл, 2000. 186 с.
3. Карандашова О. С. Художественное пространство «украинских» сборников Н. В. Гоголя («Вечера на хуторе близ Диканьки», «Миргород»): автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.01.01. Тверь, 2000. 20 с.
4. Ковальчук О. Г. Гоголь: буття і страх. Монографія. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2009. 127 с.

5. Коркішко В. О. Хронотоп дороги у творчості М. В. Гоголя: семантика та художні функції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.02. Сімферополь, 2011. 20 с.

6. Лотман Ю. М. Художественное пространство в прозе Гоголя. О русской литературе: Статьи и исследования (1958–1993). История русской прозы. Теория литературы. СПб.: «Искусство-СПБ», 1997. С. 621–658.

7. Манн Ю. В. Что означает гоголевский образ дороги. Смелость изобретения: Черты художественного мира Гоголя. 2-е изд., дополн. М.: Дет. лит., 1979. С. 129–138.

8. Павельева А. К. Художественное время и художественное пространство в циклах Н. В. Гоголя «Вечера на хуторе близ Диканьки» и «Миргород»: дис. ... канд. філол. наук: 10.01.02. Полтава, 2012. 213 с.

МЕТОДИКА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ-ЮРИСТІВ

Ситько О. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри українознавства*

*Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса, Україна*

Дистанційне навчання (ДН), що дозволяє здобувати освіту на відстані і реалізовується із застосуванням телекомунікаційних технологій, дедалі ширше входить у практику українських вузів [1]. До числа безперечних достоїнств ДН належить можливість використання сучасних освітніх технологій і можливість гнучкого графіку навчання, при якому інтенсивність і тривалість заняття може регулюватися самостійно.

Особливість викладання латинської мови для юристів полягає в тому, що студенти немовних напрямів підготовки, з одного боку, мають жорстко обмежену кількість академічних годин (курс практично винесений на самостійне опанування), з іншого – стоять перед засвоєнням потужної граматичної бази, що в сукупності не дає часової можливості застосування творчих, неординарних форм проведення занять, надає дуже мало варіативності, адже метою вивчення є цілісне засвоєння матеріалу, передбаченого програмою [2].

Дистанційна форма навчання латинській мові і основам юридичної термінології органічно вписується в цей контекст, оскільки вона будується на управлінні самостійною пізнавальною діяльністю студента, а увесь освітній процес стає для нього системою розвиваючого, креативного і проблемного навчання. Водночас досвід навчання латинської мови дистанційно в нашій країні вкрай обмежений.

Методика навчання латинській мові в дистанційній формі повинна ґрунтуватися на вивченні теоретичного матеріалу, формуванні практичних навичок і умінь, оволодінні лексичним матеріалом й іншими методами подальшої пізнавальної діяльності. Дисципліна «Латинська мова» вивчається на першому курсі і є досить складним для засвоєння предметом, що включає вивчення граматики і закладає основи для свідомого засвоєння професійної мови.

У зміст діяльності викладача із забезпечення самостійної роботи студентів входять: відбір і розроблення навчально-методичних матеріалів і посібників із дисципліни, розроблення дидактичних матеріалів, розроблення і проведення комп'ютерних тестувань і консультацій у режимі «on-line». Структура навчально-методичного комплексу дистанційного навчання латинської мови включає робочу програму з виділенням модулів, тематичний план, підручник, що містить теоретичний матеріал, тести і глосарій, а також методичні матеріали з вивчення навчальної дисципліни.

Оскільки перехід від старої системи організації навчального процесу до нової пов'язано з комплексом невирішених проблем і обмеженості ресурсів, ми вважаємо, що на початкових етапах організації ДН слід зберігати спадкоємність стосовно традиційних форм навчання. У зв'язку із цим, разом з електронними навчально-методичними матеріалами можна запропонувати студентам-заочникам, які оберуть дистанційне навчання, комплект навчальних, навчально-методичних і навчально-довідкових матеріалів, що включає базовий підручник, термінологічні і перекладні словники, тренувальні тестові завдання з еталонами відповідей на традиційних паперових носіях.

Водночас, у міру впровадження ДН і розширення контингенту студентів, відбуватиметься заміна цих складових досконалішими електронними аналогами. Передбачається, що в комплект навчально-методичного забезпечення повинні входити: робочий зошит, в якому викладається основний зміст модулів і де виконуються завдання, що активізують засвоєння цього змісту студентами; компакт-диск з електронним підручником, що містить гіпертекстові посилання, а також додаткові бази даних, що розширюють і поглиблюють основний зміст підручника; додаткові матеріали для самостійної роботи, що розміщуються на сервері і в електронній бібліотеці вузу; збірники завдань, теми контрольних робіт і інструкції щодо їх написання; методичне керівництво і путівник до комплекту.

Іншою важливою проблемою є відбір і структурна організація матеріалу. На наш погляд, найбільш оптимальним є принцип модульного навчання. Студенту пропонується навчальна програма, яка включає план роботи, банк інформації і методичні рекомендації до їх використання.

Курс розпочинається зі вступної лекції, в якій студенти знайомляться із структурою курсу, основними вимогами, що пред'являються при вивченні курсу латинської мови за допомогою ДН, з переліком знань і умінь, які вони повинні опанувати до моменту складання заліку, з методикою самостійного вивчення

латинської мови, а також методикою заучування лексики. Тут же студентам пропонується досить великий список обов'язкової і додаткової літератури.

Кожен модуль включає: лекцію, в якій розглядаються основні граматичні, лексичні і термінологічні питання; лексичний мінімум, який студенти повинні засвоїти; контрольний тест, що дозволяє оцінити міру засвоєння студентом матеріалу по темі. Формування практичних навичок і умінь здійснюється в традиційній формі на основі базового підручника і тренувальних завдань на паперових носіях. Контрольний тест складається з 25 питань, які обираються програмою методом випадкової вибірки. У разі невиконання тесту за вказаний час тест стає недоступний і вважається невиконаним.

На вивчення кожної теми виділяється в середньому два тижні, відповідно, контрольний тест має бути виконаний один раз у чітко визначені терміни. У разі незадовільного результату студенти мають право на перескладання тесту впродовж наступного тижня. Виконання завдань, що входять до комплексу навчально-методичного забезпечення самостійної роботи, дозволяє вирішити велике коло дидактичних завдань: маршрутизації вивчення навчальних матеріалів; багатократного опрацювання і осмислення студентом їх змісту; індивідуалізації навчання; самооцінки і контролю студентів за своєю успішністю; мотивації навчання, а в цілому – реалізує функції управління навчальним процесом, у традиційних моделях виконувани викладачем.

В умовах ДН самостійна робота – основний вид діяльності студента, який має дослідницький, творчий характер. Організація самостійної роботи полягає в пошуку, зборі, аналітико-синтетичній переробці інформації і в поданні її у формі вторинного документа – контрольної роботи або тесту.

За результатами досліджень, на момент вступу до закладу вищої освіти лише третина студентів здатна самостійно працювати з різними джерелами інформації, близько 80% студентів, самостійно виконуючи дії з вирішення навчальних проблем і виконання домашніх завдань, потребують додаткових консультацій із викладачем. Майже всі студенти відчувають потребу в педагогічній підтримці їхньої самостійної роботи при виконанні різних навчальних завдань. При організації навчального процесу за будь-якою формою навчання технології ДН можуть використовуватись для методичного та дидактичного забезпечення самостійної роботи, контрольних заходів, а також при здійсненні навчальних занять.

Індивідуальні консультації, які організовуються як в очному (синхронному), так і в заочному (асинхронному) режимі, забезпечують постійний зворотний зв'язок з викладачем, необхідний для повноцінного ДН. Основна функція викладача в ДН – консультаційно-координуюча на основі індивідуального підходу. На відміну від традиційної заочної освіти, індивідуальні консультації студентів складають в ДН до 50% педагогічного навантаження викладача. Моніторинг самостійної роботи студента і його атестація здійснюється шляхом підсумовування балів за виконання контрольних тестових завдань по кожному модулю. Успішно атестовані студенти-заочники звільняються від

складання іспиту. Таким чином, створюються умови для проведення заочних форм моніторингу і перевірки знань, забезпечується варіативне проходження атестації, підвищується об'єктивність, зменшується число студентів на очному іспиті і в якості додаткового результату – посилюється практична спрямованість освіти.

Необхідно відмітити також ще одну характерну рису часу – можливість використання Інтернет-ресурсів латинською мовою і для вивчення латинської мови, які представлені офіційним сайтом Ватикану, науковими сайтами, численними «школами» (наприклад Schola Latina Universalis), довідковими ресурсами, on-line перекладачами. Окрім цього, на форумах активно обговорюються питання актуальності, складності і необхідності вивчення латинської мови, рекомендуються навчальні посібники, даються практичні поради – як вивчати латину.

На закінчення слід зазначити, що на сучасному етапі дистанційні технології, поза сумнівом, потрібні. Але впровадження їх в освітнє середовище вимагає глибокого доопрацювання. Адже, відповідно до Положення про дистанційне навчання, затверджене наказом МОН України від 25.04.2013 № 466, перехід на дистанційне навчання вимагає не лише науково-методичного забезпечення, але й системотехнічного забезпечення, яке включає: апаратні засоби, що забезпечують розроблення і використання веб-ресурсів навчального призначення, управління навчальним процесом та необхідні види навчальної взаємодії між суб'єктами дистанційного навчання у синхронному і асинхронному режимах; інформаційно-комунікаційне забезпечення для реалізації навчального процесу у синхронному та асинхронному режимах; програмне забезпечення загального та спеціального призначення, яке має бути ліцензійним або побудованим на програмних продуктах з відкритими кодами; веб-ресурси навчальних дисциплін (програм). А це, у свою чергу, потребує значних додаткових капіталовкладень у систему освіти, які мають бути спрямовані не лише на покращання матеріальної бази і залучення фахівців у галузі інформаційних технологій, але і на перепідготовку викладацького складу, зміну його менталітету і ставлення до цього виду освіти.

Література:

1. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія: матеріали міжвузівського вебінару / за ред. Л.Б. Ліщинської. Вінниця, 2017. 102 с.
2. Кацман Н.Л. Методика преподавания латинского языка. Москва, 2003. 258 с.

CULTUROLOGY

«ТЕАТР» БЛАЗНІВ ЯК ФЕНОМЕН ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ: СОЦІОКОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ

Прокопович Л. В.

кандидат технічних наук,

доцент кафедри культурології, мистецтвознавства та філософії культури

Одеський національний політехнічний університет

м. Одеса, Україна

Погляд на театральність життя не лише як на культурний феномен, а й як на дослідницьку парадигму [1] передбачає дослідження такої поведінкової риси (або стратегії), як артистизм. Якщо театралізацію життя розглядати як форму соціальної комунікації, то слід визнати, що артистизм сприяє підвищенню ефективності такої комунікації [2].

Зважаючи на те, що визначення поняття «артистизм» досі залишається проблемним і дискусійним [3], дослідження його природи і проявів у «театрі» життя є актуальними.

В цьому аспекті певний інтерес викликає інститут блазнів, який сформувався у середньовічній Європі.

Інститут, або «театр», блазнів формувався під впливом такого різновиду масових ритуалів, як Сатурналії. На це вказує зовнішній вигляд блазнів, типовим аксесуаром костюму яких був ковпак із дзвониками. Три довгих його кінця символізували осячі вуха та хвіст – атрибути карнавальних костюмів під час римських Сатурналій та «осячих процесій» раннього Середньовіччя.

І Сатурналії, і «осячі процесії» були пов'язані з ідеєю перевероту всіх норм, коли на короткий термін слуги ставали панами, а пани – слугами, коли відмінялися всі традиційні табу, коли мінялись місцями серйозне і блазнівське. Сатурналії – свого роду обрядове повернення у «золоте століття», до повноти сакрального, яке існувало до введення обмежень.

А ще Сатурналії, як свята на честь Сатурна – бога землеробства та плодючості землі, присвячувались зібраному врожаю. Ця семантика теж була своєрідно представлена в екіпіровці блазнів. В руках вони часто тримали брязкальце – паличку, до якої прив'язували бичій пузир з насипаним в нього горохом. Це приладдя було у блазнів ще з часів Стародавнього Риму. Воно виступало в якості фалічного символу (з часом – як засіб посоромлення). До того ж горох, який у давнині вважався символом плодючості, також асоціювався із тілесним низом. На Русі блазні прикрашали себе ще й гороховою соломою, звідки, власне, і пішла назва «шут гороховый» [4].

Вся ця атрибутика мала візуально позначати особливий статус блазня, людини, яка не лише мала розважати публіку і короля (до професійних навичок блазнів входили гра на музикальних інструментах, жонгливання, загадування загадок, акторська майстерність), а й виконувала специфічні функції при королівському дворі.

Блазень був символічним близнюком короля (як типовий міфологічний трикстер [5]). Йому дозволялось більше, ніж будь-кому. Під виглядом жарту він міг говорити про те, про що іншим говорити було заборонено. В ті часи через відсутність свободи слова вельможі не могли критикувати короля, а король не завжди міг дозволити собі відкрито критикувати впливових осіб. За них це робили блазні. Через кривляння, жартівливі балачки дурнів представники середньовічної еліти доводили до відома короля та решти свої претензії, критику, скарги або ризиковані пропозиції.

Звичайно ж, робити це доводилось у завуальованій формі. Бо, незважаючи на те, що блазні (як і герольди) мали недоторканність, серйозно карати їх було дурним тоном, такі випадки все ж траплялись. Якщо блазні перетинали межі дозволеного, наказували їх, а не вельмож.

В цих умовах саме артистизм допомагав блазням сказати все, що треба, і при цьому не викликати гнів у короля та інших можновладців.

При такому подвійному становищі, коли «ліцензія на правду» нібито є, але ж в будь-який момент може бути скасована, артистизм проявляється як явище ситуативне. При незмінних «декораціях» та «ролях» підтекст «вистави» може виявитись яким завгодно.

Таким чином, можна зробити висновок, що блазні при королівських дворах виконували важливу комунікативну функцію – вони були своєрідними ретрансляторами інформації, яка виходила за нормативні рамки.

Це робило блазнів героями фольклору, народними улюбленцями, а іноді – навіть символами.

Яскравий приклад знаходимо в історії Польщі. У польському фольклорі збереглося ім'я блазня Станьчика, як гострослова, який висміював актуальні політичні події і згодом став символом патріотизму.

Саме це поєднання рис особистості і міфологізованого образу намагався передати в картині «Блазень Станьчик на балу у королеви Бони у Вавелі» (1862) польський художник Ян Матейко. Наділивши блазня рисами власної зовнішності, Ян Матейко натякає, що положення блазня схоже із положенням митця у суспільстві: він повинен розважати публіку і, водночас, говорити правду. Хоч правду цю не завжди чують.

Адже в цьому і полягає артистична майстерність блазня – говорити правду так, щоб люди вірили і не вірили, щоб не могли під маскою веселого балакуна розгледіти живий розум, завжди готовий до імпровізації, проникливості, а може, хтозна, й політичну прозорливість. Бо виникають іноді ситуації, коли всі міняються місцями і ролями. Як і в момент, зафіксований у картині, – біля кресла, в якому сидить Станьчик, на столі лежить рапорт про падіння Смо-

ленську в 1514 році. Станьчик тут єдиний, хто сумує з цього приводу. Решта продовжує веселитися на балу. Втім, смуток свій блазень не покаже нікому. Вийшовши знов до публіки, він буде кривлятися, блазнювати, як належить придворному дурню.

Чому саме блазню довіряють оприлюднювати незручну правду, важливі, але ризиковані пропозиції? Тому, що, щоб він не казав, його неможливо ошельмувати, дискредитувати. Будь-кого можна ошельмувати, оголосивши блазнем. А блазень – і є блазнем. В нього немає репутації, щоб її втратити.

Це дуже зручний спосіб «вбросу» нових ідей в інформаційний простір суспільної думки.

Тому, незважаючи на те, що з приходом епохи Просвітництва та Реформації традиція найму блазнів припинилась, зовсім це явище не зникло: в сучасному політичному «театрі» час від часу з'являються «блазні», які виконують ті ж самі соціокомунікативні функції. Для чого користуються таким самим професійним артистизмом.

Отже, аналіз функцій блазнів у придворно-політичному «театрі» дає підстави вважати, що артистизм часто проявляється в ситуаціях (зокрема, інформаційно-комунікативних), коли порушуються деякі правила, перетворюючи ці ситуації на гру або «спектакль».

Все це дає підстави розглядати артистизм як важливу складову театральності, яка дозволяє в умовах публічності вирішувати різноманітні культурні та соціальні завдання.

Література:

1. Прокопович Л.В. Парадигма театральності в исследованиях социокультурной коммуникации. Актуальні дослідження в соціальній сфері: матеріали десятої міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 17 листопада 2017 р.). Одеса, 2017. С. 21–22.
2. Прокопович Л.В. Исследование театральности как черты коммуникативных функций литературных трикстеров. ScienceRise. 2017. № 10(39). С. 24–27. DOI: 10.15587/2313-8416.2017.112348.
3. Прокопович Л.В. Исследование артистизма и театральности в спорте как в культурной практике. Молодой ученый. 2018. № 7(59). С. 350–353.
4. Почему шут гороховый? Вокруг света. URL: <http://www.vokrugsveta.ru/quiz/687/> (дата звернення 16.09.2018).
5. Радин П. Трикстер. Исследование мифов североамериканских индейцев. Санкт-Петербург: Евразия, 1999. 288 с.

УКРАЇНСЬКИЙ МУЗИЧНО-ДРАМАТИЧНИЙ ТЕАТР І ПОЛЬСЬКИЙ ТЕАТР В КОНТЕКСТІ ПРОСТОРУ ДІАЛОГУ КУЛЬТУР

Ян І. М.

*кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри естрадного виконавства
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
м. Київ, Україна*

Сучасні науково-дослідницькі проєкції позначені сталим інтересом до національної культури з позиції відтворення репрезентативної, цілісної, неупередженої картини національного духовного життя та її актуалізації в сучасних соціокультурних реаліях. Музично-драматичний театр виступає важливим чинником збереження культурної традиції, духовних орієнтирів нації, а концептуальне опрацювання шляхів, динаміки та перспектив його розвитку, стає одним із пріоритетних напрямів сучасного культурологічного дискурсу.

Музично-драматичний театр завжди був важливою складовою національної культурно-історичної спадщини, виразником коду етнічної свідомості, національного менталітету, яскравим концептом духовного поступу української нації, джерелом збереження етнотрадицій, духовного пізнання, світоглядних цінностей. Саме завдяки своїй музичній складовій, яка є універсалією культури, зрозумілою широкому громадському загалу, музично-драматичний театр пропагував культуру, традиції нації та водночас сповідував загальнолюдські цінності в соціосфері суспільства.

Варто зазначити, що культура будь-якої нації при певному абстрагуванні виконує дві головні функції: перша – постає стосовно своєї етнонаціональної спільноти в соціально-адаптивній якості, друга – виділяє, відмежовує цю культуру від інших, не даючи їй загубитися в розмаїтті світових національних культурних типів. Для кожного з європейських народів, і це добре помітно на прикладі слов'янських культур у процесі їх національного становлення, фольклорна й видовищна культури являли собою важливий адаптаційний засіб і були одним із чинників етногенезу.

У період становлення українського музично-драматичного театру (наприкінці ХІХ ст.), позначеного неймовірними цензурними обмеженнями та утисками, позбавленням можливості легальної праці, легалізації науково-просвітницьких культурно-мистецьких об'єднань на теренах Російської імперії, українським культурним діячам залишалося лише одне – активно протидіяти, встановити міцні творчі зв'язки з польськими митцями, об'єднав свої зусилля, діючи в одному ідеологічно-естетичному контексті, єдиному творчому напрямі, що стверджував та пропагував національні засади, традиції, мову та культуру серед широкого громадського загалу, започаткувавши міжетнічний загальнонаціональний діалог.

М. Кропивницький та М. Старицький – фундатори українського музично-драматичного театру, сповідуючи традиції Т. Шевченка, І. Котляревського, задля збереження національної ідентичності, відродження та збереження національної народнопісенної, фольклорної традиції застосували весь свій творчий інструментарій – музично-драматичну специфіку репертуару, етнографічний характер декорацій, костюмів, хореографічне оформлення вистав, визначивши подальший розвиток українського театру як музично-драматичного [1, с. 21].

Національна специфіка театральних постановок вирізнялась майстерним включенням до драматургічної дії яскравих виражальних засобів, вокально-музичних (музичних картин, народних пісень) та хореографічних (дивертисменту, народного танцю, хореографічної композиції), що сприяло збереженню, пропагуванню традицій та звичаїв українців, національному осмисленню та самоусвідомленню. Їх драматургічна творчість музична і за внутрішнім своїм змістом, і за музичністю драматургічного слова. Саме тому вона потребувала особливого музичного розкриття, музичного поєднання гри актора зі звучанням оркестру, вокалу з танцем.

Наявність у колективах корифеїв української сцени хору надавала можливість відтворити у сценічній дії традиційний гуртовий спів, притаманний українству. У музично-драматичних виставах корифеїв національної сцени український музично-поетичний фольклор лунав у всьому своєму інтонаційному багатстві. Відповідно до зображуваної ситуації обирався склад хору: чоловічий, жіночий або мішаний. Хорові фрагменти народних пісень стали окрасою музично-драматичних вистав: «Невольник» Т. Шевченка («Гей, не дивуйте, добрії люди», «Гей, нум, братці, до зброї», «Ревуть, стогнуть гори-хвилі»), «Вечорниці» П. Ніщинського («Добрий вечір, пані – матко», «Закувала та сива зозуля»), «Чорноморці» (хори козаків «Засвітали козаченьки», «Слава нашим козаченькам») та ін.

Декораційне оформлення було важливою органічною складовою драматургічної палітри українського музично-драматичного театру, синкретичного за своєю суттю. В умовах безперервних імперських утисків, що були спрямовані на знищення українського етносу та української культури, поєднуючись із акторською грою, музикою, хореографією національні декорації пропагували етнографічні особливості, звичаї українців, сприяли усвідомленню власної національної ідентичності. Національне декораційне оформлення в українських музично-драматичних виставах виступало як важливий засіб удосконалення психологічної типізації дійових осіб, відтворювало етнографічно-побутову атмосферу сценічної дії, сприяло достовірному, глибокому розкриттю художнього змісту твору та справляло безпосередній вплив на глядача.

Основу репертуару українського музично-драматичного театру становили п'єси: «Наталка Полтавка» І. Котляревського, «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемівського, «Назар Стодоля» Т. Шевченка, «Ніч на Івана Купала», «Глитай», «Дві сім'ї», «Пошилися в дурні», «По ревізії», «Вуси», «Дай серцю волю, заведе в неволю...», «Розгардіяш», «Скрутна доба», «Перед волею», «Страчена сила», «Конон Блискавиченко» М. Кропивницького, «Вечорниці»

П. Ніщинського, «Мартин Боруля», «Паливода», «Суєта», «Понад Дніпром», «Житейське море», «Безталанна», «Бондарівна» І. Карпенко-Карого, «Не так склалося як бажалося», «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці», «За двома зайцями», «Сорочинський ярмарок», «У темряві», «Маруся Богуславка», «Оборона Буші», «Юрко Довбуш» М. Старицького та ін. [5, с. 132].

У першій половині ХХ ст. завдяки плідній праці провідних польських діячів, які об'єднали свої зусилля у діяльності «Товариства шанувальників мистецтва» у Києві був заснований польський стаціонарний театр. Очолюваний у різні роки провідними майстрами польської сцени А. Семашко, О. Станевським, Ф. Рихловським, польський театр пропагував національну культуру серед широкого громадського загалу. Основу національного репертуару становили п'єси: «Присяга» («Kłątwa»), «Весілля» («Wesele»), «Судді» («Sędzi»), «Варшав'янка» («Warszawianka») С. Виспянського, «Моральність пані Дульської» («Moralność pani Dulskiej»), «Четверо» («Ich czworo»), «Жінка без недоліків» («Kobieta bez skazy»), «Панна Малічевська» («Panna Maliczewska») Г. Запольської, «Зачароване коло» («Zaczarowane koło»), «Вертеп» («Betleem») (за твором «Betlejem polskie») Л. Ридля, «Вир» («Topiel») С. Пшибишевського, «У тенетах» («W sieci») Я. Кіселевського, «Липневої ночі» («W noc lipcową») Б. Горчинського, «Гра сердець» («Gra serc») С. Кеджинського та ін. [3, с. 32].

Творчий міжетнічний діалог виявився у спільних постановках українських і польських митців п'єс польської драматургії: «Іридiona» («Irydion») З. Красінського, «Дзяди» («Dziady») А. Міцкевича, «Zrządność i przekora», «Pan Geldhab», «Wielki człowiek do małych interesów» А. Фредра, «Pan Damazy», «Ciotka na wydaniu», «Marcowy kawaler» Ю. Близинського, «Горобці» («Wróble»), «Двоє несміливих» («Dwaj nieśmiali») Е. Лабіша, «Подружній ярмарок» («Jarmark małżeński») Г. Оконковського та ін.

Таким чином, плідна, самовіддана творча співпраця видатних українських та польських театральних митців заклала міцну основу для подальшого творчого міжетнічного діалогу та сприяла тому, що музично-драматичний театр став естетичною криницею національного духу, яскравим історико-культурним явищем та вагомим фактором етнокультурної ідентифікації.

Література:

1. Антонович Д. Триста років українського театру, 1619–1919. Прага: Укр. громад. видавничий фонд, 1925. 272 с.
2. Василько В. С. Театру віддане життя. Київ: Мистецтво, 1987. 407 с.
3. Горбатовський П. Стаціонарний польський театр у Києві // Львів: Вісник ЛНУ, 2004. Вип. 5. С. 19–44.
4. Українсько-польські культурні взаємини / [гол. ред. Г. Скрипник]; НАН України., ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Київ, 2015. 358 с.
5. Чорній С. Український театр і драматургія. Мюнхен; Нью-Йорк, 1980. 248 с.

NOTES

The project was implemented with the support of

The Center for Ukrainian-European Scientific Cooperation is a non-governmental organization, which was established in 2010 with a view to ensuring the development of international science and education in Ukraine by organizing different scientific events for Ukrainian academic community.

The priority guidelines of the centre for ukrainian-european scientific cooperation

1. International scientific events in the EU

Assistance to Ukrainian scientists in participating in international scientific events that take place within the territory of the EU countries, in particular, participation in academic conferences and internships, elaboration of collective monographs.

2. Scientific analytical research

Implementation of scientific analytical research aimed at studying best practices of higher education establishments, research institutions, and subjects of public administration in the sphere of education and science of the EU countries towards the organization of educational process and scientific activities, as well as the state certification of academic staff.

3. International institutions study visits

The organisation of institutional visits for domestic students, postgraduates, young lecturers and scientists to international and European institutes, government authorities of the European Union countries.

4. International scientific events in Ukraine with the involvement of EU speakers

The organisation of academic conferences, trainings, workshops, and round tables in picturesque Ukrainian cities for domestic scholars with the involvement of leading scholars, coaches, government leaders of domestic and neighbouring EU countries as main speakers.

Contacts:

Head Office of the Center for Ukrainian-European Scientific Cooperation:
88017, Uzhhorod, 7, Malovnycha Str., Office 2
+38 (066) 421 55 76
info@cuesc.org.ua

www.cuesc.org.ua

International Multidisciplinary Conference «Science and Technology of the Present Time: Priority Development Directions of Ukraine and Poland» Wolomin, Republic of Poland.

19–20 October 2018

Izdevniecība «Baltija Publishing»
Lacplesa iela 41A, Rīga, LV-1011

Iespiests SIA «Izdevniecība «Baltija Publishing»
Parakstīts iespiešanai: 2018. gada 20. novembris
Tirāža 100 eks.